

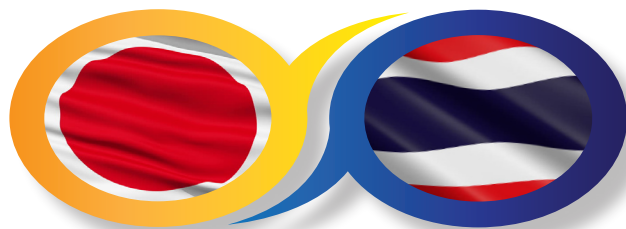
2560: 130 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-ญี่ปุ่น
2017: 日タイ修好 130 周年
130th Anniversary of Japan-Thailand Diplomatic Relations

ISSN 2229-1997
ISSN ONLINE 2586-937X

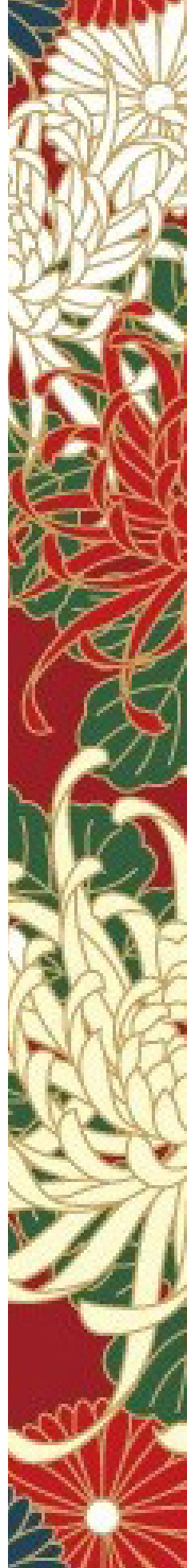
jsn Journal

Vol. 7 No. 2 December 2017

วารสารวิชาการของ
สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

JSAT

ที่ปรึกษาของบรรณาธิการ (Editorial Advisory Board)

ศ.ดร.ไชวัฒน์ คำชู จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.ศิริพร วัชวัลคุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรรณาธิการ (Editor)

รศ.ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรรณาธิการผู้ช่วย (Associate Editor)

อ.ดร.เอกสิทธิ์ หนูหนักดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศ.วรินทร์ วุวงศ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.สุรางค์ศรี ดันเสียงสม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ.ปราณี จงสุจิตรธรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผศ.ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.ชมนาด ศีตีสาร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.เดวิซ เสวตไอยาราม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผศ.ดร.บาร์นิ บุญทรง มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.ปิยวรรณ อัครราชันย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พันเอกหญิง ผศ.นงลักษณ์ ลิ้มศิริ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
ผศ.นิศากร ทองนอก มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผศ.เบญจรงค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานิอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.ดร.วันวิสาข์ กุลภัทรนิรันดร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ดร.ทรายแก้ว ทิพากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เจ้าหน้าที่กองบรรณาธิการ (Editorial Staff)

คุณสุภิญญา วงศาโสม สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

กรรมการกลั่นกรองประจำฉบับ (Reviewers)

รศ.ดร.โกสุมภ์ สายจันทร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.อรรถยา สุวรรณระดา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.นันท์ชญา มหาพันธ์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ผศ.ดร.ชมนาด ศีตีสาร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อ.ดร.กณภัทร รื่นภิรมย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
อ.ดร.ไอลดา ศราทธัต มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
อ.ดร.นิภาพร รัชตพัฒนากุล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.ดร.ภาสพงศ์ ผิวพอใช้ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
อ.ดร.ศิริวรรณ มุนินทรวงศ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.ดร.สายัณห์ กอเสถียรวงศ์ มหาวิทยาลัยรังสิต
อ.ดร.เอกสิทธิ์ หนูหนักดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.วรัญญา มหาจนทการ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

วารสารกลุ่มที่ 1 สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

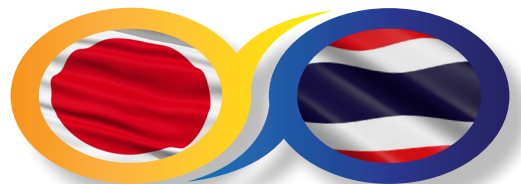
เจ้าของ :

สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย
ห้อง 606 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
URL: jsat.or.th, email: jsn.jsat@gmail.com

กำหนดออก : ปีละ 2 ฉบับ มิถุนายน และ ธันวาคม
วารสารออนไลน์ : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jsn>

ออกแบบและพิมพ์

บริษัท แก่นสาระ จำกัด
15/4 หมู่ 3 ตำบลบางกระทีก อำเภอสามปราชญ์
จังหวัดนครปฐม 73210

ISSN 2229-1997

ISSN ONLINE 2586-937X

วัตถุประสงค์ในการพิมพ์

วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา (jsn Journal) เป็นวารสารวิชาการของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย จัดพิมพ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อเผยแพร่ผลการศึกษาและงานวิจัย ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่น
2. เพื่อเป็นเวทีให้คณาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาระดับปริญญาโทและเอกได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ใช้วารสารเป็นแหล่งต่อยอดองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนาประเทศชาติ ในเชิงบูรณาการ
3. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการขยายเครือข่ายทางการศึกษาในวงกว้างและเสริมสร้างความร่วมมือทางวิชาการ ในแขนงญี่ปุ่นศึกษาให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น

jsn Journal ประกอบด้วย บทความรับเชิญ บทความวิจัย บทความวิชาการที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน บทวิจารณ์หนังสือ บทความปริทัศน์ และรายงานสัมมนา โดยทุกบทความต้องมีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ วารสารมีการตีพิมพ์เป็นรูปเล่มและเผยแพร่แบบออนไลน์ บทความวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์จะต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบเบื้องต้นโดยกองบรรณาธิการและการทบทวนโดยผู้รู้เสมอกันด้วยระบบปกปิดชื่อ ข้อความและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในบทความเป็นของผู้เขียนบทความนั้น ๆ ไม่ใช่ความเห็นของกองบรรณาธิการหรือของวารสาร jsn Journal

Aim and Scope

The “jsn Journal” is an academic journal of the Japanese Studies Association of Thailand, and is published two issues per year. The journal has following objectives:

1. To be a channel for disseminating research findings related to Japan in the humanities and social sciences related to Japan.
2. To be a platform for scholars, practitioners, and graduate students to share knowledge and experience, as well as utilize the journal as a source to enhance the body of knowledge that benefits our society and nationally-integrated development.
3. To expand the network as well as strengthen academic cooperation in the area of Japanese Studies.

The “jsn Journal” consists of invited papers, original research articles, academic articles, review articles, book reviews and conference reports. Each paper must have an abstract in both Thai and English. The journal is published in simultaneous print and electronic editions. All research articles in this Journal have undergone rigorous peer review, based on initial editor screening and double-blind peer review. Any views expressed in the articles are the views of the authors only.

สารบัญ	หน้า
สารจากนายกสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย <i>ศิริพร วัชชวัลคุ</i>	iv
บรรณาธิการแถลง <i>ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ</i>	vi
บทความรับเชิญ Examining Darkness of Audit/Policy/Ethics in Investigations of the Incidents <i>Tsutomu Tomotsune</i>	1
บทความวิจัยและบทความวิชาการ การสร้างสรรคสรชาติที่เป็นหนึ่งเดียว: การโยยหาอดีตและนวัตกรรมสรสร้างสรค ในสีกิซิมะมนจะ โตเกียะ <i>มาซายุกิ นิซิดะ และ สรัญญา คงจิตต์</i>	13
บทความทางสังคมของโทะชิโยะริ (年寄) ในฐานะผู้นำพิธีกรรมในช่วงกลางสมัยเอโดะ: วิเคราะห์เกี่ยวกับงานเทศกาลทะอะโซะบิ (田遊び) <i>เรียวตะ วาคาโซเนะ</i>	27
ถอดบทเรียนการบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่น: มองผ่าน 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ <i>ปกรณั ศิริประกอบ</i>	39
การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการสำหรับ ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นระดับอุดมศึกษา <i>กมลทิพย์ พลบุตร</i>	65
การพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพการทำงานในระดับสากล: กรณีการเตรียมความพร้อม สำหรับฝึกงานในต่างประเทศ <i>ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ และ ยุมิโกะ ยามาโมโตะ</i>	83
กวีนิพนธ์สำหรับเด็กในหนังสือเรียนประถมศึกษาญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง <i>ภัทรธรร พิพัฒนกุล</i>	101
บทวิจารณ์หนังสือ Japan's Foreign and Security Policy Under the 'Abe Doctrine': New Dynamism or New Dead End? <i>ศิริพร วัชชวัลคุ</i>	121

เนื่องในโอกาสครบรอบ 130 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น

ในเดือนกันยายน ปี 1887 ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นได้ลงนามใน “ปฏิญญาว่าด้วยทางพระราชไมตรีและการค้าขายระหว่างประเทศสยามกับประเทศญี่ปุ่น” (The Declaration of Amity and Commerce 1887) และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ปี 2017) ความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายนี้ดำรงอยู่มาโดยไม่ขาดตอน แม้ว่า จะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศของทั้งสองฝ่าย และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศ เช่น สงครามโลกทั้งสองครั้งก็ตาม

ตลอดระยะเวลา 130 ปี ของความสัมพันธ์อันยาวนานนี้ คงมีผู้ตั้งข้อสงสัยว่าความสัมพันธ์สองฝ่ายราบรื่น อยู่ตลอดเวลาหรือไม่ และถ้าคำตอบคือ ไม่ คำถามที่ตามมาก็คือ อะไรที่ทำให้ความสัมพันธ์ยังคงอยู่ได้โดยไม่ขาดตอน ท่ามกลางความสัมพันธ์ที่มีทั้งความแน่นแฟ้น ราบรื่น และขัดแย้ง ชวนข้องในเวลาเดียวกัน

ถ้ามองย้อนกลับไปในอดีตเพื่อดูรายละเอียดในแต่ละช่วงเวลาของความสัมพันธ์สองฝ่าย ก็จะพบว่า ในท่ามกลาง ความเป็นพันธมิตรและหุ้นส่วนแบบสองฝ่าย ก็มีความขัดแย้งและคับข้องใจแทรกอยู่ด้วย เช่น ในระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ 2 แม้ว่ารัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงครามจะเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น แต่ในระดับประชาชนก็มีขบวนการเสรีไทยที่ ต่อสู้กับฝ่ายญี่ปุ่นอยู่ตลอดเวลา หรือในช่วงทศวรรษที่ 1970 ที่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในระดับรัฐบาลดำรงอยู่ ก็มีการประท้วงต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นจากขบวนการนักศึกษาและประชาชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ในขณะที่มีความขัดแย้ง ชวนข้อง แทรกอยู่ในความสัมพันธ์สองฝ่ายในแต่ละ ช่วงเวลานั้น รัฐบาลและประชาชนของทั้งสองฝ่ายต่างก็พยายามในการแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้ ความสัมพันธ์ยังคงดำรงอยู่ต่อไป ในระดับรัฐบาล เป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ประเทศทั้งสองมีผลประโยชน์แห่งชาติ ที่สอดคล้องกันมาตั้งแต่หลังสงคราม ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติดังกล่าวนี้ แม้ว่าจะไม่เท่าเทียม แต่ก็มากพอที่จะ ทำให้ทั้งสองฝ่ายเห็นความสำคัญของกันและกัน และพยายามดำรงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันเอาไว้ ดังจะเห็นได้ จากการเพิ่มขึ้นอย่างมากของการค้า การลงทุนจากญี่ปุ่นมายังประเทศไทยนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 รวมทั้งความ ช่วยเหลือจำนวนมากที่ญี่ปุ่นมอบให้แก่ประเทศไทยในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในทศวรรษที่ 1990 และนับตั้งแต่ทศวรรษ ที่ 2000 เป็นต้นมา ทั้งสองประเทศก็มีทิศทางนโยบายและผลประโยชน์ที่สอดคล้องกันในการพัฒนาภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มน้ำโขง

นอกจากความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาลแล้ว ความผูกพันในระดับประชาชนก็นับว่ามีความสำคัญมาก และมี ผลในการเชื่อมร้อยและส่งเสริมความสัมพันธ์สองฝ่ายในระดับรัฐบาลด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ในระดับประชาชนนี้ หมายรวมถึงการเดินทางแลกเปลี่ยนของประชาชนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้า นักธุรกิจ นักท่องเที่ยว และนักเรียน นักศึกษา การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม-ภาษา อันเป็นรากฐานของความเข้าใจของประชาชนทั้งสองฝ่าย และที่ สำคัญมากกว่านั้นก็คือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และบทเรียนของกันและกันเมื่อต่างฝ่ายต่างเผชิญปัญหาหรือ ภัยพิบัติ เช่น เหตุการณ์มหาภัยพิบัติ 3 ประการในญี่ปุ่นในปี 2011 และมหาอุทกภัยในประเทศไทยในปีเดียวกัน ที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายช่วยเหลือกันในฐานะมิตรร่วมชะตากรรมเดียวกัน เป็นต้น

ในด้านการศึกษามีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ในขณะที่ “ญี่ปุ่นศึกษา” ในหลายประเทศกำลังเผชิญภาวะถดถอย เพราะสถานะที่เสื่อมถอยของญี่ปุ่นเอง ประกอบกับการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีน ทำให้ความสนใจเรื่อง “จีนศึกษา” เติบโตขึ้นอย่างก้าวกระโดดในหลายประเทศ ด้วยความต้องการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับจีน และด้วยการสนับสนุนอย่างเด่นชัดของรัฐบาลจีน แต่สถานการณ์ดังกล่าวมีลักษณะที่แตกต่างออกไปในกรณีของ ประเทศไทย กล่าวคือ แม้ว่า “จีนศึกษา” ในประเทศไทยจะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะ 2 ทศวรรษนี้ แต่การเติบโตของ “จีนศึกษา” ก็ไม่ได้มีผลทำให้เกิดความเสื่อมถอยต่อ “ญี่ปุ่นศึกษา” ในประเทศไทย ในทางกลับกัน “ญี่ปุ่นศึกษา” ในประเทศไทยก็มีพัฒนาการที่ก้าวหน้าเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นจำนวนนักศึกษา จำนวนหลักสูตร จำนวนสถานศึกษา และกิจกรรมทางวิชาการอื่นๆ เช่น การประชุมวิชาการประจำปี และวารสารทางวิชาการของสมาคม ญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย และการศึกษาวิจัยโดยโครงการสันติมิติไทย-ญี่ปุ่น (Japan Watch Project) ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นต้น

บนผลประโยชน์ร่วมกัน ความผูกพัน และความสนใจในกันและกันดังกล่าวนี้นำมาให้เป็นสิ่งที่เชื่อมั่นว่า ความสัมพันธ์สองฝ่ายจะยังคงดำรงอยู่และพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องและราบรื่นเช่นที่ผ่านมา ในเวลาเดียวกัน สำหรับสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนส่งเสริม “ญี่ปุ่นศึกษา” ในสังคมไทย ก็มีนโยบายและทิศทางที่จะสนับสนุนให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศแน่นแฟ้นขึ้นผ่านกิจกรรมทางวิชาการต่างๆ อันจะสร้างและขยายความสนใจและความผูกพันในระดับประชาชนให้กว้างขวางและมั่นคงมากขึ้น บนความเชื่อว่า ความเข้าใจและความผูกพันในระดับประชาชนนี้เป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับความสัมพันธ์สองฝ่ายในระดับรัฐบาล และประเทศในภาพรวม

ในโอกาสครบรอบ 130 ปีของความสัมพันธ์สองฝ่ายในปีนี้ สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทยขอร่วมแสดงความยินดีกับรัฐบาลและประชาชนของทั้งสองประเทศที่ได้เพียรพยายามในการรักษาและส่งเสริมความสัมพันธ์อันยาวนานนี้มาอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมั่นว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะดำรงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

ศิริพร วัชวัลคุ (รศ.ดร.)

นายกสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

ธันวาคม 2017

สวัสดีท่านผู้อ่านทุกท่าน

ปี 2017 เป็นปีแห่งการเฉลิมฉลอง 130 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและญี่ปุ่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันตลอดทั้งปี วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นก็ขอร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างไทยและญี่ปุ่นผ่านบทความวิชาการ

สำหรับฉบับปีที่ 7 ฉบับ 2 นี้ มีบทความที่ได้รับพิจารณาให้ตีพิมพ์ทั้งหมด 8 เรื่อง เป็นบทความรับเชิญ 1 เรื่อง บทความวิจัยและบทความวิชาการ 6 เรื่อง และบทวิจารณ์หนังสือ 1 เรื่อง

บทความรับเชิญประจำฉบับนี้ ได้รับเกียรติอย่างสูง จาก Prof. Tsutomu Tomotsune จาก International Center for Japanese Studies, Tokyo University of Foreign Studies ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ทางความคิดของญี่ปุ่น บทความนี้ชี้ให้เห็นจุดอ่อนของกระบวนการตรวจสอบ นโยบาย และจริยธรรมในการไต่สวนกรณีเหตุการณ์อุบัติเหตุทางการบินภายในประเทศเมื่อปี ค.ศ.1985 และอีกหลายกรณีรวมถึงกรณีโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 2011 ที่มีผู้เสียชีวิตหรือได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำของฝ่ายรัฐโดยที่ไม่สามารถหาตัวผู้กระทำความผิดได้

บทความเรื่อง “การสร้างสรรคร์ชาติที่เป็นหนึ่งเดียว: การโยกย้ายอดีตและนวัตกรรมสร้างสรรค์ในลี้กิมมุนจะ โตเกียว” เป็นรายงานผลการสำรวจอาหาร “มุนจะ” ซึ่งเป็นอาหารยอดนิยมระดับชาวบ้านในแถบคันโต บทความเรื่อง “บทบาททางสังคมของโทะชิโยะริ (年寄) ในฐานะผู้นำพิธีกรรมในช่วงกลางสมัยเอโดะ: วิเคราะห์เกี่ยวกับงานเทศกาลทะอะโอะชิ (田遊び)” เป็นการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมตามแนวคิดชนวิยาควบคู่กับแนวคิดทางประวัติศาสตร์ และบทความเรื่อง “การถอดบทเรียนการบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่น: มองผ่าน 3 พาราโดมทางรัฐประศาสนศาสตร์” ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคมผู้สูงวัยของญี่ปุ่นที่ปรับตามยุคสมัยและสภาพแวดล้อมในช่วงระยะเวลา 40 ปี

บทความด้านการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นมี 2 เรื่อง ซึ่งเป็นประเด็นที่สังคมกำลังให้ความสนใจในยุคไทยแลนด์ 4.0 ได้แก่ “การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นระดับอุดมศึกษา” และ “การพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพการทำงานในระดับสากล: กรณีการเตรียมความพร้อมสำหรับฝึกงานในต่างประเทศ” นอกจากนี้ ยังมีบทความด้านวรรณกรรมเรื่อง “กวีนิพนธ์สำหรับเด็กในหนังสือเรียนประถมศึกษาญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง” ซึ่งเป็นการศึกษาผ่านประวัติศาสตร์หนังสือเรียนของญี่ปุ่น

บทวิจารณ์หนังสือในฉบับนี้ นำเสนอเรื่อง “Japan’s Foreign and Security Policy Under the ‘Abe Doctrine’: New Dynamism or New Dead End?” ซึ่งเขียนโดย Christopher W. Hughes เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่นในยุคสมัยของนายกรัฐมนตรีชินโซ อาเบะ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความต่างๆ ในวารสารฉบับนี้จะให้ความรู้และเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทุกท่าน กองบรรณาธิการขอขอบคุณเจแปนฟาวน์เดชั่นที่ให้การสนับสนุนการจัดทำวารสารด้วยดีเสมอมา และใคร่ขอเชิญชวนทุกท่านมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจด้านญี่ปุ่นศึกษาให้แก่สังคมไทยโดยส่งบทความมายังวารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา

รองศาสตราจารย์ ทศนีย์ เมธาพิสิฐ

บรรณาธิการวารสาร jsn Journal

Examining Darkness of Audit/Policy/ Ethics in Investigations of the Incidents

Abstract

In this summer 2017, a book, titled ‘JAL 123 flight, New Facts of the Crash: Approaching the Truth through Eye Witnesses,’ was published. The author, Tohko Aoyama is a JAL ex-cabin attendant who lost 15 colleagues in the worst aircraft crash in history, which happened on August 12, 1985. This best-selling book has generated broader concerns about the incident again and evoked a lot of doubts about the official report of the investigation of the crash. In this paper, rather than probing the truth which is suggested by Aoyama and some private investigations, I will focus on the audit censorship in the official report of the accident investigation, while referring to Aoyama’s research and eyewitnesses including elementary and middle high school pupils close to the crash site, and an ex-first lieutenant of the U.S. Air Force at that time. I am going to examine not only the problematic narrative of the accident investigation commission, but also the audit culture which covers the authorities’ investigation reports such as the Fukushima nuclear plant incident in 2011, as an aggregation of scientism, constriction by experts, and politics determined by US-Japan relationship. Here, I am going to discuss a politics of academic research which makes an irreparable darkness by means of self-reference or self-observation in intellectual production.

1. JAL 123 Aircraft Crash: Timeline and Issues

On August 12th, 1985, JAL flight 123, a B-747 bound for Osaka Airport, lost control 12 minutes after take-off from Haneda Tokyo International Airport, as it approached cruising height of 7,200 m. The craft crashed at Mt. Osutaka, Ueno Village, Gunma Prefecture after 32 minutes of dutch roll flight. In this accident, 520 out of 524 passengers, including the crew on board, were killed. This is the worst single aircraft accident in the world so far.

The timeline of the flight shows a lot of doubt. I will summarize it based on the Aircraft Accident Investigation Report by Aircraft Accident Investigation Commission (AAIC), supplementing it with records of voice recorder and some witnesses. At the same time, I will single out the disputable issues in the official report together.

The aircraft took off at Tokyo International Airport at 18:12. At 18:24:35, approaching east coast of South Izu Peninsula, the aircraft was brought into an abnormal situation and a loud noise sounding as a “boom” was heard, according to the survivors’ testimony. At 18:24:39, the captain uttered “Something has exploded in the cabin” and at 18:24:42, he sent a transmission of “squawk 77” (as an emergency code number). (At 18:24:48, the flight engineer uttered something which was transcribed as “all engine” in the official report, however, it could be heard as “orange” through the publicized voice recorder). At 18:25:21, the captain requested Tokyo control clearance to return to Haneda. At 18:30,

Michael Antonucci, a first lieutenant of the U.S. Air Force at Yokota Air base (at that time), located in Western Tokyo, caught that the pilot of JAL 123 declared an emergency to air traffic control, and Antonucci as well as other officers continued to pay attention to the situation and were ready for the rescue. However he was ordered to return to Yokota base by the duty officer at 21:05. I will discuss it later. After transmitting several times as “aircraft uncontrollable” to Tokyo Approach Control from 18:45 to around 18:53, the aircraft finally crashed on a ridge of Mt. Osutaka at 18:56:28.

Based on the official report of Aircraft Accident Investigation Report by Aircraft Accident Investigation Commission (AAIC), organized by the Ministry of Transport, published on June 19, 1987, fatigue failure of the aft bulkhead caused a structural failure of the vertical fin, which resulted in the loss of all hydraulic control and the crash. The AAIC report describes the cause of the crash as follows:

It is estimated that this accident was caused by deterioration of flying quality and loss of primary flight control functions due to rupture of the aft pressure bulkhead of the aircraft, and the subsequent ruptures of a part of the fuselage tail, vertical fin and hydraulic flight control systems.

The reason why the aft pressure bulkhead was ruptured in flight is estimated to be that the strength of

the said bulkhead's webs to the extent that it became unable to endure the cabin pressure in flight at that time.

The initiation and propagation of the fatigue cracks are attributable to the improper repairs of the said bulkhead conducted in 1978, and it is estimated that the fatigue cracks having not been found in the later maintenance inspection is contributive to their propagation leading to the rupture of the said bulkhead. (129)

Based on the scenario of the official report, the direct cause was attributed to the rupture of the aft pressure bulkhead of the aircraft and the subsequent ruptures of the vertical fin, corresponding to the moments when the captain uttered "something has exploded" at 18:24:39 and sent the emergency code "squawk 77" at 18:24:42.

At this point, one of the four survivors, Yumiko Ochiai, an off-duty cabin attendant, sitting in the end line of the aircraft, testified that she heard a high pitch noise such as 'pan' from the rear side of the ceiling. However, she felt neither oscillation nor vibration. She also mentioned that automatically the oxygen masks dropped and an automated announcement broadcasted "emergency descent now," and felt the ears blocked a little, but felt no pain, just like taking an elevator. Then she saw a white fog for a brief moment that vanished soon after (Yoshioka, 1989).

Ochiai's testimony directs questions at the official report's story. If the rupture of the aft pressure bulkhead had actually happened, it would have resulted in a sudden depressurization in the aircraft. However, there seems to be no evidence of sudden decompression in the testimony. Rather, it suggests that the ruptures of the vertical fin were not caused by a force from the inside. In a word, the rupture of the aft pressure bulkhead was not the actual cause of the incident. We need to collect more evidence to investigate the real cause instead of the official report's analysis. Although it is obvious that the remaining part of the vertical fin is one of the most important material piece of evidence, it does still lie at the bottom of the Sagami bay. What we should problematize here, and ask why, is the fact that the report of the AAIC does not mention Ochiai's and other survivors' testimonies at all. I will examine the politics of this discourse formation in AAIC later.

In addition to the cause of the abnormal situation of the aircraft, there is another issue which has aroused a lot of doubts regarding the accident. After the aircraft crashed at 18:56:28, on August 12, 1985, even the radar of the Self Defense Forces and the U.S Air Force followed the trajectory of the abnormal flight and specified the crash site. Actually some local residents witnessed and recognized it as well. However, the information about the site sent by the authorities, including the Self Defense

Forces, changed again and again. Moreover, it was “early morning of August 13” that the “the crash point and the aircraft were confirmed by an aircraft of the Defense Agency and the Nagano Prefectural Police” (the official report of AAIC, 121). In sum, why did the rescue take 14-16 hours to reach the site?

2. Eye Witness

In terms of the delay of approaching the crash site, the AAIC report writes as follows:

Considerable time was necessary for confirmation of the point, but it could not be helped in the light of the fact that the crash point was located in a mountainous area thickly covered with trees and furthermore that the search was conducted at night time. (...)

The crash point is located about 12 kilometers SW of the hall of Ueno Village, (...) since there was no climbing path in the vicinity of the crash site, and the mountainous area searched was dangerous because of the risk of falling rocks, the rescue activities were an extreme difficulty.(121)

Although the report emphasizes how the crash site was located in a mountainous area and the rescue faced difficulties to approach it, it is totally in discord with testimonies of survivors and local residents. Keiko Kawakami, another survivor who was 12 years old then,

mentioned that she heard a lot of voices of survivors around her at around 20:33, and saw torch lights during the night but nobody helped them. Then she lost consciousness. Ochiai herself also heard a lot of breathing all around. And decisively, she heard helicopter sounds from above, close to her, she waved her hand in the direction of the sounds while shouting “help me” at around 20:40. But the helicopter sound slowly became more distant, Ochiai testified.

As importantly, local residents, including pupils of the elementary school and middle high school, witnessed the aircraft which were turning around in the direction of the Mt. Osutaka, and heard like a “bang.” Now let me quote from two anthologies of “Small eyes witnessed” by Ueno Village elementary school, which collected 148 pupils’ written testimonies, and 87 from “Kanna River 5”, Ueno Village middle high school.

On Monday night, around 6:30 pm, my dad said “something flashed.” And I went outside and said “something like a thunder.” Dad called out, “it’s an aircraft!” (a first-grade pupil, “Small Eyes Witnessed”, 1985)

During the night, I heard the dreadful helicopter sounds. (“Small Eyes Witnessed 1985”)

On Aug.12, the TV news broadcasted

that an aircraft is missing. (...) Outside, three aircrafts were circling, sparkling. (ibid)

A few minutes before 7 pm, I heard something that sounded like the thunder while feeding mulberry to silkworm. My family said they saw a bright red aircraft. (a first year student, “Kanna River5”, 1985)

In these testimonies, they mentioned seeing a number of helicopters, jet planes, and vehicles of the Self Defense Forces as well as riot police going up to Mt. Osutaka. Thus, it is obvious that the SDF authorities, the Police, and consequently, the Japanese government located the site at least right after the crash. However, as I have already shown, they declared that the rescue arrived in the early morning of August 13, 1985, because the site “was located in a mountainous area thickly covered with trees and furthermore that the search was conducted in the night time,” and “since there was no climbing path in the vicinity of the crash site, and the mountainous area searched was dangerous because of the risk of falling rocks, the rescue activities were an extreme difficulty,” based on the AAIC report.

A series of questions are raised by the testimonies. What had happened at the site during around 14 hours after the crash? And why the Self Defense Forces and the Police kept secret their activities then?

In line with these questions, the next shocking testimony was by Michael Antonucci, a first lieutenant of the U.S. Air Force at Yokota Air base at 18:30, Aug. 12, 1985. He caught that the pilot of JAL 123 declared an emergency to air traffic control. But he was finally ordered to return to Yokota base by the duty officer at 21:05. And Antonucci’s testimony is as follows (Antonucci, 1995).

BY MICHAEL ANTONUCCI

Special to Stripes

Ten years ago, on Aug. 12, 1985, Japan Airlines Flight 123 crashed into the mountains of central Honshu, resulting in the deaths of 520 people. It was the worst loss of life involving a single aircraft in the history of aviation.

A controversy arose because of the delay in getting to the wreckage by Japanese rescue workers. The plane had been down for 12 hours before the first rescuers reached the scene. In fact, had it not been for efforts to avoid embarrassing Japanese authorities, the first rescuers – a team of U.S. Marines – could have been searching the wreckage less than two hours after the crash. Four people survived. Many more could have.

I have a unique perspective of the aftermath of that crash. At the time it occurred, I was ordered not to speak about it. But on the 10th anniversary

of the disaster, I feel compelled to tell what I saw and heard that evening as the navigator on a U.S. Air Force C-130 inbound to Yokota Air Base, 35 miles west of Tokyo. (...)

We heard Yokota Approach try to contact JAL123 with no success. They cleared us for an approach, but just after 7 p.m. advised us that radar contact with JAL 123 had been lost and asked if we could begin a search. We had enough fuel for another two hours of flying time. We headed north.

(...)

At 7:15, the flight engineer spotted what looked like smoke under a cloud base at about 10,000 feet. We made a slow left turn and headed for it. The area around Mount Osutaka was very rugged. We received clearance to descend to roughly 2,000 feet above the terrain. (...)

We continued to fly an oval pattern until about 8:30 p.m. We were then informed that the Marine helicopter was on its way and wanted directions. I passed a general heading to them and configured my radar from ground to air. By 8:50 p.m. we had the helicopter's lights in sight. They were going down to look. At 9:05 p.m. the Marines radioed that the smoke and flames were too dense to attempt a landing. They were willing to move off a bit and have two crewmen

rappel to the ground. They asked us to contact command post. While Bray spoke with the Marines, I radioed the command post.

"You are to return to base immediately," the duty officer said, "The Japanese are on the way." "The Marines want to go in, command post," I told him. "Repeat, you are to return to base immediately, and so are the Marines," he ordered. "Roger, return to base," I replied (...).
(underlined by the author)

As it shows above, at the moment of the 10th anniversary of the accident, Antonucci affirmed that he was ordered from the top "not to speak about it" just after the crash, and what is most shocking about his testimony was the fact that he was ordered "to return to base immediately" by the duty officer since "(t)he Japanese are on the way." It suggests that the mysterious manipulation of the rescue, including 14 hours of idle time, was basically controlled by the U.S. Air Force and the Japanese authorities, and it resulted in killing more than a few passengers who were still alive for hours after the crash.

In terms of the criminal trial of the incident, the Gunma police department had sent documents to the prosecutor against 12 executives of JAL, 4 officers of the ministry of transport, and 4 of Boeing on Dec. 1, 1988. Maebashi and the Tokyo Public Prosecutor's Office began the investigation together, and

the Tokyo Public Prosecutor's Office asked for a hearing with Boeing through the U.S. Department of Justice, however it was rejected. Consequently, The Maebashi Public Prosecutor's Office gave up their intent to prosecute the 20 defendants on Nov. 22, 1989. The limit for prosecution ran out on Aug. 12, 1990. It should be stressed that the testimony of Antonucci had been publicized on the news of [*Pacific Stars and Stripes*] on Aug. 27, 1995, 5 years after the limit for prosecution. Strangely enough, no one was ever charged with criminal responsibility for the incident. And here emphasis should be put on the fact that the result of this judgment was guaranteed by the logic and formation of the official report of the AAIC.

What had happened at the site during around 14 hours after the crash? Why the Self Defense Forces and the Police kept secret their activities then? In this point, Aoyama focuses on the fact that 3.3 hectares of the crash site had been burnt. And it was filled with a smell of gasoline and tar, testified by the members of local firefighter who went to the rescue earlier. Moreover, she also pays attention to the testimonies of doctors who described that the remains around the crash site were burnt out and carbonized totally as if these were burnt two times, in the report by the doctors in Gunma prefecture. The fuel of the Jet plane is kerosene and by which it is impossible to burn out human bodies totally. Based on these evidences, Aoyama presumes that the remains were burnt out by some device like a flame thrower to make

an attempt to destroy the evidences pointing to a real cause. In sum, 14 hours were spent for suppressing the truth by the authorized power, in her argument.

3. Audit Censorship and Culture

There have been some hypotheses on the causes of the crash, one of which is that the vertical fin was broken by an unmanned target plane launched by a naval escort of the Maritime SDF maneuvering in Sagami bay at that time (Aoyama, *ibid*), and by a mimic missile launched by a plane of U.S Air Force (Yoshihara 1987:74-80). These hypotheses, have attracted attention towards the flight engineer's utterance at 18:24:48, which was transcribed as "all engine" in the official report, but could be heard as "orange" through the publicized voice recorder, as "orange" suggests a color of an unmanned target plane or a mimic missile. These ideas make it seem possible to demonstrate some inscrutable issues of the crash, such as its secretiveness, a stalling a time of 14 hours and the delay of rescue to the crash site. However, I will focus on approaching the politics of the official report of the AAIC by means of discourse analysis, rather than seeking the truth of the incident. I shall avoid mentioning the hypothesis repeatedly as we have not yet obtained any evidence such as the remaining part of the vertical fin. Therefore, I will focus on the discourse politics by which witnesses and testimonies were ignored in the official report of the AAIC and the manner in which the observations and analysis in the

research were rationalized.

In terms of the problems of academics research in general, Ananta Giri, by referring to the biological model of ‘autopoiesis,’ points out in the following, about why the academic research and audit culture in academia tends to be limited within the poor resource, contradictory to an affluent external world.

The audit culture could almost be drawing drawing on the language of self-organization and autopoiesis of biological systems, but only to forget that if in the autopoiesis of the biological systems cognition plays an important role, then in the world of self-making (what ‘autopoiesis’ literary means), in the field of culture and society, both cognition and recognition play an important part. As Habermas (...) tells us, what goes on in the name of societal autopoiesis is the reign of ‘the darkness of mutual opacity’ in which ‘both external observation and self-observation are always a system’s own observation’. In this context, there is a need for audit to recognize creativity, performance and practice beyond the formulated eye of the system. (...) I submit that there is now a need to recognize the creative world of emergence for which the systemic ‘self-observation’ of the audit culture is a very poor resource.

(Giri, 2000, 174-175).

For example, audit reports of academic research are necessarily determined by a research cost, profit or loss, and an outcome which should pay back for the investment in the research. Thus, audit culture and audit process, mostly based on a professional or empirical skill, are always limited within its own system. Although it is this discipline that makes it possible to compare and judge variable things in common, at the same time, it already predicates and determines the outcome. In addition to this, even the practitioners try to endorse the interest of the research project, they do not behave as sycophants of policy-makers or sponsors. Rather, they try to do their best, based on their ethics as a professional. In this point, Mary Strathern describes the relationship among audit/policy/ethics in audit culture as follows:

By way of example, policy and audit sound on the face of it like opposite ends of a process. The one deals with with the inception of plans and aims (policy) while the other institutes the other: policy-makers may build auditing practices into their schema, and auditing will replay to policy the grounds of its own effectiveness. Practitioners involved in both will take account of ethics, and their own good practices will become

‘ethical’ for the enterprise. In this sense ethical practice may enhance a firm’s or a bureaucracy’s public account of itself while at the same time assisting its policy formulations. (Strathern, 2000, 282)

This does not mean that the mistakes or misjudgments in a research must be tolerated. It just proves that an evaluation of the research should be defined by values within the system, and not without them. At this point, I should add that Strathern also mentions that a triad of audit/policy/ethics is changeable in proportion to its responsibility and accountability to ‘society’ (ibid).

Refocusing on the subject, the official report of the AAIC was produced as a professional document based on empirical observations. However, by totally ignoring witnesses and testimonies including survivors and local residents, and giving up further research based on these proofs, it established a logic chain by stringing up censored evidences, and consequently endorsed profits of policy-makers and stakeholders. Thus, the report ran counter to the responsibility and accountability towards the society and resulted in an irreparable darkness.

I rush to add the fact that this censored audit culture, especially in history of aircraft incidents, was restricted by a temporal current, even the secretiveness in the following research is similar to the incident of JAL 123 incident case in 1985. I will show that the culture was

different at least in 1970s.

This is a notorious collision case of a Japan Air Self-Defense Force (JASDF) jet fighter and All Nippon Airways Flight 58 as known as the Shizukuishi Incident, which occurred on July 30, 1971.

ANA Flight 58 departed Chitose Airport in Hokkaido, with 155 passengers and 7 crew members on board for a domestic flight to Haneda Tokyo International Airport, at 14:05. Meanwhile, a JASDF trainee pilot practiced air combat with maneuvering in Sabre near Morioka, in Iwate Prefecture, with his instructor’s jet fighter. A trainee pilot, Technical Sergeant Yoshimi Ichikawa had not watched for air traffic and realized the Flight 58 was approaching, but it was already too late and ejected from the jet fighter. Sabre’s right wing struck the tail of the Flight 58 at an altitude of 26,000 feet, and caused it to go out of control and disintegrated in mid-air, and finally the wreckage crashed near the town of the Shizukuishi in Iwate Prefecture (the jet fighter also plunged into a rice paddy). All 162 passengers and crews were killed while Sergeant Ichikawa survived. In trials, Ichikawa and his instructor, Sumita were prosecuted for a charge of involuntary manslaughter, and at the supreme court, Ichikawa was innocent and Sumita was sentenced to three years imprisonment (suspended for three years), in 1983. Director General of the Defense Agency (now Ministry of Defense) and Chief of the Air Staff later resigned in order to take responsibility of the accident.

The investigation of the incident was conducted by a Committee of the Investigation of Shizukuishi Incident since a standing committee of the Diet had not yet been established. The point of dispute was that whether two JASDF pilots could have been able to watch the Flight 58 or not. Later, JASDF through investigation and trials claimed that ANA should be held accountable for the incident. However, the official report did not deal with a whole trace of the communication between the trainee and the instructor, as per the official reports, the two jet fighters did not have a voice recorder on board. This made it obvious that JASDF and the authorities had concealed the necessary information. Moreover, a fabrication of photographs of the radar by JASDF, were submitted to the Committee as an evidence of the trajectory impact, which was revealed in a Judging Committee of the House of Representative. The official report finally concluded that the main cause of the incident was based on a JASDF instructor's erroneous conduct of deviating the flight without notice, and breaking into the jet route for passenger aircrafts. Although it did mention the inattention of ANA pilot who did not anticipate the impact by jet fighter, it defined that a causal process was attributed to the JASDF instructor's delay of visual recognition of the Flight 58. Based on some nonofficial investigations, it was in fact pointed out that there had been training customs for jet fighters to make private aircrafts as an imaginary enemy (Yoshihara: 1986, 100-105).

In spite of meretricious manipulation of the proofs, witnesses and testimonies the investigation of the Shizukuishi Incident could not be ignored. A lot of people witnessed and took pictures of the moment of collision in the air or dropping wreckage of the disintegrated aircraft. And the report of the Committee strongly recommended establishing a third party committee of the investigation henceforward as a lesson learnt from the incident. Considering this alert suggestion, it seems that tensions for taking social responsibility for the critical incident have been regressed since the Shizukuishi case.

4. Conclusion

In a sense, the investigation reports of the critical incidents show a way of art of how to manage knowledge in which the trinity of audit/policy/ethics is intertwined. Practitioners are haunted by a ghost in their academic research, through this trinity.

As a conclusion of this paper, by showing some lessons we learned from the current situations of Fukushima nuclear accident, I will argue about how we deal with the investigation culture for the purpose of realizing social responsibility/accountability in our intellectual production. On the investigation of causal process of Fukushima Daiichi Nuclear Plant Incident, which happened on March 12, 2011, one of the controversial points is when and how did the loss of all power to supply cooling water for the nuclear reactors occur. In a word, was the Earthquake,

or the Tsunami the primal reason that caused the loss of a whole power and consequently resulted in three nuclear plants meltdown?

After the incident, four independent committees were established by the Japanese government, the Diet of Japan, the Rebuild Japan Initiative Foundation, and TEPCO to investigate the accident and publish their reports. (Also, the Nuclear and Industrial Safety Agency carried out an analysis of accident and made its report public).

Among the four committees, National Diet of Japan Fukushima Nuclear Accident Independent Investigation Commission (NAIIC) defined the nuclear incident cannot be regarded as a natural disaster, and emphasized that “its effects could have been mitigated by a more effective human response. (...) Governments, regulatory authorities and Tokyo Electric Power (TEPCO) lacked a sense of responsibility to protect people's lives and society” (NAIIC, 2012:9). While other three reports concluded that the primary cause of the loss of all power was due to the Tsunami. Rather, the following NAIIC report suggested that the reactors might have suffered earthquake damage before the tsunami hit the plant.

The structure of Fukushima Daiichi Unit 1 was incapable of withstanding the powerful earthquake and massive tsunami of March 11, 2011. The specifications for the plant lacked adequate anti-quake and anti-tsunami

yield strengths because: 1) the guidelines for nuclear plant construction were insufficient when the construction permit was granted for Units 1 through 3 in the late 1960s, and 2) the area surrounding the plant was considered to have minimal seismic activity and had never experienced earthquake damage. Based on that assessment, a safety tolerance level for the maximum seismic acceleration in the anti-seismic design was set at 265 gal (i.e. unit of gravitational acceleration), which is remarkably low earthquake resistance. (NAIIC, 2012:27)

In order to prepare the report, NAIIC had planned to investigate the reactor building No.4 in the early March, 2012. This was to examine whether the laying pipes had been damaged by the earthquake or not. But this investigation request was rejected by TEPCO, the reason being that the building was dark due to its cover for the construction and also it could be dangerous for the committee members who were unfamiliar with the internal structure of the building after the explosions. However, as per the videos shot on October 18, 2011, the inside of the building was lit up and TEPCO's deception was soon revealed. Even now, the customs of stonewalling the investigation and secretiveness are repeated as it was done in the past critical incidents. After the 3-11 the situation has gradually changed since the

claim of TEPCO and Japanese government in which they insist that the Tsunami (and the following nuclear plant accidents) were unforeseen. This has not been accepted by the judgments in class action suits, and compensation is demanded for the damage by the nuclear incident (at the Maebashi court in March 2017 and the Chiba court in November in the same year). The influence of the decision is not negligible for more than 20 class action suits and 12 thousands accusers in the country

(Soeda, 2017). In the processes of the suits, the trajectory and investigation reports are critically examined over and over again. These collective examinations turn over the trinity of audit/policy/ethics in the academic research. Basically it is a politics of discourse formation, which has been monopolized by the experts. In this sense, it is a ‘society’ which always examines us and our intellectual production, and which promotes us to work for a critical engagement in our times.

References

- [1] Aircraft Accident Investigation Commission. *Aircraft Accident Investigation Report* (AAIC, 1987), Ministry of Transport.
- [2] Antonucci, Michael. (1995). Special to Stripes. Retrieved from <https://mamorenihon.wordpress.com/1985/08/12/>
- [3] Aoyama, Tohko. (2017). *JAL 123 flight, New Facts of the Crash: Approaching the Truth through Eye Witnesses*. Tokyo: Kawade shoboshinsha.
- [4] Giri, Ananta Kumar. (2000) ‘Audited accountability and the imperative of responsibility: beyond the primacy of the political’, in Marilyn Strathern (ed.) *Audit Cultures: Anthropological Studies in Accountability and the Academy*. London and New York: Routledge.
- [5] Soeda, Takashi. (2017). *Trials of the TEPCO Nuclear Incident: Reproving Responsibility for the Fukushima Daiichi Nuclear Plant Incident*. Tokyo: Iwanami shoten.
- [6] Strathern, Marilyn. (ed.). (2000). ‘Introduction, ‘ in *Audit Cultures: Anthropological Studies in Accountability and the Academy*. London and New York: Routledge.
- [7] The National Diet of Japan Fukushima Nuclear Accident Independent Investigation Commission (NAIIC). (2012). *The Official report of The Fukushima Nuclear Accident Independent Investigation Commission*. Retrieved from https://www.nirs.org/wp-content/uploads/fukushima/naiic_report.pdf
- [8] Yoshihara, Koichiro. (1986). *The Crash of Jumbo Jet*. Tokyo: Ningen no Kagakusha.
- [9] Yoshioka, Shinobu. (1986). *The Crash in the Summer*. Tokyo: Shinchosha.
- [10] Ueno Village elementary school, *Small Eyes Witnessed* (1985).
- [11] Ueno Village middle high school, *Kanna River 5* (1985).

Affiliation: International Center for Japanese Studies, Tokyo University of Foreign Studies
Corresponding email: ttomotsune@tufs.ac.jp

การสร้างสรรคร์รสชาติที่เป็นหนึ่งเดียว: การโหยหาอดีตและนวัตกรรมสร้างสรรค์ ในสีกิชิมะมะนจะ โตเกียว

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเกี่ยวกับ “มนจะ” อาหารกระทะร้อนรสชาติจัดจ้านที่มีชื่อเสียงในฐานะ “อาหารชวนชิมระดับ B-class” ของเขตสีกิชิมะเมืองโตเกียว โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ คุณคาซุฮิเดะ คาคาโอกะ ตัวแทนสมาคมส่งเสริมมนจะในสีกิชิมะ ในประเด็นเกี่ยวกับนวัตกรรมสร้างสรรค์ “มนจะ” ของชุมชน เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ และมูลค่าของรสชาติ ผลการศึกษาพบว่า จากประวัติศาสตร์ชุมชนและจิตสำนึกของการเป็น “ชุมชนคนแปลกหน้า” ที่เกิดจากการรวมตัวของคนต่างพื้นที่ ทำให้ชุมชนมีความยืดหยุ่นที่จะยอมรับรสชาติจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน นำมาผสมผสานจนกลายเป็นรสชาติเฉพาะตัวของสีกิชิมะ

คำ

สำคัญ

อาหารชวนชิมระดับ B-class, อาหารท้องถิ่น, สีกิชิมะ มนจะ, ชุมชนท้องถิ่น, โตเกียว

The Taste of Unity: Nostalgia and Innovation in Tokyo's Tsukishima Monja

Abstract

This paper examines monja, a savory Japanese pancake, which is a popular “B-class gourmet” cuisine of Tokyo’s Tsukishima district. Drawing from the literature on monja and an interview with Kazuhide Kataoka of the Tsukishima Monja Promotion Society Cooperative Association, the study focuses on the innovation of monja, its usage, and the value of its taste in the community. It found that the communal history and consciousness of a “strangers’ community” has enabled the flexible acceptance of tastes from both inside and outside the community, integrating them as the unique taste of Tsukishima.

Key words

B-class gourmet, Local cuisine, Tsukishima monja,
Local community, Tokyo

1. Introduction

Savory Japanese pancakes are popular as *okonomiyaki* in the Kansai region and as *monja* or *monja-yaki* in the Kanto region (see Figure 1). The Tsukishima district of Tokyo is particularly known for its *monja*, representing the cuisine of Tokyo's Shitamachi, or historic downtown district. In 2016, more than 60 restaurants were selling *monja* along a main street in Tsukishima called Monja Street or Nishi-Naka Street (see Figure 2). The street attracts many tourists.

Figure 1: Monja in the Tsukishima Kaisen Monja Kei restaurant.

Sydney Mintz (1996), a cultural anthropologist of food, pointed out that food is a “cultural product” (p. 5), as it is a product structured historically and symbolically by society, including manufacturers and consumers. She described national and regional cuisine as follows:

What makes a cuisine is not a set of recipes aggregated in a book, or a series of particular foods associated with a particular setting, but something more. I think a cuisine requires a population that eats that cuisine with sufficient frequency to consider themselves experts on it. They all believe,

Figure 2 : Monja Street in Tsukishima.

and care that they believe, that they know what it consists of, how it is made, and how it should taste. In short, a genuine cuisine has common social roots; it is the food of a community—albeit often a very large community. (Mintz, 1996, p. 96)

She extended the idea of “food of a community” to the concept of local cuisine, which is characterized by:

a set of raw foods; particular cooking and processing techniques; integration within local culture—a social group or community whose members cook known dishes regularly and seasonally; and consumers from the same region who know the cuisine and feel competent to discuss it. Even the lexicon is affected when chefs and eaters belong to the same culture, many of them competent enough to trade places as chefs and eaters. (Mintz, 2006, p. 6)

Mintz (2006) focused on the interrelationship and mutual translocation between “chefs” and “eaters” in the same community to create a specific cuisine. She also claimed that local cuisines have largely been eliminated across the globe, owing to rapidly diminishing local communities, as well as improved transportation and preservation technologies that have overcome the constraints

of time and place. Modernization allows us to eat the same cuisine anywhere in the world (Mintz, 2006, p. 6). Concurrently, attempts to re-evaluate local cuisines have emerged as a counter movement against the globalization of cuisine. Thus, local cuisine is not bound or produced by geographical constraints, but embedded with symbolic value as the food of a community (Mintz, 2006, p. 6).

The popularity of monja as a symbol of Tsukishima differs somewhat from Mintz's (2006) theory of local cuisine as being formed by members in the same and stable community. Rather, it problematizes the formation and conservation of local cuisine in an unstable modern world. Tsukishima's monja restaurants have developed many new recipes to suit the taste of tourists, who are their main customers. This study examines the characteristics of Tsukishima monja by means of a literature review and an interview conducted with a local restaurant owner and Public Relations Manager of the Tsukishima Monja Promotion Society Cooperative Association (TMPSCA). It focuses on the concept of "taste" and examines its usage and value in the Tsukishima community.

First, this paper reviews the history of the Tsukishima monja boom, with its increasing number of outside customers, in light of the re-evaluation of local cuisine by the mass media. Second, it focuses on the unique characteristic of Tsukishima as a "strangers' community" on the frontiers of Tokyo, with its openness toward visitors since the Meiji era. Third, it discusses the rules and consciousness of "taste" among collaborating monja restaurants. The paper concludes that Tsukishima monja restaurants do not create an authority of taste but flexibly accept the new tastes and expectations of

their customers from outside the community (including overseas). The "innovated monja" phenomenon has arisen from a communal consciousness, shared by members of the Tsukishima community, of openness and acceptance with regard to new things.

2. B-Class Local Gourmet and Media Influence

On July 7, 2016, we interviewed Kazuhide Kataoka, a representative of the TMPSCA. The friendly 49 year old invited us to the second floor of his Tsukishima Kaisen Monja Kei restaurant. He was born in Tsukishima and both his father and grandfather were fish middlemen in Tsukiji fish market (see Figure 3). Kataoka, however, entered the monja restaurant business in 1993, following the Tsukishima monja boom. He is now one of the most knowledgeable informants of Tsukishima and is responsible for TMPSCA's public relations.

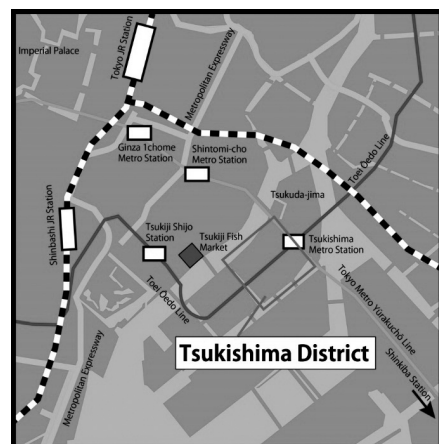

Figure 3 : Tsukishima district and surrounding areas. (This map depicts the Metropolitan Expressway, the JR line, and the Tokyo Metro Yūrakuchō and Toei Ōedo lines only.)

Kataoka recalled the initial rise in popularity of monja:

The monja boom started when I was a high school student, maybe around the mid-1980s. The boom was ignited by a TV program. I thought the gourmet TV program was really extreme... After this program was broadcast, people who had never known about monja started to come to Tsukishima. At the same time, the Yūrakuchō line [a subway line] extended to Tsukishima and Shin-kiba. Before this, the terminal station was Shintomi-chō station. Construction of the extension from Shintomi-chō to Tsukishima was completed around 1987. Since the underground line had not extended to this district until then, we had only been able to use the bus. Anyway, Tsukishima monja gradually became famous. Following the increasing popularity of monja, I opened my restaurant in 1993. At that time, there were over 20, maybe close to 30, monja restaurants.

Kataoka's memory of the monja boom is consistent with Japan's B-class local cuisine boom, which is thought to have started with the re-evaluation of local food in the 1970s. According to Cwiertka (2006), in response to the increase in family and fast-food restaurants in the early 1970s, consumers raised their awareness of food safety and environmental issues, and criticized the uniform industrial mass production of food.¹ Correspondingly, the popularity of local cuisines or *furusato no aji* (taste of one's hometown) rose in urban areas (Cwiertka, 2006, pp.165–169).

In the 1980s, popular “commoners’ foods” began to be re-evaluated as the local cuisine of Tokyo, driven by guidebooks such as the *B-Class Gourmet* series by Shinzō Satomi,² chief editor of *Kurima* magazine (Iikubo, 2011, p. 81) (see Figure 4).³ Satomi defined “A-class cuisine” as haute cuisine, and “B-class gourmet local cuisine” as foods that “preserve the taste and tradition of Tokyo by A-class techniques at B-class prices” (as cited in Bungeishunjū, 1986, p.1). These popular guidebooks led to the re-evaluation of common foods with only a short history, such as *karē raisu* (curry rice), *katsu-don*, and *rāmen*, as Tokyo's local cuisine. Tsukishima monja was also introduced in TV programs and the number of monja restaurants in Tsukishima grew. The value of B-class local cuisine was thus produced and reproduced by the mass media.

Local governments also started to explore and re-evaluate local cuisines for local development.

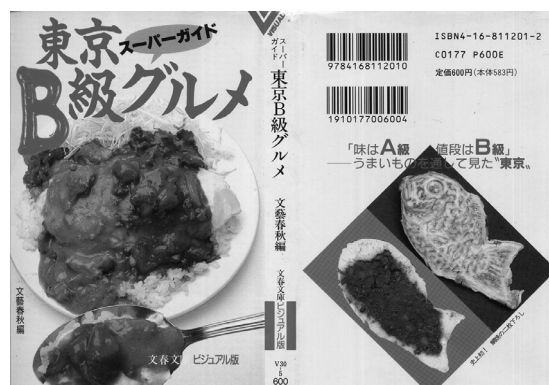

Figure 4 : Cover page of *Sūpāgaido Tōkyō bikyū gurume* [Super guidebook : Tokyo's B-class gourmet cuisine] (Bungeishunjū, 1986).

¹ Kenrō Hayami (2011) explains that the slow food movement began with Piedmont farmers' resistance to the opening of a McDonald's in Rome in 1986, leading to the worldwide “re-localization of food” (*fūdo no sai-fūdoka*, フードの再風土化). He also noted its affinity to the food localism movement in Japan (Hayami, 2011, pp. 91–94).

² Satomi's real name was Atsushi Naitō (1937–2002). He was a journalist who later became a professor in the Department of Tourism, Faculty of Literature, Gifu Women's University.

³ Satomi defined Tokyo's B-class gourmet cuisine as “five great bowl dishes and three great rice dishes” (*godaidon sandairaisu*), namely, *ten-don*, *una-don*, *katsu-don*, *oyako-don*, *gyū-don*, *karē raisu*, *omu-raisu*, and *hayashi-raisu* (as cited in Bungeishunjū, 1986, p. 4). He later added *rāmen* (Iikubo, 2011, p. 81), but his first book did not mention monja.

They also developed new products like “local ramen” (*gotōchi rāmen*) for tourism development, such as Kitakata Ramen. This use of B-class local gourmet cuisine and tourism development has been promoted by both the government and private sectors. Magazines, TV programs, and newspapers also happily report on new local movements with support from local businesses. This localism trend developed into a nationwide network of local cuisine promoters during the late 2000s. In 2006, a festival that promoted B-class local gourmet cuisine, “B-1 Grand Prix: Celebration of Town Revitalization with Your Local Gourmet Food!” (B-1 グランプリ:ご当地グルメでまちおこしの祭典!), was held for the first time at Hachinohe, Aomori Prefecture. It gradually grew, reaching more than 600,000 visitors in 2012. B-class local gourmet cuisine thus gained a high degree of public recognition. At this festival, Tsukishima monja also featured as a B-class local gourmet cuisine.

3. Tsukishima Monja and the Communal Consciousness of a “Strangers’ Community”

The interrelationship between local cuisines and localism has been developed by the mass media, connecting Tsukishima monja to Shitamachi nostalgia. TV food shows usually introduce monja with images of the folk elegance of the Shitamachi and pictures of Tsukuda-jima, a well-preserved neighboring community of the Edo era that was little damaged by air raids during World War II. Tourism magazines and websites also use nostalgic images to appeal to tourists.

The nostalgic narrative of a small and closed Shitamachi community that created monja is echoed in the academic literature. In *Monjayaki no shakaishi* (The sociology of monjayaki), Naoko Takeda (2009), a Waseda University sociologist, interviewed female owners of monja restaurants and described Tsukishima as a closed and tight local community that is tied to the collective memory of monja:

For Tsukishima residents, monja has a significance beyond “food.” It carries an attachment to a certain local place, a so-called local attachment. It is a medium to represent a local identity and a local cultural resource. (Takeda, 2009, p. 17)

Takeda (2009) mentioned that the people of Tsukishima remember monja from their childhood and are happy to talk about it. However, this does not explain the connection between their nostalgic attachment and the creativity of monja today. There are colorful menus in front of and inside monja restaurants, which have been innovated to suit the tastes of outside customers. Takeda (2009) referred to them as “innovated monja,” but did not include them in her theoretical framework. However, such innovations should not be ignored because most monja dishes today have been innovated for outsiders who are now the majority of customers and do not share a collective memory of monja. This does not fit the above definition of monja as “a medium to represent local identity and a local cultural resource.”

In his interview, Kataoka clearly expressed their flexible stance on monja as a product created through interaction between chefs and inside/outside customers:

Many large condominiums have been built [recently]. It is not the Tsukishima I used to know anymore.... Native residents have gradually moved away from Tsukishima.... In brief, even if we maintain the traditional monja for old residents, the number of people who like that taste is decreasing. More customers come from the outside instead. [So] it is meaningless.... Well, I think it is fine as long as customers find monja tasty.... I think we can keep the traditional style on the menu, but at the same time we can change the flavors freely. We serve traditional monja to customers if they want it, but I also think that one attraction of monja is that we can enjoy these changing flavors.

Kataoka's comment shows that those who mainly decide the taste of monja are not the original residents but visitors. His simple and flexible attitude is similar to that of jazz improvisation, whereby music is played with whatever is available at the time and place following the inclinations of both the players and listeners. This improvisational behavior of monja restaurants, which show innovation and flexibility in including outside customers, highlights the need to reexamine the characteristics of the Tsukishima community.

In a collection of essays on his life in a traditional apartment in Tsukishima,⁴ Inuhiko Yomota (2007), a noted professor of film studies, proposed that Tsukishima is an artificial and flexible community of strangers, created by "the Meiji policy of 'Rich Country, Strong Army' and civil desires for advancement in life" (p. 297). He explained that the nostalgia of Shitamachi

in Tsukishima lies in both the recent monja food tourism and Tsukishima's old townscape.

According to what Yomota (2007) called *Tsukishima Ishiki* (consciousness of Tsukishima), Tsukishima is not a traditional tight Shitamachi community like that of Tsukuda-jima, but a loosely structured and flexible community formed by immigrants, who "each had unavoidable reasons for escaping their homeland to come to this landfill site" (p. 292). This history gave rise to a tacit consent not to interfere in their neighbors' lives; meanwhile, the proximity between workplace and residence promoted a sense of fraternity. There are two contradictory elements in this consciousness: an attachment to the land and community, as "everyone feels an intense sense of living in Tsukishima and is happy to mention it," and a flexible "strangers' community," which "accepts uncountable expectations, despair, dreams, disappointments, and embraces the lives of people" (Yomota, 2007, p. 293). These elements function to accept newcomers, new ideas, and morphologic transformation in the community, as noted by Kataoka:

The owners are mainly original residents or those who once lived in Tsukishima. But the stationery shop changed to a monja restaurant. The fish shop also changed to a monja restaurant. Our original occupations are different. My family also changed from being shrimp sellers to a monja restaurant.... the beauty parlor also became a monja restaurant. Others who once lived in Tsukishima have rented out their residences or spaces in the shopping arcade.

⁴The essays were first published as *Tsukishima monogatari* (Tsukishima story) in 1999. This paper cites the 2007 reprint.

While there are monja restaurant pioneers in Tsukishima, there is no established authority. Other businesses that have become monja restaurants are accepted by the community.

4. The Alliance of Monja Restaurants on the Battlefield of Taste

There is no dominant restaurant authority in the communal consciousness of Tsukishima. Kataoka's flexible words, "it is fine as long as customers find monja tasty," highlight that the significant rule for Tsukishima monja is taste. He also remarked that "if it is not tasty, the restaurant will soon be bankrupt." There is free competition among the restaurants to invent new flavors to attract customers. The most important critics are customers outside their community. This model supposes that outside customers have the ability to evaluate monja and can choose restaurants that have the skills and flavors to satisfy them.

In fact, it is hard to evaluate the best taste of monja because it is mainly dependent on the free selection of ingredients in various combinations and self-seasoning at the table by customers, even though each restaurant has its own secret recipes for the fish stock in its "base" and the *agedama* (bits of fried tempura batter). Therefore, taste possesses an inviolable sacredness for monja restaurants as an indefinable source of their prosperity in Tsukishima, leading to the dogmatic principle that outside customers choose the best restaurant, the one that makes tacit efforts to create the most appealing taste.

This communal rule of taste among monja restaurants is heavily influenced by the development of the food industry and the B-class gourmet boom in the 1980s, as

mentioned above. At that time, the booming Japanese economy created various restaurants and succeeded in popularizing eating out (*gaishoku*) as a new form of leisure in Japan. In the *gaishoku* boom, some restaurants attained a traditional authority in the competitive market with their cooking techniques, good entrepreneurship, and backbreaking efforts to create recipes. Their success stories were reported by the media such as in TV food programs, magazines, and newspapers, as well as in "gourmet manga."

Gourmet manga have greatly influenced the development of the culture and profession of B-class gourmet cuisine, especially in its creation of "tasting competitions" among chefs, thought to have started around the 1970s when the popularity of gourmet manga and anime among adults gradually increased. The tasting competition first appeared in *Cake, Cake, Cake* (*Kēki, kēki, kēki*) (1970) by Moto Haguo, a famous girls' manga writer, and *Assaulting Ramen* (*Totsugeki rāmen*) (1970) by Mikiya Mochizuki. The motif can also be seen in the *Chef Ajihei* (*Hōchōnin Ajihei*) series by Gyūtarō from 1973 to 1977. Another work that clarified the motif and influenced Japanese society in the form of manga, anime, and film for adults is *Oishinbo* (1980) by Tetsu Kariya (Brau, 2010). This story depicts the competition between Shirō Yamaoka, a journalist, and his father Yūzan Kayama, modeled after the famed artist and gastronome Rosanjin Kitaōji (1883-1959). This highly informative work on food connected popular culture to the gastronomic tradition of Japan. Following its success, various gourmet manga featuring tasting competitions appeared one after another.

These manga also affected TV programs. Kundō Koyama (1964-), a famous writer, brought the idea of the tasting competition into the TV variety show *Iron Chef (Ryōri no tetsujin)* (1993–1999) as a duel between a guest challenger chef and one of the show’s resident “Iron chefs” who are famous professional chefs (Koyama 2015). It was very popular in Japan and broadcast worldwide.

These manga and TV programs show the meritocracy of the food industry of Japan, which defied authority and tradition. After the broadcast of these programs, even male customers and children who usually do not have interest or knowledge of gourmet cuisine, also started to seek gourmet food in reality (Hatanaka, 2016). Responding to the phenomenon, restaurants also provided special menu items with the name *kyūkyoku* (ultimate taste),⁵ which was extracted from manga and TV shows. “Taste” became the measure of value among chefs. An image was created of individual and unique chefs dueling in the kitchen as samurai or gunmen on a battlefield. Within this new professional consciousness, monja restaurants increased in Tsukishima.

When taste competitions are practiced in real life, one could assume it would be hard for monja restaurants to cooperate because of their growing competition. However, based on the idea of the president of Marushin Shokuhin Co. Ltd, a large food processing company, the restaurants established the TMPSCA in 1997, which aims to promote the development of Tsukishima by mutual cooperation among its monja restaurants.

TMPSCA is well aware of the communal consciousness and competitive situation among the restaurants. Kataoka explained that its policy is not to touch on anything relating to the taste of each restaurant, but to seek common benefits through collective action. The first collaboration was reducing the disposal costs of kitchen waste through a collective contract with a waste service company when business-related waste started to be charged in Tokyo. Other collaborations include producing new products, or “souvenir monja”; bulk purchasing of detergents and cabbages (a main ingredient); advertising Tsukishima monja and accepting group tours for the benefits of all members. However, TMPSCA cannot collectively purchase *agedama*, which are thought to affect taste.

Taste is a sacred, untouchable value in the Tsukishima restaurant community. Like the popular Japanese saying, “customers are gods,” they think that a restaurant’s prosperity should depend on the customers’ free will. Anybody who challenges this communal value is regarded as violating the unity of the community. Kataoka was critical of restaurant ranking websites, as they risk harming the unity of the monja community by bringing the authority of taste into Tsukishima and subjecting them to the control of the website companies:

Because it is unfavorable for member restaurants to be ranked, we asked a ranking company to take our restaurants off their ranking system, but they did not comply with our request. They said that this ranking was the result of users’ opinions. Even though they control what users are doing, they just ignored their responsibility.

⁵ The word *kyūkyoku* was coined by Tetsu Kariya in *Oishinbo* (1980) and was awarded “the most memorable buzzwords prize” by Jiyukokuminsha publishing house in 1986. It is widely acknowledged that this work and the word initiated the gourmet boom across Japan in the 1980s.

So, I said “Ok, then delete my restaurant’s page from your website,” but they did nothing. They do not even clarify the standard or rules of their point system. It is totally suspicious.

TMPSCA members collectively maintain the peace by not advertising on this ranking website, which protects the core principle of unity in the monja restaurant community. Attempts to install the authority of taste challenge the community’s sacred core principle of customers’ free choice based on their taste. Rather, TMPSCA helps individual restaurants to advertise in other ways such as creating a map of member restaurants without mentioning their tastes (see Figure 5). TMPSCA aims to increase the total number of customers accessing the Tsukishima district, while maintaining the freedom of competition among restaurants based on their own efforts and professional skills. The unity of Tsukishima monja restaurants is thus maintained by means of respect to taste.

5. Flexibility, Nostalgia, and Innovation of Monja

Finally, the relationship between monja restaurants and customers is reconsidered here in light of the consciousness of a “community of strangers.” As seen above, monja restaurants in Tsukishima maintain free competition under the order of taste, which enables flexibility and innovation of monja while respecting the wishes or desires of customers. Nostalgia is one dream of postmodern society amid increasing consumerism. Beyond the practical value of nutrition, customers seek to consume symbolic meanings relating to locality and popular history in monja as a local cuisine. Kataoka pointed

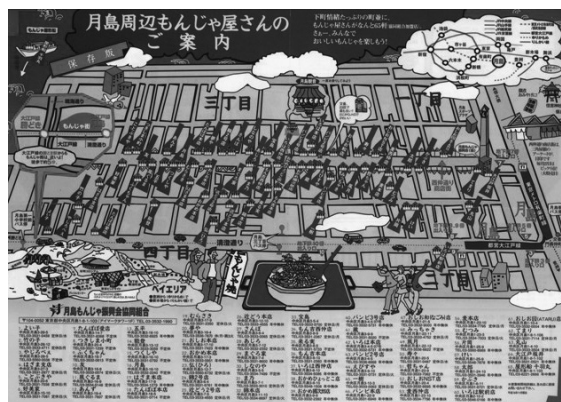

Figure 5 : Map of monja restaurants in Tsukishima.
(Image reproduced from TMPSCA, 2016.)

out that school trips to Tokyo, which were once motivated by a desire to see modernity, have recently started to seek to consume local cuisines during their stay, especially in Tsukishima:

School trips. This is a huge business opportunity for us. Tour companies now face many requests from school teachers and students that they want to eat delicious local Tokyo specialties. Certainly, Tokyo has many tasty foods and I agree that they are wonderful attractions. There are foods that give us a sense of Edo [old Tokyo] such as *sushi*, *tempura*, and *unagi*, but we can eat them everywhere, even in rural towns, can't we? ... However, monja is different, it is very hard to find outside Tokyo.

Increasing interest in Shitamachi nostalgia and local cuisine has become a motivation to visit Tsukishima. For customers seeking nostalgia, Tsukishima monja restaurants are inventing the tradition of Shitamachi. They have installed plain wood exteriors, *noren* (shop curtains), and *chōchin* lanterns to create a sense of Edo tradition, even though Tsukishima is an artificial landfilled area created in the late Meiji era (see Figure 6).

Figure 6: Exterior of a monja restaurant in Tsukishima.

Figure 7 : Mentaiko mochi monja (spicy cod roe and rice cake monja).

The flexibility of monja restaurants also accepts innovations in taste as long as the result is tasty. In fact, the monja that customers now enjoy is not the traditional simple one, but mainly newly created monja according to the taste of outside customers, which Kataoka sees as the freedom of transformation:

One characteristic monja is *mentaiko mochi monja* [monja with spicy cod roe and rice cake; see Figure 7] or *mentaiko monja*. Everyone loves to eat it. I also think it is delicious. They started selling *mentaiko monja* when I was a child. [Back then] I couldn't imagine such a thing. It was surprising to even see monja with corn. Originally, monja had sliced pork and dried squid, sometimes with an addition of yakisoba [fried noodle]. The curry flavor was a surprise, making me wonder "how does it taste?" Even when I started selling miso flavor myself, I was thinking, "it's impossible," in those days [laughing]. But I now think it's fine.

While appealing to Shitamachi nostalgia, monja restaurants are providing flavors to fit the expectation of outside customers. Kataoka considers this flexibility and improvisation of monja as an original built-in feature:

The best feature of monja is, I think, trying various flavors. Well, you can make one monja and share it with friends. Then you can order another and fry it. This is a continuous cycle until you feel full. So you can change the taste every time.... The first monja is ordinary monja; the second is *mentaiko monja*; the third is curry; the fourth is kimchi. This way of eating is possible in monja. You can enjoy various flavors with friends in one meal.... Ok, not only monja, let's try *okonomiyaki*, the next fried *udon* or *takoyaki*. Customers can choose how to enjoy it themselves according to their tastes. I think this is their decision. We can cater to both old regular customers and new customers visiting as tourists. All customers are welcome.

It is meaningful that Tsukishima people chose monja, which adapts to the tastes of newcomers, as their community symbol. This flexibility is consistent with the social history of their community, which has flexibly changed its townscape over the years, embracing the desires and hopes of its immigrants. Monja is indeed a symbol of the Tsukishima community.

The Tsukishima community and monja are also open to the growing internationalization of Tokyo. According to a survey conducted by the Tokyo metropolitan government in 2016, “enjoying Japanese cuisines” is the most popular activity for overseas tourists who visited Tokyo.⁶ Overseas tourists are interested in this unfamiliar Tokyo food. Kataoka thinks that while there are not many overseas customers yet, the flexibility of Tsukishima can be a strong drawcard:

If we have the seasonings, we can make any flavor. Of course, whether it is tasty or not is another matter. But we can adjust the flavors not only for Japanese customers but for overseas ones, too. I hope overseas customers also find their own favorite flavor.

One restaurant, Koboreya, is even developing a monja menu for the increasing number of Thai tourists. According to their website, Koboreya (2017) is promoting the development of new monja recipes and multi-lingual menus for international customers. Kataoka believes monja has the potential to adapt to globalization, as he explained from his overseas travel experiences to places like Thailand:

Thai green curry paste probably makes a tasty monja, I can assure you. Well..., how do you call it? I saw deep-fried pork skin in Chiang Mai. It is a crispy one. Because it is similar to *agedama*, it is definitely tasty with monja.

Even though Tsukishima monja is a food that represents their local community, they do not worry about changing the flavors for new customers from overseas; rather, they welcome it. The behavior of the Tsukishima monja community is based on the flexibility of the food and of the community. Under the communal consciousness of a “stranger’s community,” they create unity between monja chefs and customers based on the acceptance of both tradition and innovation for monja as long as it is tasty. Thus, customers old and new, from within and outside the community, even from overseas, can contribute to the continued transformation of Tsukishima monja.

6. Conclusion

This paper focused on monja as a B-class local cuisine of the Tsukishima district in Tokyo and examined how a new Tsukishima taste has been developed through interaction between monja restaurant owners and their customers from both within and outside the community. Yomota’s (2007) communal consciousness of a “stranger’s community” was utilized to understand the flexibility of both monja and the Tsukishima community. The influence of the mass media was also discussed, namely, its popularization of B-class gourmet cuisine since the 1980s. Through

⁶ The Tokyo metropolitan government conducted a questionnaire survey of 15,018 overseas tourists in Narita and Haneda airports from April 2015 to March 2016. In this survey, 87.6 percent of overseas visitors who visited Tokyo (13,067 valid samples) answered that one of their objectives in visiting Tokyo was to enjoy Japanese cuisine. This was the most popular answer to this question.

TV programs, films, manga, and magazines, the communal consciousness of taste and customers' choices developed to involve outside customers in the innovation of monja.

Monja is not only food; it has also become a symbol with two intertwined trends in the Tsukishima community: one is the tie between the locality of the Tsukishima community with mass-media-induced nostalgia; the other is the communal consciousness of a “strangers' community” that transforms the tradition and representation of community by involving newcomers and their new ideas. Tsukishima has been open to various outsiders since the Meiji era, and it continues to form a strong but flexible community.

Like this community formation, monja reflects the flexible innovation of taste to suit its customers, while also retaining the communal consciousness to accept the

continued transformation of Tsukishima's monja.

Acknowledgements

This study was conducted as part of the short-term Japan research visit program of the master's course of the Japanese Studies Center, Faculty of Humanities, Chiang Mai University (June 27 - July 11, 2016), supported by the Japan Foundation.

This work owes much to the kind assistance and hospitality of Mr. Kazuhide Kataoka, owner of the Tsukishima Kaisen Monja Kei restaurant and Public Relations Manager of Tsukishima Monja Promotion Society Cooperative Association. We would like to thank him for his generosity and his valuable insights. In addition, we thank Japan Foundation for supporting our field research. We would also like to thank Dr. Sara Kitaoji for proofreading this manuscript, as well as for her warm friendship and emotional support.

References

- [1] Brau, L. (2010). Oishinbo's adventures in eating: Food, communication, and culture in Japanese comics. In T. Johnson-Woods (Ed.), *Manga: An anthology of global and cultural perspectives*. New York, NY: Continuum Books, pp. 109-127.
- [2] Bungeishunjū. (Ed.). (1986). *Sūpāgaido Tōkyō bīkyū gurume* [Super guidebook: Tokyo's B-class gourmet]. Tokyo: Bungeishunjū. (in Japanese).
- [3] Cwiertka, K. J. (2006). *Modern Japanese cuisine: Food, power and national identity*. London, UK: Reaktion Books.
- [4] Hatanaka, M. (2016). Gurumeka, mukokusekika, soshite herushika [Gourmet, statelessness and healthy booms]. In M. Saito and R. Narita (Ed.), *1980 nendai* [The 1980s]. Tokyo: Kawadeshoboshinsha, pp. 71-76. (in Japanese).
- [5] Hayami, K. (2011). Bīkyū gurume no seiki jankufūdo to surōfūdo no dainamikusu [The B-class gourmet century: Dynamics of junk food and slow food]. *Yuriika shi to hihyō: Tokushū bīkyū gurume-rāmen, karē, tonkatsu, yakisoba ... nihonjin ni totte shokutowa nanika* [Eureka poetry and critiques: Special issue, B-class gourmet cuisine—ramen, curry, tonkatsu, yakisoba —How do Japanese people see food?], pp. 88-95. (in Japanese).
- [6] Iikubo, T. (2011). Satomi Shinzō no oishii Tōkyō ron [The delicious Tokyo of Shinzō Satomi]. *Yuriika shi to hihyō: Tokushū bīkyū gurume-rāmen, karē, tonkatsu, yakisoba ... nihonjin ni totte shokutowa nanika* [Eureka poetry and critiques: Special issue, B-class gourmet cuisine—ramen, curry, tonkatsu, yakisoba —How do Japanese people see food?], pp. 81-83. (in Japanese).
- [7] Koboreya. (2017). *Koboreya hōmupēji*. Retrieved from <http://tsukishima-monja-koboreya.com/> (Accessed February 16, 2017). (in Japanese).
- [8] Koyama, K. (2015, February 25). Hōsōsakka Koyama Kundō san: Kachi wa nichijō niari (3) [Mr. Koyama Kundō, Broadcast Writer: Values exist in daily life]. *Nihon Keizai Shimbun* (evening edition). (in Japanese).
- [9] Mintz, S. W. (1996). *Tasting food, tasting freedom: Excursions into eating, culture, and the past*. Boston, Massachusetts: Beacon Press.
- [10] _____. (2006). Food at moderate speeds. In R. Wilk (Ed.), *Fast food/slow food: The cultural economy of the global food system*. Lanham, MD: Altamira Press, pp. 3–12.
- [11] Takeda, N. (2009). *Monja-yaki no shakaishi: Tōkyō Tsukishima no kingendai no henyō* [Sociology of monja-yaki: Transformation of Tokyo's Tsukishima in the modern and contemporary periods]. Tokyo: Aoyumisha. (in Japanese).
- [12] Tokyo Metropolitan Government. (2016). *Heisei 27 nendo kunibetsu gaikokujinryokōsha kōdōtokusei chōsa hōkokusho* [Report on the 2016 survey of overseas tourists' behaviors by country]. Tokyo: Author. (in Japanese).
- [13] Tsukishima Monja Promotion Society Cooperative Association (TMPSCA) (2016). *Tsukishima shūhen monjayasan no goannai* [Guide to monja restaurants around Tsukishima]. Tokyo: Author. (in Japanese).
- [14] Yomota, I. (2007). *Tsukishima monogatari futatabi* [Tsukishima stories once more]. Tokyo: Kōsakusha. (in Japanese).

หน่วยงานผู้แต่ง: ศูนย์วิจัยภาษา ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Affiliation: Japanese Studies Center, Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

Corresponding email: nishida.masayuki@gmail.com

saranya.kongjit@cmu.ac.th

บทบาททางสังคมของโทะชิโยะริ (年寄) ในฐานะผู้นำพิธีกรรมในช่วงกลางสมัยเอโดะ: วิเคราะห์เกี่ยวกับงานเทศกาลทะอะโซะบิ (田遊び)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริ (年寄) ในช่วงกลางของสมัยเอโดะ เนื่องจากมีงานวิจัยกล่าวว่าเมื่อมีการแต่งตั้งนะนุชิ (名主) ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วทำให้โทะชิโยะริซึ่งเดิมเคยเป็นผู้นำหมู่บ้านมีบทบาทลดลง เป็นเพียงผู้นำประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาลของหมู่บ้านเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมในเทศกาลมีความเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบในสังคม การเป็นผู้นำพิธีกรรมนั้นจึงหมายถึงการมีสถานะภาพทางสังคมที่มีอำนาจในการควบคุมสังคม หมายความว่าบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในช่วงกลางสมัยเอโดะนั้น ไม่ได้ลดน้อยลงแต่อย่างใด งานวิจัยนี้เป็นการศึกษางานเทศกาลทะอะโซะบิ (田遊び) โดยใช้แนวคิดทางคติชนวิทยาควบคู่กับแนวคิดทางประวัติศาสตร์ วิเคราะห์บทบาททางสังคมของโทะชิโยะริ โดยใช้เอกสารชิ้นต้นจากบ้านของยะสุอิ (安井) ที่เป็นนะนุชิของหมู่บ้านโทะคุมะรุในสมัยเอโดะ

คำ

สำคัญ

โทะชิโยะริ, เทศกาลทะอะโซะบิ, คติชนวิทยากับประวัติศาสตร์, ลำดับชั้นทางสังคม, ผู้นำพิธีกรรมในสมัยเอโดะ

Social Role of the Toshiyori, Enforcers of Ceremonies, in the Middle Edo Period: Analysis of the Festival of Ta'asobi

Abstract

The purpose of this paper is to clarify the social role of the Toshiyori in the middle Edo period. Until now, Japanese history studies have maintained that the social role of a Toshiyori, who was a village chief in the pre-Edo era, was limited to one of ceremony by the Nanushi, who was designated the new village chief in the Edo era. However, conducting festivals and performing rituals were closely related to the social class of a village. In other words, a Toshiyori as the ceremonial enforcer had social power. This research focuses on the Ta'asobi festival in the Tokumaru Village, analyzed it using the concepts of historical studies and folklore studies, and showing the social role of a Toshiyori. This paper uses historical documents from the house of Yasui, who was a Nanushi of Tokumaru Village during the Edo period.

Key words

Toshiyori, Festival of Ta'asobi, Historical studies, Social class, Ceremonial enforcer

1. บทนำ

ตั้งแต่สมัยมุโระมะชิถึงสมัยเซ็งโงกุ หรือตั้งแต่ช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 14 จนกระทั่งครึ่งแรกของศตวรรษที่ 16 ซึ่งเป็นยุคก่อนหน้าสมัยเอโดะนั้น หมู่บ้าน (郷村) ต่างๆ มีลักษณะการปกครองดังนี้คือ กลุ่มผู้นำพิธีกรรมในงานเทศกาลของหมู่บ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน โดยหัวหน้ากลุ่มผู้นำพิธีกรรมมีชื่อเรียกว่า “โทชิโยะริ (年寄)” ทำหน้าที่เป็นผู้นำการปกครองของหมู่บ้าน ทำหน้าที่จัดประชุมเพื่อร่างกฎระเบียบของหมู่บ้าน และเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในตัดสินพิจารณาประเด็นต่างๆ ของหมู่บ้าน ซึ่งการปกครองในลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าแต่ละหมู่บ้านค่อนข้างมีอิสระในการปกครองตนเอง ไม่ได้อยู่ภายใต้การรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลกลาง (藤木, 1998; 勝俣, 1996) และกล่าวได้ว่า โทชิโยะริจะมีบทบาททางสังคมแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ บทบาทการเป็นผู้นำทางการปกครอง และบทบาทการเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม

ต่อมาก่อนที่จะเข้าสู่สมัยเอโดะ หรือตั้งแต่ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 16 ได้เริ่มมีระบบการแบ่งชนชั้น เพื่อปกครองกลุ่มชาวนาและเรียกเก็บภาษี รัฐบาลกลางได้มีการตรวจสอบที่ดินและกำหนดเขตแดนของแต่ละหมู่บ้าน รวมถึงแต่งตั้งผู้นำหมู่บ้านขึ้นมาใหม่ เรียกว่า “นะนุชิ (名主)” โดยมอบอำนาจให้ผู้แทนโชกุน สามารถจัดการกิจการภายในแต่ละหมู่บ้านโดยอัตโนมัติ มีหน้าที่กำหนดกฎระเบียบของหมู่บ้านให้สอดคล้องกับนโยบายจากรัฐบาลกลาง และมีอำนาจในการตัดสินพิจารณาประเด็นต่างๆ ในหมู่บ้าน (澤登, 2000, 2010) ทั้งนี้ได้มอบหมายให้โทชิโยะริทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยนะนุชิ (水本, 1993)

เมื่อเข้าสู่สมัยเอโดะ (1603-1867) บทบาทของโทชิโยะริในการเป็นผู้นำและเป็นผู้กำหนดกฎระเบียบเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ค่อยๆ ลดลง จนกระทั่งกลางศตวรรษที่ 17 บทบาทของโทชิโยะริเหลือเพียงการเป็นผู้นำการประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาลของหมู่บ้านเท่านั้น ซึ่งหมายความว่าบทบาททางการปกครองของโทชิโยะริได้สิ้นสุดลง (水本, 1987) จากการที่โทชิโยะริมีสถานะภาพเป็นเพียงผู้ช่วยนะนุชิ

ดังกล่าวจึงไม่ถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นในการศึกษาวิจัยเท่าใดนัก

แต่งงานวิจัยนี้จะชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้จะมีสถานะภาพเป็นเพียงผู้ช่วยนะนุชิก็ตาม หากมองในมุมมองด้านประวัติศาสตร์แล้ว วัฒนธรรมเป็นตัวกลางสำคัญที่จะเชื่อมโยงสังคมเข้าด้วยกัน (トムスン, 1982) และมุมมองในด้านคติชนวิทยานั้นการเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในเทศกาลเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากเทศกาลหรือวัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวผู้คนในชุมชนไว้ด้วยกันภายใต้จิตสำนึกการเป็นเจ้าของวัฒนธรรมประเพณีนั้นร่วมกัน (Radcliffe-Brown, 1952) จิตใจที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนซึ่งเชื่อมโยงกันโดยเทศกาลนั้นจะกลายเป็นสายใยก่อให้เกิดระเบียบในสังคม และเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อต่อต้าน ประท้วง และมุ่งไปสู่การปกครองด้วยตนเองอย่างอิสระในที่สุด (ベルセ, 1980) ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า เมื่อพิจารณาจากแนวคิดทางคติชนวิทยาและแนวคิดทางประวัติศาสตร์ควบคู่กันดังกล่าวแล้ว การเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาลหรือการมีบทบาททางวัฒนธรรมจึงเกี่ยวข้องกับการปกครองและการจัดระเบียบในสังคมของแต่ละชุมชน ดังนั้นการที่โทชิโยะริมีบทบาททางวัฒนธรรมที่เป็นผู้นำพิธีกรรมจึงเปรียบเสมือนการมีบทบาทด้านการเมืองการปกครองเช่นเดิม หมายความว่าแท้จริงแล้ว บทบาททางสังคมของโทชิโยะริไม่ได้ลดน้อยลงแต่อย่างใด

งานวิจัยนี้จะวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของโทชิโยะริ ซึ่งเป็นผู้นำของกลุ่มมะสึริชู (祭り衆) ที่ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาลทะอะโอะบิ (田遊び) ที่จัดขึ้นที่ศาลเจ้าคิโตะโนะ (北野神社) ในหมู่บ้านโทะคุมะรุ (徳丸¹) ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อขอพรต่อเทพเจ้าให้กับเกี่ยวได้ผลผลิตที่ดีขึ้น และขอความคุ้มครองให้มีลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมืองและเจริญเติบโตอย่างแข็งแรงในวันขึ้นปีใหม่ เป็นพิธีกรรมที่มีการแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนการทำนาตลอดทั้งปี (新井, 1970) และเป็นพิธีกรรมสำคัญที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแห่งชาติ แต่งานวิจัยที่ผ่านมาได้เพียงการศึกษา

¹ ที่หมู่บ้านโทะคุมะรุอยู่ใกล้ๆ เอโดะ ซึ่งระยะห่างจากปราสาทเอโดะประมาณ 15 กม. ในปัจจุบันอยู่ที่อิตะบะชิ จังหวัดโตเกียว (若曾根, 2003, 83-88)

เกี่ยวกับทะเลสาบโอะชิเบะในมุมมองด้านคติชนวิทยา (折口, 1995; 本田, 1967) หรือประวัติศาสตร์ความบันเทิง (新井, 1970) เพียงมิติเดียว ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริกับบทบาททางวัฒนธรรมในงานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงจะศึกษาโดยแนวคิดทางคติชนวิทยากับแนวคิดทางประวัติศาสตร์ควบคู่กัน

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาททางวัฒนธรรมในงานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะและบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในช่วงกลางของสมัยเอโดะ

3. สมมุติฐานการวิจัย

การที่โทะชิโยะริเป็นผู้นำในกลุ่มผู้ประกอบการพิธีกรรมต่างๆ ในเทศกาล ถือเป็นบทบาททางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการปกครองและการจัดระเบียบสังคมของแต่ละชุมชน โทะชิโยะริจึงเปรียบเสมือนมีฐานะเป็นผู้นำชุมชนด้วยเช่นกัน ซึ่งหมายความว่าบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริไม่ได้ลดน้อยลงแต่อย่างใด

4. วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาในบทความนี้เป็นการศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary document) เป็นเอกสารชั้นต้น 「安井家文書」ที่ถูกเก็บไว้ในห้องเก็บของและห้องใต้หลังคาบ้านของตระกูลยะสึอิซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้าน (นะนุชิ) ในสมัยเอโดะ และเอกสารชั้นต้น 「北野神社文書」ที่ศาลเจ้าคิตะโนะ ซึ่งเป็นสถานที่จัดงานเทศกาล รวมทั้งหมุดประมาณ 9,000 ฉบับ ซึ่งเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับเทศกาล การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจของหมู่บ้านในสมัยเอโดะ

5. ผลการวิจัย

5.1 บทบาททางวัฒนธรรมของโทะชิโยะริในงานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะ

5.1.1 รูปแบบพิธีกรรมที่ศาลเจ้าคิตะโนะ (北野神社)

ผู้คนในหมู่บ้านโทะคุมะรุถือว่าเทพเจ้าของศาลเจ้าคิตะโนะเป็นผู้คุ้มครองหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงมาร่วมตัวจัดงานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะ เพื่อขอให้เทพเจ้าลดบันดาลให้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ดีและคุ้มครองให้ลูกหลานเติบโตอย่างแข็งแรงมีบุตรหลานสืบสกุลต่อไป และที่ศาลเจ้าคิตะโนะนี้มีเอกสารชั้นต้น 「武蔵国豊嶋郡徳丸郷天神宮紀²⁾」เป็นบันทึกเกี่ยวกับประวัติการก่อสร้างศาลเจ้า กล่าวถึงความเป็นมาของการจัดงานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะไว้ว่า ในสมัยก่อนได้เกิดโรคระบาดขึ้นในหมู่บ้านทำให้คนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงได้สวดภาวนาต่อต้นพลัมเก่าขอให้หายจากโรค ซึ่งปรากฏว่าคำอธิษฐานนั้นสัมฤทธิ์ผลต่อมาชาวบ้านจึงได้สร้างศาลเจ้าคิตะโนะขึ้น โดยอัญเชิญเทพเจ้าจากศาลเจ้าคิตะโนะเต็มม้งู (北野天満宮) มาสถิต ในวันขึ้นปีใหม่ของปี ค.ศ. 995 และได้เริ่มจัดงานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะขึ้นตั้งแต่นั้น จากข้อมูลชั้นต้นที่เก็บไว้ในศาลเจ้าคิตะโนะชั้นนี้ สรุปได้ว่า งานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะ เริ่มต้นตั้งแต่ประมาณ 1000 ปีก่อน

งานเทศกาลที่จัดขึ้นที่ศาลเจ้าคิตะโนะมีมากมาย เช่น วันที่ 11 เดือน 1 (ปฏิทินจันทรคติแบบญี่ปุ่น) มีงานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะ, วันที่ 1 เดือน 2 และวันที่ 14 เดือน 6 มีงานเทศกาลคางุระ (神楽), เดือน 5-6 และวันที่ 19 เดือน 9 มีงานเทศกาลชิซึโม (獅子舞) เป็นต้น (宮原, 1998) ซึ่งงานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะนี้มีความพิเศษมากกว่างานเทศกาลอื่นๆ เนื่องจากวันที่ 11 เดือน 1 ซึ่งเป็นวันที่จัดงานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะนั้น ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่สำหรับสังคมชาวนา เป็นวันที่ชาวบ้านอธิษฐานขอพรต่อเทพเจ้าให้พบพานแต่สิ่งดีๆ ตลอดทั้งปี ซึ่ง 大林กล่าวว่าสิ่งที่ชาวบ้านคาดหวังต่อเทพเจ้าในวันปีใหม่นี้คือการลดบันดาลให้หมู่บ้านมีแต่ความสงบสุขปราศจากโชคร้ายในหมู่บ้าน (大林, 1992)

5.1.2 รูปแบบพิธีกรรมสมัยเอโดะ

จากข้อมูลในหนังสือ “ชิชินจิเมโรคุ” (『四神地名録』³⁾) ที่ถูกเขียนขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ที่กล่าวถึงการจัดงานเทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะ ทำให้เราทราบว่ารูปแบบของงานเทศกาลที่เห็นในปัจจุบัน ที่จัดขึ้นโดยกลุ่มอนุรักษ์เทศกาลทะเลสาบโอะชิเบะที่ศาลเจ้าคิตะโนะ (北野神社田遊び保存会) ซึ่งกล่าวว่าเป็นรูปแบบที่

²⁾ 「武蔵国豊嶋郡徳丸郷天神宮紀」(北野神社文書) (『板橋区史』資料編 3 近世, No. 514, 922-924)

³⁾ หนังสือนี้เรื่องภูมิประเทศ ถูกเขียนโดยนักภูมิศาสตร์ชื่อฟูรุวะ โคะโซเก็น (古川古松軒) ในปี ค.ศ. 1784.

ถูกอนุรักษ์ไว้และถูกสืบทอดมาตั้งแต่ปลายยุคสมัยเอโดะ ทั้งการรำและเพลงที่ร้องรวมถึงความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ (板橋区郷土資料館, 1997) กล่าวได้ว่าถึงแม้สังคมชาวนาเริ่มเสื่อมสลายตั้งแต่สมัยเอโดะ และสลายตัวลงในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 อาจส่งผลให้วัตถุประสงคในการจัดงานและความหมายของงานเทศกาลหะอะโซะบิที่มีต่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป แต่รูปแบบการจัดงานเทศกาลหะอะโซะบิที่ศาลเจ้าคิตะโนะนี้ได้รับการรักษารายละเอียดที่สะท้อนให้เห็นบทบาททางวัฒนธรรมและบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในสมัยเอโดะได้เป็นอย่างดี

5.1.3 โทะชิโยะริในฐานะผู้นำพิธีกรรม

งานเทศกาลหะอะโซะบิจัดขึ้นโดยผู้ที่ประกอบพิธีกรรมในงานเทศกาล ซึ่งเรียกว่ามะสึริชู รวมทั้งหมด 16 คน ดังข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินการของงานเทศกาลหะอะโซะบิที่ปรากฏในข้อมูลขั้นต้นที่เป็นเอกสาร 「徳丸本村祭礼に付定(控)」⁴ ของตระกูลยะสึอิซึ่งเป็นนุชิหรือผู้ใหญ่นบ้านของหมู่บ้านโทะคุมะรุ โดยมะสึริชูได้เขียนไว้ในข้อ 7 ว่า วันที่ 11 เดือน 1 ของทุกปี มะสึริชูต้องทำงานเทศกาล และเขียนไว้ในข้อ 8 ว่า ในวันที่ 12 มะสึริชูจะแจกจ่ายโมจิให้กับผู้ที่เคารพและศรัทธาต่อศาลเจ้าคิตะโนะ⁵

ในบรรดามะสึริชู 16 คนที่จัดงานเทศกาลหะอะโซะบิ จะมีผู้คุมมะสึริชูในการประกอบพิธีกรรม 1 คน เรียกว่าโออินะโมะโตะ (大稲本) ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่นี้ก็คือ โทะชิโยะริ และมีผู้ช่วยที่เรียกว่า โคะอินะโมะโตะ (小稲本) อีก 1 คน มะสึริชูที่นำโดย โออินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริ จะทำพิธีกรรมที่เป็นการแสดงให้เห็นกระบวนการในการทำนาตลอดทั้งปี ซึ่งมีทั้งหมด 15 ขั้นตอน เช่น ทะอุจิ (田打ち การขุดดินเตรียมพื้นที่สำหรับทำนา), ชิโรกะกิ (代かき การวิดน้ำเข้านาและปรับพื้นที่นาให้เรียบ), ทะเนมะกิ (種まき การหว่านเมล็ดข้าว), ทะอุเอะ (田植え การดำนา), อิเนะกะริ (稲刈り การเกี่ยวข้าว) และอินะมุระสึมิ (稲むら積み การซ้อมข้าว) เป็นต้น

พิธีกรรมที่แสดงกระบวนการของการทำนาตลอดทั้งปีในงานเทศกาลหะอะโซะบินี้ มะสึริชูจะใช้อุปกรณ์ที่ส่วนใหญ่ทำมาจากโมจิก่อนกลม เช่น ในพิธี

แสดงทะอุจิ (การขุดดิน) โออินะโมะโตะจะส่งต่อจอบที่ใช้โมจิดัดไว้ที่ปลายไม้ให้กับโคะอินะโมะโตะเพื่อส่งต่อไปให้ผู้คุมมะสึริชูคนอื่นๆ เมื่อบรรดามะสึริชูรับจอบมาแล้วก็จะทำท่าแสดงการขุดดินในที่นาที่ใช้กลองแทนนาข้าว และร้องเพลงประสานเสียงกันในขณะทำพิธีกรรม

諏訪 กล่าวว่ามีจิเป็นผลผลิตจากแผ่นดินถือเป็นของขวัญจากเทพเจ้า มีจิจึงเป็นสัญลักษณ์ของเทพเจ้า (諏訪, 1994a) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การที่โออินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริ ส่งต่อจอบที่ทำจากโมจิที่มีสัญลักษณ์ของเทพเจ้าให้กับมะสึริชูคนอื่นๆ ก็คือการแสดงให้เห็นว่า โทะชิโยะริซึ่งเป็นผู้นำได้รับมอบอำนาจจากเทพเจ้าแล้วส่งต่ออำนาจนั้นไปยังมะสึริชูคนอื่นๆ นั้นเอง

และเมื่อพิจารณาความหมายของเนื้อเพลงที่มะสึริชูร้องประสานเสียงกันตลอดพิธีกรรม จะพบว่าเนื้อเพลงมีความหมายเกี่ยวกับการที่โออินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริสั่งให้มะสึริชูเป็นผู้ใช้จอบคัดดีสีที่นาปลูกข้าวบนที่นาของผู้คนในหมู่บ้าน เริ่มด้วยการทำนาในที่นาของเทพเจ้า ที่นาของชนชั้นผู้ปกครอง และชาวบ้านทั่วไปตามลำดับชนชั้นในสังคม⁶ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า โออินะโมะโตะ หรือ โทะชิโยะริอยู่ในชนชั้นที่สูงที่สุดและมีอำนาจสูงสุดที่จะควบคุมผู้คนทุกคนในชุมชน

5.1.4 สัญลักษณ์และความหมายในพิธีกรรม

พิธีกรรมในงานเทศกาลหะอะโซะบิที่เป็นการแสดงกระบวนการทำนานั้น ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ ที่โออินะโมะโตะ จะเป็นผู้เรียกให้มาปรากฏตัว เช่น วัว, ชะโอะโทะเมะ (早乙女), ทะโรจิ (たろうじ) และยะซุเมะ (やすめ) เป็นต้น ซึ่งแต่ละอย่างเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายในพิธีกรรมดังนี้

ก) วัว

ในพิธีชิโรกะกิ (การวิดน้ำเข้านาและปรับพื้นที่นาให้เรียบ) โออินะโมะโตะจะเรียกมะสึริชูที่แสดงเป็นวัวให้เข้ามาในลานพิธี เพื่อที่จะถวายแด่เทพประจำนาข้าว (田の神) (折口, 1995) เหล้ามะสึริชูจะทำท่าทางให้เห็นว่ากำลังพยายามจะผูกอานวัวที่ทำจากโมจิซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเทพเจ้าที่ตัววัว เป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการถวายวัวให้เป็นบริวารแด่เทพเจ้าเพื่อลดบันดาลให้เป็นวัวคัดดีสีที่ช่วยให้ชาวนาเก็บเกี่ยวได้ผลดี แต่ใน

⁴ 享保10年(1725)2月「徳丸本村祭礼に付定(控)」(安井家文書)(『板橋区史』資料編 3 近世, No. 515, 924-927)

⁵ Ibid. 926

⁶ เกี่ยวกับเนื้อเพลงที่มะสึริชูร้องประสานเสียงกันตลอดพิธีกรรม โปรดดู (板橋区郷土資料館, 1997)

พิธีนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นว่าบรรดามะสิริซูไม่สามารถผูกอาณได้เพราะวัวตัวอ้วนพี ที่ายที่สุดแล้วมีเพียงโออินะโมะโตะเท่านั้นที่สามารถผูกอาณวัวได้สำเร็จ การแสดงในพิธีกรรมนี้ทำให้เห็นอำนาจที่แตกต่างกันระหว่างโออินะโมะโตะและมะสิริซูคนอื่นๆ กล่าวคือ พิธีกรรมนี้แสดงให้เห็นว่าโออินะโมะโตะมีความสามารถพิเศษเหนือกว่ามะสิริซูคนอื่นๆ

ข) ชะโอะโทะมะะ

ในพิธีทะอะอะ (การดำนา) โออินะโมะโตะจะเรียกเด็กชายที่เรียกว่าชะโอะโทะมะะเข้ามา และสั่งให้มะสิริซูช่วยกันยกเด็กชายขึ้นเหนือกลองที่เป็นสัญลักษณ์แทนนาข้าว การแสดงท่าทางที่เด็กชายถูกยกสูงขึ้นก็เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตสูงขึ้นเป็นการเปรียบกับการเจริญเติบโตสูงขึ้นของต้นข้าว ซึ่งอธิบายได้โดยแนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนตร์ (ไสยศาสตร์) ในแบบ sympathetic ที่ว่า สิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันจะมีอิทธิพลต่อสิ่งที่เหมือนกัน หรือเชื่อว่าเราสามารถถ่ายทอดลักษณะของวัตถุหนึ่งไปยังอีกวัตถุหนึ่งที่คล้ายกันได้ (フレイザー, 2004, 61) กล่าวคือเป็นภาพสะท้อนของความเชื่อที่ว่ากรยกชะโอะโทะมะะให้สูงขึ้นจะทำให้ต้นข้าวออกงามสูงขึ้นในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้ 折口 ได้กล่าวเกี่ยวกับชะโอะโทะมะะว่า เป็นผีผู้หญิงที่เป็นบริวารของเทพประจำนาข้าว และมีอิทธิฤทธิ์ในการทำให้น้ำต้นข้าวออกงาม (折口, 1995)

ค) ทะโรจิและยะซุเมะ

หลังจากขั้นตอนทะอะอะ (การดำนา) โออินะโมะโตะจะเรียกทะโรจิและยะซุเมะ ให้ปรากฏตัวขึ้น 折口 กล่าวว่าทะโรจิเป็นเทพประจำนาข้าว ในขณะที่ยะซุเมะเป็นเทพเจ้าโรโฮจิน (来訪神) ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่จะมาเยือนโลกมนุษย์เพียงปีละ 1 ครั้ง พร้อมกับนำความอุดมสมบูรณ์และความสุขมาให้ชุมชน ซึ่งทะโรจิได้ให้สัญญากับโรโฮจินว่า จะบันดาลให้การเก็บเกี่ยวได้ผลดีและมีลูกหลานมากมาย (折口, 1995) โดยการสัญญาของทะโรจิกับยะซุเมะในเทศกาลทะอะโอะชิคาลเจ้าคิตะโนะนี้ จะแสดงโดยการที่ยะซุเมะซึ่งกำลังตั้งครรภ์ ทำท่ากอดรัดกับทะโรจิอย่างใกล้ชิดหรือบางครั้งอาจทำท่าทาง

ที่สื่อถึงการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งทำทางดังกล่าวนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงการมีลูกหลานมากมาย 諏訪 ได้กล่าวว่าการแสดงว่ามีเทพเจ้าโรโฮจินมาปรากฏตัวเป็นสัญลักษณ์สื่อให้เห็นว่าเวลาได้ย้อนกลับไปยังสมัยที่เริ่มสร้างชุมชน (諏訪, 1994b, 152-156) และเมื่อทะโรจิกับยะซุเมะหายไปก็หมายความว่าเวลาหมุนกลับมายังปัจจุบัน หมายถึงการเริ่มต้นใหม่อีกครั้งของชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมในงานเทศกาลทะอะโอะชิคาลเจ้าคิตะโนะ เป็นพิธีกรรมที่ทำให้รู้สึกว่ามีบ้านสามารถเริ่มต้นใหม่ได้ทุกปี เป็นพิธีกรรมที่ปิดเป่าทุกข์และลบล้างปัญหาในปีที่ผ่านมา อีกทั้งยังได้รับความคุ้มครองให้เก็บเกี่ยวได้ผลดีและมีลูกหลานมากมายในปีใหม่ ทั้งนี้ความสงบสุขเหล่านี้เกิดขึ้นได้โดยการที่โออินะโมะโตะเป็นผู้เรียกทะโรจิและยะซุเมะให้มายังหมู่บ้าน ดังนั้นกลุ่มมะสิริซูโดยเฉพาะโออินะโมะโตะ ซึ่งเป็นผู้นำจึงมีบทบาทที่สำคัญมากสำหรับหมู่บ้าน นอกจากนี้สัญลักษณ์ต่างๆ ในพิธีกรรมยังแสดงให้เห็นว่า โออินะโมะโตะ หรือ โทะชิโยะริ ซึ่งเป็นผู้นำพิธีเป็นตัวแทนในการรับมอบอำนาจจากเทพเจ้าทำให้มีอิทธิฤทธิ์เสมือนเทพเจ้าเป็นผู้ที่มีความสามารถเหนือกว่าผู้อื่นและมีบทบาทสำคัญยิ่งสำหรับชุมชน

5.2 บทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในช่วงกลางสมัยเอโดะ

5.2.1 การลดบทบาทของโทะชิโยะริในการควบคุมมะสิริเม็นเต็ง (祭り免田)

ก่อนสมัยเอโดะ มะสิริซูมีสิทธิ์ในการใช้พื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่ในการจัดงานเทศกาล ที่เรียกว่ามะสิริเม็นเต็ง (祭り免田) ซึ่งการมีสิทธิ์ใช้พื้นที่สำหรับการจัดงานเทศกาลในการปลูกข้าว และทำเป็นโมจิซึ่งเปรียบเสมือนของศักดิ์สิทธิ์จากเทพเจ้าแจกจ่ายให้กับชาวบ้าน ก็เท่ากับว่าเป็นการได้รับอำนาจจากเทพเจ้า และทำให้มะสิริซูมีชนชั้นที่เหนือกว่าชาวบ้านทั่วไป

แต่ต่อมาเมื่อปี ค.ศ.1710 ตระกูลโอโนะ (大野) ได้รับมอบอำนาจจากตระกูลโยะชิเดะ (吉田) ซึ่งเป็นตระกูลผู้นำของลัทธิชินโต (神道) ให้เป็นผู้ควบคุมดูแลศาลเจ้าคิตะโนะ⁷ ทำให้เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิ์ในการ

⁷ 宝永7年(1710)12月14日「祠官許状」(北野神社文書)

ใช้พื้นที่นาระหว่างมะสึริกับตระกูลโอโนะขึ้นปี ค.ศ. 1725 และท้ายที่สุดได้มีการเปลี่ยนแปลงยกกรรมสิทธิ์ในการควบคุมดูแลมะสึริเม็นเต็งให้เป็นของตระกูลโอโนะ ที่เป็นผู้ดูแลศาลเจ้าคิตะโนะ ดังรายละเอียดที่ปรากฏอยู่ในข้อมูลขั้นต้น 「徳丸本村祭礼に付定 (控)」⁸ ที่เขียนไว้ในปี ค.ศ.1725 โดยมีเนื้อความที่มะสึริเขียนเกี่ยวกับมะสึริเม็นเต็งและงานเทศกาลทะอะโซะบิ อยู่ในข้อ 1 ของเอกสาร แปลโดยสรุปได้ดังนี้

เมื่อปีที่แล้วเกิดข้อขัดแย้งระหว่างมะสึริกับโอโนะเกี่ยวกับเม็นเต็ง (免田) สำหรับใช้ในงานเทศกาลที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณที่ศาลเจ้าคิตะโนะ ดังนั้นอินะฮันซะอะเมง (伊奈半左衛門) ซึ่งเป็นข้าราชการจากคิตะอิดัง (代官) จากวังหลวงจึงได้เรียกให้ทั้งสองฝ่ายเข้าพบ และตัดสินให้เม็นเต็งตกอยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของโอโนะซึ่งเป็นผู้ดูแลศาลเจ้า และให้จัดงานเทศกาลตามประเพณีที่มีแต่โบราณ ทั้งสองฝ่ายเขียนได้ประทับตราลงนามในเอกสารยอมรับข้อตกลงร่วมกันว่า ตั้งแต่ปีใหม่ที่จะมาถึงจะร่วมกันจัดงานที่ศาลเจ้าคิตะโนะตามเดิมในวันขึ้นปีใหม่ในวันที่ 10 โดยให้โอโดริชู (大通衆) และโคะโดริชู (小通衆) นั่งตามตำแหน่งที่กำหนด⁹

การขอรับสิทธิ์เพื่อควบคุมดูแลศาลเจ้าเกิดขึ้นมากมายในช่วงต้นของศตวรรษที่ 18 ซึ่ง 井上 ได้กล่าวว่าการได้รับอนุญาตให้สิทธิในการควบคุมศาลเจ้าจากตระกูลโยะชิเดะ เป็นการแสดงถึงความสำเร็จ 3 ประการดังนี้

- 1) ผู้ที่ได้รับการอนุญาตในการควบคุมศาลเจ้าจะกลายเป็นผู้นำศาลเจ้า
- 2) ผู้ที่ได้รับการอนุญาตในการควบคุมศาลเจ้าจะได้รับมอบอำนาจบางส่วนจากโดเมียว (大名) ผู้เป็นมุลนาย
- 3) ผู้ที่ได้รับการอนุญาตในการควบคุมศาลเจ้าจะได้รับการยอมรับถึงสิทธิในการควบคุมศาลเจ้าจากชาวบ้าน (井上, 1997, 2007)

ตระกูลโอโนะได้เรียกพื้นที่ในการทำน้โดยชื่อใหม่ว่า เท็มจินเม็นเต็ง (天神免田) แทนมะสึริเม็นเต็งนี้ ซึ่งมีความหมายว่าผืนนาของศาลเจ้าและเทพเจ้า การมีสิทธิในการใช้พื้นที่ปลูกข้าว และทำเป็นโมจิแจกจ่ายให้กับชาวบ้าน ก็เท่ากับการได้รับอำนาจจากเทพเจ้าที่เหนือกว่ามนุษย์ปุถุชนทั่วไป ดังนั้นการที่ตระกูลโอโนะต้องการรับมอบสิทธิในการควบคุมศาลเจ้าคิตะโนะรวมถึงมะสึริเม็นเต็ง หรือ เท็มจินเม็นเต็ง อาจเกี่ยวข้องกับการบทบาททางสังคมในหมู่บ้าน กล่าวคือ เป็นความปรารถนาที่จะลดบทบาทของโทะชิโยะริและมะสึริชู พยายามที่จะโยกย้ายอำนาจที่อยู่เหนือกว่าชาวบ้านที่โทะชิโยะริมีอยู่นั้น มาเป็นของตน

5.2.2 โทะชิโยะริในฐานะผู้นำสูงสุดของพิธีกรรม

จากข้อมูลขั้นต้น 「徳丸本村祭礼に付定 (控)」พบว่ามะสึริชูได้เขียนข้อกำหนดเกี่ยวกับระเบียบของมะสึริชูไว้ในข้อ 5 ว่าในวันที่ 10 ซึ่งเป็นคืนก่อนวันเทศกาลทะอะโซะบิ จะมีพิธีกรรมในช่วงเย็น ซึ่งโอโดริชูทั้ง 10 คนและภรรยาจะต้องไปที่ศาลเจ้า¹⁰ และในข้อ 6 เขียนไว้ว่าโคะโดริชูจะมาพร้อมทำพิธีกรรมในช่วงเย็น มีรายละเอียด ดังนี้คือ

(6) ในวันเดียวกัน (คืนก่อนงานเทศกาล) โอโดริชูและโคะโดริชูทุกคนต้องมาศาลเจ้าและทำพิธีกรรมโดยโอโดริชูและโคะโดริชูต้องนั่งตามลำดับที่กำหนดไว้โดยกำหนดเพิ่มเติมว่า ให้รักษาประเพณีการจัดลำดับที่นั่งดังตามรูปแบบดั้งเดิมสืบทอดไปจนถึงสมัยลูกหลาน ห้ามมิให้เปลี่ยนแปลง และห้ามโต้แย้งเกี่ยวกับลำดับที่นั่ง¹¹

คำว่า “โอโดริชู” และ “โคะโดริชู” ที่ปรากฏในเอกสารขั้นต้นก็คือ คำที่มะสึริชูใช้เรียกกันในกลุ่ม โดยแบ่งสมาชิกออกเป็นโอโดริชู 10 คน และโคะโดริชู 6 คน ซึ่งโอโดริชูอยู่ในลำดับขั้นที่สูงกว่าโคะโดริชู นอกจากนี้ยังเรียกผู้นำสูงสุดซึ่งอยู่ในกลุ่ม “โอโดริชู” ว่า

⁸ 享保10年(1725)2月「徳丸本村祭礼に付定(控)」(安井家文書)(『板橋区史』資料編 3 近世, No. 515, 924-927)

⁹ 〽、於当村天神社地ニ從往古仕来候祭入用之免田ニ付、去年中〽及異論、度々御代官伊奈半左衛門様迄双方被召出、御詮義之上祭り免田社守方へ相渡シ、祭り之儀ハ古来格式仕来り候通、摂津守処ニ而急度相勘可申旨被為仰付候、即証互ニ取替シ相済候ニ付、来午正月〽宮本摂津守処ニ而祭礼仕、格式前々之通相違無御座候、自今以後正月十日〽大通・小通共出合、笠張可仕事 (ibid. 925-926)

¹⁰ ibid. 926

¹¹ 〽、同日大通・小通衆中不残出合、笠張先例之通可仕事

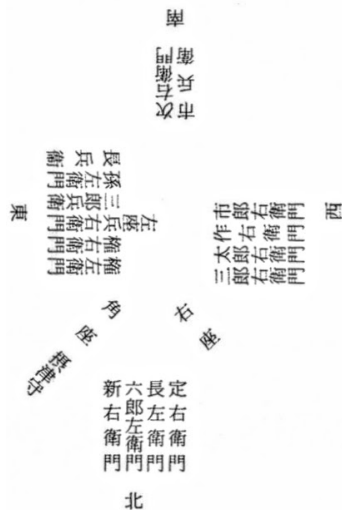
附、例座之儀格式古来之通可令着座、然上者子々孫々ニ至迄、永々乱例座口論無之様ニ何茂堅可被相心得候事 (ibid. 926)

“โออินะโมะโตะ” และผู้นำในลำดับถัดมาว่า “โคะอินะโมะโตะ” ขณะที่ชาวบ้านจะเรียกเหมารวมว่า “มะสิริชู” ซึ่งการแบ่งคำเรียกสมาชิกในกลุ่มที่แตกต่างกันดังนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มมะสิริชูมีการแบ่งลำดับชั้นภายในกลุ่ม โดยมี“โออินะโมะโตะ” หรือ โทะชิยะริเป็นผู้นำสูงสุด

5.2.3 มิยะชะกับการกำหนดชนชั้นและสืบทอดอำนาจในสังคม

ในเอกสารชั้นต้น「徳丸本村祭礼に付定(控)」ข้อที่ 9 มีการกล่าวถึงลำดับที่นั่งของมะสิริชู ในคืนวันที่ 10 ซึ่งเป็นคืนก่อนหน้าเทศกาลไวดังนี้

๑. รูปแบบลำดับการนั่งในวันที่ 10¹²

ผังกำหนดที่นั่งดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า มะสิริชู มีการกำหนดตำแหน่งการนั่งตามลำดับความสำคัญเพื่อเน้นการเทพเจ้า ซึ่งผังกำหนดที่นั่งนี้เรียกว่ามิยะชะ (宮座) เป็นตำแหน่งที่นั่งเฉพาะกลุ่มผู้คนในหมู่บ้านที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการดำเนินการจัดงานเทศกาล (福田, 2000) โดยตำแหน่งที่นั่งในมิยะชะนั้นจะสะท้อนถึงสถานะภาพ

ทางสังคมในหมู่บ้าน ผู้ที่นั่งในตำแหน่งที่ดีที่สุด (菌部, 1993, 2002, 2017) หรือนั่งในตำแหน่งที่มีทิศทางที่ดีตามความเชื่อ หมายถึงการมีสถานะภาพอยู่ในลำดับชั้นที่สูงในหมู่บ้าน การกำหนดมิยะชะเริ่มต้นตั้งแต่สมัยคามาคุระในช่วงหลังของศตวรรษที่ 12 และแพร่กระจายไปทั่วประเทศในศตวรรษที่ 15¹³

ในข้อมูล「徳丸本村祭礼に付定(控)」มีการระบุถึงข้อกำหนดต่างๆ รวมทั้งรายชื่อและที่นั่งของผู้บุกเบิกหมู่บ้านในการทำพิธีกรรม ทั้ง 16 คนอย่างชัดเจน โดยจะเรียงลำดับชื่อของบุคคลที่อยู่กลุ่มโอโดริชู 10 คนแรกแล้วต่อด้วยชื่อของบุคคลที่อยู่ในกลุ่มโคะโดริชูอีก 6 คน รวมถึงกำหนดที่นั่งให้โอโดริชูได้นั่งในทิศที่ดีกว่าคือทิศตะวันออกและทิศเหนือให้โคะโดริชูนั่งในทิศตะวันตกและทิศใต้โดยกำหนดที่นั่งตามลำดับความสำคัญในการทำพิธีกรรม เช่น โออินะโมะโตะ (ปรากฏชื่อในข้อมูลขั้นต้นว่ากษะเอมมง (権左衛門)) จะเป็นผู้ที่ได้นั่งในตำแหน่งที่ดีที่สุดเรียกว่า “คะมิชะ (上座)” ตำแหน่งที่ตรงลงมาจะเป็นตำแหน่งของโคะโดริ ส่วนโอโนะ (ในข้อมูลขั้นต้นเรียกว่า เซตสึโนะคะมิ (摂津守) ที่เป็นผู้ดูแลศาลเจ้าถูกกำหนดให้นั่งในทิศที่ถือว่าเป็นอับมงคล

การแยกออกเป็นโอโดริชูกับโคะโดริชุนั้นเป็นการแบ่งกลุ่มตามการมีส่วนร่วมในการก่อตั้งหมู่บ้าน ซึ่งโอโดริชูคือกลุ่มผู้บุกเบิก ส่วนโคะโดริชูคือกลุ่มร่วมบุกเบิกที่เข้ามาในภายหลัง การแบ่งกลุ่มดังกล่าวเป็นการแสดงลำดับชั้นทางสังคม และมิยะชะที่กำหนดแบ่งตำแหน่งที่นั่งตามลำดับของโอโดริชูกับโคะโดริชูซึ่งเป็นการกำหนดตำแหน่งตามความสำคัญในพิธีจึงเป็นการสืบทอดลำดับฐานะทางสังคมของสมาชิกแต่ละคนในมะสิริชู ดังนั้นจากที่มีการระบุไว้ในเอกสารชั้นต้นว่า ให้ยึดถือการกำหนดตำแหน่งที่นั่ง และต้องสืบทอดห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลงนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนผลักดันให้มิยะชะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดลำดับอำนาจทางสังคมของมะสิริชุนั่นเอง

¹² (9)、十日笠張例座次第 (ibid. 926)

¹³ เกี่ยวกับมิยะชะโปรดดู (安藤, 1960; 萩原, 1962; 原田, 1976; 肥後, 1970; 森岡, 1954; 高橋, 1978; 高牧, 1986; 竹田, 1977; 和歌森, 1953)

5.2.4 มิยะซะกับบทบาททางสังคมของ โทะชิโยะริ

ในสมัยมุโระมะชิก่อนหน้าสมัยเอโดะ ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของหมู่บ้านโทะคุมะรุก็คือผู้ที่นั่งลำดับแรกในมิยะซะซึ่งเป็นที่นั่งของโออินะโมะโตะหรือ โทะชิโยะริ แต่เมื่อเข้าสู่สมัยเอโดะได้มีการแต่งตั้งนะบุชิขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการแทนโทะชิโยะริ แต่อย่างไรก็ตามที่นั่งในมิยะซะก็ยังเป็นของโออินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริอยู่ตามเดิม อีกทั้งนะบุชิซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านจากการแต่งตั้งในสมัยเอโดะก็ไม่มีตำแหน่งที่นั่งในมิยะซะ เนื่องจากไม่ใช่ผู้บุกเบิกของหมู่บ้านโทะคุมะรุ แต่ถูกคัดเลือกโดยโชกุนในสมัยเอโดะ ดังนั้นนะบุชิจึงไม่ได้รับสิทธิ์ให้เข้าร่วมพิธีกรรมในคืนก่อนหน้าเทศกาลทะอะโอะชิบิ และจากการที่โอโนะที่เป็นผู้ดูแลศาลเจ้าถูกกำหนดให้นั่งในทิศที่เป็นอับมงคล และนะบุชิซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่มีตำแหน่งที่นั่งในมิยะซะแสดงให้เห็นว่านะบุชิหรือผู้ใหญ่บ้านและโอโนะถูกจัดเป็นคนนอก แตกต่างจากโออินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริ และมะสึริชูที่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับหมู่บ้านโทะคุมะรุอย่างลึกซึ้งมาตั้งแต่สมัยมุโระมะชิ โออินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริจึงมีอำนาจเป็นผู้สืบทอดระเบียบตามมิยะซะ และถือว่าเป็นชนชั้นที่อยู่เหนือกว่าทั้ง ตระกูลโอโนะและนะบุชิ จึงกล่าวได้ว่ามิยะซะเป็นการสืบทอดระเบียบของหมู่บ้านโทะคุมะรุของสมัยมุโระมะชิ และเป็นการสืบทอดอำนาจทางสังคมของโออินะโมะโตะ หรือ โทะชิโยะรินั่นเอง

5.3 บทบาทในการบริหารจัดการหมู่บ้านของ โทะชิโยะริ

5.3.1 ศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในหมู่บ้าน

เนื่องจากเทศกาลทะอะโอะชิบิ นั้น มะสึริชูโดยเฉพาะโออินะโมะโตะเป็นผู้ถือครองสัญลักษณ์ของเทพเจ้า และเป็นตัวแทนของเทพเจ้า เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญในการปิดป่าทุกๆ ทำให้หมู่บ้านเริ่มต้นสิ่งต่างๆ ได้ใหม่ในทุกปี ผู้คนในหมู่บ้านที่เคารพและศรัทธาต่อศาลเจ้าทุกคนจึงรับรู้ถึงความพิเศษของโทะชิโยะริ

รับรู้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ว่าโออินะโมะโตะหรือโทะชิโยะริ เป็นบุคคลพิเศษที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของบรรดาชาวบ้านที่เคารพและศรัทธาต่อศาลเจ้า และจากข้อมูลขั้นต้นเกี่ยวกับบัญชีรายรับรายจ่ายระหว่างปี ค.ศ. 1837 ถึง ค.ศ. 1865¹⁴ พบว่ามะสึริชูมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางในการเก็บเงินจากผู้คนที่เคารพและศรัทธาต่อศาลเจ้าเพื่อทำบุญต่อศาลเจ้าคิยะโนะเป็นประจำทุกปี ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ผู้คนในหมู่บ้านมีจิตสำนึกร่วมกันผ่านสัญลักษณ์ความเป็นตัวแทนเทพของโออินะโมะโตะ

5.3.2 อำนาจในการบริหารจัดการหมู่บ้าน ของโทะชิโยะริ

โทะชิโยะริจะเป็นผู้ช่วยนะบุชิหรือช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในขณะที่โอโดริชูคนอื่นๆ จะเป็นหัวหน้าของกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้านในสมัยเอโดะ โดยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและหัวหน้าของกลุ่มในหมู่บ้านจะประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาของผู้คนในหมู่บ้าน รวมถึงการบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ในหมู่บ้าน แล้วจะส่งรายงานสรุปมติที่ประชุมและข้อเสนอต่างๆ ต่อนะบุชิ ในภายหลัง¹⁵ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการตรวจสอบการทำงานของนะบุชิหรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่านะบุชิหรือผู้ใหญ่บ้านไม่ใช่บุคคลที่มีอำนาจเด็ดขาดในการบริหาร แต่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านกลับเป็นผู้มีอำนาจในการบริหาร ดังตัวอย่างที่ปรากฏในเอกสารชิ้นต้นว่าเมื่อปลายสมัยเอโดะผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้ปฏิรูปที่ดินที่กร้างและพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ที่สามารถทำนาได้ แต่นะบุชิหรือผู้ใหญ่บ้านไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดินแต่อย่างใด¹⁶ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแม้แต่ในสมัยเอโดะที่มีการแต่งตั้งนะบุชิหรือผู้ใหญ่บ้านก็ตาม อำนาจในการบริหารหมู่บ้านของกลุ่มผู้บุกเบิกหมู่บ้านโทะคุมะรุซึ่งมีโทะชิโยะริเป็นผู้นำก็ยังคงอยู่

6. บทสรุป

จากการศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในงานเทศกาลทะอะโอะชิบิ โดยใช้แนวคิดทางคติชนวิทยาควบคู่กับแนวคิดทางประวัติศาสตร์ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่า การประกอบพิธีกรรมในเทศกาลของหมู่บ้าน

¹⁴ 「天保8年(1837) から元治2年 (1865) 勘定過不足帳」(安井家文書)

¹⁵ 正徳3年(1713)12月 「徳丸本村年貢内割・村入目割・秋内検見につき組頭衆一札」(安井家文書)(『板橋区史』資料編3 近世, No. 292, 602-603)

¹⁶ 文久2年(1862)4月 「徳丸原入会芝畑開発出願費用につき議定書」(安井家文書)(『板橋区史』資料編3 近世, No. 141, 292)

ก็มีความเกี่ยวข้องกับลำดับชั้นและการจัดระเบียบทางสังคม การเป็นผู้นำพิธีกรรมนั้นจึงหมายถึงการมีลำดับชั้นที่มีอำนาจ ในการควบคุมสังคม ดังนั้นถึงแม้จะมีสถานะภาพเป็นเพียง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แต่การมีสถานะภาพเป็นผู้นำพิธีกรรม นำมาซึ่งอำนาจในการควบคุมสังคม หมายความว่า บทบาททางสังคมของโทะชิโยะริในยุคกลางนั้นไม่ได้ ลดน้อยลงแต่อย่างใด จากการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับสังคมและการปกครองของหมู่บ้าน จำเป็นต้องใช้มุมมองทางวัฒนธรรมกับมุมมองทาง ประวัติศาสตร์ควบคู่กัน ด้วยวิธีนี้จะช่วยให้เห็นถึง ระเบียบของสังคมรวมถึงลำดับอำนาจในหมู่บ้านที่เป็น คลื่นใต้น้ำอยู่ในระบบการปกครองอย่างชัดเจนขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณอาจารย์สร้อยญา คงจิตต์ หัวหน้า ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่เป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาตรวจสอบความถูกต้อง ของภาษาไทยและเนื้อหา รวมทั้งข้อเสนอแนะที่เป็น ประโยชน์ต่องานชิ้นนี้

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] 安藤精一. (1960). 『近世宮座の史的研究』. 東京: 吉川弘文館.
- [2] 新井恒易. (1970). 『中世芸能の研究』. 東京: 新読書社.
- [3] エドワード .P. トムスン (E.P. Thompson). (1982). 「ラフミュージック」 二宮宏之 ・ 樺山紘一・福井憲彦(編). 『魔女とシャリヴァリ』 (79-138). 東京: 新評論.
- [4] 藤木久志. (1998). 『戦国の作法』. 東京: 平凡社 . (初出 1987 年).
- [5] 福田アジオ. (2000). 「みやざ 宮座」 『日本民俗大辞典』 下. 東京: 吉川弘文館.
- [6] 井上智勝. (1997). 「地域社会における吉田神道の受容-宗源宣旨の授受を中心に」 『日本史研究』 416: 48-66.
- [7] _____. (2007). 『近世の神社と朝廷権威』. 東京: 吉川弘文館.
- [8] 板橋区立郷土資料館編. (1997). 『田遊び: 農耕文化と芸能の世界』. 東京: 板橋区立郷土資料館.
- [9] 勝俣鎮夫. (1996). 『戦国時代論』. 東京: 岩波書店.
- [10] 大林太良. (1992). 『正月の来た道』. 東京: 小学館.
- [11] 折口信夫. (1995). 「田遊び祭りの概念」 『折口信夫全集 3 』. 東京: 中央公論社. (初出 (1929). 『民俗芸術』 2 (9))

- [12] 澤登寛聡. (2000). 「割本制と郷村の自治秩序—寛文・元禄期の武蔵国多摩郡三田領吉野家の管轄地域を素材として—」 『法政史学』 54: 1-47.
- [13] _____. (2010) 『江戸時代自治文化史論——揆・祭礼の集合心性と地域・国制の秩序』. 東京: 法政大学出版局.
- [14] 諏訪春雄. (1994 a). 『日中比較芸能史』. 東京: 吉川弘文館.
- [15] _____. (1994 b). 「日中稲作芸能の比較」 諏訪春雄・川村湊 (編), 『アジア稲作民の民俗と芸能』 (133-156). 東京: 雄山閣.
- [16] 藺部寿樹. (1993). 「中世村落の諸段階と身分」 『歴史学研究』 651: 73-82.
- [17] _____. (2002). 『日本中世村落内身分の研究』. 東京: 校倉書房.
- [18] _____. (2017). 「中世村落史研究と信仰・儀礼—歴史学と民俗学のはざまから—」 『山形県立米沢女子短期大学生活文化研究所報告』 44: 25-38.
- [19] 高橋統一. (1978). 『宮座の構造と変化—祭祀長老制の社会人類学的研究』. 東京: 未来社.
- [20] 高牧実. (1986). 『宮座と村落の史的研究』. 東京: 吉川弘文館.
- [21] 竹田聰洲. (1977). 『村落同族祭祀の研究』. 東京: 吉川弘文館.
- [22] 萩原龍夫. (1962). 『中世祭祀組織の研究』. 東京: 吉川弘文館.
- [23] 原田敏明. (1967). 『村祭りと座』. 東京: 中央公論社.
- [24] 肥後和男. (1970). 『宮座の研究』. 東京: 弘文堂.
- [25] フレイザー, J. G. (2004). 『金枝篇』 <第一巻: 呪術と王の起源(上)> (The Golden Bough) (神成利男 訳). 東京: 国書刊行会. (原著 1906 年)
- [26] 本田安次. (1967). 『田楽・風流1』. 東京: 木耳社.
- [27] 水本邦彦. (1987). 『近世の村社会と国家』. 東京: 東京大学出版会.
- [28] _____. (1993). 『近世の郷村自治と行政』. 東京: 東京大学出版会.
- [29] 宮原浩. (1998). 「幕末期徳丸本村の年中行事」 『板橋区立郷土資料館紀要』 12: 29-45.
- [30] 森岡清美. (1954). 「村落の階級構造と宮座」 『社会科学論集: 東京教育大学文学部紀要』 1: 110-161.
- [31] Radcliffe-Brown, A. R. (1952). Structure and function in primitive society, essays and addresses; London: Cohen & West.
- [32] イヴ=マリ・ベルセ (Yves Marie Berce). (1980). 『祭りと叛乱—16～18世紀の民衆意識—』 (井上幸治監訳). 東京: 新評論.

- [33] 和歌森太郎.(1953).「宮座の解消過程—奥能登の頭屋制を中心として—」
『日本民俗学』1(2): 1-17.
- [34] 若曾根了太「江戸時代前・中期の入会地と地域秩序:武蔵国豊島郡峡田領「赤塚郷六か村」の自治と徳丸原をめぐって」『法政史学』60: 82-102.

หน่วยงานผู้แต่ง: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Affiliation: Department of Eastern Languages, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

Corresponding email: ryota5.bkk@gmail.com

ถอดบทเรียนการบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับ สุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่น: มองผ่าน 3 พาราไดม์ ทางรัฐประศาสนศาสตร์

บทคัดย่อ

เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศที่อยู่ในกลุ่ม “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” การบริหารจัดการสังคมสูงวัยของภาครัฐญี่ปุ่นจึงสร้างความสนใจให้กับประเทศเป็นจำนวนมากทั่วโลก ผู้วิจัยกำหนดคำถามวิจัยว่า “การบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่นมีความสอดคล้องกับ 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ (OPM, NPM และ NPS) หรือไม่อย่างไร” พาราไดม์ที่หนึ่ง OPM (old public management หรือ การบริหารจัดการภาครัฐแนวเก่า) สะท้อนผ่านระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า Universal Healthcare (UC) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1961 และการประกาศใช้กฎหมาย Welfare Act of Elder (สวัสดิการผู้สูงอายุ) ในปี ค.ศ. 1963 โดยในพาราไดม์นี้ภาครัฐทำหน้าที่ “พายเรือ (rowing)” หรือเป็นผู้จัดการบริการสาธารณะโดยตรงเอง อย่างไรก็ตามในปี ค.ศ. 2000 พาราไดม์ NPM (new public management หรือการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่) มีการสะท้อนผ่านการประกาศใช้นโยบายการประกันการดูแลระยะยาว (Long-term Care Insurance: LTCI) โดยรัฐบาลกลางทำหน้าที่ “ถือหางเสือ (steering)” โดยการกระจายอำนาจให้รัฐบาลส่วนท้องถิ่นจ้างเหมาบริการส่วนใหญ่จากหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานไม่แสวงหาผลกำไร (non-profit organization) ให้เป็นผู้จัดบริการสาธารณะในด้านการดูแลผู้สูงอายุแทน พาราไดม์ล่าสุดคือ NPS (new public service หรือการบริการสาธารณะแนวใหม่) ที่เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐของญี่ปุ่น “ให้บริการ (serving)” โดยการอำนวยความสะดวกให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและนำนโยบายไปปฏิบัติผ่านระบบการดูแลแบบบูรณาการที่มีชุมชนเป็นรากฐาน (Community Based Integrated Care System: CBICS) เพื่อที่จะนำเอาจิตวิญญาณของชุมชนกลับคืนสู่ชุมชน

คำ

สำคัญ

ประเทศญี่ปุ่น, การบริหารจัดการภาครัฐ, สังคมสูงวัยระดับสุดยอด, การประกันการดูแลระยะยาว, ระบบการดูแลแบบบูรณาการที่มีชุมชนเป็นรากฐาน

Lesson Learned from the Public Management of Japan's Super-aged Society: Looking Through 3 Paradigms in Public Administration

Abstract

On account of the fact that Japan is considered one of the “super-aged societies,” Japan’s management of its large aging population therefore draws many countries’ interest. In this paper, the author poses the research question “Is Japanese public management for the super-aged society compatible with the 3 paradigms (OPM, NPM, and NPS) in public administration and how?”. The first is the OPM (old public management) paradigm, reflected in Japan’s Universal Healthcare (UC) from 1961 and the passage of the Welfare Act of Elder in 1963. At this time there was a clear emphasis on “rowing” or having the public sector deliver public services directly. Beginning in 2000, however, a NPM (new public management) paradigm emerges with the implementation of Long-term care insurance (LTCI), in which the central government “steering” by decentralizing its power in favor of local government, which in turn outsourced most of its services to the private sector and non-profit organizations (NPO). Japan’s newest phase of management illuminates yet another paradigm – new public service (NPS), which asks public officials to “serving” by facilitating citizen participation in forming and implementing policy through its Community Based Integrated Care System (CBICS) in order to bring a sense of community back to the community.

Key words

Japan, Super-aged society, Public management, Long-term care insurance (LTCI), Community based integrated care system (CBICS)

1. บทนำ

หนึ่งในประเด็นท้าทายที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการภาครัฐของประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบันและอนาคต คือ การเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด¹ (super-aged society) ซึ่งหมายถึง การที่ประเทศมีประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ประชากรในวัยทำงานมีอัตราส่วนที่ลดลง โดยในปัจจุบันมีการแบ่งสังคมสูงวัยออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (Miskolczi และ Csefalvaiova, 2013)

1. สังคมสูงวัย (ageing society) เป็นสังคมที่มีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งหมด
2. สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (aged society) เป็นสังคม

ที่มีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งหมด

3. สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (super-aged society) เป็นสังคมที่มีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 21 ของประชากรทั้งหมด

การเปลี่ยนจากสังคมสูงวัยไปสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ และสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของแต่ละประเทศมีระยะเวลาในการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ไม่เท่ากัน บางประเทศมีเวลาในการเตรียมตัวมาก บางประเทศมีเวลาในการเตรียมตัวน้อยแตกต่างกันดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 : การเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสูงวัยรูปแบบต่างๆ : การเปรียบเทียบกับนานาชาติ

ประเทศ	สังคมสูงวัย	สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์	สังคมสูงวัยระดับสุดยอด	จำนวนปีที่ใช้ในการเปลี่ยนผ่าน	
	มากกว่า 7 %	มากกว่า 14 %	มากกว่า 21 %	7 % - 14 %	14 % - 21 %
สาธารณรัฐเชค	1931	2004	2025	73	21
ฝรั่งเศส	1865	1980	2022	115	42
เยอรมัน	1932	1972	2014	40	42
อิตาลี	1927	1988	2011	61	23
โปแลนด์	1967	2012	2027	45	15
สโลวาเกีย	1961	2015	2031	54	16
สวีเดน	1890	1975	2014	85	39
สหราชอาณาจักร	1931	1976	2029	45	53
ญี่ปุ่น	1970	1996	2007	26	11
เกาหลีใต้	2000	2013	2027	13	14
สหรัฐอเมริกา	1942	2013	2032	71	19
ไทย	2002	2027	N/A	25	N/A

ที่มา: Miskolczi และ Csefalvaiova (2013); United Nations, 2002 (อ้างในสุวรรณณี คำมัน และสุจิตราภรณ์ นาคะลักษณ์, 2547)

¹ ผู้เขียนเลือกใช้สังคมสูงวัยระดับสุดยอดซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสารประมวลสถิติด้านสังคมที่มีชื่อว่า “ประชากรสูงอายุไทย: ปัจจุบันและอนาคต” ของกรมกิจการผู้สูงอายุที่ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2557

จากตารางที่ 1 จะพบว่าประเทศไทยถูกจัดให้เป็นสังคมสูงวัย (ageing society) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เพราะมีประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปอยู่ที่ร้อยละ 7 และหลังจากนั้นเพียง 26 ปี คือในปี ค.ศ. 1994 ก็เข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (aged society) เนื่องจากมีประชากรสูงวัยอยู่ที่ร้อยละ 14 ทำให้ประเทศไทยมีเวลาในการเตรียมพร้อมและปรับตัวน้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศฝรั่งเศสที่มีเวลาเตรียมตัวถึง 115 ปี และสหรัฐอเมริกาที่มีเวลาเตรียมตัวถึง 71 ปี และประเทศไทยก็เดินทางต่อไปยังสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (super-aged society) คือ มีผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 21 ด้วยเวลาเพียง 11 ปี เมื่อปี ค.ศ. 2007

ด้วยเหตุที่ประเทศไทยเป็นประเทศสูงวัยระดับสุดยอดมาในระยะเวลาหนึ่ง และประกอบกับเมื่อพิจารณาถึงระยะเวลาของประเทศไทยในการเปลี่ยนผ่านจากสังคมสังคมสูงวัยในปี ค.ศ. 2002 ไปสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 2027 ตามการคาดการณ์ซึ่งจะมีความใกล้เคียงกับประเทศญี่ปุ่นมากที่สุด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาว่าประเทศไทยเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับระบบการดูแลผู้สูงอายุอย่างไร และเมื่อแนวโน้มของการบริหารจัดการภาครัฐทั่วโลกมีวิวัฒนาการที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์คือ เริ่มต้นจากพาราไดม์ OPM ไปสู่พาราไดม์ NPM และมาถึงพาราไดม์ NPS ในปัจจุบันและยังเป็นกระแสสำคัญต่อไปในอนาคต ด้วยเหตุนี้งานวิจัยชิ้นนี้จึงกำหนดปัญหาในการวิจัยว่า “การบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่นสอดคล้องกับ 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์หรือไม่ อย่างไร” โดยผู้วิจัยจะเริ่มต้นการนำเสนอผลการวิจัยชิ้นนี้จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ ที่สอดคล้องกับการเกิดสังคมสูงวัยของประเทศไทย ระเบียบวิธีวิจัย บทวิเคราะห์การบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่นผ่าน 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ และบทสรุป

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์

ปกรณัม ศิริประภอบ (2558) แบ่งพาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ออกเป็น 3 พาราไดม์ ได้แก่ พาราไดม์

OPM พาราไดม์ NPM และพาราไดม์ NPS โดยงานวิจัยชิ้นนี้ใช้ทฤษฎี แนวคิดและค่านิยมสำคัญภายใต้ 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์เป็นหลักในการอธิบายปรากฏการณ์เชิงวิวัฒนาการของระบบการดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทยญี่ปุ่น โดยสาระสำคัญของพาราไดม์ทั้ง 3 มีดังต่อไปนี้

1. พาราไดม์ OPM

ทฤษฎีสำคัญที่อยู่ภายใต้พาราไดม์ OPM คือ ทฤษฎีระบบราชการในอุดมคติ (Ideal-type bureaucracy) ของ Max Weber (1958) ซึ่งระบุว่าการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพสูงสุดต้องเป็นไปตามลำดับขั้น บังคับบัญชา ข้าราชการมีความมั่นคงในงานโดยการจ้างงานแบบตลอดชีพ มีสวัสดิการที่ดี และข้าราชการต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบราชการอย่างเคร่งครัด โดยการบริหารจัดการในพาราไดม์ OPM สามารถเปรียบเทียบการปฏิบัติงานภาครัฐเหมือนกับการพายเรือ (rowing) คือภาครัฐเป็นผู้จัดบริการสาธารณะเองทั้งหมด

2. พาราไดม์ NPM

แนวคิดและค่านิยมสำคัญที่อยู่ภายใต้พาราไดม์ NPM ที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นแนวคิดบัญญัติ 10 ประการที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ *Reinventing government: How the entrepreneurial spirit is transforming the public sector* ของ David Osborne และ Ted Gaebler (1992) ซึ่งระบุว่าการบริหารจัดการภาครัฐที่เป็นไปตามพาราไดม์ OPM ไม่สามารถปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้ด้วยเหตุนี้ Osborne และ Gaebler จึงเสนอให้ภาครัฐปรับบทบาทให้มีความเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneurial) มากขึ้น มองประชาชนเป็นลูกค้า (customer) ทำให้เกิดการแข่งขันในการจัดบริการภาครัฐ (competitive) นำกลไกการตลาดเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการ (market) รวมถึงการที่รัฐเป็นผู้กระตุ้นปฏิกิริยา (catalytic) โดยการสร้างบรรยากาศทางการตลาดที่เหมาะสมให้หน่วยงานภาคส่วนอื่นๆ เข้ามาร่วมกันขับเคลื่อนการบริหารจัดการภาครัฐ Osborne และ Gaebler มองว่าบทบาทของภาครัฐที่เหมาะสมคือ การถือหางเสือ (steering) หาใช่การพายเรือ (rowing) อย่างที่พาราไดม์ OPM นำเสนอ โดยการที่ภาครัฐถือหางเสือเรือคือรัฐไม่จำเป็นต้องเป็นผู้จัดบริการสาธารณะเองทั้งหมด แต่สามารถว่าจ้างให้หน่วยงานภาคเอกชนหรือภาคประชาสังคมจัดบริการแทนตามมาตรฐานที่ภาครัฐกำหนด

วิธีนี้นอกจากจะได้บริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลแล้วยังประหยัดงบประมาณลงอีกด้วย

3. พาราโดม NPS

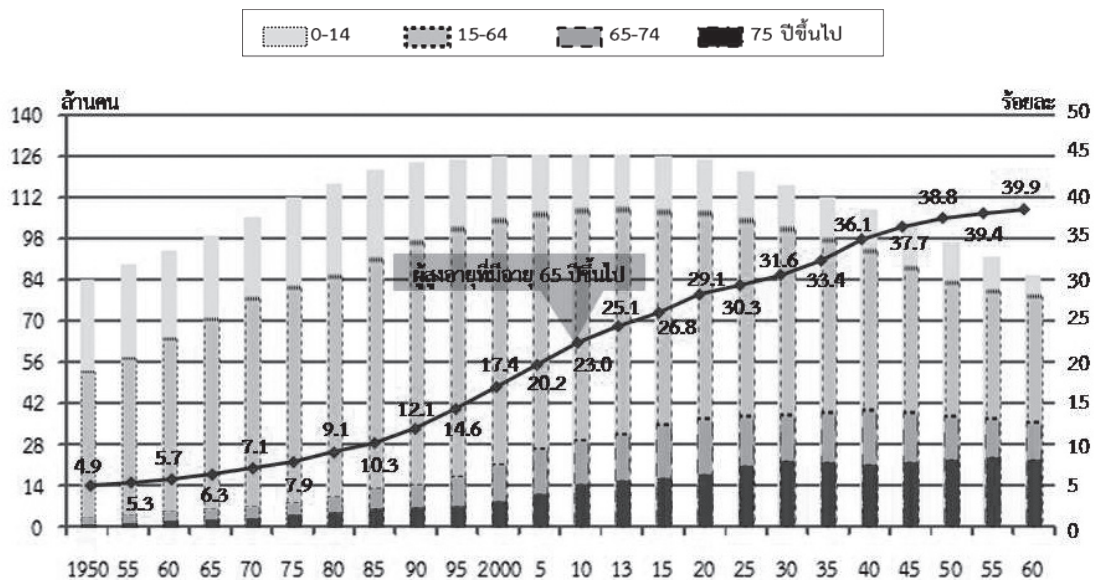
แนวคิดและค่านิยมสำคัญที่อยู่ภายใต้พาราโดม NPS ได้แก่ บัญญัติ 7 ประการภายใต้แนวคิดการบริการ สาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) ของ Denhardt และ Denhardt (2000) ที่ระบุว่าบทบาทที่เหมาะสม ของภาครัฐ คือ การเป็นผู้ให้บริการ (serving) หาใช่ การถือหางเสือ (steering) แบบพาราโดม NPM หรือ พายเรือ (rowing) แบบพาราโดม OPM แต่ในการเป็นผู้ ให้บริการนี้หมายถึงการอำนวยความสะดวก (facilitator) ให้ประชาชนในฐานะพลเมือง (citizen) ไม่ใช่ลูกค้า (customer) เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย สาธารณะและจัดบริการสาธารณะเพื่อบรรลุผลประโยชน์ สาธารณะ (public interest) ร่วมกัน โดยภาครัฐต้องมี ภาระรับผิดชอบ (accountability) ต่อรัฐธรรมนูญ กฎหมาย รวมทั้งปทัสถานต่างๆ ของสังคม เพื่อให้ การกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติดังกล่าว สะท้อนค่านิยมทางประชาธิปไตยของพาราโดม NPS

3. ปัจจัยสำคัญที่ส่งพลต่อการเกิดสังคมสูงวัย ของประเทศญี่ปุ่น

3.1. จำนวนประชากรสูงวัยที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

จากรูปภาพที่ 1 จะเห็นว่าประเทศญี่ปุ่นมีประชากร สูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีประชากรที่มีอายุ 65 ปี ขึ้นไปถึงร้อยละ 23 ในปี ค.ศ. 2010 และคาดว่าในปี ค.ศ. 2030 ตัวเลขประชากรสูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปี ขึ้นไปมีแนวโน้มว่าจะสูงขึ้นเรื่อยๆ จนเกือบถึง ร้อยละ 40 ในปี ค.ศ. 2060 ทั้งนี้เนื่องจากชาวญี่ปุ่นมีอายุขัยที่ สูงขึ้น ดูได้จากอายุขัยเฉลี่ยของชาวญี่ปุ่นที่สูงมากเช่น ในปี ค.ศ. 2005 ผู้ชายจะอยู่ที่ 78.56 ปี และผู้หญิงอยู่ที่ 85.52 ปี โดยมีเหตุสำคัญหลายประการไม่ว่าจะ เป็นการปรับปรุงระบบสาธารณสุขและการแพทย์ที่ ดีขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมถึงการสาธารณสุขใน ชนบทที่ดีขึ้น สถาบันทางการแพทย์และบุคลากร ทางทางการแพทย์ที่เพิ่มขึ้นและระบบประกันสุขภาพที่ช่วย เหลือด้านการเงินในการเข้าไปพบแพทย์ (Tokoro, 2009)

รูปภาพที่ 1 : ร้อยละของผู้สูงอายุที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 คาดการณ์จนถึงปีค.ศ. 2060

ที่มา : ข้อมูลจากสำมะโนประชากรและประมาณการประชากรของ Ministry of Internal Affairs and Communications และข้อมูล การคาดการณ์ประชากรของญี่ปุ่นที่ดีพิมพ์โดยรัฐบาล (อ้างอิงใน <http://www.nippon.com/en/features/h00079/> สืบค้นเมื่อวันที่ 26 กันยายน ค.ศ. 2017)

3.2. อัตราการเจริญพันธุ์ลดลงอย่างรวดเร็ว

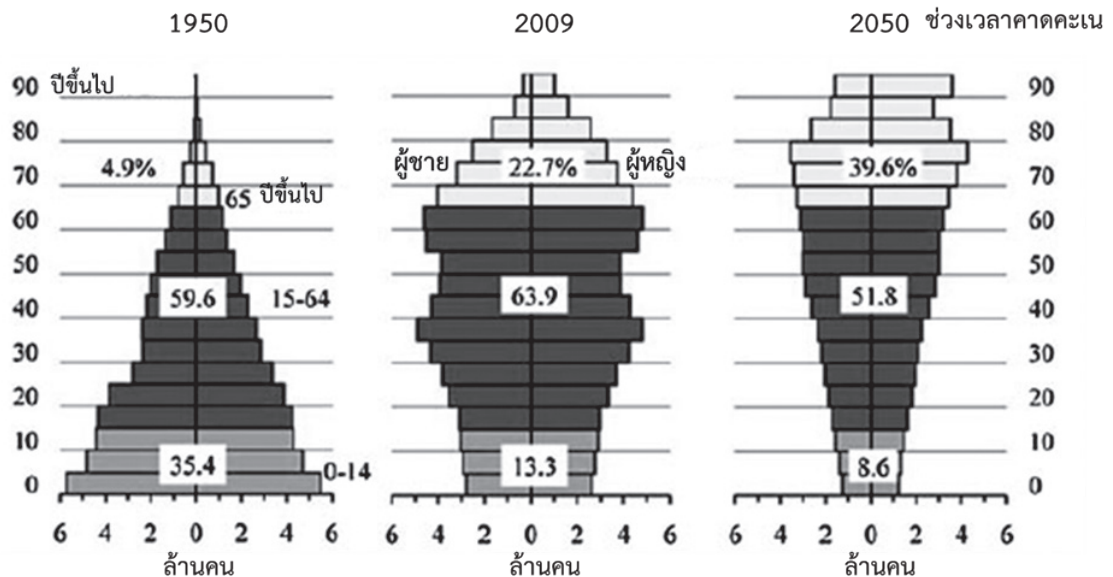
ช่วงทศวรรษ 1940 อัตราการเจริญพันธุ์ (total period fertility rate: TPFR) ของประเทศญี่ปุ่นซึ่งมากกว่า 4 กลีบลดลงเหลือแค่ 2 ในช่วงทศวรรษ 1950 และเริ่มคงที่จนกระทั่งในปี ค.ศ. 2004 TPFR เริ่มลดลงเป็น 1.29 โดยมีสาเหตุจากชาวญี่ปุ่นไม่แต่งงาน หรือหากแต่งงานก็ช้าลงซึ่งมีผลให้มีลูกคนแรกช้าตามไปด้วย อัตราส่วนของประชากรโสดที่มีอายุมากกว่า 50 ปีเพิ่มขึ้นโดยผู้ชายเพิ่มจากร้อยละ 2.1 ในปี ค.ศ. 1975 เป็นร้อยละ 15.4 ในปี ค.ศ. 2005 และผู้หญิงจากร้อยละ 4.3 เป็นร้อยละ 6.8 นอกจากนั้นแล้วประชากรหญิงเริ่มเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาและทำงานมากขึ้น ทำให้อายุเฉลี่ยการมีลูกคนแรกของผู้หญิงเปลี่ยนจาก 25.7 ปี ในปี ค.ศ. 1975 เป็น 29.1 ปี ในปี ค.ศ. 2005 การมีลูกคนแรกช้าส่งผลต่อการมีลูกน้อยลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Tokoro, 2009) จากการสำรวจของ Ministry of Health Labour and Welfare ในปี ค.ศ. 2007 การที่ประชาชนไม่แต่งงาน ร้อยละ 30 เนื่องจากเหตุผลทางการเงินรวมถึงผู้ที่แต่งงานและไม่มีบุตรก็เป็นเพราะเหตุผลทางการเงิน

เช่นเดียวกัน ความไม่แน่นอนของสภาพเศรษฐกิจและการสนับสนุนครอบครัวที่มีสูงจากภาครัฐอยู่ในระดับที่ต่ำ รวมถึงผู้หญิงเริ่มเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้นทำให้ความสมดุลระหว่างการทำงานและความรับผิดชอบต่อครอบครัวเป็นไปได้ยากขึ้น (อ้างใน Tokoro, 2009)

4. เปรียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ที่ใช้รูปแบบการวิจัยแบบกรณีศึกษา (case study) ของ Yin (2003) ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า การใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบกรณีศึกษาได้งานวิจัยต้องสอดคล้องกับคุณสมบัติ 3 ข้อนี้คือ 1) คำถามวิจัยมีคำว่า อย่างไร หรือ ทำไม ในคำถาม 2) ไม่ต้องควบคุมเหตุการณ์ในเชิงพฤติกรรม และ 3) ให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ตอบคำถามทั้ง 3 ข้อ คือ ข้อที่ 1 คำถามวิจัยได้แก่ “การบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่นสอดคล้องกับ 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ (OPM, NPM, และ NPS) หรือไม่ อย่างไร” เป็นคำถาม

รูปภาพที่ 2 : การเปลี่ยนแปลงของปิรามิดประชากรของประเทศญี่ปุ่น (ปี ค.ศ. 1950-2050)

ที่มา: Statistics bureau, MIC, Ministry of Health, Labour and Welfare, Japan (2010) อ้างใน Olivares-Tirada และ Tamiya (2014), หน้า 4.

ที่ใช้คำว่า “อย่างไร” ข้อที่ 2 การวิจัยครั้งนี้ไม่จำเป็นต้องควบคุมเหตุการณ์เชิงพฤติกรรม และสุดท้ายเป็นการวิจัยที่เน้นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการตอบคำถามข้อที่ 3 ทำให้งานวิจัยเรื่องนี้สามารถใช้เทคนิคการวิจัยแบบกรณีศึกษาได้ การวิจัยแบบกรณีศึกษาเป็นรูปแบบการวิจัยที่อนุญาตให้ผู้วิจัยสามารถใช้วิธีการเก็บข้อมูลได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเอกสาร (document) การสัมภาษณ์ (interview) การสังเกตการณ์โดยตรง (direct observation) เป็นต้น (Yin, 2003)

ผู้วิจัยจึงใช้เทคนิควิจัยการสังเกตการณ์โดยตรง (direct observation) กับหน่วยจัดบริการสาธารณะด้านผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่น จำนวน 4 แห่ง อันได้แก่ Red Cross Welfare Center เทศบาลพิเศษ Shibuya ในเมือง Tokyo ศูนย์บริการ Hinoki-so Senior Citizen’s Center ศูนย์บริการ Meguri และอาคารพักอาศัย Warai ที่เมือง Koshigaya จังหวัด Saitama โดยการสังเกตสถานที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสถานที่ รวมถึงการเก็บข้อมูลจากการรับฟังคำบรรยายและการสัมภาษณ์ (interview) จากผู้บริหารหน่วยงานและผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่น² โดยใช้ล่ามซึ่งเป็นนักศึกษาชาวไทยที่มีความเชี่ยวชาญในการใช้ภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยโตเกียวซึ่งจัดเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศญี่ปุ่น เฉพาะในกรณีที่ผู้ให้ข่าวสำคัญบรรยายและให้สัมภาษณ์เป็นภาษาญี่ปุ่น ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการตั้งคำถามแบบปลายเปิดที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบ ด้วยเทคนิคในการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ทศนคติ ความคิดเห็น และความเชื่อเกี่ยวกับประเด็นการวิจัยนี้ รูปแบบการสัมภาษณ์นี้ทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความลึกและมีคุณค่า (O’leary, 2017)

โดยผู้วิจัยได้ทำการบันทึกข้อมูลในรูปแบบของ field note และนำกลับมาถอดความทันทีหลังการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด

(Berg, 2006) นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สอบถามผู้ให้ข่าวสำคัญเพิ่มเติมผ่านช่องทางออนไลน์เป็นภาษาอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ และ facebook messenger เพื่อสัมภาษณ์และสอบถามเพิ่มเติมในกรณีที่ผู้วิจัยมีคำถามและข้อสงสัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง และสุดท้ายงานวิจัยชิ้นนี้ยังใช้เทคนิคการวิจัยเอกสาร (documentation research) โดยผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารสำคัญทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) อาทิหนังสือและบทความทางวิชาการ เอกสารราชการ เอกสารประกอบการบรรยาย เว็บไซต์ แผ่นพับและใบปลิวของหน่วยงานต่างๆ (O’leary, 2017) จากนั้นจึงนำเอาข้อมูลเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรและผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการตีความข้อมูลดังกล่าวอย่างเป็นระบบ (Berg, 2006) เพื่อตอบคำถามวิจัยที่ว่า “การบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่นสอดคล้องกับ 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์หรือไม่ อย่างไร”

5. บทวิเคราะห์การบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่นผ่าน 3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์

งานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการสังคมสูงวัยของภาครัฐญี่ปุ่นโดยเฉพาะระบบการประกันการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวเนื่องจากเป็นระบบที่ครอบคลุมการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุทุกด้านและมีผลกระทบต่อครอบครัวที่มีผู้สูงอายุโดยใช้ทฤษฎี แนวคิดและค่านิยมสำคัญภายใต้พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ทั้ง 3 พาราไดม์เป็นกรอบในการแบ่งช่วงเวลาของการบริหารจัดการ แนวคิดและทฤษฎีในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคต่างๆ โดยมีเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

5.1 ระบบประกันสุขภาพผู้สูงอายุในยุคแรกเริ่ม (ค.ศ. 1874 – 2000) วิเคราะห์ด้วยพาราไดม์ OPM

ในปี ค.ศ. 1874 ประเทศญี่ปุ่นมีกฎหมายความยากจนที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุและผู้เจ็บป่วยที่มีอายุ

² 1) Mr. Kamei Shogo หัวหน้าแผนกปรึกษา ฝ่ายธุรการการสวัสดิการสังคมของ Japan Red Cross 2) Mr. Reisuke Iwana ผู้จัดการทั่วไปและหัวหน้านักวิเคราะห์ แห่ง Mitsubishi UFJ Research and Consulting Co., Ltd. 3) Mr. Toshiyuki Okui ตัวแทน/ที่ปรึกษาอาวุโส บริษัท Nogezaka-Glocal 4) Mr. Otsuka Hiroyuki ผู้บริหารสูงสุดของบริษัท Ishizue Group และ 5) Mr. Tetsuo Hashimoto สมาชิกสภาเมือง Koshigaya

ตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไปและไม่มีญาติ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1922 รัฐบาลญี่ปุ่นก็ได้ประกาศใช้โครงการประกันสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งจัดเป็นกฎหมายฉบับสำคัญฉบับแรก และมีการก่อตั้ง กระทรวงสุขภาพและสวัสดิการ (Ministry of Health and Welfare: MHW) ในปี ค.ศ. 1938 ขณะที่ระบบ บำนาญพนักงานเกิดขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1941 (Oliveres-Tirado และ Tamiya, 2014) อย่างไรก็ตาม ภาครัฐญี่ปุ่น ไม่ได้มีการเตรียมตัวในด้านการจัดบริการสาธารณะด้าน สังคมจนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วยเหตุนี้ในยุค แรกๆ การดูแลคนพิการจึงเป็นหน้าที่ของ Non-profit organization (NPO) และเป็นการดูแลแบบไม่เป็นทางการ โดยครอบครัวและคาดหวังให้หน้าที่ในการดูแลนี้เป็นของ ผู้หญิง ในเวลาต่อมาสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงเป็นการยากที่จะให้ภาระดังกล่าวตกอยู่กับคนในครอบครัว เท่านั้น (Kono, 2005 อ้างใน Tokoro, 2009) รูปแบบ ของรัฐสวัสดิการของญี่ปุ่นเริ่มขึ้นอย่างแท้จริงในช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1947 ที่พูดถึงสิทธิของชาวญี่ปุ่นทุกคนที่มีต่อมาตรฐานความเป็นอยู่ ขั้นต่ำ กฎหมายสวัสดิการเด็กในปี ค.ศ. 1947 และกฎหมาย สวัสดิการคนพิการในปี ค.ศ. 1949 (Oliveres-Tirado และ Tamiya, 2014)

ในปี ค.ศ. 1961 ประเทศญี่ปุ่นประกาศใช้ระบบ ประกันสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Coverage: UC) ซึ่งเป็นการครอบคลุมสิทธิด้านสุขภาพแก่ชาวญี่ปุ่นทุกคน โดยเป็นระบบประกันสุขภาพของภาครัฐ โดยหน่วยจัดบริการ สาธารณะส่วนใหญ่จะเป็นภาคเอกชน ยกเว้นในชนบทที่ โรงพยาบาลรัฐเป็นผู้จัดบริการสาธารณะ โดยที่ชาวญี่ปุ่น มีอิสระในการเลือกหน่วยจัดบริการในขณะที่แพทย์เป็น คนตัดสินใจในด้านการรักษาให้กับผู้ป่วย (Tokoro, 2009)

หลังจากปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 ได้รับการแก้ไขแล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นจึงประกาศใช้ Welfare Act for Elders (กฎหมายสวัสดิการผู้สูงอายุ) โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกฎหมายฉบับนี้คือ การจัดตั้งบ้านพัก ผู้สูงอายุ (nursing home) แบบไม่เป็นทางการเพราะ

หน่วยงานสวัสดิการเป็นคนดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุ ไม่ใช่พยาบาล โดยมีชื่อเรียกที่แปลตรงตัวเป็นภาษาอังกฤษ ว่า special homes for the aged (บ้านพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ) ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับผู้สูงอายุที่มีสภาพ ร่างกายที่อยู่ในขั้นวิกฤตหรือมีความพิการทางด้านจิตใจ โดยการตั้งชื่อใหม่เพื่อไม่ให้เป็นการสับสนกับหน่วยงาน อีกรูปแบบหนึ่งที่มีชื่อเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า homes for the aged (บ้านสำหรับผู้สูงอายุ) ซึ่งให้บริการกับคนที่ มีฐานะยากจนเท่านั้น นอกจากนี้กฎหมายฉบับนี้ ยังทำให้เกิดบริการแบบดูแลที่บ้านเฉพาะคนยากจนที่อยู่ตัว คนเดียวโดยสำนักงานสวัสดิการสังคมขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานในการกำกับดูแลและ ประเมิน (Ikegami et.al., 2014)

ในปี ค.ศ. 1973 ประเทศญี่ปุ่นมีสภาพเศรษฐกิจที่ ดีมาก รัฐบาลประกาศใช้โครงการรักษาพยาบาลประชากร ที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไปและผู้ป่วยติดเตียงที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปโดยไม่มีค่าใช้จ่ายและไม่มีการจำกัดระยะเวลา ทำให้ผู้สูงอายุที่ไม่มีญาติดูแลหรือญาติไม่ยอมดูแลสามารถ เข้าใช้บริการในโรงพยาบาลด้วยเหตุผลทางสังคม (social admission)³ จนกระทั่งเสียชีวิตได้ (Ikegami et.al., 2014) อย่างไรก็ตามโครงการนี้ ดำเนินการอยู่ได้เพียง 10 ปี ในปี ค.ศ. 1983 รัฐบาล ได้ประกาศมาตรการ co-payment (เรียกเก็บค่าใช้จ่ายร่วม) เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายของภาครัฐ (Iwana, 2017; Shimizutani, 2013) โดยที่ในขณะนั้นบริการ บ้านพักผู้สูงอายุและการไปดูแลที่บ้านอยู่ในช่วงทดลอง ทำให้ผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงที่ยังมีครอบครัวดูแล ที่บ้านจะไม่สามารถใช้บริการรูปแบบนี้ได้ (Campbell และ Ikegami, 2000)

ระหว่างปี ค.ศ. 1963 ถึง 1993 มีจำนวนผู้สูงอายุ ในโรงพยาบาลเพิ่มสูงขึ้นถึง 10 เท่าตัวและเข้าไปใช้ เตียงในโรงพยาบาลถึงร้อยละ 50 ของเตียงที่มีอยู่ และ ผู้สูงอายุ 1 ใน 3 ก็ใช้บริการในโรงพยาบาลเป็นเวลา มากกว่า 1 ปีและเบิกค่าใช้จ่ายจากประกันสุขภาพ ทั้งๆ ที่

³ การเข้าโรงพยาบาลโดยเหตุผลทางสังคม เกิดขึ้นเนื่องจาก 1) การไม่มีสถาบันและศูนย์บริการชุมชนในการบริการด้านสังคมที่เป็นทางการ 2) ผู้ป่วยเข้าใช้โรงพยาบาลขนาดใหญ่ ทำให้โรงพยาบาลขนาดกลางและเล็กมีเตียงว่างเป็นจำนวนมาก 3) ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ ไม่มีข้อจำกัดในเชิงงบประมาณ และ 4) การเข้าสู่สังคมสูงวัยอันจากจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นแล้ว ยังจำนวนผู้ดูแลยังลดลงด้วยเพราะกลายเป็น ผู้สูงอายุเช่นเดียวกัน (Ikegami, 2008)

ผู้สูงอายุที่อยู่ในโรงพยาบาลเป็นส่วนใหญ่ไม่ได้ต้องการการรักษาทางการแพทย์เลยก็ตามแต่เป็นเหตุผลทางสังคม (Campbell และ Ikegami, 2000) ส่งผลให้มีผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ในโรงพยาบาลเสมือนอยู่บ้านพักผู้สูงอายุ ในปี ค.ศ. 1986 ภาครัฐจึงแก้ปัญหาโดยการสร้างสถาบันสุขภาพเพื่อผู้สูงอายุขึ้น (Health facilities for the elderly: HFE) หรือ Roken โดยกำหนดให้พักอยู่ได้ไม่เกิน 3 เดือน (Ikegami et al., 2014) อย่างไรก็ตาม การให้บริการในรูปแบบแบบบ้านพักผู้สูงอายุก็ไม่ได้มีการพัฒนาอย่างแท้จริงจนกระทั่งช่วงปลายทศวรรษ 1980 (Tokoro, 2009)

ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 สื่อมวลชนเริ่มให้ความสำคัญกับการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวทำให้ภาคการเมืองเริ่มมีความกังวล ประกอบกับการล่มสลายของระบบการดูแลแบบดั้งเดิมที่เน้นการให้คน 3 รุ่นเป็นผู้ดูแลและระบบการผูกพันที่ลูกต้องดูแลพ่อแม่ก็เริ่มประสบกับภาวะวิกฤต ด้วยเหตุนี้ในปี ค.ศ. 1989 รัฐบาลญี่ปุ่นจึงประกาศใช้ยุทธศาสตร์ระยะ 10 ปี ชื่อว่า “แผน 10 ปี เพื่อพัฒนาสุขภาพและบริการสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ” หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า Gold Plan (แผนทอง) เพื่อแก้

โดยมีรากฐานที่ชุมชน (Olivares-Tirado และ Tamiya, 2014)

หลังจากประกาศใช้ Gold Plan ได้ไม่นานรัฐบาลญี่ปุ่นก็พบว่า การดูแลอย่างไม่เป็นทางการมีการเติบโตอย่างรวดเร็วและค่าใช้จ่ายก็เพิ่มขึ้นร้อยละ 10-15 ต่อปี ทำให้เป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ใน Gold Plan ไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน รัฐบาลญี่ปุ่นจึงทำการแก้ไข Gold Plan ในปี ค.ศ. 1994 และประกาศใช้ New Gold Plan (แผนทองใหม่) โดยมีการปรับเป้าประสงค์เชิงปริมาณให้สูงขึ้นอีก (Olivares-Tirado และ Tamiya, 2014) โดยเป้าประสงค์ใหม่อยู่ในตารางที่ 3

ถึงแม้ว่า New Gold Plan จะบรรลุวัตถุประสงค์แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรสวัสดิการรูปแบบพิเศษ (special welfare organizations) เท่านั้นที่เป็นผู้จัดบริการ ประกอบกับการขาดการพัฒนากลไกในการกำกับดูแลหน่วยงานจัดบริการรูปแบบนี้ และการจัดบริการดังกล่าวก็ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะมีการวางแผนที่จะขยาย HFE (Ryoyo) และหน่วยงานพยาบาลแบบมาเยี่ยมที่บ้านให้

ตารางที่ 3 : เปรียบเทียบเป้าประสงค์ก่อนการมี Gold Plan มี Gold Plan และ Gold Plan ใหม่

เป้าประสงค์	ก่อน Gold Plan	Gold Plan (ค.ศ. 1989)	New Gold Plan (ค.ศ. 1994)
ผู้ช่วยเหลือที่บ้าน (คน)	38, 945	100,000	170,000
Day care centres (แห่ง)	1,615	10,000	17,000

ที่มา: Ikegami et. al. (2014), หน้า 123

ปัญหาค่าใช้จ่ายโรงพยาบาลที่สูงมาก และการให้บริการแก่ผู้สูงอายุที่บ้านและบ้านพักผู้สูงอายุมีจำนวนไม่เพียงพอ โดย Gold Plan มีการกำหนดเป้าหมายเป็นเชิงปริมาณเพื่อขยายการจัดบริการสาธารณะ อาทิ การเพิ่มจำนวนเตียงในบ้านพักผู้สูงอายุขึ้น 2 เท่า เพิ่มจำนวนผู้ดูแลผู้สูงอายุจำนวน 3 เท่า และเพิ่มจำนวนศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านผู้สูงอายุ ด้วยเหตุนี้ Gold Plan จึงเป็นการเปลี่ยนจากการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลไปสู่มหาวิทยาลัย บ้านพักและการฟื้นฟู

มีจำนวนมากขึ้น แต่ปัญหาคือการประกันสุขภาพยังไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายเหมือนกับบริการสังคมที่มีเงินภาษีสนับสนุน (Ikegami et. al., 2014)

นอกจากนี้การบริหารจัดการภายใต้ New Gold Plan ก็มีค่าใช้จ่ายที่สูงและไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชนในการขยายการให้บริการได้อีกทั้งยังไม่มีการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานให้กับข้าราชการด้านสังคมที่เป็นผู้กำกับดูแลในระดับเทศบาล (municipality) ทำให้ต้องใช้วิจารณ์งานในการทำงานที่สูง อีกทั้งเทศบาล แต่ละแห่งก็มีการ

ประเมินเพื่อเข้าใช้บริการก็มีความแตกต่างกัน และผู้ใช้บริการก็ไม่มีตัวเลือกในการเลือกหน่วยจัดบริการ (Ikegami 2007, อ้างใน Olivares-Tirado และ Tamiya, 2014)

การใช้ประกันดูแลระยะยาวของผู้สูงอายุก่อนปี ค.ศ. 2000 นั้น ผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยและต้องการบริการสวัสดิการต้องสมัครขึ้นทะเบียนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อน และเมื่อผ่านการประเมินแล้วจึงจะได้รับสวัสดิการ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) บริการแบบมาดูแลที่บ้าน (home care) เช่น การช่วยเหลือที่บ้าน การอาบน้ำให้ day care short stay ส่งอาหาร การเยี่ยมอุปกรณ์ในการฟื้นฟูสภาพร่างกาย เป็นต้น และ 2) การใช้บริการบ้านพักผู้สูงอายุ โดยค่าบริการจะขึ้นอยู่กับฐานะของครอบครัว ซึ่งฐานะแบบชนชั้นกลางและชนชั้นสูงต้องจ่ายค่าบริการที่สูงมาก ทำให้คนกลุ่มนี้เลือกไปใช้บริการโรงพยาบาลโดยใช้เหตุผลทางสังคมแทนบ้านพักผู้สูงอายุเพราะมีค่าบริการที่ถูกกว่ามาก เนื่องจากค่าใช้จ่ายที่แท้จริงจะไปตกอยู่กับผู้รับประกันและรัฐบาล (Matsuda และ Yamamoto, 2011)

5.1.1 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนพาราไทม์จาก OPM สู่ NPM

การดูแลผู้สูงอายุระยะยาวภายใต้ค่านิยมของพาราไทม์ OPM ไม่สามารถตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของประเทศญี่ปุ่นได้ ทำให้ภาครัฐญี่ปุ่นต้องมองหาทางเลือกใหม่เช่นเดียวกับประเทศต่างๆ ทั่วโลกที่ต่างหาค่านิยมใหม่ในการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งได้แก่ การเปลี่ยนการจัดการภาครัฐโดยใช้ค่านิยมภายใต้พาราไทม์จาก OPM ไปสู่พาราไทม์ NPM โดยเหตุผลของการเปลี่ยนจากพาราไทม์ OPM ไปสู่พาราไทม์ NPM มีดังต่อไปนี้

1. สัญญาณการล่มสลายของระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบไม่เป็นทางการโดยสมาชิกในครอบครัวสามช่วงอายุคน (Campbell และ Ikegami (2000) อ้างใน Olivares-Tirada และ Tamiya (2014))

2. หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้จัดบริการทำให้ขาดการแข่งขัน ประกอบกับเทศบาลเป็นผู้ตัดสินใจการให้บริการและผู้จัดบริการทั้งหมด ผู้ใช้บริการไม่สามารถเลือกบริการเองได้ทำให้ขาดความยืดหยุ่นและคุณภาพการให้บริการไม่เป็นที่นาพึงพอใจ (MHLW, 2016; Tokoro, 2009)

3. ระบบสวัสดิการการดูแลคิดค่าบริการไม่เท่าเทียมกัน โดยชาวญี่ปุ่นที่มีรายได้ปานกลางและรายได้

สูงมี co-payment ในอัตราที่สูงมากสำหรับการใช้บริการบ้านพักผู้สูงอายุเมื่อเทียบกับผู้ที่มีรายได้น้อย (MHLW, 2016) คนกลุ่มนี้จึงหันไปใช้บริการโรงพยาบาลโดยใช้เหตุผลทางสังคม (Olivares-Tirada และ Tamiya, 2014; Tokoro, 2009) เนื่องจากบริการรูปแบบนี้ของโรงพยาบาลจะมีค่าใช้จ่ายต่ำเพราะระบบออกแบบให้เบิกค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จากระบบประกันสุขภาพซึ่งเป็นการผลักภาระค่าใช้จ่ายไปให้กับผู้รับประกันและรัฐบาลแทน (Campbell และ Ikegami, 2000; Matsuda และ Yamamoto, 2001)

4. เทศบาลมีงบประมาณที่แตกต่างกัน ทำให้การจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ประชาชนมีคุณภาพไม่เท่าเทียมกัน (Olivares-Tirada และ Tamiya, 2014)

5. ผู้สูงอายุที่มีจำนวนมากขึ้นและอายุยืนขึ้นต้องการการดูแลระยะยาวที่ยาวนานขึ้นกว่าเดิม (MHLW, 2016)

5.2 Long-term Care Insurance (LTCI) (ค.ศ. 2000 ถึงปัจจุบัน) วิเคราะห์ด้วยพาราไทม์ NPM

ในเดือนเมษายน ค.ศ. 2000 รัฐบาลญี่ปุ่นประกาศใช้ระบบประกันการดูแลระยะยาว (Long-term care insurance: LTCI) โดยมีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุสามารถ “รักษาศักดิ์ศรีและมีชีวิตประจำวันที่เป็นอิสระซึ่งเป็นไปตามระดับศักยภาพของแต่ละบุคคล” (Ministry of Justice (2011), อ้างใน Tamiya et.al. (2011), หน้า 1184) LTCI เป็นระบบที่สร้างขึ้นเพื่อเสริมระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่เข้ามาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1961 โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) เปลี่ยนภาระการดูแลผู้สูงอายุจากครอบครัวโดยเฉพาะผู้หญิงให้มาอยู่กับภาครัฐ 2) ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสวัสดิการที่ได้รับและการแบ่งปันค่าใช้จ่ายกันระหว่างค่าเบี้ยประกันและ co-payment มีความโปร่งใสมากยิ่งขึ้น และ 3) บูรณาการงบประมาณด้านการแพทย์กับด้านสวัสดิการเข้าด้วยกัน (MHLW (2002), อ้างใน Olivares-Tirado และ Tamiya, 2014) นอกจากนี้ Campbell และ Ikegami (2000) ยังมองว่า LTCI ยังมีวัตถุประสงค์อีก 2 ประการ คือ เพื่อเพิ่มตัวเลือกให้กับลูกค้าและการสร้างบรรยากาศในการแข่งขันให้ผู้ให้บริการสามารถเลือกหน่วยงานจัดบริการเองได้ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับทบทวนปัญหา

competitive government และ customer-driven government ของ Osborne และ Gaebler (1992)

การนำระบบ LTCI มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนารูปแบบการจัดบริการสาธารณสุขที่เน้นการตลาด โดยมีคุณลักษณะคือ ผู้จัดบริการจำนวนมากขึ้น การเพิ่มทางเลือก การแข่งขันที่มากขึ้นและคุณภาพการบริการที่ดีขึ้น (Tokoro, 2009, หน้า 64) นอกจากนี้ระบบดังกล่าวยังเป็นการประหยังบประมาณภาครัฐโดยการถ่ายเทผู้ป่วยออกจากโรงพยาบาลไปสู่หน่วยจัดบริการในลักษณะบ้านพักผู้สูงอายุอีกด้วย (Tamiya et.al., 2011) จึงกล่าวได้ว่า ระบบประกันสุขภาพของภาครัฐญี่ปุ่นมีความสอดคล้องกับค่านิยมสำคัญของพาราไดม์ NPM ของรัฐประศาสนศาสตร์ในการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการที่รัฐทำหน้าที่ steering โดยการกระตุ้นปฏิกิริยา (catalytic government) ให้เกิดการแข่งขัน (competitive government) ผ่านระบบตลาด

(market-oriented government) (Osborne และ Gaebler, 1992) ระหว่างหน่วยจัดบริการเพื่อให้ลูกค้ามีทางเลือก โดยมีหน่วยจัดบริการหลายประเภท ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บริษัทสวัสดิการกึ่งสาธารณะ NPO โรงพยาบาล และบริษัทเอกชนแบบแสวงหากำไร (หน่วยงานรูปแบบนี้ไม่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในลักษณะสถาบัน) บริษัทที่เอกชนแสวงหากำไรเหล่านี้จึงสามารถจัดบริการให้ความช่วยเหลือที่บ้าน การจัดส่งอาหาร การอาบน้ำ และ day service ได้ นอกจากนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการออกใบอนุญาตและกำกับดูแลหน่วยจัดบริการเหล่านี้ ในขณะที่รัฐบาลส่วนกลางเป็นผู้กำหนดค่าบริการโดยมีการปรับทุกๆ 3 ปี (Tamiya et.al., 2011) ตารางที่ 4 แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างระบบประกันการดูแลระบบเดิมกับระบบ LTCI

ตารางที่ 4 : ความแตกต่างระหว่างระบบประกันการดูแลระบบเดิมกับระบบ LTCI

ระบบประกันการดูแลระบบเดิม	ระบบ LTCI
1. สมัครที่สำนักงานและเทศบาลเป็นผู้พิจารณาการให้บริการ	1. ผู้ใช้บริการสามารถเลือกรูปแบบการให้บริการและสถาบันที่จะใช้ได้
2. สมัครแยกกับประกันสุขภาพและบริการสวัสดิการ	2. ผู้ใช้บริการเป็นผู้วางแผนการใช้บริการการดูแลระยะยาวและใช้ประกันสุขภาพและบริการสวัสดิการได้อย่างครอบคลุม
3. เทศบาลและหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้จัดบริการหลัก	3. หน่วยงานหลายรูปแบบ เช่น บริษัทเอกชน สหกรณ์ เกษตรกรรม สหกรณ์ผู้บริโภคและองค์กรไม่แสวงหากำไร เป็นต้น เป็นผู้จัดบริการ
4. ผู้มีรายได้ปานกลางและรายได้สูงใช้บริการได้ยากมาก เนื่องจากค่าใช้จ่ายสูงมาก - ในกรณีที่รายได้ครอบครัวต่อปีที่ 8 ล้านเยนและพ่อแม่ที่เป็นผู้สูงอายุมีเงินบำนาญเดือนละ 2 แสนเยน - บ้านพักผู้สูงอายุแบบพิเศษสำหรับผู้สูงอายุมีค่าบริการเดือนละ 190,000 เยน - ผู้ช่วยที่บ้านมีอัตราค่าตอบแทนที่ชั่วโมงละ 950 เยน	4. ผู้ใช้บริการจะจ่ายค่าบริการเพียงร้อยละ 10 ของค่าบริการ ไม่ว่าผู้บริการจะมีรายได้เท่าไร - ในกรณีที่รายได้ครอบครัวต่อปีที่ 8 ล้านเยน และพ่อแม่ที่เป็นผู้สูงอายุมีเงินบำนาญเดือนละ 2 แสนเยน - บ้านพักผู้สูงอายุอยู่เดือนละ 50,000 เยน - ผู้ช่วยที่บ้านมีอัตราค่าตอบแทนที่ 400 เยน ทุก 30 ถึง 60 นาที

ที่มา: Olivares-Tirada และ Tamiya (2014), หน้า 20; Ministry of Health, Labour and Welfare (2016).

ระบบ LTCI เป็นสิทธิตามกฎหมาย (entitlement) ที่รัฐบาลจัดให้เป็นสวัสดิการในรูปแบบประกันสังคมแก่ชาวญี่ปุ่นโดยใช้เงินสนับสนุนร้อยละ 50 จากเงินภาษีและอีกร้อยละ 50 มาจากการจ่ายเบี้ยประกันของชาวญี่ปุ่นทุกคนที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป และมีรายได้ (รายละเอียดที่มาของงบประมาณแสดงอยู่ในตารางที่ 5) เพื่อให้ชาวญี่ปุ่นทุกคนที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป และชาวญี่ปุ่นทุกคนที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไปที่ได้รับการประเมินว่าเป็นโรคที่เกี่ยวข้องกับความชราภาพ 15 โรค⁴ ได้รับสิทธิประโยชน์ โดยค่าเบี้ยประกันสูงสุดที่ต้องจ่ายเข้าระบบนี้จะไม่เกินร้อยละ 1 ของรายได้และจะอยู่ประมาณที่ 35 ดอลลาร์สหรัฐสำหรับคนที่อายุ 65 ปีขึ้นไป ซึ่งมีการปรับไปตามรายได้และจะกำหนดใหม่ ทุกๆ 3 ปี ตามค่าใช้จ่ายที่มีการคาดการณ์

ไว้โดยเทศบาล (municipalities) ซึ่งผู้เอาประกัน (insured) อาศัยอยู่จะทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้รับประกัน (insurers) (Tamiya et al., 2011)

สำหรับผู้ที่อยู่ในเกณฑ์ของการได้รับสิทธิประโยชน์จากระบบ LTCI จะถูกประเมินด้วยประเด็นเกี่ยวกับความสามารถในการดูแลตนเองในการใช้ชีวิตประจำวัน สุขภาพและความเสื่อมถอยของร่างกายจำนวน 74 ข้อ โดยในปัจจุบัน LTCI แบ่งออกเป็น 7 ระดับ (ตามที่ปรากฏในตารางที่ 6) แต่ละระดับมีเพดานของวงเงินสวัสดิการไว้เพื่อให้ผู้รับสิทธิสามารถเลือกใช้บริการที่เหมาะสมสำหรับตนเองได้ (ตามที่ปรากฏในตารางที่ 7) (Tamiya et al., 2011) แต่ไม่สามารถขอรับเป็นเงินสดแทนได้

ตารางที่ 5 : แหล่งที่มาของงบประมาณของ LTCI

ร้อยละ 50 มาจากภาษี	รัฐบาลกลางร้อยละ 25	รัฐบาล Prefecture ร้อยละ 12.5	รัฐบาล Municipality ร้อยละ 12.5
ร้อยละ 50 มาจากเบี้ยประกัน	เงินเบี้ยประกัน		

ที่มา: Iwana (2007); Campbell และ Ikegami (2000).

ตารางที่ 6 : ประเภทความรุนแรงของโรคชราและเพดานเงินช่วยเหลือสูงสุดของแต่ละประเภท

	สภาพร่างกาย	เพดานสวัสดิการ (เยน)	เพดานสวัสดิการ (บาท)
Support 1	แทบจะไม่ต้องพึ่งพาใครในเรื่องของ ADL ⁵ แต่ต้องการความช่วยเหลือในการใช้ชีวิตประจำวันบ้างเพื่อป้องกันไม่ให้ข้ามไปอยู่ในระดับ care	50,030	15,094
Support 2	แย่กว่าระดับ support 1 ด้านศักยภาพด้าน IADL ⁶ ต้องการการสนับสนุนในการใช้ชีวิตประจำวันบ้าง	104,730	31,597

⁴ 1) โรคหลอดเลือดหัวใจ 2) การกลายพันธุ์ของเซลล์ประสาทสั่งการ 3) ภาวะกระดูกพรุนอันส่งผลให้กระดูกแตกหัก 4) ภาวะกล้ามเนื้อของระบบประสาทส่วนกลางและประสาทอวัยวะ 5) ภาวะสมองเสื่อมระยะเริ่มแรก 6) การเสื่อมของกระดูกสันหลังและสมองน้อย 7) การตีบของทางเดินไขสันหลัง 8) การก้าวส่วัยชราที่กำหนด 9) โรคของเส้นประสาทอันเกิดจากเบาหวาน 10) โรคหลอดเลือดสมอง 11) โรคพาร์กินสัน 12) โรคหลอดเลือดตีตัน 13) โรคไขกระดูกเรื้อรัง 14) โรคปอดอุดกั้นเรื้อรัง 15) โรคกระดูกและข้ออักเสบร่วมด้วยการผิดปกติของข้อต่อและข้อต่อสะโพก (สุวิวัฒนา, 2546)

⁵ Activities of Daily Living (ADL) หมายถึง กิจกรรมประจำวันที่มนุษย์มักจะทำทุกวัน โดยไม่ต้องการความช่วยเหลือใดๆ โดยขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 6 ประเภท ได้แก่ การรับประทานอาหาร การอาบน้ำ การแต่งตัว การเข้าห้องน้ำ การเคลื่อนไหว (การเดิน) และการกลืน (อุจจาระและปัสสาวะ) (ที่มา: <http://www.investopedia.com/terms/a/adl.asp> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน ค.ศ. 2017)

⁶ Instrumental Activities of Daily Living (IADLs) คือ กิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living: IL) เช่น การทำอาหาร การขับรถ การใช้โทรศัพท์หรือคอมพิวเตอร์ การจับจ่ายซื้อของ การกำกับดูแลด้านการเงิน และการจัดการการเงิน (ที่มา: <https://asourparentsage.net/2009/12/17/adls-and-iadls-whats-the-difference/> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน ค.ศ. 2017)

ตารางที่ 6 : ประเภทความรุนแรงของโรคชราและเพดานเงินช่วยเหลือสูงสุดของแต่ละประเภท (ต่อ)

	สภาพร่างกาย	เพดานสวัสดิการ (เยน)	เพดานสวัสดิการ (บาท)
Care 1	แย่กว่า support 2 ด้านศักยภาพด้าน IADL ต้องการการดูแลในบางเรื่อง	166,920	50,359
Care 2	แย่กว่า care 1 ต้องการการช่วยเหลือบางส่วน แม้แต่ ADL	196,160	59,181
Care 3	ด้วยความเสื่อมลงอย่างมากทั้ง ADL และ IADL เกือบที่จะต้องการการดูแลแบบครอบคลุม ผสมผสาน (comprehensive care)	269,310	81,250
Care 4	ด้วยความเสื่อมลงไปอีก ทำให้แทบจะไม่สามารถอยู่ได้โดยไม่ได้รับการดูแลแบบ ครอบคลุมและผสมผสาน (comprehensive care) เกือบเป็นคนไข้ติดเตียงแล้ว	308,060	92,941
Care 5	ด้วยความเสื่อมที่ลงไปอีก รวมถึงการเป็นคนไข้ ติดเตียงแบบสมบูรณ์ ไม่สามารถที่จะอยู่ได้โดย ไม่ได้รับการดูแลแบบผสมผสาน (comprehensive care)	360,650	108,808

ที่มา: Iwana (2017); Tokyo Metropolitan Government (2015)

จากตารางที่ 6 จะพบว่าระบบ LTCI แบ่งผู้รับมีสิทธิ ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ Support (สนับสนุน) และ Care (ดูแล) โดยผู้ที่อยู่ในกลุ่ม support จะเน้นการป้องกันไม่ให้สุขภาพแย่ลงรวมถึงการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยจะใช้บริการ care manager (ผู้จัดการด้านการดูแล)⁷ ที่ประจำอยู่ที่ศูนย์สนับสนุนเบ็ดเสร็จของชุมชน (community comprehensive support center) ในขณะที่ผู้ที่อยู่ในกลุ่ม care จะใช้บริการ care manager ที่มาจากภาคเอกชน (Iwana, 2017) โดย care manager จะช่วยวางแผนในการดูแลทั้งด้านกายภาพและจิตใจ รวมถึงเป็นผู้ติดต่อกับหน่วยจัดบริการต่างๆ ให้ด้วย (Tokyo Metropolitan Government, 2015)

อย่างไรก็ตามปัญหาข้อหนึ่งคือ care manager ส่วนใหญ่จะเป็นพนักงานของหน่วยจัดบริการ ทำให้คำแนะนำ ที่ให้ในการเลือกใช้บริการอาจจะเอื้อประโยชน์ต่อหน่วยงาน ที่ตัวเองเป็นต้นสังกัดได้ (จากการให้ข้อมูลของ Mr. Iwana และ Mr. Okui)

ตารางที่ 7 แสดงการบริการของระบบ LTCI ที่แบ่ง ออกเป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ 1) การมีบุคลากร วิชาชีพมาให้บริการดูแลที่บ้าน (home care) 2) การออกมา ใช้บริการ day care และ day service นอกบ้านแบบไป เข้าเย็นกลับ และ 3) การใช้บริการที่สถาบัน (institution) เช่น การใช้บริการของสถานดูแลผู้สูงอายุระยะยาว (Long-term care facility) เป็นต้น

⁷ care manager เป็นบุคลากรที่วิชาชีพที่เกิดขึ้นจากระบบ LTCI เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้ได้รับสิทธิประกันจากระบบ LTCI เลือกบริการ ที่เหมาะสม โดยคุณสมบัติของ care manager จะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านสุขภาพหรือบริการสังคมอย่างน้อย 5 ปีจึงมีสิทธิในการ สอบและเมื่อสอบผ่านแล้วก็ต้องเข้ารับการฝึกอบรมอีก 45 ชั่วโมงจึงจะได้รับใบอนุญาต (Ikegami et.al., 2014)

ตารางที่ 7 : รูปแบบการให้บริการในระบบ LTCI ตามระดับการประเมิน Support 1 และ 2 และ Care 1-5

รูปแบบการให้บริการ	บริการที่สามารถใช้ได้	
	Support 1 และ 2	Care 1 ถึง Care 5
บริการที่บ้าน		
การดูแลแบบไปเยี่ยม	X	X
การดูแลในรูปแบบการรักษาพยาบาล	-	X
การเยี่ยมเวลากลางคืน	-	X
การอาบน้ำให้	X	X
พยาบาลไปเยี่ยม	X	X
กายภาพบำบัด	X	X
การให้คำแนะนำด้านการรักษาสุขภาพ	X	X
บริการที่สถานที่ให้บริการการดูแล		
Day care, Community-based day care	X	X
Day care สำหรับผู้สูงอายุที่ความจำเสื่อม	X	X
Day care สำหรับการฟื้นฟูร่างกาย	X	X
Short-stay สำหรับบริการดูแลชีวิตประจำวัน (ไม่เกิน 30 วัน)	X	X
Short-stay สำหรับบริการทางการแพทย์ (ไม่เกิน 30 วัน)	X	X
สถาบันดูแลหลายหน้าที่ที่มีการไปดูแลที่บ้านขนาดเล็ก	-	X
สถาบันดูแลหลายหน้าที่ที่มีพยาบาลไปเยี่ยมขนาดเล็ก	-	X
สถาบันบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลระยะยาว	-	X
Special Nursing Home สำหรับผู้สูงอายุ (ของรัฐ/ของชุมชน)	-	X
สถานที่พักฟื้นสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลระยะยาว	-	X
Group Home สำหรับผู้สูงอายุที่ความจำเสื่อม	-	X
บริการดูแลชีวิตประจำวันในสถาบันเฉพาะ	X	X
บริการดูแลชีวิตประจำวันในสถานที่ที่มีที่พักอาศัยของชุมชน	-	X
บริการรูปแบบอื่นๆ		
เช่าอุปกรณ์สวัสดิการสังคม	X	X
สิทธิประโยชน์ในการซื้ออุปกรณ์สวัสดิการสังคม	X	X
สิทธิประโยชน์ในการปรับปรุงสภาพบ้านพัก	X	X
โครงการป้องกันการดูแลระยะยาวและบริการสนับสนุนด้านความเป็นอยู่ - บริการการเยี่ยมรูปแบบต่างๆ - Day services - บริการสนับสนุนด้านความเป็นอยู่	X	-

ที่มา: สรุปจาก: Tokyo Metropolitan Government (2015)

ผู้ที่เริ่มมีอาการเจ็บป่วยมากขึ้นโดยเฉพาะผู้ที่ถูกประเมินให้อยู่ในระดับ care ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุที่เริ่มจะประสบปัญหาในการดูแลตัวเองทั้งในด้าน ADL และ IADL ทำให้ไม่สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้เหมือนคนปกติ จึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้บริการสถานที่ดูแล

ของระบบ LTCI นั้นมีความสลับซับซ้อนอย่างมาก เพราะต้องใช้เวลาคำนวณ และเชื่อว่าชาวญี่ปุ่นร้อยละ 99.9 น่าจะไม่เข้าใจ แม้แต่ care manager บางคนไม่เข้าใจด้วยซ้ำ เพราะ care manager เพียงแค่ใส่ข้อมูลต่างๆ ผ่านระบบในเครื่องคอมพิวเตอร์ ระบบจะทำการ

ตารางที่ 8 : สถานที่ดูแลผู้สูงอายุระยะยาว (Long-term Care Facility) 3 รูปแบบของประเทศญี่ปุ่น

	Tokuyo (Special nursing home สำหรับผู้สูงอายุ)	Roken (สถานที่บริการสุขภาพ สำหรับผู้สูงอายุ)	Ryoyo (โรงพยาบาลดูแลระยะยาว ทางการแพทย์)
หน้าที่	ดูแลประจำวันและสนับสนุนการใช้ชีวิตปกติ	ดูแลประจำวัน พ้นฟู สนับสนุนการกลับบ้าน การพยาบาล และการรักษาทางการแพทย์ขั้นพื้นฐาน	ดูแลประจำวันและการรักษาทางการแพทย์
คุณลักษณะ	ผู้ป่วยที่พักอาศัยเป็นเวลานานเนื่องจากเป็นระยะสุดท้าย ผู้ป่วยที่ต้องการความช่วยเหลือทางการแพทย์ที่ต่ำ	พักอาศัยเป็นเวลานาน ทั้งๆ ที่ต้องการกลับบ้าน แต่ผู้ป่วยส่วนใหญ่ไม่สามารถกลับบ้านได้	พักอาศัยเป็นเวลานาน บางครั้งเป็นเวลาหลายปี เพราะโรคเรื้อรังและป่วยระยะสุดท้าย
จำนวนเตียง (โดยประมาณ)	490,000	310,000	340,000
จำนวนสถานที่ (แห่ง)	5,953	3,533	5,305
พื้นที่ต่อคนต่อชั้น	มากกว่า 10.65 ตร.ม.	มากกว่า 8 ตร.ม.	มากกว่า 6.4 ตร.ม.
เกณฑ์ขั้นต่ำด้านบุคลากรต่อผู้ป่วย 100 คน			
แพทย์ (คน)	-	1	3
พยาบาล (คน)	3	10	18
เจ้าหน้าที่ดูแล (คน)	31	24	18

ที่มา: Iwana (2017) และ Tomofumi (2013)

ระยะยาว (Long-term care facility) โดยประเทศญี่ปุ่นแบ่งสถานที่ดูแลผู้สูงอายุระยะยาวออกได้เป็น 3 ประเภทด้วยกันโดยแบ่งจากอาการหนักไปยิ่งเบา ได้แก่ Ryoyo, Roken และ Tokuyu ตามลำดับ โดยรายละเอียดเกี่ยวกับสถาบันแต่ละแห่งปรากฏอยู่ในตารางที่ 8

5.2.1 ตัวอย่างการใช้บริการของผู้สูงอายุ

เพื่อให้ผู้อ่านมีความเข้าใจต่อการใช้บริการ LTCI ของผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้นเพราะว่าเป็นระบบที่ซับซ้อนมาก โดยผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งระบุว่า “การเบิกจ่าย

คำนวณค่าใช้จ่ายทั้งหมดให้” (จากการให้ข้อมูลของ Mr. Okui) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารทางการแพทย์และบทความวิชาการต่างๆ โดยละเอียด สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมถึงสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมโดยการใช้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์และ Facebook messenger กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่นเกี่ยวกับการใช้บริการ LTCI ของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจึงได้ลงส่งเคราะห์และสรุปเป็นข้อมูลคร่าวๆ เท่าที่ข้อมูลอำนวย และนำเสนอในรูปแบบของ 2 กรณีศึกษาดังต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ผู้สูงอายุท่านหนึ่งซึ่งถูกประเมินให้ได้รับการดูแลในระดับ support 2 ซึ่งเริ่มจะเดินเหินไม่สะดวกนัก จึงใช้สวัสดิการการดูแลของระบบ LTCI โดยมีคนมาอาบน้ำให้ที่บ้าน ไปจ่ายตลาดแทน ให้นักกายภาพบำบัดมาทำกายภาพที่บ้าน รวมทั้งพยาบาลมาเยี่ยมเพื่อตรวจสอบสุขภาพให้ และบางวันผู้สูงอายุท่านนี้ก็ใช้บริการรับ-ส่งเพื่อเดินทางไป day service เพื่อทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนผู้สูงอายุด้วยกัน โดยค่อยๆ หักค่าใช้จ่ายออกจากเพดานงบประมาณระดับ support 2 ของระบบ LTCI ซึ่งอยู่ที่ 104,730 เยน ต่อเดือน

กรณีศึกษาที่ 2 ผู้สูงอายุท่านหนึ่งถูกประเมินให้ได้รับการดูแลอยู่ในระดับ care 4 ซึ่งจัดได้ว่าแทบจะเป็นผู้ป่วยติดเตียง ทำให้ได้รับงบประมาณจากระบบ LTCI ซึ่งมีเพดานสวัสดิการอยู่ที่ 308,060 เยนต่อเดือน และเนื่องจากคู่มือของผู้สูงอายุท่านนี้ยังแข็งแรงและยังทำงานอยู่จึงนำตัวผู้สูงอายุมาฝากที่ day care เพื่อให้พยาบาลช่วยดูแลระหว่างที่ไปทำงาน สมมติว่าผู้สูงอายุท่านนี้เลือกใช้บริการที่ศูนย์รักษาพยาบาล Meguri (กรณีศึกษาในพาราไดม์ถัดไป) ซึ่งมีค่าใช้จ่ายวันละ 20,000 เยน โดยเป็นค่าใช้จ่ายในส่วน co-payment ร้อยละ 10 คือ 2,000 เยน ระบบศูนย์รักษาพยาบาล Meguri ต้องเรียกเก็บค่าส่วนต่างของระบบ LTCI จากเทศบาลที่ผู้สูงอายุนี้อาศัยอยู่ในฐานะ insurers อีก 18,000 เยน ดังนั้น ผู้สูงอายุท่านนี้สามารถใช้บริการ day care ได้เดือนละ 17 วัน ($308,060 \text{ เยน} / 18,000 \text{ เยน} = 17.11 \text{ วัน}$)

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการเดินทางไปเยี่ยมชม รับฟังการบรรยาย และสัมภาษณ์เชิงลึกที่ Red Cross Welfare Center ในเมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นอาคารเอนกประสงค์ (multipurpose center) สูง 8 ชั้น ที่ให้บริการด้านสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ โดยชั้นล่างให้บริการ day service และ day care พร้อมบริการรถรับ-ส่งถึงบ้าน และเก็บค่าใช้จ่ายจากระบบ LTCI ผู้สูงอายุเสียค่าบริการเพียงร้อยละ 10 คือประมาณ 1,000 เยนต่อวัน ชั้นที่ 2 ให้บริการ group home ซึ่งเป็นรูปแบบการอยู่อาศัยร่วมกันของผู้สูงอายุที่มีความจำเสื่อมและมีพื้นที่ส่วนกลางสำหรับการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน และให้ญาติมาเยี่ยม ชั้น 3 และ 4 จัดเป็นสถานที่ดูแลสุขภาพระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ

(Roken) ซึ่งโดยทั่วไปผู้สูงอายุที่มาพักพื้นที่ชั้นนี้จะใช้เวลาประมาณ 3 เดือน และสุดท้ายชั้น 5 ถึง ชั้น 8 ให้บริการ Special Nursing Home สำหรับผู้สูงอายุ (Tokuyo) ซึ่งเป็นผู้ป่วยหนักที่อาจจะไม่ได้กลับบ้านแล้ว ในปัจจุบันชั้น 5-8 สามารถรับผู้สูงอายุได้ 120 คน และยังมีคนลงชื่อเพื่อรอเข้ารับบริการกว่าอีก 200 คน ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยที่เรียกเก็บจากผู้รับบริการตั้งแต่ชั้น 2 ถึง ชั้น 8 จะอยู่ที่ประมาณเดือนละ 180,000 เยน แต่ด้วยความที่ Red Cross เป็นหน่วยงานประเภท NPO จึงมีนโยบายช่วยเหลือผู้สูงอายุโดยการประเมินความสามารถในการจ่ายเป็นรายบุคคลและแบ่งค่าใช้จ่ายต่อเดือนออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 180,000 เยน 140,000 เยน 110,000 เยน และ 70,000 เยนตามระดับรายได้ของแต่ละครอบครัว การให้บริการของ Red Cross ภายใต้ระบบ LTCI จึงสะท้อนถึงค่านิยมภายใต้พาราไดม์ NPM อย่างชัดเจนคือการที่ภาครัฐเลือกที่จะรับบทบาท steering ผ่านเทศบาล และให้หน่วยงานในภาคส่วนอื่นเป็นฝ่ายจัดบริการ ในบทบาทของ rowing

ระบบ LTCI ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในระยะเวลาอันสั้น จากการสำรวจความคิดเห็นของชาวญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 2005 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 61 มีความพึงพอใจต่อ LTCI อยู่ในระดับมากและปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจความคิดเห็นในปี ค.ศ. 2000 ที่ความพึงพอใจมีเพียงร้อยละ 44 (Hayashi, 2015) อย่างไรก็ตามหลังจากใช้ระบบ LTCI มาประมาณ 5 ปี จำนวนผู้รับสิทธิบริการจากระบบเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนภาครัฐเริ่มกังวลกับความยั่งยืนทางการคลัง ทั้งๆ ที่ผู้มีสิทธิยังไม่ได้ใช้สิทธิเต็มจำนวน โดยเฉพาะในชุมชนมีการใช้บริการน้อยกว่าร้อยละ 50 แต่ค่าใช้จ่ายเรียกเก็บในช่วงปี ค.ศ. 2007-2011 กลับเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 ต่อปี (Oliveras-Tirado และ Tamiya, 2014) นอกจากนี้ผู้สูงอายุเองก็ได้รับผลกระทบจากค่าเบี้ยประกันรายเดือนที่เพิ่มขึ้น 2 เท่า ประกอบกับมีการยกเลิกขั้นตอนการประเมินในการเข้าสู่ระบบ ทำให้การเข้าสู่ระบบ LTCI ง่ายขึ้นส่งผลให้จำนวนผู้รับสิทธิเข้าใช้บริการเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก โดยกลุ่มที่ประเมินว่ามีอาการไม่หนักเพิ่มสูงขึ้นถึงร้อยละ 138 และผู้ที่มีอาการหนักเพิ่มขึ้นร้อยละ 60 โดยมีการคาดการณ์ว่าจะมีกลุ่มที่ประเมินว่ามีอาการไม่หนักเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของทั้งหมด ทำให้ภาครัฐมี

ความจำเป็นต้องปฏิรูประบบ LTCI โดยด่วน หลังจากการประกาศใช้เพียง 5 ปี (Hayashi, 2015)

ในปี ค.ศ. 2005 มีการประกาศใช้กฎหมายที่ชื่อว่า The Law Amendment to the Long-term care Insurance Law (No. 77, 2005) ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2005 โดยมีเป้าประสงค์เพื่อการปฏิรูประบบ LTCI มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ (Hayashi, 2015; Olivares-Tirado และ Tamiya, 2014)

1. กองทุน LTCI ยกเลิกการจ่ายค่าอาหารและที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุในสถานพักพิงระยะยาวรูปแบบต่างๆ โดยให้เรียกเก็บจากผู้สูงอายุเองตามระดับรายได้ของแต่ละคน รวมถึงการจัดให้เข้าพักในห้องประเภทเตียงเดี่ยว หรือห้องพักแบบ 4 เตียง โดยพิจารณาจากระดับรายได้เช่นกัน โดยผู้ที่ถูกจัดว่าเป็นผู้มีฐานะยากจนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม มาตรการนี้สามารถลดค่าใช้จ่ายในสถานพักพิงระยะยาวลงได้ร้อยละ 4 และลดค่าใช้จ่ายของทั้งระบบ LTCI ลงร้อยละ 2.4

2. เดือนเมษายน ค.ศ. 2006 มีการประกาศใช้ระบบสวัสดิการใหม่ชื่อว่า สวัสดิการป้องกันใหม่ (New Preventive Benefits: NPB) เป็นระบบที่เน้นให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอิสระ (independent living) ได้ โดยให้ความสำคัญกับการรักษาอาการที่ไม่ได้ใช้งาน (disuse syndrome) ที่ส่งผลต่อความเสื่อมโทรมของสุขภาพผู้สูงอายุ เน้นการป้องกันก่อนการแก้ไข ระบบ NPB นี้จึงสอดคล้องกับแนวคิด Anticipatory government: Prevention rather than cure (รัฐบาลที่คาดการณ์ล่วงหน้า: กันไว้ดีกว่าแก้) ของ Osborne และ Gaebler (1992) เพราะระบบสนับสนุนให้ใช้บริการ day care การรับประทานอาหารและการออกกำลังกายที่ศูนย์บริการผู้สูงอายุเป็นผู้จัด และจำกัดการให้บริการช่วยเหลือที่บ้านให้เหลือเพียงงานที่ยากที่จะทำคนเดียวได้จริงๆ และทำการประเมินผู้ที่อยู่ในระดับล่างสุดของระบบเดิมมาเป็นระดับ support 1 และ support 2 ใหม่ ซึ่งส่งผลให้เพดานสวัสดิการลดลงกว่าเดิม ในขณะเดียวกันมีการตั้งอัตราค่าใช้จ่ายคงที่ใหม่ในส่วนของการช่วยเหลือที่บ้าน day service (ชั้น 1 ของ Red Cross Welfare Center) และศูนย์ฟื้นฟูผู้ป่วยนอก

3. ในช่วงปี ค.ศ. 2009-2011 ระบบ LTCI ได้ริเริ่มบริการที่มีชุมชนเป็นรากฐาน ซึ่งเป็นโครงการศูนย์

สนับสนุนเบ็ดเสร็จของชุมชนขนาดเล็ก การให้บริการที่บ้านเวลากลางคืน group home สำหรับผู้สูงอายุที่มีความจำเสื่อม (ชั้น 2 ของ Red Cross Welfare Center) ซึ่งบริการลักษณะนี้ขยายตัวอย่างรวดเร็วจนมีการเปิดบริการถึง 9,800 แห่งในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2008 และบ้านพักคนชราขนาดเล็กเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตในชุมชนที่คุ้นเคย

4. การแก้ไขกฎหมายในครั้งนี้นี้ยังเป็นการเพิ่มความสำคัญให้กับ care manager และการกำหนดเกณฑ์การเป็นตัวแทนหน่วยงานสวัสดิการสังคมของรัฐ นอกจากนี้รัฐบาลยังต้องการลดจำนวนเตียงในโรงพยาบาลสำหรับการดูแลระยะยาวให้เหลือเพียง 210,000 เตียง ในปีงบประมาณ ค.ศ. 2011 และไม่สนับสนุนงบประมาณเตียงในโรงพยาบาลสำหรับการดูแลระยะยาวหลังจากปีงบประมาณ ค.ศ. 2012

5. การแก้ปัญหาความซ้ำซ้อนของสิทธิประโยชน์ของระบบ LTCI กับสิทธิประโยชน์บำนาญในกรณีการเข้าพักในสถานที่เหมาะสมสำหรับการพักพิงเพราะเป็นสวัสดิการที่มีความซ้ำซ้อนกัน

การปฏิรูประบบ LTCI ในปี ค.ศ. 2005 ดังกล่าว จึงมีความสอดคล้องกับหนึ่งในบทบัญญัติของ Osborne และ Gaebler (1992) คือบทบัญญัติที่ว่าด้วย Anticipatory government: Prevention rather than cure ซึ่งเน้นการป้องกันโดยการรักษาสุขภาพก่อนที่จะเกิดโรค กล่าวคือ ภาครัฐต้องการให้ชาวญี่ปุ่นใช้ชีวิตที่มีสุขภาพดี และกระฉับกระเฉงได้อย่างยาวนานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยการสร้างกระบวนการการป้องกันให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพอยู่ในระดับ support 1 และ support 2 ยาวนานที่สุดและข้ามไปสู่ care 1 – care 5 ขั้นที่สุด ซึ่งจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยค้นพบว่า Hinoki-so Senior Citizen's Center ในเมือง Koshigaya จังหวัด Saitama เป็นศูนย์บริการที่สอดคล้องกับบทบัญญัตินี้ ศูนย์แห่งนี้ได้รับงบประมาณในการสร้างจากเทศบาลเมือง Koshigaya แต่ outsource ให้ NPO ที่ชื่อว่า Ishizue เข้ามาเป็นผู้บริหารจัดการศูนย์ เปิดให้บริการแก่พลเมืองของเมือง Koshigaya ที่มีอายุ 50 ปี ขึ้นไปโดยไม่มีค่าใช้จ่าย (ผู้ที่ไม่ได้เป็นพลเมืองของ Koshigaya ต้องเสียค่าใช้จ่ายวันละ 200 เยน) โดยวัตถุประสงค์หลักของศูนย์ลักษณะนี้คือเพื่อเสริมสร้าง

สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่แข็งแรง ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย
 ซ้ำลง รูปแบบบริการของศูนย์จะเป็นการจัดบรรยายให้
 ความรู้เกี่ยวกับการออกกำลังกาย อาหารและการ
 รักษาสุขภาพ จัดกิจกรรมนันทนาการต่างๆ อาทิ สอน
 ใช้คอมพิวเตอร์ โยคะ พิธีกรรม เต้นรำ ร้องคาราโอเกะ
 เป็นต้น แต่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าเป้าหมาย
 หลักของผู้สูงอายุส่วนมากที่มาใช้บริการของศูนย์ คือ
 การมาอาบน้ำเนื่องจากวัฒนธรรมการอาบน้ำของญี่ปุ่น
 เป็นเรื่องสำคัญและมีขั้นตอนมาก จึงเป็นกิจกรรมที่นำไป
 สู่การสนทนาของผู้สูงอายุจำนวนมาก นอกจากนี้ภายใน
 ศูนย์ยังมี Inclusion Support Center ที่คอยให้บริการใน
 4 เรื่องสำคัญได้แก่ 1) ด้านคำปรึกษาเกี่ยวกับสุขภาพ

5.2.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนพาราโดม จาก NPM สู่ NPS

อย่างไรก็ตามเฉกเช่นกับการปฏิรูปการบริหาร
 จัดการภาครัฐทั่วโลก ปัจจัยที่ทำให้การบริหารจัดการ
 ด้วยค่านิยมภายใต้พาราโดม NPM ต้องขับเคลื่อนมาสู่
 ค่านิยมภายใต้พาราโดม NPS ได้แก่ การละเลยค่านิยม
 ประชาธิปไตยที่เป็นรากฐานสำคัญของรัฐประศาสนศาสตร์
 การบริหารจัดการผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นก็เช่นเดียวกัน
 โดยเหตุผลของการเปลี่ยนจากพาราโดม NPM ไปสู่
 พาราโดม NPS มีดังนี้

1. การที่ผู้สูงอายุใช้บุคลากรวิชาชีพที่มาให้
 บริการที่บ้านเกินความจำเป็น เช่น พยาบาล และ

ตารางที่ 9: เปรียบเทียบสถิติของผู้เอาประกันและผู้รับบริการจากระบบ LTCI ระหว่างเดือนเมษายน ค.ศ. 2000
 กับเดือนเมษายน ค.ศ. 2015

	สิ้นเดือนเมษายน ค.ศ. 2000	สิ้นเดือนเมษายน ค.ศ. 2015	จำนวนเท่าที่เพิ่มขึ้น
จำนวนผู้เอาประกัน	21.65 ล้านคน	33.08 ล้านคน	1.53 เท่า
จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับการประเมินว่าต้องการความ ช่วยเหลือในระดับ support และ care	2.18 ล้านคน	6.08 ล้านคน	2.79 เท่า
จำนวนผู้รับบริการที่เพิ่มขึ้น			
จำนวนผู้ใช้บริการการดูแลที่บ้าน	0.97 ล้านคน	3.82 ล้านคน	3.94 เท่า
จำนวนผู้ใช้บริการที่สถาบัน	0.52 ล้านคน	0.90 ล้านคน	1.73 เท่า
จำนวนผู้ใช้บริการการดูแลโดยใช้ชุมชน	ไม่มี	39 ล้านคน	
รวม	1.49 ล้านคน	5.11 ล้านคน	3.43 เท่า

ที่มา: MHLW (2016)

ทั่วไป 2) ด้านการปกป้องสิทธิมนุษยชน 3) ด้านคำ
 ปรึกษาเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ที่อยู่ในประเภท support 1
 และ support 2 ก้าวไปสู่ระดับ care 1 และ 4) การ
 บริหารเครือข่ายในการดูแลผู้สูงอายุต่างๆ

หลังจากการประกาศใช้ระบบ LTCI ตั้งแต่เดือน
 เมษายน ค.ศ. 2000 จนถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 2015
 ปรากฏว่าผู้ใช้สิทธิ LTCI มีจำนวนเพิ่มขึ้นสูงมากหลาย
 เท่าดังข้อมูลในตารางที่ 9

นักรายภาพบำบัด ไปทำหน้าที่ในการไปจับจ่ายซื้อของ
 ที่ตลาดให้ (Iwana, 2017)

2. การปฏิรูปในปี ค.ศ. 2005 สร้างผลกระทบ
 ต่อประชากรที่มีรายได้น้อยเพราะสามารถเข้าถึงได้เพียง
 บริการที่มีราคาถูกหรือห้องพักแบบหลายเตียงเท่านั้น
 (Hayashi, 2015)

3. การกำหนดเพดานจำนวนผู้สูงอายุที่สามารถ
 จะเข้าไปใช้บริการบ้านพักผู้สูงอายุ ทำให้มีจำนวนคนที่ลง
 รายชื่อรอ (waiting list) มีจำนวนสูงมาก (Hayashi,
 2015) ตัวอย่างเช่น Tokuyo (ชั้น 5-8) ที่ Red Cross

Welfare Centre มีจำนวนเตียงอยู่ 120 เตียงแต่มีคนลงชื่อรอ (waiting list) อยู่ถึง 200 ชื่อซึ่งมากกว่าจำนวนเตียงที่มีอยู่เสียอีก (จากการให้ข้อมูลของ Mr. Shogo)

4. ความต้องการของภาครัฐที่จะให้ผู้สูงอายุได้อาศัยอยู่ในชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่คุ้นเคยได้นานที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ (MHLW, 2016)

5. ค่าใช้จ่ายของระบบ LTCI ที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกๆ ปี ในปีงบประมาณค.ศ. 2000 ซึ่งเป็นปีแรกที่มีการใช้ระบบ LTCI ค่าใช้จ่ายไม่รวมกับ co-payment ที่ผู้ใช้บริการจ่ายอยู่ที่ 3.97 ล้านเยนและเพิ่มเป็น 8.37 ล้านเยนในปีงบประมาณค.ศ. 2011 โดยค่าใช้จ่ายของ LTCI ที่สูงสุดเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการให้บริการที่บ้านซึ่งในปีงบประมาณค.ศ. 2001 มีค่าใช้จ่ายที่ 1.29 ล้านเยน และเพิ่มขึ้นเป็น 4.16 ล้านเยนในปีงบประมาณค.ศ. 2011 ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 49.8 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ซึ่งค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการมาให้บริการที่บ้านสูงกว่าการให้บริการที่สถาบันเสียอีก (Shimizutani, 2013)

6. MHLW ได้ทำการประมาณการค่าใช้จ่ายของสวัสดิการ LTCI ที่ยังไม่รวมกับ co-payment ว่าจะอยู่ที่ประมาณ 10-12 ล้านเยนในปีงบประมาณค.ศ. 2015 และเพิ่มขึ้นเป็น 17-20 ล้านเยน ในปีงบประมาณค.ศ. 2025 (Shimizutani, 2013) ซึ่งประมาณการค่าใช้จ่ายดังกล่าวทำให้ภาครัฐต้องมองว่าระบบใหม่ที่จะช่วยลดค่าใช้จ่าย LTCI ก่อนที่ภาครัฐจะมีงบประมาณที่ไม่เพียงพอ

7. Care manager สนับสนุนให้เกิดการใช้บริการเกินความจำเป็นเพราะผู้จัดการเป็นผู้ได้รับประโยชน์ในรูปแบบของการไถ่จากการใช้บริการที่เพิ่มขึ้น (Tokoro, 2009)

5.3 Community-Based Integrated Care System (CBICS) (ค.ศ. 2012 ถึง ปัจจุบัน) วิเคราะห์ด้วยพาราโดม NPS

ระบบการดูแลแบบบูรณาการที่มีชุมชนเป็นรากฐานหรือ Community Based Integrated Care System (CBICS) จัดเป็นระบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวใหม่ล่าสุดของประเทศญี่ปุ่นที่ประกาศใช้ในปีค.ศ. 2012 ซึ่งหลักการของระบบ CBICS นี้มีความสอดคล้องกับค่า

นิยมภายใต้พาราโดม NPS ของ Denhardt และ Denhardt (2000) ที่เน้นการให้ภาครัฐมีบทบาทเป็น serving (ให้บริการ) คือเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับพลเมืองได้มีส่วนร่วมในการจัดบริการสาธารณะเพื่อบรรลุผลประโยชน์สาธารณะร่วมกัน เพราะ CBICS เป็นระบบที่มีความต้องการคืบหน้าวิญญานของความเป็นชุมชน (sense of community) ให้กับชุมชนเฉกเช่นเดียวกับค่านิยมที่เป็นรากฐานสำคัญของพาราโดม NPS ที่เน้นการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการกำหนดนโยบายสาธารณะและการจัดบริการสาธารณะ โดยระบบ CBICS เป็นตัวแบบที่ประสบความสำเร็จมาแล้วจากเมือง Mitsugi ที่นำระบบมาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1974 ซึ่งส่งผลให้อัตราส่วนของผู้ป่วยติดเตียงและค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ต่ำลงในขณะที่เมืองอื่นมีอัตราส่วนที่สูงขึ้น CBICS เป็นระบบที่มีการบูรณาการทรัพยากรทางการดูแลสุขภาพของชุมชนผ่านการประสานงานกับโรงพยาบาล สถานที่จัดบริการด้านสวัสดิการ บริการการไปเยี่ยมที่บ้าน และกิจกรรมการสนับสนุนที่เกิดจากเพื่อนบ้านในชุมชนด้วยกัน (Hutano et. al., 2017) โดย Mr. Iwana ได้ยกตัวอย่างให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบ LTCI ให้ฟังว่า

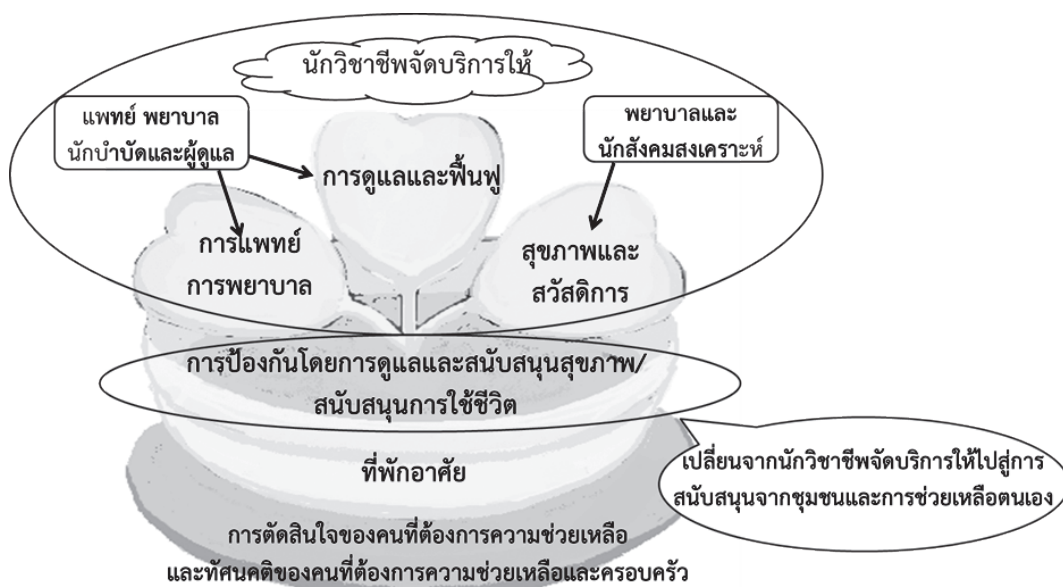
“ในอดีตถ้าผู้สูงอายุไม่สามารถไปจ่ายตลาดได้ เพื่อนบ้านสามารถที่จะช่วยเหลือได้ แต่เมื่อระบบ LTCI เกิดขึ้น ผู้สูงอายุสามารถใช้บริการจาก LTCI โดยให้คนไปจ่ายตลาดแทนเพื่อนบ้านให้ แต่คนที่ไปจ่ายตลาดนั้นเป็นกลุ่มนักวิชาชีพที่มาช่วยดูแลที่บ้าน เช่น พยาบาล นักกายภาพบำบัด ซึ่งเปรียบเสมือนการให้คนผิดประเภทไปทำหน้าที่ให้ CBICS จึงเป็นการเสนอให้มีการนำเอาความเป็นชุมชนคืนกลับสู่ชุมชนและให้เพื่อนบ้านกลับมาดูแลซึ่งกันและกันอีกครั้งเหมือนในอดีต”

LTCI ซึ่งเป็นระบบที่มีแหล่งทุนหลัก 2 แหล่งสำคัญอันได้แก่ ประกันสังคมและงบประมาณจากภาษีของภาครัฐเป็นระบบที่สามารถอธิบายได้ด้วยค่านิยมภายใต้พาราโดม NPM ในขณะที่ระบบ CBICS ยังคงใช้แหล่งทุน 2 แหล่งดังกล่าวอยู่เหมือนเดิมเพียงแต่ต้องการลดค่าใช้จ่ายให้ภาครัฐโดยการสนับสนุนให้คนในชุมชนกลับมาช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดูแลผู้สูงอายุอีกครั้งหนึ่งซึ่งการช่วยเหลือดังกล่าวจะไม่มีค่าใช้จ่ายแล้วแต่กลับแทบจะสูญหายไปหลังจากการนำเอาระบบ LTCI มาใช้ (Iwana, 2017)

“ตัวอย่างเช่น ผู้สูงอายุคนหนึ่งขาหัก ถ้าเป็นระบบ LTCI ก็จะใช้สิทธิ LTCI ให้คนมาช่วยเหลือที่บ้าน เช่น ช่วยซื้อของ อาบน้ำ และทำอาหารให้ รวมถึงการบริการ day service ที่มีบริการรับ-ส่ง แต่ถ้าเป็นระบบ CBICS แล้วนั้น ก็จะขอให้เพื่อนที่เรียนถักไหมพรมด้วยกันช่วยพาไปซื้อของหรือซื้อของมาให้ โดยยังคงใช้ระบบ LTCI ในด้านการกายภาพบำบัดและการซื้อของที่หนักและมีขนาดใหญ่ได้ (จากการให้ข้อมูลของ Mr. Iwana)”

ระบบ LTCI จะหมายถึงผู้ดูแลและพยาบาลที่ช่วยดูแลผู้สูงอายุ แต่ดินโนพาราโดม NPS หรือระบบ CBICS นั้น จะหมายถึงการสนับสนุนจากชุมชนและการช่วยเหลือตนเองซึ่งเปรียบเสมือนการฟื้นคืนจิตวิญญาณของความเป็นชุมชนให้กับชุมชนซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นการประหยัดงบประมาณให้กับภาครัฐด้วย สำหรับกระถางต้นไม้จะหมายถึงสภาพที่อยู่อาศัยที่พร้อมสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นลักษณะการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design: UD)

รูปภาพที่ 2: ตัวแบบ CBICS และผู้จัดการในแต่ละด้าน

ที่มา: MURC “Study team on CBICS” (อ้างอิง Iwana, 2017)

บริษัทที่ปรึกษาเอกชนของประเทศญี่ปุ่นได้ศึกษา ระบบ CBICS และสร้างตัวแบบในการอธิบายว่าระบบ CBICS เปรียบเสมือนกับใบไม้ 3 ใบที่อยู่ในกระถางต้นไม้ (รูปภาพที่ 2) ใบไม้ใบที่หนึ่ง คือ การแพทย์และพยาบาล ใบไม้ใบที่สองคือกลุ่มดูแลและฟื้นฟู โดยทั้งสองกลุ่มนี้มีแพทย์ พยาบาล นักบำบัดและผู้ดูแลเป็นผู้จัดการ และใบไม้ใบที่สามคือ สุขภาพและสวัสดิการ ซึ่งมีพยาบาลและนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้จัดการ ซึ่งใบไม้สามใบนี้จะเติบโตได้ก็ต่อเมื่อมีดินที่ดีซึ่งเปรียบได้กับระบบการสนับสนุนและการป้องกันในด้านการดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ ซึ่งดินโนพาราโดม NPM หรือ

กล่าวคือ การมีทางลาด รว้างจับ และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ และสุดท้ายคือจานรองกระถางต้นไม้ที่เปรียบได้กับความสามารถในการตัดสินใจเพื่อรับความช่วยเหลือตามที่ต้องการได้รวมถึงการที่ผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือและครอบครัวมีทัศนคติที่ดีต่อการดูแลผู้สูงอายุ (จากการให้ข้อมูลของ Mr. Iwana) จากรูปภาพที่ 2 นี้แสดงให้เห็นว่าแม้ว่า CBICS จะให้ความสำคัญกับการเคลื่อนตัวไปสู่ค่านิยมของพาราโดม NPS โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการบริการสาธารณะด้านผู้สูงอายุ แต่ค่านิยมจากพาราโดม NPM ที่ให้ความสำคัญกับการจ้างเหมาบริการ

หน่วยงานเอกชนและองค์การไม่แสวงหาผลกำไร มาจัดบริการสาธารณะแทนภาครัฐยังคงดำรงไว้ซึ่งบทบาทสำคัญโดยเฉพาะในส่วนของนักวิชาชีพจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชน และค่านิยมของ OPM ยังคงสะท้อนผ่านการที่ภาครัฐยังคงมีบทบาทสำคัญเป็นผู้กำหนดกฎกติกาในการบริหารจัดการผู้สูงอายุรวมถึงการเป็นผู้จัดบริการสาธารณะเองในบางส่วน เป็นการแสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการภาครัฐที่ต้องผสมผสานและหาความสมดุลของค่านิยมภายใต้พาราโดม NPM และ NPS โดยมีค่านิยมจากพาราโดม OPM เป็นรากฐาน (ปกรณ, 2558)

นอกจากนี้ระบบ CBICS ยังกำหนดเป้าหมายให้ผู้สูงอายุรักษาตัวอยู่ที่บ้านแทนที่การเดินทางมารักษาตัวที่โรงพยาบาลหรือสถานพักฟื้นผู้สูงอายุ เพราะอาจทำให้ได้รับอันตรายระหว่างการเคลื่อนย้ายได้ (Tokyo Metropolitan Government, 2015) นอกจากนี้แล้วระบบ CBICS ยังต้องการให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตที่บ้านปลายในชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่คุ้นเคยถึงแม้ว่าจะมีอาการหนักมากแล้วก็ตาม (MHLW, 2016)

จากการเก็บข้อมูลของผู้วิจัยจากสถานดูแลผู้สูงอายุระยะยาว 2 แห่งในเมือง Koshigaya จังหวัด Saitama ผู้วิจัยก็ค้นพบว่าสถานที่ทั้ง 2 แห่งมีการตอบสนองวัตถุประสงค์หลักของ CBICS ได้อย่างชัดเจน

1. ศูนย์รักษาพยาบาล Meguri

เป็นศูนย์รักษาพยาบาลของบริษัท Ishizue ที่มีด้วยกันทั้งสิ้น 3 ชั้น เน้นการให้บริการผู้สูงอายุในระดับ support 1-2 และ care 1-2 โดยชั้นล่างเปิดเป็น day care ที่สามารถรับผู้สูงอายุได้จำนวน 9 เตียง มีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ 20,000 เยนต่อวัน ผู้สูงอายุสามารถเบิกจากระบบ LTCI ได้ 18,000 เยน และผู้ใช้บริการต้องชำระค่าใช้จ่ายร่วม (co-payment) ร้อยละ 10 คือ 2,000 เยน และมีอ่างอาบน้ำอัตโนมัติที่ช่วยผู้สูงอายุในการอาบน้ำที่มีราคา 6 ล้านบาทโดยเทศบาลสนับสนุนงบประมาณ 3 ล้านบาท นอกจากนี้ในชั้นที่ 1 ยังมีชั้นเรียนภาษาอังกฤษสำหรับเด็กอนุบาลและประถมศึกษาเพื่อให้ผู้สูงอายุยังคงได้รับบรรยากาศจากเด็กๆ ในขณะที่ชั้นที่ 2 และ 3 ของศูนย์ เป็นการแก้ปัญหาข้อหนึ่งของระบบ LTCI กล่าวคือ “ระบบ LTCI เป็นระบบที่

ครอบคลุมเพียงการดูแลผู้สูงอายุ แต่ไม่ได้ครอบคลุมการดูแลด้านอื่นๆ อาทิ ผู้ที่มาให้บริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน เช่น มาอาบน้ำให้ไม่ได้ครอบคลุมการดูแลสัตว์เลี้ยงของผู้สูงอายุคนนั้น” (จากการให้ข้อมูลของ Mr. Iwana) ซึ่งศูนย์รักษาพยาบาล Meguri สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากระบบ LTCI ได้ โดยห้องพักของผู้สูงอายุในชั้น 2 จะสามารถเลี้ยงแมวได้ และชั้น 3 สามารถเลี้ยงสุนัขได้ โดยมีอัตราค่าเช่าอยู่ที่ 65,000 เยนต่อเดือน และอัตราค่าบริการสำหรับผู้ดูแลสัตว์เลี้ยงอยู่ที่ 20,000 เยนต่อเดือน

2. อาคารพักอาศัย Warai

อาคารพักอาศัย Warai เป็นที่อยู่อาศัยในรูปแบบอพาร์ทเมนต์ในเมือง Koshigaya เป็นอาคารพักอาศัยที่สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้พลเมืองใช้เวลาช่วงสุดท้ายของชีวิตที่บ้าน อาคารแห่งนี้จึงถูกสร้างให้มีความอบอุ่นเหมือนกับบ้านพักอาศัยโดยเน้นผู้สูงอายุที่จัดอยู่ในระดับ care 3 ถึง care 5 และใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการโดยมีการติดตั้ง air mat ได้เตียงเพื่อรับทราบถึงอิริยาบถของผู้ป่วย กล้องวงจรปิด และแอปพลิเคชันที่เชื่อมต่อกับมือถือเพื่อใช้ในการติดต่อกับผู้ดูแล โดยมีอัตราค่าเช่าพร้อมค่าบริการอยู่ที่ 170,000 เยนต่อเดือน อาคารแห่งนี้ตอบสนองต่อนโยบาย CBICS ที่เน้นให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลในช่วงระยะสุดท้ายของชีวิตที่บ้านหรือที่พักอาศัยแทนที่การอยู่ที่โรงพยาบาล โดยในวันเก็บข้อมูล มีผู้เสียชีวิตในอาคารแห่งนี้มาแล้วจำนวน 16 คนตั้งแต่เริ่มเปิดกิจการเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2016 (จากการให้ข้อมูล Mr. Hiroyuki)

6. มุ่งสู่ “Vision 2035” พาราโดม NPS

การวางแผนยุทธศาสตร์ในเรื่องสำคัญระดับชาติให้เป็นแผนระยะยาวเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเนื่องจากจะทำให้ประเทศมีความพร้อมที่จะรับมือกับความท้าทายที่จะเข้ามาในอนาคตได้อย่างเหมาะสมและทันเวลาที่เหมือนกับที่ประเทศไทยมียุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) เป็นกลไกหลักในการพัฒนาประเทศสำหรับประเทศไทยเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับความท้าทายในการบริหารจัดการกับสังคมผู้สูงอายุในระยะยาวนั้น

นาย Yasuhisa Shiozaki ในฐานะ Minister of Health Labour and Welfare ได้ตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาขึ้นเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ปี ค.ศ. 2035 ขึ้น และมีการจัดทำรายงานที่ชื่อว่า *Japan visions: Health care 2035 report* ตีพิมพ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน ค.ศ. 2015 (อ้างใน MHLW, 2017) โดยมีหลักการสำคัญ 3 ข้อ ได้แก่ ความเป็นธรรม (fairness) การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนความมีอิสระ (solidarity built on autonomy) และ ความเจริญร่วมกันของญี่ปุ่นและโลก (shared prosperity for Japan and the world) โดยหลักการทั้ง 3 ข้อนี้นำไปสู่วิสัยทัศน์ 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) การดูแลสุขภาพที่มีความคล่องตัวโดยเป็นการนำการดูแลสุขภาพที่มีรากฐานเชิงคุณค่าไปปฏิบัติ 2) การออกแบบชีวิตโดยการเสริมพลังสังคมและสนับสนุนการเลือกของแต่ละคน และ 3) ผู้นำสุขภาพของโลกโดยการนำและมีส่วนในการช่วยเหลือสุขภาพของโลก

ค่านิยมที่ปรากฏอยู่ใน Vision 2035 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเป็นธรรม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการที่ประเทศญี่ปุ่นจะสร้างความเจริญและเป็นผู้นำเพื่อช่วยเหลือสุขภาพของโลก ซึ่งสะท้อนถึงการมุ่งสู่ผลประโยชน์ส่วนรวม อันได้แก่ ผลประโยชน์ของโลก ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพาราโดม NPS นั่นเป็นการแสดงให้เห็นว่าแนวทางที่ภาครัฐญี่ปุ่นจะใช้ในการบริหารจัดการสังคมสูงวัยระดับสุดยอดจากนี้ไปจนถึงอนาคตอีกประมาณ 20 ปีข้างหน้ามีความสอดคล้องกับพาราโดม NPS ของรัฐประศาสนศาสตร์อย่างค่อนข้างแน่นอน

7. ถอดบทเรียนจากการบริหารจัดการสังคมสูงวัยสุดยอดของภาครัฐญี่ปุ่นสู่ภาครัฐไทย

ภาครัฐญี่ปุ่นบริหารจัดการสังคมสูงวัยด้วยแนวทางในการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับพาราโดม OPM นั่นคือรัฐทำหน้าที่ rowing จัดบริการสาธารณะต่างๆ เองเป็นเวลาประมาณ 30 ปี จนกระทั่งประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์แล้วประมาณ 4 ปี คือในปี ค.ศ. 2000 ภาครัฐญี่ปุ่นจึงได้ปรับแนวทางในการบริหารจัดการเป็นแบบที่สอดคล้องกับหลักการของพาราโดม NPM นั่นคือ ภาครัฐปรับบทบาทเป็นเพียง steering

และใช้ระบบกลไกตลาดและการจ้างเหมาบริการจากภาคส่วนอื่นเป็นเครื่องมือในการจัดบริการสาธารณะต่างๆ ในการรองรับสังคมสูงวัยภายใต้ระบบการประกันแบบดูแลระยะยาว (LTCI) ซึ่งการบริหารจัดการในรูปแบบของพาราโดม NPM นี้ดำเนินการมา 5 ปีก็ประสบปัญหาเกี่ยวกับจำนวนผู้ขอใช้สิทธิที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว การขอใช้สิทธิโดยไม่มี ความจำเป็นทางการแพทย์ที่เหมาะสม อันนำไปสู่ปัญหาด้านการเงินภาครัฐญี่ปุ่นจึงได้มีการปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสวัสดิการบางประการและที่สำคัญคือนำหลัก Anticipatory government: Prevention rather than cure ของพาราโดม NPM เข้ามาเพิ่ม คือ เน้นการป้องกันโดยรักษาสุขภาพทั้งจากการออกกำลังกาย โภชนาการที่ดี และการเข้าถึงสังคมที่เหมาะสมก่อนที่จะเกิดความเจ็บป่วย และใช้แนวทางนี้ต่อมาอีกเพียง 2 ปี ในปี ค.ศ. 2007 ประเทศญี่ปุ่นก็เข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดพร้อมๆ กับใช้แนวทางการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับพาราโดม NPM ต่อมาอีก 5 ปี จนกระทั่งในปี ค.ศ. 2012 ภาครัฐญี่ปุ่นจึงได้ประกาศใช้ระบบ CBICS ซึ่งมีหลักการสำคัญคือให้ภาครัฐมีบทบาท serving คือ คอยอำนวยความสะดวกให้พลเมืองและชุมชนเข้ามาร่วมจัดบริการสาธารณะเพื่อบรรลุผลประโยชน์สาธารณะร่วมกัน พร้อมกับการฟื้นฟูจิตวิญญาณของชุมชนให้กลับคืนสู่ชุมชนตามค่านิยมสำคัญของพาราโดม NPS และมากไปกว่านั้นภาครัฐญี่ปุ่นยังได้ยืนยันถึงการบริหารจัดการภาครัฐที่สอดคล้องกับพาราโดม NPS ด้วยการประกาศ Vision 2035 ที่เน้นความเป็นธรรม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนความมีอิสระ และความเจริญร่วมกันของญี่ปุ่นและโลก ในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งสะท้อนถึงความมั่นใจในแนวทางที่สอดคล้องกับพาราโดม NPS เป็นแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับสังคมสูงวัยระดับสุดยอดของประเทศญี่ปุ่นไปอีกกว่า 20 ปี

จากการถอดบทเรียนข้างต้น ประเทศไทยในปี ค.ศ. 2017 นี้ยังอยู่ในสังคมผู้สูงวัยและจะอยู่ต่อไปอีก 10 ปี จึงจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดตามการคาดการณ์ ดังนั้นในช่วงเวลา 10 ปีทองของการเตรียมพร้อมนี้ หากใช้ภาครัฐญี่ปุ่นเป็นต้นแบบสิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือภาครัฐญี่ปุ่นได้แก้ปัญหาในช่วงของสังคมสูงวัยระดับสุดยอดด้วยการบริหารจัดการตามแนวทางที่สอดคล้องกับพาราโดม NPM เป็นระยะเวลา 12 ปี นับจากการ

ประกาศใช้ระบบ LTCI ในปี ค.ศ. 2000 จนถึงการใช้ระบบ CBICS ในปี ค.ศ. 2012 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยได้พบกับปัญหาต่างๆ และที่สำคัญคือการใช้แนวทางของพาราโดม NPM ในด้านกลไกการตลาดและการซื้อบริการสาธารณะจากเอกชนในทุกมิติส่งผลกระทบต่อจิตวิญญาณของความเป็นชุมชนและใช้งบประมาณภาครัฐสูงมาก ดังนั้นภาครัฐไทยเองจึงควรพิจารณาข้ามระบบ LTCI ของญี่ปุ่นมาสู่การศึกษาระบบ CBICS ซึ่งเป็นการบริหารจัดการโดยปรับสมดุลระหว่างค่านิยมของพาราโดม NPM และค่านิยมของพาราโดม NPS เพื่อปรับใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐไทยเมื่อเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดในอนาคต

8. บทสรุป

การบริหารจัดการจัดการสังคมสูงวัยของภาครัฐญี่ปุ่นตลอดระยะเวลากว่า 40 ปี ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัยจนเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอดมีความสอดคล้องกับ 3 พาราโดมทางรัฐประศาสนศาสตร์อย่างชัดเจนกล่าวคือในช่วงก่อนและช่วงของสังคมสูงวัยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1961 เป็นต้นมา การบริหารจัดการของภาครัฐญี่ปุ่นสอดคล้องกับหลักทฤษฎีของพาราโดม OPM นั่นคือ ภาครัฐเป็นผู้ริเริ่มและจัดบริการสาธารณะเอง (rowing) ไม่ว่าจะผ่านระบบการประกันสุขภาพถ้วนหน้า หรือ UC ในปี ค.ศ. 1961 หรือในปี ค.ศ. 1983 ที่เริ่มกำหนดให้ประชาชนต้องจ่าย co-payment ต่อมาเมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 1996 ภาครัฐเริ่มประสบปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นและอายุขัยเฉลี่ยของคนญี่ปุ่นที่ขยับสูงขึ้น ภาครัฐญี่ปุ่นจึงใช้หลักการเดียวกับภาครัฐทั่วโลกนั่นคือการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากพาราโดม OPM ด้วยแนวคิดและค่านิยมภายใต้พาราโดม NPM โดยการประกาศใช้ระบบ LTCI ในปี ค.ศ. 2000 ที่ปรับบทบาทภาครัฐมา steering แทนและกระจายอำนาจในด้านการดูแลผู้สูงอายุและผู้ที่มีสภาพร่างกายเสื่อมโทรมด้วยโรคชราให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล

รับบทเป็นผู้รับประกัน (insurers) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด decentralized government ของ Osborne และ Gaebler (1992) และเทศบาล steering โดยดำเนินการจ้างเหมาบริการ NPO และหน่วยงานภาคเอกชนให้ทำหน้าที่จัดบริการแทน (rowing)

อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการด้วยค่านิยมภายใต้พาราโดม NPM ที่เน้นการใช้ระบบตลาดขับเคลื่อนบริการสาธารณะนั้น เมื่อมาถึงจุดหนึ่ง ก็จะเกิดการละเลยค่านิยมที่สำคัญของภาครัฐอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ค่านิยมความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างความเป็นธรรม ภาระรับผิดชอบ ประกอบกับระบบ LTCI ก็ประสบกับปัญหางบประมาณที่เริ่มจะไม่เพียงพอ อีกทั้งยังเน้นรูปแบบการให้บริการแบบเอกชนมากเกินไปจนทำให้ละเลยจิตวิญญาณของชุมชนไป และที่สำคัญประเทศไทยไม่ได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดในปี ค.ศ. 2007

ด้วยเหตุผลเหล่านี้ Community Based Integrated Care System (CBICS) จึงถูกพัฒนาขึ้นและประกาศใช้ในปี ค.ศ. 2012 ด้วยแนวคิดหลักคือ การคืนจิตวิญญาณของชุมชนให้แก่ชุมชน โดยการให้คนในชุมชนกลับมาช่วยเหลือเกื้อกูลกันอีกครั้งหนึ่ง ระบบ CBICS นี้สอดคล้องกับแนวคิดของปรกรณ์ ศิริประกอบ (2558) ที่ว่าการบริหารจัดการภาครัฐเป็นการหาความสมดุลระหว่างพาราโดม NPM กับ NPS โดยมีพาราโดม OPM เป็นรากฐาน โดยจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการการดูแลระยะยาวของผู้สูงอายุในประเทศไทยในปัจจุบันนั้น เป็นการบูรณาการระบบ LTCI ที่มีความเป็นพาราโดม NPM และ CBICS ที่มีความเป็นพาราโดม NPS เข้าด้วยกันโดยมีภาครัฐเป็นรากฐานสำคัญตามพาราโดม OPM ผ่านการใช้กฎหมายการออกกระเปียบและประกาศนโยบายต่างๆ เพื่อให้การบริหารจัดการการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวของประเทศไทยมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความเป็นธรรม และส่งเสริมการมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่ผลประโยชน์สาธารณะให้สำเร็จจริงได้

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2557). *ประชากรสูงอายุไทย: ปัจจุบันและอนาคต. เอกสารประมวลสถิติด้านสังคม 1/2558 (พฤศจิกายน)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- [2] ปกรณ์ ศิริประกอบ (2558). *3 พาราไดม์ทางรัฐประศาสนศาสตร์: แนวคิด ทฤษฎีและการนำไปปฏิบัติจริง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [3] สุวรรณิ คำมัน และสุจิตราภรณ์ นาคะลักษณ์ (2547). โอกาสสุดท้ายของประเทศไทย: 6 ปีทองของการสร้างรากฐานการพัฒนาคนให้ก้าวไกลอย่างยั่งยืน. *การสัมมนาวิชาการประจำปี 2547 ของมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เรื่อง “เหลียวหลังแลหน้า: ยี่สิบปีเศรษฐกิจสังคมไทย”* วันที่ 27-28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547.
- [4] สุวัฒนา เลิศมนิธรัตน์ (2546). *ระบบประกันสังคมของญี่ปุ่น: กรณีศึกษาการดูแลระยะยาว*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- [5] Berg, B. L. (2007). *Qualitative research methods for the social sciences*. (6th ed.). Boston, MA: Pearson.
- [6] Campbell, J. C. & Ikegami, N. (2000). *Long-term care insurance comes to Japan*. *Health affairs*. 19, 3. pp. 26-39.
- [7] Denhardt, R. B. & Denhardt, J. V. (2000). The new public service: Serving rather than steering. *Public administration review*. 60, 6 November/December, pp. 549-559.
- [8] Hatano, Y., Matsumoto, M., Okita, M., Inoue, K., Takeuchi, K., Tsutsui, T., Nishimura, & Hayashi, T. (2017). The vanguard of community-based integrated care in Japan: The effect of a rural town on national policy. *International journal of integrated care*. pp. 1-9.
- [9] Hayashi, M. (2015). Japan’s long-term care policy for older people: The emergence of innovative “mobilisation” initiatives following the 2005 reforms. *Journal of aging studies*. pp. 11-21.
- [10] Ikegami, N. (2008). Providing care for the ageing society. In F. Coulmas, H. Conrad, A. Schad-Seifert, & G. Vogt. (Eds.) *The demographic challenge: A handbook about Japan*. (pp. 1049-1064). Leiden, The Netherland: Brill
- [11] Ikegami, N., Byung-Kwan, Y., Hashimoto, H., Matsumoto, M., Ogata, H., Babazono, A., Watanabe, R., Shibuya, K., Bong-Min, Y., Reich, M. R. & Kobayashi, Y. (2011). Japanese universal health coverage: Evolution, achievements, and challenges. *The lancet*. 378 (9796). pp.1106-1115.

- [12] Ikegami, N., Ishibashi, T., & Amano, T. (2014). Japan's long-term care regulations focus on structure – rationale and future prospects. In V. Mor, T. Lenone, & A. Maresso (Eds.). *Regulating long-term care quality: An international comparison*. (pp. 121-143). New York: Cambridge University Press.
- [13] Iwana, R. (2017). *Super aged society: Japan*. เอกสารประกอบการบรรยาย Tokyo, Japan: Mitsubishi-Ufj Research and Consulting.
- [14] Matsuda, S. & Yamamoto, M. (2001). Long-term care insurance and integrated care for the aged in Japan. *International journal of integrated care*. 1, 1 (September), pp. 1-11.
- [15] Ministry of Health, Labour and Welfare (2017). *Japan 2035: Leading the world through health*. Brief summary. ที่มา: http://www.mhlw.go.jp/seisakunitsuite/bunya/hokabunya/shakaihoshou/hokeniryou2035/assets/file/healthcare2035_proposal_150703_slide_en.pdf สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน ค.ศ. 2017.
- [16] Ministry of Health, Labour and Welfare (2016). *Long term care insurance system of Japan*. ที่มา: http://www.mhlw.go.jp/english/policy/care-welfare/care-welfare-elderly/dl/lcjsj_e.pdf สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน ค.ศ. 2017.
- [17] Miskolczi, M. & Csefalvaiova, K. (2013). Process of population ageing and its dynamic. *Paper presented at the 7th International days of statistics and economics*. Prague, Czech Republic. ระหว่างวันที่ 19-21 กันยายน ค.ศ. 2013.
- [18] Olivares-Tirado, P. & Tamiya, N. (2014). *Trends and factors in Japan's Long-Term care insurance system: Japan's 10-year experience*. New York: Springer.
- [19] O'leary, Z. (2017). *The essential guide to doing your research project*. (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- [20] Osborne, D. & Gaebler, T. (1992). *Reinventing government: How the entrepreneurial spirit is transforming the public sector*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- [21] Shimizutani, S. (2013). The future of long-term care in Japan. *RIETI discussion paper series 13-E-064*. Japan: The Research Institute of Economy, Trade and Industry.
- [22] Tamiya N., Noguchi, H., Nishi, A., Reich, M. R., Ikegami, N., Hashimoto, H., Shibuya, K., Kawachi, I. & Campbell, J. C. (2011). Population ageing and wellbeing; Lessons from Japan's long-term care insurance policy. *The lancet*. 378 (9797). pp 1183-1192.
- [23] Tokoro, M. (2009). Ageing in Japan: Family changes and policy developments. In T. Fu & R. Hughes. (Eds.) *Ageing in East Asia: Challenges and policies for the twenty first century*. (pp. 54-71). New York, NY: Routledge.

- [24] Tokyo metropolitan government (2015). *Long-term care insurance system*. (April) Tokyo, Japan: Bureau of Social Welfare and Public Health.
- [25] Tomufumi, S. (2013). *Learning from the approaches in Japan*. เอกสารนำเสนอที่ The 11th ASEAN & Japan High Level Officials Meeting on Caring Societies. (5 ธันวาคม ค.ศ. 2013).
- [26] Weber, M. (1958) by H. H. Gerth & C. W. Mills (translated, edited, and with an introduction). *From Max Weber: Essays in sociology*. New York: A Galaxy Book.
- [27] Yin, R. K. (2003). *Case study research: Design and methods*. (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications

หน่วยงานผู้แต่ง: ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Affiliation: Department of Public Administration, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

Corresponding email: popsiri@gmail.com

การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียน การสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการ สำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นระดับอุดมศึกษา

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้นำเสนอ วิธีการพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับอุดมศึกษาโดยใช้กรอบแนวความคิด ด้านการเรียนรู้ตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคม (Social Constructivism) การเรียนรู้ภาษาที่สอง (Second Language Acquisition) และการสอนแบบสองภาษา (Dual Language Instruction) งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ได้แก่ บทความวิชาการและบทความวิจัย วารสารวิชาการ หนังสือ เว็บไซต์ วิทยานิพนธ์ และตำราภาษาญี่ปุ่น การวิเคราะห์ข้อมูลอยู่บนพื้นฐานของกรอบแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นระดับอุดมศึกษา มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การเตรียมความพร้อมผู้เรียนด้านทักษะการค้นคว้า การวิเคราะห์ การเก็บข้อมูล และทักษะภาษา 3) การนำเสนอโครงการ และ 4) การประเมินผล

คำ

สำคัญ

การจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น, การเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐาน, ระดับอุดมศึกษา

Development of Directions for Learning and Teaching Japanese with Project-based Learning for Japanese Learners in Higher Education

Abstract

This research article presents directions for learning and teaching Japanese employing project-based learning for Japanese learners in higher education. The theoretical frameworks for this study include social constructivism, second language acquisition, and dual language instruction. The study is a documentary research, which collected data from various sources including academic and research articles, textbooks, websites, dissertations, and Japanese books. The data analysis was based on the frameworks. The findings suggest that directions for learning and teaching Japanese using project-based learning for Japanese learners in higher education consist of 1) planning; 2) learners' skill preparation for investigation; data collecting, analysis, and language proficiency; 3) project presentation; and 4) evaluation.

Key words

Japanese language learning and teaching, Project-based learning, Higher education

1. บทนำ

การเรียนรู้แบบโครงงานหรือการเรียนรู้โดยโครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning หรือ PBL) เป็นที่ยอมรับและใช้อย่างแพร่หลายในทุกระดับการศึกษาเนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 (Ravitz, Hixson, English, & Meagandoller, 2012, 2) การจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่ส่งเสริมทักษะดังกล่าวนี้ มีคุณลักษณะที่ต่างจากการเรียนการสอนภาษาในชั้นเรียนที่เน้นการท่องจำคือผู้เรียนฝึกใช้ภาษาในสถานการณ์ที่เป็นจริง ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและผู้สอนเป็นผู้ให้ความร่วมมือ เน้นผู้เรียนเป็น “ผู้ทำ” และ “ผู้สร้าง” ใช้ภาษาเป็นสื่อในการสอนเนื้อหาวิชา และใช้วิธีการสอนที่ตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน (Partnership for 21st Century Learning, 2002) การเรียนภาษาต่างประเทศแบบโครงงาน ส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีม และใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งถือว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ภาษาที่ 2 (Second Language Acquisition หรือ SLA) ในด้านการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในบริบทที่มีความหมาย (Ellis, 1999)

การเรียนการสอนภาษาต่างประเทศแบบโครงงาน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหลักการการเรียนรู้ภาษาที่ 2 ดังกล่าว มีผลให้เกิดการประยุกต์ใช้การเรียนรู้แบบโครงงานกับชั้นเรียนภาษาต่างประเทศในประเทศต่างๆ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน ถูกนำไปใช้กับวิชาสาระในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั่วโลก วิชาภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ (English as a foreign language) หรือ EFL สำหรับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้รับการส่งเสริมมาก (Jakar, 2006, 182)

Jakar (2006) กล่าวว่ากระทรวงศึกษาธิการของประเทศอิสราเอล ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานในหลักสูตรภาษาอังกฤษในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศและการเป็นพลเมืองโลก Nassir (2014) ศึกษาวิจัยประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน

กับวิชาภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 (Ninth Grade) ในประเทศอิสราเอล พบว่าผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลอง มีผลสัมฤทธิ์ด้านทักษะการพูด และทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ ซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เรียนภาษาอังกฤษด้วยรูปแบบโครงงาน

สำหรับประเทศไทย การเรียนการสอนแบบโครงงานกับวิชาภาษาต่างประเทศ ยังคงเน้นวิชาภาษาอังกฤษในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน Kerdpol (2016) ศึกษาวิจัยประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานกับวิชาภาษาอังกฤษระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการใช้โครงงานเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยพวนและสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยพบว่าผู้เรียนเกิดการพัฒนากิจกรรมสื่อสารภาษาอังกฤษจากการเรียนด้วยโครงงาน และมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนภาษาอังกฤษแบบโครงงาน

อาจกล่าวได้ว่า การจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศด้วยโครงงาน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผู้เรียนส่วนใหญ่มีระดับทักษะภาษาขั้นต้นถึงขั้นกลาง ในประเทศไทยการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงานยังพบน้อยมาก และส่วนใหญ่พบในการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาจเนื่องมาจากกระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานกับทุกกลุ่มสาระวิชาซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการของประเทศอื่นๆ การจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงานมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารและการประกอบอาชีพมีจำนวนมากขึ้น อีกทั้งนักวิชาการด้านการศึกษาภาษาญี่ปุ่น และองค์กรที่ส่งเสริมการศึกษาภาษาญี่ปุ่น ได้แก่ Japan Foundation และ Kamenori Foundation เห็นสอดคล้องกันว่า การพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับศตวรรษที่ 21 และการพัฒนาผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นให้เป็นพลเมืองโลก สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน (ดวงใจ จงชนากร, 2014, 13)

ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาสมควรได้รับการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นทักษะที่

สอดคล้องกับความต้องการของผู้จ้างงานบัณฑิตที่จะจบการศึกษาในอนาคต การบูรณาการการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงานกับรายวิชาภาษาญี่ปุ่นสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับอุดมศึกษา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันผู้เรียนระดับอุดมศึกษาที่นิยมเลือกเรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาต่างประเทศที่ 2 มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากบริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทย เพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง ทำให้ภาษาญี่ปุ่นมีความจำเป็นสำหรับการทำงาน (盤谷日本人商工会議所, 2013 อ้างถึงใน อธิสรณ์แสงอุไร, 2556, 1)

ผู้เรียนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอก แต่เรียนเป็นวิชาเลือกเสรี เพียง 2-4 รายวิชา หรือวิชาเลือกในสาขาวิชาของตนเอง (เช่นวิชาเลือกภาษาต่างประเทศภาษาที่ 2 ของหลักสูตรการท่องเที่ยวและโรงแรม) ประมาณ 5-6 รายวิชา ขึ้นอยู่กับหลักสูตรของสถาบันการศึกษาแต่ละแห่ง จำนวนชั่วโมงที่เรียนภาษาญี่ปุ่นในชั้นเรียนดังกล่าวโดยรวมน้อยกว่า 300 ชั่วโมง เมื่อเทียบจำนวนชั่วโมงเรียนกับความรู้สำหรับการสอบวัดระดับทักษะความรู้ภาษาญี่ปุ่น (Japanese Language Proficiency Test หรือ 日本語能力試験) จัดอยู่ในระดับ N5 หรือขั้นต้น (Japanese Language Education Center, 2017) ซึ่งสอดคล้องกับกรอบอ้างอิงความสามารถทางภาษาของสหภาพยุโรป (The Common European Framework of Reference for Languages หรือ CEFR) ระดับ A1-A2 (Basic Level) และระดับการเรียนรู้ภาษาตามมาตรฐานการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น JF (JF Standard for Japanese Language Education) ในระดับ A1-A2 (Basic Level) (Intercultural Institute of Japan, 2017)

การจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงานสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น เป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างยิ่ง งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน สำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นระดับอุดมศึกษา

2. กรอบแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การเรียนรู้แบบโครงงานและทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21

Buck Institute for Education (BEI) ซึ่งเป็นองค์กรด้านการวิจัยและพัฒนาของประเทศสหรัฐอเมริกา

ได้ให้คำนิยาม PBL ไว้ว่า เป็นวิธีการสอนอย่างเป็นระบบ ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้และทักษะด้วยกระบวนการค้นคว้า วิเคราะห์โจทย์ปัญหาที่ซับซ้อนตามสภาพจริง และทำกิจกรรมที่ถูกต้องออกมาอย่างดีเพื่อทำโครงการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ (Markham, Mergendollar, Larmer, & Ravits, 2003, 4) Solomon (2003, 10) อธิบายชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของผู้เรียนและผู้สอนในการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานว่า ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง ผู้เรียนต้องร่วมมือกันแก้โจทย์ปัญหาซึ่งมีลักษณะสมจริง ผู้เรียนเป็นผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ตั้งแต่การตั้งคำถามของโครงงาน เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สร้างชิ้นงาน นำเสนอความรู้ที่ค้นพบและวิธีการที่จะนำไปใช้ ตลอดกระบวนการเรียนรู้นี้ครูทำหน้าที่คล้ายผู้จัดการหรือที่ปรึกษาโครงงาน

นักการศึกษาที่เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ได้ระบุคุณลักษณะสำคัญของ PBL ไว้ 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติ ผู้เรียนจะเปลี่ยนวิธีการเรียนจากการฟังเป็นการทำ 2) คำถามของโครงงานมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมซึ่งต้องการการแก้ปัญหา 3) ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้แนะนำและยึดหลักการผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 4) ส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ หรือสหวิทยา 5) เน้นการร่วมมือกันเรียนและการทำงานเป็นทีม และ 6) ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการทำโครงงานหรือชิ้นงาน ต้องถูกนำเสนอต่อเพื่อนในชั้นเรียน บุคคลากรในสถานศึกษา และบุคคลภายนอก (Nation, 2006, 109; Stauffacher, et al., 2006, 255; Bell, 2010, 40)

คุณลักษณะสำคัญของ PBL ดังกล่าว สอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นทักษะที่ผู้เรียนต้องใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย ผู้เรียนระดับอุดมศึกษาจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมด้านความรู้และทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 เพื่อสามารถแข่งขันได้ในตลาดแรงงาน การส่งเสริมการเรียนรู้แบบโครงงานในระดับอุดมศึกษา จึงเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของนายจ้างของบัณฑิตในอนาคต การเรียนแบบโครงงานซึ่งเน้นประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง การแก้ปัญหาตามสภาพความเป็นจริง การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการบริหาร

จัดการโครงการ สามารถช่วยให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ทักษะเหล่านี้เพื่อการทำงานในอนาคตได้ (Mills & Treagust, 2003, 8-9)

2.2 ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคม (Social Constructivism) กับการเรียนรู้แบบโครงการ

หลักการพื้นฐานของ Social constructivism คือ การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และพื้นที่รอยต่อของพัฒนาการ (Zone of proximal development หรือ ZPD) เกิดจากการพัฒนาระดับความรู้ความเข้าใจที่สูงกว่าระดับความสามารถของผู้เรียน จากการชี้แนะของเพื่อนหรือผู้ที่มีความรู้มากกว่า การเรียนรู้จึงพัฒนาให้สูงขึ้นได้ในสิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ที่ท้าทาย (Mitchell & Myles, 1998, 145) กระบวนการต่างๆ ที่ผู้สอน เพื่อน และผู้ที่มีทักษะความรู้ความเชี่ยวชาญมากกว่า ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียน เรียกว่าการเสริมต่อการเรียนรู้ (Scaffolding) (Verenikina, 2003) ในการเรียนแบบโครงการ ผู้เรียนสามารถใช้ Scaffolding ด้วยการสนทนาปรึกษาหารือ และร่วมมือกันทำโครงการ สิ่งนี้เป็นหัวใจสำคัญของ Social constructivism นอกจากนี้ ผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียน มีบทบาทสำคัญมากในการใช้ Scaffolding ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระวิชาอย่างลึกซึ้ง พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา

2.3 การเรียนภาษาที่ 2 (Second Language Acquisition) กับ PBL

ทฤษฎีที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนภาษาที่สอง ได้แก่ Input Output และ Interaction สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ภาษาที่สองแบบโครงการ เนื่องจากการทำโครงการเพิ่มโอกาสแก่ผู้เรียนภาษาในด้านการรับข้อมูลภาษาจากสื่อต่างๆ การปฏิสัมพันธ์ในและนอกชั้นเรียน การใช้ภาษาอย่างบูรณาการทั้ง การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ในสถานการณ์ที่เป็นจริง รวมถึงการให้ความสำคัญต่อการเรียนภาษาด้านต่างๆ อาทิ ไวยากรณ์ คำศัพท์ และกลยุทธ์ในการสื่อสารเป็นต้น งานวิจัยการเรียนการสอนภาษาที่ใช้กรอบแนวความคิดจากการเรียนแบบโครงการ ยืนยันว่าการสอนภาษาและทักษะการใช้ภาษาแก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการทำโครงการ

(Thomas, 2000; Alan & Stoller, 2005; Becket & Stoller, 2005)

นักวิชาการด้านการเรียนการสอนภาษา ส่วนใหญ่เห็นพ้องตรงกันว่า การเรียนแบบโครงการช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนภาษาที่ 2 (Dornyei, 2001 อ้างถึงใน Beckett & Miller, 2006, 28) แรงจูงใจ (Motivation) ในการเรียนปกติจะเกิดเมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมที่ไม่ยากหรือไม่่ายจนเกินไป แต่มีระดับของความท้าทายที่เหมาะสม ซึ่งแรงจูงใจจะค่อยๆ เพิ่มขึ้นเมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมที่ซับซ้อนไปที่ละขั้น เริ่มต้นจากการวางแผนโครงการ การวางแผนเป้าหมาย การลงมือทำ จนถึงการประเมินผลโครงการ ผู้เรียนจะรู้สึกจูงใจเมื่อโครงการนั้นมีความท้าทายและกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น (Egbert, 2003 อ้างถึงใน Beckett & Miller, 2006, 29)

2.4 การสอนแบบสองภาษา (Dual Language Instruction)

ขั้นตอนการสอนเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนแบบสองภาษา แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะเตรียมความพร้อม 2) ระยะเน้นเนื้อหา และ 3) ระยะต่อยอดจากสิ่งที่เรียน ในระยะเตรียมความพร้อมมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินว่าผู้เรียน มีพื้นฐานความรู้ในเนื้อหาที่จะเรียนมากน้อยเพียงใด และเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนเนื้อหาใหม่ วิธีที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การทำกิจกรรมที่หลากหลายปูพื้นฐานภาษาสำหรับการเรียนและการทำกิจกรรม เช่น ถ้าผู้เรียนอ่านคำไม่ออก ไม่เข้าใจความหมาย หรือประโยค ครูควรถามผู้เรียนว่า ถ้าเป็นภาษาแม่ผู้เรียนจะแก้ปัญหาอย่างไร วิธีนี้เป็นการถ่ายโอนทักษะการอ่านการเขียนจากภาษาแม่ มาช่วยในการอ่านเขียนภาษาที่สอง (Gordon, 2000 อ้างถึงใน Hamayan, Genesee & Cloud 2013, 130)

ในระยะเน้นเนื้อหาควรส่งเสริมการเรียนแบบร่วมมือ ที่เน้นการสื่อสารโดยใช้ คำศัพท์ วลี ประโยคที่เรียนในชั้นที่ผ่านมา กลยุทธ์ที่เป็นประโยชน์สำหรับขั้นนี้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง ได้แก่ การใช้ลมติมีเดีย กิจกรรมการอ่านในกลุ่มย่อย และการอภิปราย ซึ่งการเรียนแบบโครงการจะเน้นกลยุทธ์การเน้นเนื้อหาได้ดี ระยะสุดท้ายคือการต่อยอดจากสิ่งที่เรียน หรือการขยายผลจากสิ่งที่เรียน ด้วยการใช้ความรู้และทักษะไปค้นคว้า

วิจัยหัวข้อที่สนใจ ด้วยวิธีต่างๆ เช่นการสัมภาษณ์ ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ตหรือสื่ออื่นๆ และศึกษาจากชุมชน

Alan & Stoller (2005) เสนอให้สอนภาษาและทักษะเพื่อการทำโครงการ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะก่อนเริ่มเก็บข้อมูล ผู้สอนควรสอนภาษาทักษะและกลยุทธ์สำหรับการเก็บข้อมูล หากผู้เรียนต้องสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล ผู้สอนอาจสอนโดยใช้บทบาทสมมติ (role play) ฝึกการตั้งคำถาม การถามยืนยัน และการจดบันทึกข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์ และ 2) ระยะก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนรายงานโครงการ และการนำเสนอ ควรสอนไวยากรณ์ สำนวนภาษา คำศัพท์ และทักษะที่เหมาะสม เพื่อเตรียมความพร้อมผู้เรียนด้านความรู้และทักษะเพื่อการทำกิจกรรมดังกล่าว สรุปได้ว่าการสอนแบบสองภาษาเป็นการสอนที่บูรณาการการสอนภาษาที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงการได้เป็นอย่างดี

2.5 การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นกับการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ

การศึกษาวิจัยการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการ อาจกล่าวได้ว่ายังอยู่ในระยะเริ่มต้น Phonlabutra (2010) ได้ศึกษาประสบการณ์การทำโครงการในรายวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการท่องเที่ยว ของนักศึกษาสาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งของประเทศไทย ผู้วิจัยพบว่านักศึกษาได้ประสบการณ์การเรียนรู้จากการลงพื้นที่สอบถามชุมชนที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ที่แตกต่างจากความรู้ในตำราภาษาญี่ปุ่น ผู้เรียนรู้สึกมีแรงจูงใจในการทำโครงการเพราะเกี่ยวข้องโดยตรงกับวิชาชีพ แต่ข้อจำกัดของงานวิจัยดังกล่าวคือ ผู้เรียนไม่ได้ใช้ภาษาญี่ปุ่นในการทำโครงการ เนื่องจากขาดแนวทางในการจัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการที่บูรณาการภาษาญี่ปุ่นในทุกขั้นตอน

นักวิจัยด้านการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น 當作 และ 中野 (2013) และ 鈴木 (2012) (อ้างถึงใน 中尾, 2016, 42) ได้เสนอขั้นตอนสำหรับการจัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการ แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดหัวข้อของโครงการ (テーマ、課題の設定) 2) วางแผนเตรียมงาน (計画、準備) 3) เก็บข้อมูล วิจัย (調査・研究) 4) สร้างชิ้นงาน (製作) 5) นำเสนอโครงการ

(発表) และ 6) ส่งแฟ้มงานหรือรายงาน (ポートフォリオ、レポート) 中尾 (2016) ได้เสนอขั้นตอนที่เพิ่มจาก 當作 และ 中野 (2013) และ 鈴木 (2012) ในด้านการเตรียมความพร้อมผู้เรียนด้านความรู้เกี่ยวกับหัวข้อของโครงการ ทักษะภาษาญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 และการประเมินโครงการ

งานวิจัยการศึกษาภาษาญี่ปุ่นด้วยการเรียนแบบโครงการ ที่เชื่อมโยงกับทักษะการทำงานและอาศัยความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญนอกที่เป็นชาวญี่ปุ่น (นักธุรกิจชาวญี่ปุ่นวัยเกษียณ) ได้แก่ งานวิจัยของ 堀井 และ 種村 (2013) งานวิจัยดังกล่าว ใช้การเรียนแบบโครงการ (プロジェクト型学習) เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการการเรียนการสอน หลักสูตรภาษาญี่ปุ่นธุรกิจระดับบัณฑิตศึกษา สำหรับนักศึกษาต่างชาติที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งที่ประเทศญี่ปุ่น (ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นชาวจีนและระดับความสามารถภาษาญี่ปุ่นอยู่ที่ระดับ N1)

ผลการวิจัยของ 堀井 และ 種村 (2013, 5-6) พบว่า ผู้เรียนต่างเห็นพ้องกันว่า ผู้เชี่ยวชาญภายนอกเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งด้านวิชาชีพ การใช้ภาษา และวัฒนธรรมการดำเนินธุรกิจของญี่ปุ่น ส่วนผู้เชี่ยวชาญนอกซึ่งมีประสบการณ์ด้านธุรกิจมายาวนานสะท้อนความคิดจากการมีส่วนร่วมในการทำโครงการกับผู้เรียนว่า การส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นสร้างสรรค์ และสร้างผลงานด้วยตนเองนั้นต้องไม่ช่วยผู้เรียนมากเกินไป แสดงให้เห็นว่าการเตรียมความพร้อมผู้เรียนทั้งด้านความรู้และทักษะเพื่อการทำโครงการเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อลดการพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญมากเกินไป

การศึกษาภาษาญี่ปุ่นโดยใช้โครงการในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับการส่งเสริมโดย Japan Foundation และ Kamenori Foundation (ดวงใจ จงธนากร, 2014, 13) องค์การดังกล่าว ได้ทดลองใช้กิจกรรมการเรียนการสอนแบบ PBL ในการจัดงาน Japanese Speaker Forum (JS-Forum) เนื่องจากปัจจุบันผู้เรียนภาษาญี่ปุ่น และผู้ใช้ภาษาญี่ปุ่นเพื่อการสื่อสารและการทำงานมีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ JS-Forum มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะที่สำคัญสำหรับศตวรรษที่ 21 สร้างเครือข่ายความร่วมมือผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นระดับ

มัธยมศึกษา และพัฒนาค้นคว้าใหม่ให้มีความเข้าใจกันและกันและเป็นพลเมืองโลก ดังนั้นการเรียนการสอนแบบโครงงานจึงสอดคล้องกับเป้าหมายดังกล่าว

JS-Forum (2012) (อ้างถึงใน ดวงใจ จงธนากร, 2014, 14) เป็นการทดลองการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน ที่ประเทศญี่ปุ่น โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นครูจาก 6 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม และญี่ปุ่น หัวข้อของโครงงานได้แก่ ข้าวกล้อง และเป้าหมายของโครงงานคือ การจัดแสดงงานข้าวกล้อง ในขั้นตอนของการสำรวจค้นหาข้อมูล และลงมือปฏิบัติกิจกรรม ผู้เข้าอบรมลงพื้นที่สำรวจตลาด และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับผู้ซื้อและผู้ขายข้าวกล้อง เพื่อการสังเกตและสัมภาษณ์ ในการประเมินโครงงาน ประกอบด้วย แบบประเมิน 2 ประเภท ได้แก่ 1) แบบประเมินการนำเสนอโครงงาน ซึ่งกำหนดเกณฑ์โดยผู้จัดการอบรม 2) แบบประเมินตามอัตลักษณ์ของชิ้นงาน กำหนดเกณฑ์โดยสมาชิกของแต่ละกลุ่ม

JS-Forum (2013) (อ้างถึงใน ดวงใจ จงธนากร, 2014, 15) เป็นการทดลองการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน ที่ประเทศญี่ปุ่น ต่อเนื่องจาก JS-Forum (2012) ประกอบด้วยครูและนักเรียนจากประเทศกลุ่มเป้าหมาย หัวข้อโครงงานคือ “ความสะอาด” ผู้เรียนได้ฝึกสำรวจเก็บข้อมูลนอกห้องเรียน เมื่อได้ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ครูจะฝึกผู้เรียนด้านการจัดการข้อมูลซ้ำๆ หลายครั้ง จนกว่าจะถึงขั้นการนำเสนอโครงงาน ในขั้นนำเสนออีกมีการฝึกพูดนำเสนอ โดยผู้เรียนช่วยกันคิดบทพูดเพื่อการนำเสนอ ในขั้นสุดท้ายผู้เรียนนำเสนอโครงงานแก่บุคคลภายนอกที่ได้รับเชิญมาชมผลงาน

ดวงใจ จงธนากร (2014) ได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน ในโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ผู้เรียนได้ฝึกตามขั้นตอนต่างๆ ประกอบด้วย การวางแผน การเตรียมการ การสำรวจค้นหาและการนำเสนอโครงงาน โดยครูผู้สอนเป็นผู้ประเมิน ผู้วิจัยพบว่า ในขั้นตอนการทำโครงงานผู้เรียนมีการเตรียมการความร่วมมือ และการนำเสนอโครงงานในระดับดี แต่ควรรับการฝึกเพิ่มเติมด้านการค้นหาข้อมูล การจัดการข้อมูล และการประเมิน ในด้านการเรียนรู้ทักษะศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนมีทักษะในระดับดี ในด้านผู้สอน การให้คำปรึกษา

ข้อมูลเบื้องต้น และผลย้อนกลับแก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น เช่น ตัวอย่างบทพูดขึ้นการนำเสนอโครงงาน ในด้านการประเมิน ผู้วิจัยเสนอว่า ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์การประเมินด้วย

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นโดยใช้โครงงาน ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น โดยเฉพาะในประเทศไทย การฝึกอบรมครูประจำการให้สามารถจัดการเรียนการสอนรูปแบบนี้ได้จึงเป็นสิ่งจำเป็น 中尾 (2016) รายงานผลการฝึกอบรมครูประจำการระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน เพื่อพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยครูที่เข้ารับการฝึกอบรม ได้มีประสบการณ์ตรงในฐานะผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน และตระหนักถึงความสำคัญของทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 และบทบาทของผู้สอนในชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่น การฝึกอบรมดังกล่าวใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน เพื่อให้ครูฝึกการเรียนรู้แบบโครงงานในฐานะผู้เรียน และสะท้อนความคิดของครู ในด้านความสำคัญของทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 และบทบาทของผู้สอนในการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน ครูที่ผ่านการฝึกอบรมดังกล่าวได้นำวิธีการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงานไปใช้กับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่าผู้เรียนที่ไม่ค่อยมีความมั่นใจในการเรียนภาษาญี่ปุ่น สามารถพัฒนาทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือและความคิดสร้างสรรค์จากการทำโครงงานเป็นทีม (ナオサラン, 2016, 3)

สรุปได้ว่า การศึกษาวิจัยการจัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน เพิ่งเริ่มต้นในช่วงทศวรรษนี้ การจัดการเรียนการสอนรูปแบบนี้ สำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นนี้ ในประเทศญี่ปุ่น มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะในภาษาญี่ปุ่นเชิงธุรกิจ ทักษะในการแก้ปัญหาและความสามารถในการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมการทำงานที่แตกต่าง ชาวญี่ปุ่นผู้มีประสบการณ์ด้านธุรกิจ ซึ่งเป็นผู้ให้ความร่วมมือในการทำโครงงานกับผู้เรียนจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน การฝึกอบรมครูผู้สอนภาษาญี่ปุ่นให้สามารถจัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะความรู้ภาษาญี่ปุ่น

พร้อมกับทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 ซึ่งทักษะความรู้เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับอุดมศึกษาเช่นกัน จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการสำหรับผู้เรียนกลุ่มนี้ด้วย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.1 วิธีการเก็บข้อมูล ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ได้แก่ บทความจากวารสารวิชาการ หนังสือ และเว็บไซต์ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และตำราภาษาญี่ปุ่น

3.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล อยู่บนพื้นฐานของกรอบแนวคิดหลัก 3 ด้าน ได้แก่ แนวคิดด้านการเรียนรู้จากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคม 2) แนวคิดด้านการเรียนรู้ภาษาที่สอง และ 3) แนวคิดด้านการสอนแบบสองภาษา

4. วิเคราะห์และอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการจากเอกสารงานวิจัยข้างต้น และประสบการณ์ของผู้วิจัยในการใช้การเรียนแบบโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการสอนวิชาภาษาญี่ปุ่นเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการท่องเที่ยวและโรงแรม ในมหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่ง ซึ่งมีพื้นฐานการเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นมาแล้ว 4 วิชา (จำนวนชั่วโมงเรียนโดยรวมน้อยกว่า 200 ชั่วโมง) หรือในระดับขั้นต้น (ตามเกณฑ์มาตรฐานการเทียบเคียงระดับความรู้ภาษาญี่ปุ่นกับจำนวนชั่วโมงเรียน ของ 日本語能力試験 CEFR และ JF Standard for Japanese Language Education ดังกล่าวข้างต้น) (中尾、2016; ดวงใจ จงธนากร, 2014; Phonlabutra, 2010)

ผลการศึกษาพบว่าขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ส่วนใหญ่มักจะคล้ายกัน แตกต่างกันตรงที่บางขั้นตอนได้แก่ ขั้นตอนเตรียมความพร้อมผู้เรียนในด้านต่างๆ อาจอยู่ในขั้นตอนการวางแผน หรือแยกเป็นขั้นตอนต่างหากก่อนและหลังการสร้างชิ้นงาน ส่วนขั้นการประเมินผู้เรียนอาจอยู่หลังการสร้างชิ้นงาน แต่เมื่อพิจารณาจากความพร้อมของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นในด้านทักษะ

ความรู้และภาษา ในแต่ละระยะของการทำโครงการ ควรเตรียมความพร้อมดังกล่าวก่อนทำโครงการจนสร้างชิ้นงานเสร็จเพื่อการนำเสนอ โดยมีการประเมินทุกระยะ รวมทั้งประเมินหลังการสร้างชิ้นงานด้วย จะทำให้ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการมีมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยได้ประยุกต์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการ บนพื้นฐานของกรอบแนวความคิดด้านการเรียนรู้จากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคม ด้านการเรียนรู้ภาษาที่สอง และด้านการสอนแบบสองภาษา เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น สำหรับผู้เรียนระดับอุดมศึกษา 1 ภาคการศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอน 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นวางแผน 2) เตรียมความพร้อมด้านความรู้เกี่ยวกับหัวข้อโครงการ ด้านการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และ ทักษะภาษาญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้เรียนเก็บข้อมูลวิเคราะห์ และสร้างชิ้นงาน 4) เตรียมความพร้อมผู้เรียนด้านการนำเสนอโครงการ (ทักษะความรู้และภาษาญี่ปุ่น) 5) นำเสนอโครงการ และ 6) ประเมินโครงการการอภิปรายต่อไปนี้เป็นแนวทางสำหรับผู้สอนใช้จัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการ และขับเคลื่อน 6 ขั้นตอนให้ผู้วิจัยเสนอไว้ข้างต้น

4.1 การวางแผนการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการ

การจัดการเรียนการสอนแบบโครงการในชั้นเรียนภาษาภาษาญี่ปุ่น ผู้สอนต้องออกแบบและพัฒนาเทคนิควิธีการที่ส่งเสริมการเรียนรู้หัวข้อของโครงการ ทักษะในการทำโครงการและภาษาญี่ปุ่น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้เวลาสำหรับการวางแผนการสอนค่อนข้างมาก ทว่างานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ได้นำเสนอข้อมูลส่วนของการวางแผนที่จะนำไปสู่หัวข้อโครงการ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการจัดการเรียนการสอนระยะสั้นประมาณ 5 วัน ผู้สอนจึงเป็นผู้กำหนดหัวข้อโครงการเอง (ดวงใจ จงธนากร, 2014; 中尾, 2016) ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการของการจัดการเรียนรู้แบบโครงการที่ผู้เรียนและสมาชิกกลุ่มต้องฝึกตั้งคำถามสำคัญที่จะนำไปสู่การทำโครงการ (NYC Department of Education, 2009, 12) งานวิจัยนี้จึงเสนอการวางแผนและขั้นตอนย่อย ดังต่อไปนี้

4.1.1 ชั้นวางแผนขั้นที่ 1: กำหนดเนื้อหา (หัวข้อ) และทักษะการเรียนรู้เพื่อการทำโครงการ

1) การตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่หัวข้อของโครงการเนื้อหาหรือหัวข้อโครงการเกิดจากการตั้งคำถาม ซึ่งคล้ายกับคำถามวิจัย คำถามที่สำคัญควรเป็นคำถามที่ท้าทาย เป็นคำถามปลายเปิดที่สามารถค้นหาคำตอบได้จากหลายมุมมอง เป็นคำถามที่เป็นแก่นของหัวข้อโครงการ มีความเชื่อมโยงกับพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน สอดคล้องกับหลักสูตรของรายวิชา ตัวอย่างหัวข้อโครงการของงานวิจัยนี้ ได้แก่ “การแนะนำจังหวัดเพชรบุรี” 「ペブリー案内」 ตัวอย่างของคำถามสำคัญสำหรับหัวข้อนี้ เช่น ควรประชาสัมพันธ์อย่างไรให้นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นมาเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี สถานที่ท่องเที่ยวใดในจังหวัดเพชรบุรีที่มีลักษณะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ผลกระทบด้านการท่องเที่ยวประเภทใดในจังหวัดเพชรบุรี ที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น และ การบริการให้นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นประทับใจควรทำอย่างไร เป็นต้น

2) ทักษะการเรียนรู้เพื่อการทำโครงการ ทักษะที่ผู้สอนควรฝึกให้ผู้เรียนในการทำกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ อาทิ ทักษะการถาม ทักษะการค้นคว้า ทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือ ทักษะการแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์และการเชื่อมโยง ทักษะการบริหารจัดการงานที่รับผิดชอบ และทักษะการใช้สื่อเพื่อนำเสนอโครงการ เป็นต้น ผู้สอนสามารถใช้วิธีการสอนแบบการเรียนรู้จากการปฏิบัติ กล่าวคือ หลังจากที่คุณสอนแนะนำหัวข้อโครงการแล้ว ก็ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มระดมสมองเพื่อตั้งคำถามสำคัญที่สอดคล้องกับหัวข้อโครงการ “การแนะนำจังหวัดเพชรบุรี” 「ペブリー案内」 ผู้สอนแนะนำแหล่งค้นคว้าข้อมูล การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น เช่นวารสารด้านการท่องเที่ยว เว็บไซต์ขององค์กรที่เชื่อถือได้ หรือบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี เพื่อผู้เรียนจะได้ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อการคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงสู่การตั้งคำถามสำคัญ หลังจากนั้น ผู้เรียนนำเสนอคำถามสำคัญในชั้นเรียน และฝึกตอบคำถาม เพื่อนำไปสู่กิจกรรมการทำโครงการลำดับต่อไป

4.1.2 ชั้นวางแผนขั้นที่ 2: การพัฒนารูปแบบผลิตผลของโครงการเพื่อนำเสนอ

หลังจากผู้เรียนทำกิจกรรมกลุ่มในการตั้งคำถามของโครงการแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการกำหนดผลิตผลของโครงการหรือชิ้นงาน คุณลักษณะสำคัญของชิ้นงานคือ ต้องเป็นของจริงที่สามารถใช้ได้ในชีวิตจริง เกิดจากความร่วมมือระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และผู้เชี่ยวชาญในชุมชน ชิ้นงานอาจเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น การแสดงนิทรรศการ การนำเสนอโครงการ แผนพับประชาสัมพันธ์ หรือแฟ้มงาน (Portfolio) ซึ่งผู้เรียนสามารถเลือกรูปแบบได้ตามความสนใจ ความถนัด และความเหมาะสม การนำเสนอผลงานนี้ต้องเชิญบุคคลภายนอกที่สนใจเข้าร่วมเพื่อเป็นการเผยแพร่ต่อสาธารณชนนอกเหนือจากการนำเสนอต่อผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียน

4.1.3 ชั้นวางแผนขั้นที่ 3: การกำหนดระยะเวลาและขอบเขตของการทำโครงการ

การวางแผนขั้นที่ 3 เปรียบเหมือนการออกแบบตารางกิจกรรม รายละเอียด และกำหนดเวลาทั้งหมด ประกอบด้วย ตารางเวลากิจกรรมของโครงการตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสมบูรณ์ ลำดับของกิจกรรม กำหนดการส่งงานและการประเมินกระบวนการแต่ละระยะ การเตรียมความพร้อมทักษะความรู้ ทักษะภาษา และการฝึกซ้อมการนำเสนอ การให้คำปรึกษาและการให้ผลย้อนกลับ (Feedback) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สัดส่วนของการจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศแบบโครงการในชั้นเรียนไม่มีสูตรตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับบริบทของการเรียนการสอนของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

4.2 การเตรียมความพร้อมผู้เรียนด้านทักษะการค้นคว้า การวิเคราะห์ การเก็บข้อมูล และทักษะภาษาญี่ปุ่น

การเตรียมความพร้อมผู้เรียนด้านทักษะการค้นคว้า การวิเคราะห์ และการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญสำหรับการทำโครงการเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง การค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นอาจมาจากสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร หรือเว็บไซต์ โดยผู้สอนต้องกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการเลือกแหล่งข้อมูล และสอนวิธีการการอ้างอิงข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ซึ่งไม่พบในการศึกษาการจัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เช่น งานวิจัยของ ดวงใจ จงธนากร (2014) ในส่วนของ 中尾 (2016) ซึ่งรายงานผลการจัดการฝึกอบรมครูไทย ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการ เพื่อพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดกิจกรรม แค้มป์ระยะเวลา 5 วัน การค้นคว้าข้อมูลประกอบด้วย สํารวจข้อมูลรอบตัว การค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ตเพื่อ กรอกลงใบงาน และผู้เข้าอบรมสัมภาษณ์กันเอง แต่ไม่มี การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การศึกษาดังกล่าว ต่าง จากบริบทของการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบ โครงการ สำหรับผู้เรียนชั้นต้นระดับอุดมศึกษาที่เน้นการ เรียนแบบร่วมมือกับชุมชนวิชาชีพ ผู้วิจัยจึงเสนอการเตรียม ความพร้อมดังนี้

4.2.1 การเตรียมความพร้อมผู้เรียนด้าน ทักษะการค้นคว้าและการวิเคราะห์

ความท้าทายสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น ใน การค้นคว้าข้อมูลที่เป็นภาษาญี่ปุ่น คือภาษาญี่ปุ่นจากสื่อ สิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ ส่วนใหญ่เป็นภาษาญี่ปุ่น ระดับที่สูงกว่าระดับความรู้และทักษะของผู้เรียน ผู้สอน สามารถฝึกให้ผู้เรียนได้เข้าถึงและสัมผัสกับรูปประโยค สำนวนภาษาที่ปรากฏในสื่อตามสภาพที่เป็นจริง (Authentic material) แต่เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการอ่านข้อมูลจาก สื่อที่เป็นภาษาญี่ปุ่นยากจนเกินไปจนขาดแรงจูงใจในการค้นคว้า การสอนจึงควรใช้วิธีการแบบสองภาษา กล่าวคือ ในขั้น ตอนแรกเป็นการสอนทักษะการค้นคว้าและการอ่านเพื่อ วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ภาษาแม่ของผู้เรียน (ภาษาไทย) และขั้นตอนต่อไปจึงฝึกวิเคราะห์จากบทความที่เป็น ภาษาญี่ปุ่น โดยให้ผู้เรียนทำกิจกรรม ดังนี้

1) สอนทักษะการค้นคว้าและการอ่านเพื่อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ภาษาแม่ (ภาษาไทย)

การอ่านข้อมูลจากบทความทั้งในรูปแบบสื่อ สิ่งพิมพ์ทั่วไปและสื่อออนไลน์ ในเบื้องต้นผู้สอนจำเป็นต้องเตรียมตัวอย่างบทความสัก 2-3 ตัวอย่างสำหรับ แต่ละกลุ่มโครงการหลังจากที่ประชุมกำหนดหัวข้อแล้ว เพื่อ สาธิตการอ่านและการทำความเข้าใจกับเนื้อหาของบทความ หลังจากนั้นจึงฝึกให้แต่ละกลุ่มรับผิดชอบวิเคราะห์ และ สรุปใจความสำคัญของบทความที่กลุ่มของตนเองรับผิดชอบ ประกอบด้วยคำแนะนำบทความว่าเกี่ยวกับอะไร เนื้อหา โดยรวมเกี่ยวกับอะไร แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทความ และระบุแหล่งที่มาของบทความ

2) ฝึกวิเคราะห์บทความที่เป็นภาษา ญี่ปุ่นหลังจากผู้เรียนได้ฝึกทักษะการวิเคราะห์ และมีความรู้ พื้นฐานเกี่ยวกับหัวข้อโครงการ จากข้อมูลในภาษาแม่แล้ว ผู้สอนสามารถฝึกให้ผู้เรียนถ่ายโอนทักษะและต่อยอด ความรู้ด้วยการวิเคราะห์บทความที่เป็นภาษาญี่ปุ่น โดยเริ่มจากเกริ่นนำภาพรวมว่าบทความภาษาญี่ปุ่นนั้น เกี่ยวกับอะไร หลังจากนั้นก็อธิบายภาษาญี่ปุ่นส่วนที่ เป็นคำศัพท์และไวยากรณ์ทั่วไป (Content-compatible language) และอธิบายคำศัพท์ รูปประโยค และรูปแบบ ภาษาเฉพาะของเนื้อหาบทความนั้น (Contentobligatory language) หลังจากนั้นให้ผู้เรียนอ่านจับใจความ และ แสดงความคิดเห็น

4.2.2 การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ แบบสอบถามและการเตรียมความพร้อมทักษะภาษา

หลังจากค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร บทความ ต่างๆ เพื่อนำไปสู่การตั้งคำถามของโครงการแล้ว ขั้นตอนไป คือค้นหาข้อมูลสำคัญที่อาจไม่ปรากฏในรูปแบบของ เอกสาร เช่นข้อมูลเพื่อตอบคำถามโครงการในบริบทที่ มีความหมายเฉพาะเจาะจงสำหรับผู้เรียน ดังนั้นจำเป็นต้องลงพื้นที่สังเกตและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง จากตัวอย่างของงานวิจัยนี้ แหล่งข้อมูลอาจเป็นผู้ให้บริการ ชาวไทยและผู้ให้บริการชาวญี่ปุ่น จึงเกี่ยวข้องกับการ สัมภาษณ์ทั้งภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น แต่งานวิจัยนี้เน้นที่ ทักษะภาษาญี่ปุ่น

1) การสอนรูปประโยคและคำศัพท์ภาษา ญี่ปุ่นสำหรับคำถามสัมภาษณ์การเรียนภาษาญี่ปุ่นด้วย การเรียนแบบโครงการ ผู้เรียนจะต้องเรียนเนื้อหาความรู้ ทักษะ และภาษาไปพร้อมๆ กัน จากตัวอย่างโครงการ หัวข้อ「ペブリー 案内」 ผู้เรียนต้องตั้งคำถามปลายเปิด เพื่อนำไปสู่การค้นคว้า หาข้อมูล และสร้างชิ้นงาน เนื่องจาก ผู้เรียนมีความรู้ภาษาญี่ปุ่นในระดับขั้นต้น จึงควรทบทวน รูปประโยคคำถามขั้นต้น เพื่อเชื่อมโยงและเปรียบเทียบกับ รูปประโยคคำถามปลายเปิด

ประโยคคำถามที่ขึ้นต้นด้วยคำแสดงคำถาม いつ どこ なに だれ どう ใช้สื่อที่เป็นของจริง เช่น โฆษณาบริการท่องเที่ยวในเว็บไซต์ของญี่ปุ่น เพื่อให้ ผู้เรียนได้สัมผัสกับภาษาญี่ปุ่นด้านการท่องเที่ยว แต่สื่อ ดังกล่าว มักมีคำศัพท์ ตัวอักษรคันจิ และรูปประโยค

ที่สูงเกินระดับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น ดังนั้นข้อมูลจากเว็บไซต์ด้านการท่องเที่ยวของญี่ปุ่นที่มีข้อมูลสองภาษา เช่น ภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษ หรือภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เช่น เว็บไซต์ของ ほとバス外国語ツアー (<https://www.hatobus.com/int/jp/> และ <https://www.hatobus.com/int/en/>)

หลังจากผู้เรียนสามารถถามและตอบคำถามขั้นต้นได้แล้ว ก็ต่อยอดสู่การเรียนรู้การสนทนาแบบประโยคคำถามปลายเปิด คำถามปลายเปิดเป็นคำถามที่ต้องการคำอธิบาย ซึ่งนำไปสู่การได้ข้อมูลเพิ่มเติม จึงไม่ควรเป็นคำถามสำหรับคำตอบรับหรือปฏิเสธ 「はい」「いいえ」 ดังนั้นรูปประโยคคำถามภาษาญี่ปุ่น ที่ควรสอนในขั้นตอนเตรียมความพร้อมทักษะภาษาญี่ปุ่นเพื่อการตั้งคำถาม ได้แก่ รูปประโยคคำถามที่มีคำแสดงคำถามอยู่ด้วย เช่น 「どこ」「どう」「なん」 เช่น ตัวอย่างคำถามต่อไปนี้ どこに行けばその本を見つけることができ

るでしょうか。ไปที่ไหนถึงจะเจอหนังสือเล่มนั้นได้ครับ (Group Jamassy, 2554, 601) 日本人の観光客へのペブリー観光案内はどうすればよいですか。จะประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นมาเที่ยวจังหวัดเพชรบุรีอย่างไร

2) กลยุทธ์การสัมภาษณ์และภาษาญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับการสอบถามความคิดเห็น อาจใช้วิธีการสัมภาษณ์สดหรือแจกแบบสอบถาม ซึ่งวิธีการที่ต่างกันมีผลต่อกลยุทธ์และรูปแบบของภาษาที่เลือกใช้ ในกรณีของการสัมภาษณ์สด ผู้สอนต้องเตรียมความพร้อมทั้งด้านกลยุทธ์และลำดับขั้นตอนในการสัมภาษณ์ และรูปประโยคสำนวนภาษาที่จำเป็น งานวิจัยนี้พบว่ากลยุทธ์ในการสื่อสารและภาษาญี่ปุ่น ที่เป็นประโยชน์ต่อการสัมภาษณ์สำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น ตั้งแต่ก่อนทำการสัมภาษณ์จนกระทั่งสัมภาษณ์เสร็จ ประกอบด้วย ตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 1 กลยุทธ์การสัมภาษณ์และภาษาญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้อง (เรียบเรียงโดยผู้เขียนจากตำราภาษาญี่ปุ่น)

กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการสัมภาษณ์	สำนวนภาษาญี่ปุ่น และรูปประโยคที่เกี่ยวข้อง
เกริ่นเรียกนักท่องเที่ยวยาวญี่ปุ่นเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์	ちょっとよろしいですか。 お時間いただけますか。 録音させていただいてよろしいですか。
แนะนำตัวผู้สัมภาษณ์	ペブリーラチャバット大学の～ですが、
เกริ่นนำสู่ประเด็นการสัมภาษณ์	～について、ご意見を伺わせていただけませんか。
ขอให้พูดซ้ำในกรณีที่ฟังไม่ทัน	すみません、もういちどお願いします。
การทบทวนข้อมูลที่ได้ยินจากคู่สนทนา	～ですか。
ขอคำอธิบายเพิ่มเติม	たとえば、どんな例がありますか。
การจบบทสนทนาเมื่อคู่สนทนาไม่สามารถตอบคำถามที่ถูกถามได้	あ、そうですか。どうもすみませんでした。
การจบการสัมภาษณ์หลังจากได้ข้อมูลตามที่ต้องการ	どうもありがとうございました。
ขอบคุณหลังสัมภาษณ์เสร็จ	おいそがしいところありがとうございました。 ご協力ありがとうございました。

3) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามและทักษะภาษา)

การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม เป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่มีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าของภาษาน้อย แต่การใช้เทคโนโลยีออนไลน์รูปแบบต่างๆ ช่วยในการค้นหาข้อมูล เช่นการสอบถามความคิดเห็น ก็จัดว่าเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 การสำรวจความคิดเห็นด้วยแบบสอบถาม อาจเป็นวิธีเก็บข้อมูลที่ไม่ยากเกินไปสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นระดับขั้นต้น ผู้เรียนสามารถสร้างแบบสอบถามขั้นพื้นฐานเพื่อสำรวจความคิดเห็น และฝากไว้ตามแหล่งบริการทางการท่องเที่ยว เช่น โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ร้านสปา/นวด และอื่นๆ ตามความสนใจของกลุ่มที่ทำโครงการ ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม และรูปประโยคสำนวนภาษาญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

ขั้นที่ 1: กำหนดสิ่งที่ต้องการสำรวจให้ชัดเจน ประกอบด้วย

1) ระบุวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม เช่น ต้องการพัฒนาบริการให้ดียิ่งขึ้น หรือต้องการทราบเหตุผลที่มาใช้บริการ เป็นต้น (サービスの改善点を知りたい。来店の理由を知りたい。)

2) กำหนดหัวข้อคำถาม บนพื้นฐานของวัตถุประสงค์ของโครงการ จำนวนคำถามไม่ควรมากเกินไปและใช้เวลาไม่เกิน 5 นาทีสำหรับการตอบแบบสอบถาม

3) กำหนดลำดับของคำถาม คำถามที่มีเนื้อหาคล้ายกันให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน เช่น คำถามทั่วไปเกี่ยวกับอายุและเพศ ให้แยกจากคำถามอื่นๆ (คำศัพท์เกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น 年齢 性 月給 学歴 เป็นต้น)

ขั้นที่ 2: กำหนดประเภทของคำถาม การถามเกี่ยวกับสิ่งเดียวกันสามารถใช้วิธีการถามได้หลายอย่าง นอกจากนี้ ประเภทของคำถามยังมีผลต่อรูปประโยคและสำนวนภาษาที่ใช้ในการสร้างคำถาม

1) คำถามประเภทให้เลือกเพียงหนึ่งคำตอบ ใช้รูปประโยคคำถาม どのような ตัวอย่างประโยคคำถาม : 主にどのような交通手段で当店にいらっしゃいましたか。(ส่วนใหญ่ท่านเดินทางมาใช้บริการของทางร้านด้วยวิธีใด) คำศัพท์เกี่ยวกับยานพาหนะสำหรับการเดินทาง เช่น 徒歩, 自転車, バイク, 自動車, タクシー, バス, 電車 เป็นต้น

2) คำถามประเภททำเครื่องหมายถูก โดยให้เลือกคำตอบได้มากกว่า 1 คำตอบใช้รูปประโยคคำถาม ~理由をすべてお知らせください。 ตัวอย่างประโยคคำถาม : 当店にいらっしゃった理由をすべてお知らせください。(กรุณابอกเหตุผลที่ท่านมาใช้บริการที่ร้านของเรา) คำศัพท์เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการ ได้แก่ 有名だから、店頭のメニューを見て、広告を見て、価額が手頃、交通・アクセスが便利、お店の雰囲気がい、店員の対応がい、周囲の評判がい เป็นต้น

3) คำถามประเภทสำรวจความพึงพอใจ ประเมินด้วยลำดับขั้น (5 ลำดับขั้น) ใช้รูปประโยคคำถาม ~について、総合的にどのくらい満足していますか。 คำศัพท์เกี่ยวกับระดับความพึงพอใจได้แก่満足、やや満足、どちらとも言えない、やや不満、不満 ตัวอย่างประโยคคำถาม: 当店について、総合的にどのくらい満足していますか。「5段階」 จากการมาใช้บริการที่ร้านของเรา โดยรวมแล้วท่านมีความพึงพอใจในระดับใด (5 ระดับ)

ขั้นที่ 3: การเตรียมประโยคคำถาม ด้วยการฝึกเขียนประโยคคำถามให้เข้ากับประเภทของคำถาม โดยปกติคำถามไม่ควรเกิน 2 บรรทัด ใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจง่าย คำถามที่ดีต้องชัดเจนและไม่ซ้ำเพื่อให้ตอบแบบเฉพาะเจาะจง

ขั้นที่ 4: ตรวจสอบแบบสอบถามก่อนใช้จริง เมื่อผู้เรียนสร้างแบบสอบถามเสร็จ ให้ผู้เรียนทดลองตอบแบบสอบถาม ตรวจสอบคำที่พิมพ์ผิด ตรวจสอบจากมุมมองของผู้ตอบแบบสอบถาม ว่าประโยคอ่านแล้วเข้าใจง่ายเพียงใด นอกจากนี้ จุดสำคัญที่ต้องตรวจสอบ อาทิ ความชัดเจนของคำถาม (คำถามที่ดีต้องชัดเจน และไม่ซ้ำเพื่อให้ตอบแบบเฉพาะเจาะจง) ลำดับของคำถามและจำนวนตัวเลือกของคำตอบมีความเหมาะสม เป็นต้น

4.3 การนำเสนอผลิตผลของโครงการ

การนำเสนอชิ้นงานแก่ชุมชนที่เกี่ยวข้องหรือสังคมโลก ไม่ใช่แค่ฝึกทักษะการนำเสนอและฝึกทักษะภาษา แต่เพื่อนำเสนอชิ้นงานเพื่อแก้ปัญหาตามสภาพความเป็นจริง

และสร้างเครือข่ายวิชาชีพให้แก่ผู้เรียน ซึ่งเป็นแรงจูงใจสำคัญของการทำโครงการ เช่น การวิจัยของ Takeda (2016) ซึ่งศึกษาวิจัยการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาญี่ปุ่นเชิงวิชาชีพแบบโครงการ เพื่อการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 โดยผู้เรียนเป็นผู้เสนอหัวข้อโครงการเกี่ยวกับปัญหาสังคมญี่ปุ่น และเสนอวิธีการแก้ปัญหาผ่านการสร้างชิ้นงาน และนำเสนอเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์และบริการชุมชน

การนำเสนอผลผลิตของโครงการของชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่น มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะศตวรรษที่ 21 และทักษะภาษาญี่ปุ่น กล่าวคือ ผู้เรียนจะได้ฝึกการสื่อความหมายของสิ่งที่ศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ และสร้างสรรค์ออกมาเป็นชิ้นงาน การสื่อความหมายนี้สามารถทำในรูปแบบ ตาราง กราฟ ผังกราฟิก การบรรยายสองภาษา (ญี่ปุ่น-ไทย) ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับพลเมืองในยุคศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Learning, 2009) ดังนั้นในขั้นการนำเสนอจึงแบ่งออกเป็น

แบบสอบถาม และ 2) การนำเสนอชิ้นงานด้วยสื่อโซเซียลมีเดีย

1) การนำเสนอผลการสัมภาษณ์ และผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม (กลยุทธ์การนำเสนอด้วยภาษาญี่ปุ่น) ความรู้และทักษะสำหรับการนำเสนอผลการสัมภาษณ์/ผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม ได้แก่ ประเด็นต่างๆ อาทิ การอธิบายวัตถุประสงค์ของโครงการและการสัมภาษณ์/การสำรวจด้วยแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการสัมภาษณ์/การสำรวจ (วันเวลา สถานที่ สัมภาษณ์) จำนวนผู้ที่ถูกสัมภาษณ์/จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่ถูกสัมภาษณ์/ผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ อาชีพ ผลการสัมภาษณ์/ผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม ประเด็นสำคัญที่ได้เรียนรู้ และ ความคิดเห็นของผู้ทำโครงการต่อประเด็นสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์/การสำรวจ เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้เรียนควรฝึกใช้สื่อสำหรับการนำเสนอด้วย เช่น กราฟ ตาราง ภาพ รูปถ่าย เอกสาร ไฟล์เสียง เป็นต้น กลยุทธ์การนำเสนอและภาษาญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 2 กลยุทธ์การนำเสนอผลการสัมภาษณ์และผลของแบบสอบถามเป็นภาษาญี่ปุ่น

กลยุทธ์การนำเสนอผลการสัมภาษณ์และผลของแบบสอบถาม	รูปประโยคและสำนวนภาษาที่เกี่ยวข้อง
เกริ่นนำสู่การนำเสนอผลสัมภาษณ์/ผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม	これから～について発表いたします。今から～についてインタビューした結果を発表いたします。
การนำเสนอประเด็นต่อไป	では次に～に関して説明いたします。
การอธิบายผลสัมภาษณ์	～について聞いたところ、質問したところ～さんは～とっていました。～とおっしゃっていました。～というご意見でした。
การอธิบายผลการวิเคราะห์ข้อมูล (แบบสอบถาม)	～という質問に対して、～と答えた人は～人で、全体の～%でした。 ～について聞いたところ、～という答えが一番多かったです。～と答えた人が半分以上でした。 ～という結果が出ました。～から～ということがわかります。
การแสดงความคิดเห็นของตัวเอง	(～です。～と思います。／～ではないでしょうか。／～かもしれません。／～(の)のように思われます。
การยืนยันมุมมองของผู้สัมภาษณ์	～べきだと思います。／～べきではないでしょうか。／～たほうがいいと思います。

ตารางที่ 2 กลยุทธ์การนำเสนอผลการสัมภาษณ์และผลของแบบสอบถามเป็นภาษาญี่ปุ่น (ต่อ)

กลยุทธ์การนำเสนอผลการสัมภาษณ์และผลของแบบสอบถาม	รูปประโยคและสำนวนภาษาที่เกี่ยวข้อง
การแสดงความคิดเห็นค้านต่อข้อมูลจากการสัมภาษณ์	～は～と言っていました。しかし、～、～かもしれません。しかし、～
การจบการนำเสนอ	これで～についての発表を終わります。／以上で私の発表を終わります。
การพูดเชิญให้ผู้ฟังถามคำถาม	何かご質問はありませんか。／何かご意見やご質問がありましたら、どうぞ。

หมายเหตุ: เรียบเรียงโดยผู้เขียนจากตำราภาษาญี่ปุ่น

2) การนำเสนอชิ้นงานด้วยสื่อโซเชียลมีเดีย นั้นเป็นการนำเสนอผลผลิตของโครงงาน ผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในการสร้างชิ้นงาน ประกอบกับใช้ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเผยแพร่ชิ้นงานให้เป็นรูปธรรมการเผยแพร่อาจประกอบด้วยชิ้นงาน เช่น แผ่นพับประชาสัมพันธ์ร่วมกับสไลด์นำเสนอ เนื่องจากโครงงานที่ทำในรายวิชาภาษาญี่ปุ่นนี้ เป็นโครงงานประเภทสำรวจและโครงงานเชิงคุณภาพ (การสัมภาษณ์) จึงสามารถนำเสนอด้วยแผนภาพหรือสไลด์วิดีโอ เป็นต้น เนื่องจากผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 นิยมใช้โซเชียลมีเดียในชีวิตประจำวันมากที่สุด (จินตวิทย์ คล้ายสังข์, 2560, 16) ทักษะการใช้โซเชียลมีเดียในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้สอนสามารถฝึกให้ผู้เรียนใช้ มีหลายวิธี เช่น แนะนำการใช้ Prezi.com หรือ Slideshare.net ที่สามารถแปลงไฟล์งานนำเสนอที่สร้างไว้แล้วด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เพาเวอร์พอยท์ให้นำเสนอออนไลน์ได้

นอกจากนี้แฟ้มงานของโครงงานสามารถนำมาสร้างเรื่องราว (Creative Story) นำเสนอกระบวนการศึกษาค้นคว้าจนมาเป็นชิ้นงานโดยนำเสนอด้วยวิดีโอด้วยโซเชียลมีเดียที่ให้บริการ อัฟโพลด แบ่งปัน และตัดต่อวิดีโอ เช่น YouTube.com Vimeo.com และ Blip.tv เป็นต้น หรืออาจจะสร้างไทม์ไลน์ (Time Line) นำเสนอการทำโครงงานตามลำดับเวลาด้วย Dipity.com และโปรแกรมมัลติมีเดียด้วย Glogster.com การนำเสนอชิ้นงานด้วยโซเชียลมีเดียเหล่านี้ เป็นสื่อที่เข้าใจง่าย และดึงดูดผู้ชมได้ทั่วโลก ภาษาที่ใช้นำเสนอควรเป็นภาษาญี่ปุ่น แต่มี

อักษรบรรยายเป็นภาษาไทยเพื่อเกิดประโยชน์แก่ชุมชนด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดเพชรบุรีที่อาจไม่เข้าใจภาษาญี่ปุ่น

4.4 การประเมิน

การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศแบบโครงงาน ผู้เรียนใช้ทักษะการสื่อสารในสถานการณ์ที่เป็นจริง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ผ่านกระบวนการทำกิจกรรมทั้งแบบคนเดียวและแบบเป็นทีม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ภาษา ทักษะ และสาระไปพร้อมๆกัน การประเมินด้วยข้อสอบปรนัยแบบการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศต่างๆ ไปจึงไม่เหมาะสมสำหรับการประเมินผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศแบบโครงงาน (Grant, 2002, 12) ดังนั้นการประเมินผลการปฏิบัติ (performance) จึงเป็นเรื่องจำเป็นเพราะสามารถประเมินกระบวนการเรียนรู้ และการสร้างชิ้นงานของผู้เรียน (Slater, Becker & Aufderhaar, 2006, 242)

เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน เน้นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติ รูปแบบการประเมินจึงต้องมีความหลากหลาย ประกอบด้วย การประเมินผลระหว่างการเรียนการสอน (Formative) และ การประเมินผลหลังการเรียนการสอน (Summative) สิ่งที่ใช้ประเมินควรมีความหลากหลาย เพื่อชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่พัฒนาขึ้น เช่น การนำเสนอ กิจกรรมกลุ่ม อาทิ การตั้งคำถามโครงงาน การออกแบบขั้นตอนการเก็บข้อมูล การสร้างคำถามสัมภาษณ์ และการสร้างแบบสอบถาม ตลอดจนผลงานรายบุคคล เช่น การจดบันทึกไดอารีและแฟ้มงาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ควร

ประเมินโดยผู้สอนประกอบกับผลย้อนกลับเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาปรับปรุงชิ้นงาน (Markham, Mergendollar, Larmer & Ravits, 2003 อ้างถึงใน Simpson, 2011, 58)

ผู้ประเมินการเรียนรู้แบบโครงงานไม่ควรจำกัดเฉพาะผู้สอน เพราะเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาในสภาพความเป็นจริง จึงมีผู้ประเมินที่มีบทบาทสำคัญนอกเหนือจากผู้สอน ได้แก่ เพื่อนร่วมชั้นเรียน และบุคคลภายนอกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงงาน การประเมินโดยเพื่อนร่วมชั้นเรียน (Peer Assessment) ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะในการเสนอแนะ และการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงโครงงานให้ดีขึ้น การฝึกให้ผู้เรียนประเมินงานของเพื่อนระหว่างกระบวนการทำโครงงาน ทำให้ผู้ประเมินต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่เสนอแนะ และมีส่วนร่วมต่อการประเมินและรับการประเมิน ซึ่งนำไปสู่ความมั่นใจในการประเมินโครงงานของตนเอง ในส่วนของผู้ประเมินภายนอก เช่น คนในชุมชนหรือผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี สามารถมีส่วนร่วมในการประเมินในด้านประโยชน์ของโครงงาน วิธีการนำเสนอ และผลงานของกลุ่มโดยรวม

การเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน เป็นการเรียนภาษาและทักษะความรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 เน้นความเข้าใจภาษาและการใช้ภาษาอย่างมีความหมายในบริบทการใช้งานจริง ประกอบกับการเรียนรู้จากกระบวนการแก้ปัญหา และฝึกปฏิบัติจริง ดังนั้นกรอบการประเมินในการเรียนลักษณะนี้ จึงแตกต่างจากการประเมินความรู้ด้านไวยากรณ์และคำศัพท์ในชั้นเรียนภาษาทั่วไป แต่ต้องใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย ร่วมกับแบบประเมิน เช่น แบบประเมิน Rubric ซึ่งเป็นเครื่องมือประเมินที่เป็นรูปธรรมและมีความน่าเชื่อถือ (Grant, 2002, 12) Rubric ช่วยให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนและเข้าใจมาตรฐานในการประเมินความก้าวหน้าระหว่างการเรียนรู้ นอกจากนี้ Rubric ยังสามารถใช้ประเมินทักษะได้หลายด้าน ทั้งการใช้ภาษา ทักษะการวิจัย และการนำเสนอ โดยมีผู้สอน เพื่อนร่วมชั้นเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงงานร่วมประเมิน มีเว็บไซต์ที่ให้บริการฟรีสำหรับการสร้าง การแก้ไข และการดาวน์โหลดเกณฑ์การประเมิน เช่น Rubistar.4teachers.org, Rcampus.com, Rubrics4teachers.com ซึ่งช่วยให้การประเมินมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากการรายงานผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงานแก่ครูภาษาญี่ปุ่นชาวไทยของ 中尾 (2016) พบว่าการประเมินทักษะภาษาญี่ปุ่นจะถูกระบุเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (日本語の目標 Can-do) ในแต่ละกิจกรรมของการทำโครงงาน เช่น การใช้ภาษาญี่ปุ่นในการแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม หรือการนำเสนอชิ้นโครงงานเป็นต้น ซึ่งผู้เรียนได้สะท้อนความคิดจากการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้การสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงานว่า ตนเองเกิดพัฒนาการในการใช้ภาษาญี่ปุ่นแสดงความคิดเห็นและนำเสนอชิ้นงาน สอดคล้องกับ วิธีการประเมินของ Takeda (2016, 4) คือประเมินพัฒนาการรายบุคคล (Individual improvement) แทนที่จะประเมินด้วยข้อสอบไวยากรณ์

งานวิจัยนี้ เสนอแนวทางการประเมินการจัดการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นด้วยโครงงานในส่วนของ การนำเสนอ ผลการสัมภาษณ์และผลการวิเคราะห์แบบสอบถาม ครอบคลุมประเด็นการประเมินต่อไปนี้ ได้แก่ 1) เนื้อหาของการสัมภาษณ์และการสำรวจความคิดเห็นโดยรวม 2) องค์ประกอบของการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม 3) ความถูกต้องของการวิเคราะห์ข้อมูล 4) วิธีการนำเสนอ (การใช้สื่อ) 5) การใช้ภาษา (การออกเสียง ความคล่องแคล่วในการพูด การใช้คำ ระดับเสียง) และ 6) การตอบคำถามผู้ชมการนำเสนอโครงงาน นอกจากนี้ การประเมินการนำเสนอชิ้นงานด้วยสื่อโซเชียลมีเดีย ควรใช้ผลการตอบกลับจากผู้รับชมสื่อประกอบการประเมินโดยผู้สอน

5. สรุปและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

งานวิจัยนี้ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน สำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้นระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วย 1) การวางแผนการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงงาน 2) การเตรียมความพร้อมผู้เรียนด้านทักษะการค้นคว้า การวิเคราะห์ การเก็บข้อมูล และทักษะ ภาษา 3) การนำเสนอผลิตภัณฑ์ของโครงงาน และ 4) การประเมิน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มีข้อจำกัด และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ดังต่อไปนี้

1) งานวิจัยนี้มุ่งเน้นผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นขั้นต้น เนื่องจากมีจำนวนมากกว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชั้นกลาง-สูง การเตรียมความพร้อมด้านทักษะภาษาญี่ปุ่นสำหรับผู้เรียนขั้นต้น จึงมีความจำเป็นมากกว่าและมีความแตกต่างจากผู้เรียนชั้นกลาง-สูง

2) บริบทของงานวิจัยนี้จำกัดที่ธุรกิจการท่องเที่ยว ในจังหวัดเพชรบุรี งานวิจัยในอนาคตควรขยายให้ ครอบคลุมภาคธุรกิจอุตสาหกรรมในวงกว้าง เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมของชาวญี่ปุ่นในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมในประเทศไทยได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากเจ้าของภาษาที่มี

ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการเพื่อพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21

3) งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ การพัฒนา งานวิจัยการจัดการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการ ในอนาคตควรใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยเปรียบเทียบ linguistic output ทางภาษาญี่ปุ่นและทักษะศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน ภาษาญี่ปุ่นแบบโครงการกับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นรูปแบบ ดั้งเดิม

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] จินตวีร์ คล้ายสังข์ (2560). *การผลิตและใช้สื่ออย่างเป็นระบบเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [2] ดวงใจ จงชนากร. (2014). Project-Based Learning กับ การเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่น. *วารสารเจแปนฟาวนด์* กรุงเทพฯ, 11, 12-19.
- [3] อธิสรณ์ แสงอุไร. (2556). *ความพึงพอใจของบัณฑิตต่อการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นด้านการฟังและการพูด กับความสอดคล้องกับความต้องการของบริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [4] Alan, B., & Stoller, F. (2005). *Maximizing the Benefits of Project Work in Foreign Language Classrooms*. Retrieved from <http://exchanges.state.gov/forum/vols/vol43/no4/p10.htm>
- [5] Beckett, G. H., & Miller, P. C. (2006). *Project-Based Second and Foreign Language Education: Past, Present, and Future*. Greenwich, Connecticut: Information Age Publishing.
- [6] Beckett, G. H., & Staller, T. (2005). The project framework: A tool for language and content integration. *English Language Teaching Journal*, 59, 108-116.
- [7] Bell, S. (2010). Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 83 (2), 39-43.
- [8] Ellis, R. (1999). *Learning a second language through interaction*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- [9] Grant, M. M. (2002). Getting a grip on Project-Based-Learning: Theories, Cases, and Recommendations. *Meridian Journal*, 5(1), 1-17.
- [10] Group Jammassy. (2554). *พจนานุกรมรูปประโยคภาษาญี่ปุ่น: รวม 3,000 รูปประโยคที่ควรรู้*. 『日本語 文型辞典』 (บุษบา บรรจงมณี, ปราณิ จงสุริตธรรม, ประภา แสงทองสุข, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ภาษาและวัฒนธรรม สสท. (ต้นฉบับพิมพ์ ปี พ.ศ. 2554)
- [11] Hamayan, E., Genesee, F., & Cloud, N. (2013). *Dual Language Instruction: Practical*

Guidance for Teachers and Administrators. Portsmouth, NH: Heinemann.

- [12] Intercultural Institute of Japan. (2017). *Study Period and Proficiency Level*. Retrieved from http://www.incul.com/eng/japanese_school/long-term.php
- [13] Jakar, V. (2006). Knowing the other through multicultural projects in school EFL programs. In Beckett, G. H., & Miller, P. Ch. (Eds.), *Project-Based Second and Foreign Language Education: Past, Present, and Future* (pp.181-193). Greenwich, Connecticut: Information Age Publishing.
- [14] Japanese Language Education Center. (2017). JLPT Study Hour Comparison Data 2010-2015. Retrieved from <https://web.archive.org/web/20151117033458/http://www.studytoday.com>
- [15] Kerdpol, S. (2016). An Application of Project-Based Learning on the Development of Young Local Tour Guides on Tai Phuan's Culture and Tourist Attractions in Sisatchanalai District, Sukhothai Province. *English Language Teachin*, (9),1, 133-141.
- [16] Markham, T., Mergendollar, J., Larmer, J., & Ravits, J. (2003). *Project-Based Learning Handbook*. Canada: Buck Institute For Education.
- [17] Mills, J. E., & Treagust, D. F. (2003). Engineering education—Is problem-based or project-based learning the answer?. *Australasian Journal of Engineering Education*, 3, 2-16.
- [18] Mitchell, R., & Myles, F. (1998). *Second Language Learning Theories*. London: Arnold.
- [19] Nassir, S. (2014). *The Effectiveness of Project-based Learning Strategy on Ninth Graders' Achievement Level and their Attitude towards English in Governmental Schools -North Governorate*. Unpublished dissertation, The Islamic University of Gaza, Gaza, Israel.
- [20] Nation, M. L. (2006). Project-Based Learning for Sustainable Development. *Journal of Geography*, 107 (3). 102-111.
- [21] NYC Department of Education. (2009). *Project-Based Learning: Inspiring Middle School to engage in deep and active learning*. New York, New York: Author.
- [22] Partnership for 21st Century Learning. (2002). *Learning Framework for 21st Century*. Retrieved from URL:<http://www.p21.org/our-work/p21-framework>
- [23] Phonlabutra, K. (2010, December). *The Integration of Project-Based Learning and Japanese for Tourism in Thailand: A Case Study of Phetchaburi Rajabhat University*. Paper presented at The Asian Conference on Education, Osaka, Japan.
- [24] Ravitz, J., Hixson, N., English, M., & Meagandoller, J. (2012, April). *Using project-based learning to teach 21st century skills: Findings from a statewide initiative*. Paper presented at Annual Meetings of the American Educational Research Association. Vancouver, BC.
- [25] Simpson, J. (2011). *Integrating Project-Based Learning in an English Language Tourism Classroom in a Thai University*. Unpublished doctoral dissertation, Australian Catholic University, North Sydney, Australia.
- [26] Slater, T., Beckett, G. H., & Aufderhaar, C. (2006). Assessing projects as second language and content learning. In Beckett, G. H., & Miller, P. Ch. (Eds.), *Project-Based Second and*

Foreign Language Education: Past, Present, and Future (pp.241-260). Greenwich, Connecticut: Information Age Publishing.

- [27] Stauffacher, M. A., Walter, A. I., Lang, D. J., Wiek, A., & Scholz, R. W. (2006). Learning to research environmental problems from a functional socio-cultural constructivism perspective: The transdisciplinary case study approach. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 7(3), 252-275.
- [28] Takeda, I. (2016). Project-Based Learning with 21st Century Skills for the Japanese Language Classroom. *Journal of Integrated Creative Studies*. Retrieved from www2.yukawa.kyoto-u.ac.jp/~future/icis/wp/wp-content/.../2016/10/2016-020-e.pdf
- [29] Thomas, J. W. (2000). A Review of Research on Project-based Learning. Retrieved from <http://www.bie.org/index.php/site/RE/pbl-research/29>
- [30] Tsukuba language group. (1995). *Situational Functional Japanese (Volume1: Notes)*. (2nded.). Tokyo: Bonjinsha.
- [31] _____. (1995). *Situational Functional Japanese (Volume2: Notes)*. (2nd ed.). Tokyo: Bonjinsha.
- [32] _____. (1995). *Situational Functional Japanese (Volume3: Notes)*. (2nd ed.). Tokyo: Bonjinsha.
- [33] Verenikina, I. (2003, November). *Understanding Scaffolding and the ZPD in Educational Research*. Paper presented at the International Educational Research Conference AARE – NZARE, Auckland, New Zealand.
- [34] อาร์เปอร์พอร์น นาอัสารัน. (2016). 「Project Based Learning を取り入れた日本語授業及び日本語キャンプの実践を通してのタイ人教師の気付き」, 日本語教育国際研究大会ポスター発表, 国際交流基金バンコク日本文化センター, http://bali-icjle2016.com/wp-content/uploads/gravitforms/2-ec131d5d14e56b102d22ba31c4c20b9c/2016/08/Arpa-porn-Naosaran_Teachersfull-paper10sep.pdf?TB_iframe=true
- [35] 安藤節子・田口典子・佐々木薫・赤木浩文・坂本まり子 (2001). 『トピックによる日本語総合演習』. 東京：スリーエーネットワーク.
- [36] 中尾有岐 (2016). 「21世紀型スキル育成を目指した学習者体験型教師研修－タイ人中等教育教師の気付きと学び－」 『国際交流基金日本語教育紀要』 12: 41-55.
- [37] 堀井恵子・種村政男 (2013). 「ビジネス日本語教育におけるシニアサポーターの役割－PBL 授業実践から－」 『日本語教育実践研究フォーラム報告』 www.nkg.or.jp/pdf/jissen-hokoku/2013_P09_horii.pdf

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Affiliation: Faculty of Humanities and Social Sciences, Phetchaburi Rajabhat University

Corresponding email: kamolthip07@gmail.com

การพัฒนาศูนย์กลางให้มีศักยภาพการทำงาน ในระดับสากล: กรณีการเตรียมความพร้อม สำหรับฝึกงานในต่างประเทศ¹

บทคัดย่อ

จากการที่ผู้ประกอบการที่ขยายกิจการไปสู่ต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีมาตรการต่าง ๆ ออกมาเพื่อสร้างบุคลากรที่สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ ในประเทศญี่ปุ่นก็มีการจ้างงานชาวต่างชาติเพิ่มมากขึ้น มาตรการพัฒนานักศึกษาที่ได้ดำเนินการมาแล้ว ได้แก่ 1) โครงการศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น 2) โครงการทัศนศึกษาโรงงานในประเทศไทย 3) โครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมร่วมกับชาวญี่ปุ่น 4) การเชิญวิทยากรองค์กรภายนอกมาอบรมด้านมารยาทในการติดต่อธุรกิจ หรือข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทำงานองค์กรญี่ปุ่น เป็นต้น ในระยะหลายปีมานี้เริ่มมีแนวโน้มที่นักศึกษาจะประสงค์ไปทำงานในต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น มีการเรียกร้องให้พัฒนาศูนย์กลางให้สามารถทำงานในระดับสากล ตั้งแต่ปีการศึกษา 2014 สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดให้มีรายวิชาการฝึกปฏิบัติงานนอกสถานศึกษา (จำนวนไม่ต่ำกว่า 150 ชั่วโมง) ในภาคฤดูร้อน และในปี 2017 เป็นครั้งแรกที่นักศึกษาได้มีโอกาสไปฝึกงานด้านอุตสาหกรรมบริการ (ธุรกิจอาหาร) บทความนี้จึงมุ่งศึกษาระบบการเตรียมความพร้อมเพื่อการฝึกงานในต่างประเทศแก่นักศึกษา โดยโปรแกรมอบรมนี้ประกอบด้วย การบรรยายพร้อมล่ามพูดพร้อม และการสำรวจเปรียบเทียบร้านอาหารต่าง ๆ 20 ชั่วโมง และการฝึกประสบการณ์ในร้านอาหารในกรุงเทพฯ 10 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ ได้แก่ การสังเกตผู้เข้าร่วม การนำเสนอผลงาน และรายงานสะท้อนผลการเรียนรู้ของนักศึกษา และการประเมินผลการเรียนรู้โดยวิทยากรและผู้สอน ผลการศึกษาพบว่า ทักษะที่สถานศึกษาต้องพัฒนาให้นักศึกษาคือ “ทักษะการคิดวิเคราะห์” “ทักษะการสื่อสาร” และ “ทักษะการปรับตัว” ขณะเดียวกัน ผู้สอนจำเป็นต้องปรับบทบาทและกระบวนการสอนไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่คอยสนับสนุนผู้เรียนให้สามารถก้าวสู่ตลาดแรงงานในระดับสากลได้อย่างมั่นใจ

คำ

สำคัญ

การฝึกงาน, ทักษะการคิดวิเคราะห์, ทักษะการสื่อสาร, ทักษะการปรับตัว,
การพัฒนาศูนย์กลาง

¹บทความนี้ได้รับทุนสนับสนุนการนำเสนอจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ประจำปีการศึกษา 2560

Global Human Resources Development: Preparation for Internships Abroad²

Abstract

Various actions are taken for fostering global human resources according to the increase in the “globalization of enterprises.” So far, the actions that have been taken are: 1) studying abroad programs; 2) visiting Japanese companies in Thailand; 3) cultural exchange opportunities with Japanese people; and 4) inviting experts from the private sector to give lectures on Japanese business culture and business etiquette. Recently, the number of foreign students hoping to find a job in Japan has increased, and educators have attempted to equip students with the necessary skills to work globally. An off-campus internship (for a total of 150 hours) during the summer has been offered to students majoring in Japanese at Thammasat University since 2014, and the academic year of 2016 was the first opportunity for the students at Thammasat to have work experience in the hospitality industry (food services) in Japan. This paper focuses on the analysis of a support system to prepare students for an internship abroad. The program was comprised of twenty hours of intensive lectures with simultaneous interpretation and store comparison activities, and ten hours of work experience in a fast food restaurant in Bangkok. Participant observation, student presentations and reflection reports, and lecturers’ assessment reports were used as data collection tools in order to gain insight into the various aspects of the study. The results of the study showed that the core competencies of students that need to be developed and enhanced were “critical thinking skills” “communication skills” and “social skills”. At the same time, the teacher’s role needs to be shifted to a facilitator role—helping the students build up their confidence to work in a global market.

Key words

Internship, Critical thinking skills, Communication skills, Social skills,
Human resource development

²This work was supported by a presentation grant academic year 2017 from Faculty of Liberal Arts, Thammasat University.

1. บทนำ

จากการที่มีผู้ประกอบการบริษัทญี่ปุ่นขยายกิจการไปยังต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการออกมาตรการต่างๆ เพื่อสร้างบุคลากรที่สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ บริษัทญี่ปุ่นมีความจำเป็นต้องพัฒนาทั้งระบบการบริหารจัดการให้เป็นสากล และแสวงหาบุคลากรที่สามารถทำงานได้ในระดับสากล จึงได้มีการจ้างงานชาวต่างประเทศเพื่อทำงานในบริษัทญี่ปุ่นในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น สถานศึกษาที่เปิดสอนภาษาญี่ปุ่นและสร้างบุคลากรที่มีความรู้ภาษาญี่ปุ่นป้อนให้แก่บริษัทญี่ปุ่นก็เริ่มให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นเพื่อธุรกิจมากขึ้น ในระยะ 10 ปีมานี้ พบว่าหลักสูตรที่เปิดใหม่มีแนวโน้มที่จะเป็นสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นธุรกิจหรือภาษาญี่ปุ่นเพื่อวิชาชีพเฉพาะมากขึ้น อีกทั้งสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาก็มีมาตรการส่งเสริมศักยภาพนักศึกษาในหลากหลายมิติ อาทิ ด้านวัฒนธรรม ด้านธุรกิจและงานอาชีพ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม และ ด้านต่างประเทศ ซึ่งส่งเสริมการศึกษาต่ออย่างต่างประเทศทั้งระยะสั้นและระยะยาว (ปราณี, 2016, สึราดะ, 2016)

ที่ผ่านมาสถานศึกษาได้จัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อพัฒนานักศึกษาในรูปแบบต่างๆ อาทิ 1) โครงการศึกษาต่อที่ประเทศญี่ปุ่น 2) โครงการทัศนศึกษาโรงงานในประเทศไทย 3) โครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมร่วมกับชาวญี่ปุ่น 4) โครงการเชิญวิทยากรจากองค์กรภายนอกมาอบรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรและมารยาทการติดต่อทางธุรกิจ เป็นต้น ในส่วนของนักศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในระยะหลายปีมานี้คือ มีแนวโน้มที่นักศึกษาจะประสงค์ไปทำงานในประเทศญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2014 สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ปรับหลักสูตรโดยเพิ่มรายวิชาฝึกงานกับสถานประกอบการในภาคฤดูร้อน (จำนวนไม่ต่ำกว่า 150 ชั่วโมง) เพื่อเป็นการสนับสนุนให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติงานนอกสถานที่ และในปีการศึกษาที่ 2016 ได้มีความร่วมมือกับภาคธุรกิจเพื่อส่งนักศึกษาไปฝึกงานในประเทศญี่ปุ่น

บทความนี้จึงมุ่งที่จะรายงานเกี่ยวกับผลการดำเนินโครงการฝึกงานในต่างประเทศ เพื่อเป็นการทบทวนวิเคราะห์และอภิปรายผลเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขแผนงานในอนาคตให้ดีขึ้น โดยศึกษาเฉพาะผลการเรียนรู้และการเตรียมความพร้อมการฝึกอบรมช่วงแรกที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

2. วัตถุประสงค์และวิธีการศึกษา

ผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาจากการจัดโครงการเตรียมความพร้อมสำหรับนักศึกษาในการไปฝึกงานในประเทศญี่ปุ่น ไว้ 2 ประการดังนี้

- 1) ทบทวนผลการจัดโครงการเตรียมความพร้อมเพื่อตรวจสอบว่าผู้เข้าร่วมยังขาดทักษะใด
 - 2) สำรวจปัญหาและแนวทางการแก้ไขเพื่อปรับปรุงโครงการเตรียมความพร้อมให้ดีขึ้น
- วิธีการศึกษา ได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้
- 1) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
 - 2) ประมวลผลการดำเนินการโครงการฝึกอบรมก่อนเริ่มฝึกงาน จากการนำเสนอผลงาน และการประเมินผลการเรียนรู้โดยวิทยากรและผู้สอน
 - 3) วิเคราะห์ข้อมูล และ อภิปรายผลเชิงพรรณนา

3. นกวนวรรณกรรม

ในที่นี้จะทบทวนวรรณกรรมโดยศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน 2 ด้านคือ 1) การฝึกงาน 2) แนวทางการสอนภาษาญี่ปุ่น

3.1 การฝึกงาน

การฝึกงาน (internship) มีคำนิยามกว้างๆ หมายถึง “การที่นักศึกษาได้ฝึกประสบการณ์การทำงานตามสาขาวิชาที่ศึกษามา หรืองานที่เกี่ยวข้องกับอาชีพที่จะทำในอนาคต” โดยกระทรวงเศรษฐกิจกระทรวงเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น (Ministry of Economy, Trade and Industry หรือ METI ต่อไปจะเรียกย่อว่า METI) ได้เสนอประเภทของการฝึกงานไว้ 5 รูปแบบดังนี้

ตาราง 1 ประเภทของการฝึกงาน

ประเภท		ลักษณะเฉพาะ	จุดมุ่งหมาย การเรียนรู้	ข้อดีต่อ ผู้ประกอบการ	ประโยชน์ต่อ สังคม
< ฝึก ประสบการณ์ > หลายวัน - หลายสัปดาห์	1. เพื่อ เรียนรู้งาน	ฝึกประสบการณ์การทำงานในสถานที่จริงประมาณ 1-2 สัปดาห์ หลังจากนั้นก็ทำรายงานหรือนำเสนอผลการเรียนรู้	ให้ตระหนักถึงความกดดันและความมุ่งมั่นของตนเอง เข้าใจการทำงานและความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแวดวงวิชาชีพนั้นๆ	ประชาสัมพันธ์กิจการและวงการ การจับคู่เพื่อการทำงาน	เป็นการเชื่อมต่อจากโรงเรียนสู่สังคมและสถานที่ทำงานให้ราบรื่น
	2. เพื่อ พิจารณา รับ เข้าทำงาน	เป็นส่วนหนึ่งของการทดลองปฏิบัติงานร่วมกัน ถือเป็นส่วนหนึ่งของการหาคนที่จะใช้ระบบนี้กันมากในกิจการที่เป็นทุนของต่างชาติหรือ บริษัทรวมทุนขนาดใหญ่			
< เน้นการ ปฏิบัติจริง > หลายสัปดาห์ - หลายเดือน	3. เพื่อช่วย ปฏิบัติงาน	ได้มีประสบการณ์การทำงานในลักษณะที่ไม่สามารถเรียนรู้ได้จากการทำงานพิเศษระยะเวลา โดยมากจะมากกว่า 1 เดือน	เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานทางสังคม ³	ส่งเสริมให้มีคนรุ่นหนุ่มสาวเข้ามาทำงาน	สร้างคนหนุ่มสาวให้เป็นการกำลังสำคัญในการรองรับอุตสาหกรรมต่างๆ ในอนาคต
	4. เพื่อร่วม ทำโครงการ	มีการเชื่อมโยงระหว่างบริษัทและมหาวิทยาลัย เพื่อค้นหาประเด็นปัญหา และ เสนอแนวทางให้แก่ผู้ประกอบการโดยมากจะทำงานเป็นทีม	เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานทางสังคม+ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง	ส่งเสริมให้คนรุ่นหนุ่มสาวได้แสดงความคิดเห็น และกระตุ้นบรรยากาศภายในที่ทำงาน เป็นต้น	
	5. เพื่อร่วม วางแผนใน กิจการ	เข้าร่วมงานในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในโครงการใหม่ของผู้ประกอบการ หรือ โปรเจกต์เชิงปฏิรูป โดยมากจะเป็นงานระยะยาวตั้งแต่ 1-6 เดือน	เพื่อพัฒนาทักษะพื้นฐานทางสังคม+การเป็นผู้นำ	ส่งเสริมการสร้างกิจการใหม่ๆ ที่ใช้พลังคนหนุ่มสาว	

จากการแบ่งประเภทข้างต้นนี้ ทำให้พิจารณาได้ว่า รายวิชาฝึกงานที่จัดขึ้นในสังกัดของผู้ศึกษา อยู่ในประเภทที่ 1 เพื่อเรียนรู้งาน เป็นการทำความรู้จักกับงานเพื่อให้เข้าใจลักษณะงาน หรือประเภทที่ 2

เพื่อพิจารณารับเข้าทำงาน เป็นการเชื่อมโยงไปสู่การจ้างงานจริง ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกงานก็ได้รับการทาบทามให้เข้าทำงานในสถานที่ทำงานที่ไปฝึกจริง

³ทักษะพื้นฐานทางสังคม หรือ 社会人基礎力 ตามความหมายของ METI หมายถึง ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่หลากหลายในที่ทำงานหรือชุมชนในสังคม ซึ่งประกอบด้วยความสามารถ 3 ประการ ได้แก่ ทักษะการปฏิบัติงาน (action) ทักษะการคิด (thinking) และทักษะการทำงานเป็นทีม (teamwork)

จากรายงานของ METI (経済産業省, 2014, 16) ระบุว่า การฝึกงานส่งผลต่อการเรียนรู้ 3 ประการดังนี้

1) เป็นการเสริมประสบการณ์ทางวิชาชีพ

โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะพื้นฐานทางสังคม สามารถทำงานเป็น และ มีคุณสมบัติความเป็นผู้นำ

2) เป็นการสร้างความเข้าใจกับสังคม

นอกจากจะได้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง การเรียน การทำงาน และ การดำรงชีพ แล้วจะต้องเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นและผ่านกระบวนการวิพากษ์วิจารณ์ เป็นการบ่มเพาะนิสัยให้เปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ด้วย

3) เป็นการเสริมสร้างความชำนาญเฉพาะทาง

ซึ่งเป็นแนวคิดของสหกิจศึกษาที่ให้โอกาสนำความรู้ภาคทฤษฎี (on-campus) ในสถานศึกษาไปสู่ภาคปฏิบัติ (off-campus) ในสถานประกอบการผ่านการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง

田中 (2013, 15) กล่าวว่าปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เกิดประสิทธิผลต่อการเรียนรู้ คือ “ความชัดเจนในวัตถุประสงค์ของการฝึกงาน” และ “การรับรู้ข้อมูลร่วมกัน” ในการจัดรายวิชาฝึกงานจึงควรมีการวางแผนและเตรียมความพร้อมอย่างเป็นระบบทั้งก่อนและหลังการอบรม โดยก่อนเริ่มฝึกงานนักศึกษาควรมีเป้าหมายที่ชัดเจน เข้าใจความสำคัญของการเข้าร่วมโครงการ มุ่งมั่นที่จะฝึกฝนทักษะต่างๆ และสามารถจัดเตรียมเอกสารที่จำเป็น เช่น การกรอกใบสมัครงาน ประวัติส่วนตัวเพื่อใช้ในการสมัครงานได้ด้วยตนเอง การฝึกงานจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับการออกแบบโครงการฝึกงานเป็นสำคัญ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าที่การเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มฝึกประสบการณ์ทำงานในต่างประเทศ โดยคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

1) ผู้เข้าอบรมได้คำนึงถึงเป้าหมายและความสำคัญของการฝึกงานที่มีต่อตนเองอย่างไร

2) ผู้เข้าอบรมประเมินตนเองอย่างไร ได้รับการประเมินจากผู้ประกอบการและผู้สอนเป็นอย่างไร

3) ผู้สอนควรมีบทบาทอย่างไรในการสนับสนุนนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฝึกงาน

3.2 แนวทางการสอนภาษาญี่ปุ่น

การสอนภาษาญี่ปุ่นในระดับอุดมศึกษา โดยทั่วไปจะให้ความสำคัญหลักว่า “ทำอย่างไรจะป้อนความรู้ทางภาษาให้แก่ผู้เรียนได้มากที่สุด” เช่น “ต้องสามารถออกเสียงได้ใกล้เคียงกับคนญี่ปุ่น” “ควรพูดหรือเขียนภาษาญี่ปุ่นที่ถูกต้องได้เช่นเดียวกับคนญี่ปุ่น” ในการลงมือปฏิบัติหรือฝึกฝน ผู้สอนจึงมักมองว่า ตนต้องเป็นผู้กำหนดโครงสร้างและแผนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนแต่ฝ่ายเดียว ทว่าการถ่ายทอดความรู้ทางเดียนนี้ แม้จะพยายามมากขึ้นอีกเพียงใดก็ไม่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การสร้างทักษะพื้นฐานทางสังคมให้แก่ผู้เรียนได้

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในการทดสอบเพื่อวัดผลความรู้ ผู้สอนมักจะเน้น “ความถูกต้องของภาษาญี่ปุ่น” และให้คะแนนตามนั้นโดยมองว่ามีความรู้หรือไม่เท่านั้น นักศึกษาที่ได้รับการประเมินผลที่ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง จึงมักจะถอนรายวิชาไปกลางคัน แน่แน่นอนว่าในกระบวนการเรียนรู้เราจำเป็นต้องเพิ่มพูนความรู้คำศัพท์และทักษะการฟังด้วย แต่หากกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นไม่ได้เชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กับกิจกรรมการดำเนินชีวิตในสังคม อาจทำให้การเรียนรู้ภาษานั้นไร้ความหมาย การสอนออกเสียง การเขียน หรือการตรวจสอบว่าประโยคที่เขียนถูกต้องทางไวยากรณ์หรือไม่ จึงยังไม่ได้ตอบโจทย์ การพัฒนาทักษะพื้นฐานทางสังคม สำหรับนักศึกษาที่เรียนภาษาญี่ปุ่นเป็นวิชาเอก การฝึกงานจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเชื่อมโยงตัวเองเข้าสู่สังคมแห่งการทำงาน เป็นความท้าทายสำหรับทั้งผู้เรียนและผู้สอน ที่ควรมีการกำหนดทิศทางหรือมุมมองในด้านการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

การเรียนการสอนในสถานศึกษามักจะยึด “หลักการเน้นความสามารถเฉพาะบุคคล” ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็จะมองว่าปัญหานั้นเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นคือความสามารถเฉพาะตัวของผู้เรียน การที่ไม่สามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นได้เป็นปัญหาของผู้เรียนเอง เพราะผู้เรียนจำไม่ได้ ไม่เข้าใจ แนวคิดนี้ถือว่าเป็นการมองปัญหาโดยไม่อิงสภาพแวดล้อม (石黒, 1998) ปัจจัยที่อาจเป็นอุปสรรคขัดขวางการฝึกงานและการสร้างทักษะขั้นพื้นฐาน ได้แก่ 1) แนวคิดเรื่อง

ความถูกต้องของภาษาญี่ปุ่นตามแบบของคนญี่ปุ่น 2) บทบาทและอิทธิพลของผู้สอนและตำรา 3) ทักษะของผู้สอนและผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้ ซึ่งเปาโล แฟร์ (Paulo Freire) นักวิชาการด้านการศึกษาชาวบราซิล กล่าวถึงแนวปฏิบัติการสอนแบบเดิมๆ ว่ามีลักษณะแบบฝากเงินในธนาคาร ครูเป็นผู้สอน - นักเรียนเป็นผู้ถูกสอน ครูเป็นผู้เลือกเนื้อหาของหลักสูตรและนักเรียนต้องปรับตัวเข้ากับเนื้อหา จึงต้องย่ำความรู้จากครูไปสู่นักเรียน เป็นต้น แต่ในความเป็นจริงแนวคิดการสอนแบบที่ควรจะเป็นคือ ต้องให้โอกาสผู้เรียนในการคิดวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้รู้จักตนเองและสร้างความเชื่อมั่นในตนเองจนสามารถทำอะไรได้เอง ในกระบวนการเรียนรู้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนจึงต้องรับผิดชอบร่วมกัน (Freire, 1970 อ้างใน 佐藤 และคณะ, 2011) และ “ควรปรับกระบวนการทัศน์วิธีการสอนจากการแสวงหาคำตอบเพียงคำตอบเดียว ไปสู่การเรียนรู้ที่จะค้นหาข้อสงสัยหรือประเด็นปัญหา และพยายามไขข้อสงสัยหรือแก้ไขปัญหานั้นให้ได้” (糸川 และคณะ, 2004, 85)

แนวคิดทางการศึกษาที่สอดคล้องกับรายวิชาการฝึกงานคือ “หลักการการมีส่วนร่วมแบบวงนอกอย่างชอบธรรม” (legitimate peripheral participation 正統的周辺参加論) ของเลฟและเวนเจอร์ (レイヴ&ウエンガー, 1993) เป็นหลักการเรียนรู้ที่อิงสถานการณ์ “การเรียนรู้จะเกิดขึ้นภายในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของการปฏิบัติงานนั้นๆ ผ่านการ “สังเกต” การปฏิบัติงานของมืออาชีพก่อน เมื่อคุ้นเคยระดับหนึ่งจึง “ช่วยงาน” เมื่อพอเข้าใจงานแล้วจึง “ลงมือทำ” ด้วยตัวเองภายใต้การดูแลและคำแนะนำของมืออาชีพ จนกว่าจะสามารถ “ปฏิบัติงาน” ได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องมีมืออาชีพคอยกำกับดูแล การเริ่มต้นเรียนรู้และปฏิบัติงานแบบ “การมีส่วนร่วม” จาก “รอบนอก” เริ่มจากงานที่ง่ายก่อนแล้วค่อยๆ พัฒนาไป กระบวนการนี้จะต้องเป็นไปโดยความยินยอมหรือการ

เปิดรับของมืออาชีพ “อย่างชอบธรรม” และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จากการลงมือปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมและการได้ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจึงจะทำให้สามารถทำงานนั้นได้ดี⁴

อีกแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจคือ การฝึกงานทางปัญญา (Cognitive Apprenticeship 認知的の徒弟制) ของ Collins และคณะ (1991) เป็นแนวคิดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ตามสภาพจริง และทำให้การเรียนรู้มีความหมายจากการที่แต่ละคนได้มีประสบการณ์ด้วยตนเอง แนวทางของผู้สอนแบ่งเป็น 6 ขั้นตอนคือ 1) Modeling: ผู้สอนนำเสนอตัวอย่างให้ผู้เรียนเห็น 2) Coaching: ผู้สอนให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนปฏิบัติจริง 3) Scaffolding: ผู้เรียนได้ลงมือทำหยาบกับการทำงานในลักษณะต่างๆ โดยผู้สอนคอยพิจารณาระดับความยากง่าย และสร้างนั่งร้านให้ผู้เรียน และค่อยๆ ลดการสนับสนุนไปตามการเจริญเติบโต 4) Articulation: การเรียนรู้จะมั่นคงได้ ผู้สอนต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดเทคนิคหรือความคิดของตนออกมาเป็นภาษา 5) Reflection: ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ทบทวนสิ่งที่ได้ปฏิบัติไป 6) Exploration: ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดค้นหาหัวข้อที่ต้องการเรียนรู้ต่อไปด้วยตนเอง⁵

หากประมวลแนวคิดทางการสอนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการสอนในรายวิชาฝึกงาน สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ส่งเสริมให้มีการนำภาษาญี่ปุ่นไปใช้ในสังคมจริง และการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นภายในตัวบุคคลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือสภาพแวดล้อมรอบตัวให้มีการติดต่อสื่อสารกับผู้คนที่หลากหลายในสถานการณ์จริงในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของญี่ปุ่น

2) จัดหาสถานที่รับฝึกงานที่สอดคล้องกับ “หลักการการมีส่วนร่วมแบบวงนอกอย่างชอบธรรม” เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกสังเกต ช่วยงาน ลงมือทำ ปฏิบัติในลักษณะของผู้มีส่วนร่วมอยู่รอบนอก

⁴ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน 西口 (2003)

⁵Collins และคณะ (1991,13) กล่าวว่า 3 ขั้นตอนแรก (modeling, coaching, scaffolding เป็นแกนสำคัญของการฝึกงานทางปัญญา ที่ออกแบบมาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะที่หลากหลายผ่านกระบวนการสังเกตและฝึกปฏิบัติภายใต้การกำกับดูแล ส่วนขั้นตอนที่ 4 และ 5 ออกแบบมาเพื่อช่วยผู้เรียนให้มุ่งสังเกตในประเด็นที่เป็นปัญหาที่ควรแก้ไข เพื่อจะได้ตระหนักรู้และควบคุมกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหานั้นด้วยตนเอง ส่วนขั้นตอนที่ 6 ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายมีจุดมุ่งหมายเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง กล่าวคือ ไม่เพียงแต่เป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหาย่างมืออาชีพเท่านั้น แต่เป็นผู้กำหนดและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้นด้วยตนเองต่อไป

3) ผู้สอนสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ และคอยกำกับดูแลผู้เรียนตามหลักการฝึกงานทางปัญญา อย่างมีลำดับขั้นตอน เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้เรียนต่อไปจะกล่าวถึงเนื้อหาการอบรม ระบบสนับสนุนของผู้สอน เพื่อให้เห็นภาพรวมของกิจกรรมการเตรียมความพร้อมและวิเคราะห์ห่อภิปรายผลในลำดับต่อไป

4. เนื้อหาของโครงการ

โครงการอบรมและการฝึกงานนี้แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่จัดอบรมในประเทศ 30 ชั่วโมง และส่วนที่จัดอบรมและฝึกงานในต่างประเทศ 120 ชั่วโมง รวมเป็น 150 ชั่วโมงตามเกณฑ์ขั้นต่ำในรายวิชาฝึกงานของหลักสูตร ในบทความนี้จะกล่าวถึงเฉพาะส่วนที่ดำเนินการในประเทศเป็นหลัก

การอบรมในประเทศ 30 ชั่วโมง แบ่งเป็นการอบรมในชั้นเรียน 20 ชั่วโมง และฝึกปฏิบัติงานในร้านอาหาร 10 ชั่วโมง การอบรมในชั้นเรียนมีผู้เข้ารับการอบรม 21 คน ส่วนการฝึกปฏิบัติงานในร้านอาหารมีผู้เข้า

อบรม 6 คน ซึ่งเป็นคนที่ได้รับคัดเลือกไปฝึกงานในต่างประเทศที่ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเกณฑ์การคัดเลือกมีขั้นตอนดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย: ผู้ที่มีความสามารถภาษาญี่ปุ่นไม่ต่ำกว่า N3 และมีความสนใจในธุรกิจอาหาร เนื่องจาก การอบรมช่วงแรกมีล่ามแปล จึงเปิดกว้างแก่ผู้สนใจ ธุรกิจด้านนี้ไม่รู้ภาษาญี่ปุ่นด้วย

ขั้นตอนการคัดเลือก: ผู้ที่สนใจสามารถเข้ารับการอบรมในชั้นเรียนได้ ผู้ที่ประสงค์จะไปฝึกงานในต่างประเทศต้องสอบข้อเขียนและสัมภาษณ์

ข้อสอบข้อเขียน:

1. มีความสนใจเกี่ยวกับการรับประทานอาหารนอกบ้านของญี่ปุ่นในด้านใดบ้าง
2. กรุณาเล่าเกี่ยวกับแผนงาน หรือ ความใฝ่ฝันในอนาคตของคุณ

ข้อสอบสัมภาษณ์

สัมภาษณ์โดยเจ้าหน้าที่ของบริษัทญี่ปุ่น 2 คน และ คณาจารย์ 5 คน ระยะเวลาดำเนินการ มิถุนายน – กรกฎาคม 2017

4.1. รายละเอียดเนื้อหาการอบรมในโครงการ

รายละเอียดโครงการที่อบรมหลักสูตรเป็นเวลา 5 วัน มีดังนี้

	กำหนด	รายละเอียด	วิทยากร
ครั้งแรก	วันที่ 1	ปฐมนิเทศ + ทดสอบก่อนเรียน ทฤษฎี ร้านค้าแบบลูกโซ่ อุตสาหกรรมอาหาร หมวดยุทธศาสตร์ของงาน ทฤษฎีการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ เวิร์กช็อป	ผู้เชี่ยวชาญจากบริษัทของ ผู้ประกอบการ 3 คน (มีล่ามญี่ปุ่น-ไทย)
	วันที่ 2	ผลิตภัณฑ์อาหารที่เน้นการเสริมสร้างสุขภาพ ความปลอดภัยของอาหาร การสร้างบุคลากรสำหรับผู้ประกอบการร้านค้าแบบลูกโซ่ รูปแบบการบริการแบบญี่ปุ่น ทดสอบหลังเรียน	
	วันที่ 3	การเปรียบเทียบร้านค้าคู่แข่ง การสำรวจพื้นที่ในเมือง การสำรวจร้านค้า และ ศึกษาเปรียบเทียบ อภิปรายกลุ่ม และ นำเสนอ	
	วันที่ 4	ภาวะผู้นำของผู้ประกอบการ อธิบายตัวอย่าง: เสวนา กับ ผู้สร้างธุรกิจแนวใหม่ แนะนำการนำเสนอกลุ่ม หัวข้อ “อาหารในอนาคต” อภิปรายกลุ่ม และ เตรียมตัวนำเสนอ	เจ้าของกิจการบริษัทให้คำ ปรึกษาด้านธุรกิจ เจ้าของกิจการจำหน่าย สินค้านำเข้า อาจารย์ชาวญี่ปุ่น +อาจารย์ไทย
	วันที่ 5	นำเสนอผลการศึกษารายกลุ่ม และ พิธีมอบประกาศนียบัตร	
ครั้งหลัง	วันที่ 6 และ 7	การฝึกงานที่ร้านอาหาร และ การประเมินจากผู้ฝึก	ผู้เชี่ยวชาญจากบริษัท 2 คน + ผู้ฝึกสอนประจำวัน 4 คน + อาจารย์ที่ปรึกษานักศึกษา ฝึกงาน 2 คน
	1 เดือนต่อมา	ฝึกงานในต่างประเทศ ฟาร์ม และ โรงงาน (120 ชั่วโมง)	นักศึกษาฝึกงาน 6 คน

4.2 ระบบสนับสนุนของผู้สอน

โครงการนี้มีการกำหนดเนื้อหาและวิทยากรล่วงหน้า และกำกับดูแลโดยทีมผู้สอนที่ดูแลและสนับสนุนนักศึกษา ซึ่ง ประกอบด้วย อาจารย์ชาวไทย 3 คน และ อาจารย์ญี่ปุ่น 2 คน รวม 5 คน โดยจัดระบบการสนับสนุนแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ 1) การเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกงาน 2) การดูแลให้คำแนะนำระหว่างทำกิจกรรม และ 3) การทบทวนหลังการอบรม/ประชุม

4.2.1 ในช่วงการเตรียมความพร้อมก่อนการอบรมการฝึกงาน ได้ดำเนินการดังนี้

- 1) เตรียมเอกสารการบรรยาย
- 2) จัดทำรายการหนังสือที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่จะบรรยาย

3) รายการคำศัพท์เฉพาะ

4) แบบประเมินการนำเสนอผลงาน

4.2.2 การดูแลให้คำแนะนำระหว่างทำกิจกรรม

จากรายการ จำนวน 19 เล่มทางผู้ประกอบการแนะนำหนังสือที่ใช้ในการอบรม ทางโครงการฝึกงานได้จัดซื้อหนังสือที่ใช้อบรมทั้งในและนอกประเทศจำนวน 9 เล่ม พร้อมกับพจนานุกรมศัพท์เฉพาะอีก 1 เล่ม ในจำนวนนี้ ได้มีการจัดทำประเด็นสำคัญจำนวน 4 เล่ม ได้แก่ เล่มที่ 1 – 4 และได้แชร์ไฟล์นี้ให้แก่นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการได้ศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง

ตาราง 2 รายชื่อหนังสือที่ใช้ในการอบรม

	ใช้ อบรม	ใช้เพื่อ ฝึกงาน	รายชื่อหนังสือ	สำนักพิมพ์
1	●	●	飲食店の接客サービス完全マニュアル BOOK 赤土亮二 (2010)	旭屋出版
2	●	●	よくわかる外食産業 国友隆一 (2008)	日本実業出版社
3	●	●	ホスピタリティーサービスの原点—力石寛夫 (1997)	商業界
4	●	●	「できる店長」と「ダメ店長」の習慣 植竹剛 (2014)	明日香出版
5	●	●	外食業界のしくみ - 図解雑学 - 齋藤 - 訓之 (2009)	ナツメ社
6	●	●	お客様に選ばれる人がやっている 一生使える「接客サービスの基本」 三上ナナエ (2016)	大和出版
7	●	●	お客様が応援したくなる飲食店 7 つのステップ 久保正英 (2016)	同文館出版
8	●	●	「これからあなたと働きたい」と言われる店長がしているシンプルな習慣 松下雅憲 (2015)	同文館出版
9	●	●	ヒトにしかできない接客 ロボットでもできる接客続 工藤昌幸, 板野太貴 (2014)	こう書房
10		●	チェーンストアのための必須単語 1001 日本リテイリングセンター (2012)	日本リテイリングセンター

ในระหว่างที่มีการอบรม นอกจากเอกสารประกอบการบรรยายแล้ว ทางผู้ประกอบการเตรียมล่ำไว้ให้ ซึ่งเป็นผู้ที่ช่วยให้การทำความเข้าใจต่อเนื้อหาการอบรมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในส่วนของผู้สอนนอกจากจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมแก่การอบรมทั้งต่อฝ่ายวิทยากรและฝ่ายผู้เข้าอบรมแล้ว ยังคอยสนับสนุนโดยการดูแลและให้คำแนะนำนักศึกษาเพื่อการนำเสนอผลงานในวันที่ 5 ด้วย

สำหรับกิจกรรมในวันที่ 5 คือ การประมวลผลความเข้าใจสิ่งที่อบรม โดยทางผู้ประกอบการได้กำหนดให้นักศึกษานำเสนอผลงานรายกลุ่ม เรื่อง “อาหารในอนาคต” ในการเตรียมความพร้อมเพื่อนักศึกษาและการดำเนินการมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ให้ผู้สอนชาวญี่ปุ่น ประมวลผลความรู้ที่ได้จากการอบรม จัดทำต้นแบบการนำเสนอและสคริปต์ โดยก่อนที่จะสอนวิธีการนำเสนอ ได้มีการสาธิตการรายงานหน้าชั้นเรียน และกำหนดให้นักศึกษาจัดทำโครงร่างของการนำเสนอแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

- 1) บทนำ (การเสนอประเด็นปัญหา)
- 2) สภาพปัจจุบัน (สิ่งที่ได้เรียนมา หรือ ค้นคว้ามาปัญหาที่ยังค้างอยู่)
- 3) เสนอแนะแนวคิด (ความคิดริเริ่มของผู้นำเสนอ)
- 4) สรุปผล

2. หลังการสาธิตการนำเสนอของผู้สอน นักศึกษาทั้ง 4 กลุ่มได้ร่วมกันอภิปรายเพื่อกำหนดหัวข้อที่จะนำเสนอใช้เวลา 1 ชั่วโมงในการพูดคุยหารือกันเป็นภาษาไทย ผู้สอนทั้งชาวไทยและญี่ปุ่นได้เวียนไปตามกลุ่มต่างๆ เพื่อรับฟังความเห็นและช่วยแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำด้านการใช้ภาษาเท่าที่จำเป็น จากนั้นนักศึกษาได้แบ่งหน้าที่กันและเริ่มลงมือในการจัดทำเอกสารเพื่อการนำเสนอ โดยผู้สอนชาวญี่ปุ่นจะคอยสนับสนุนและให้คำแนะนำด้านการใช้ภาษา และในวันรุ่งขึ้นดูแลการฝึกซ้อม 1 ชั่วโมงก่อนการนำเสนอ

3. นักศึกษาทั้ง 4 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน นำเสนอผลงานกลุ่มละ 10 นาที

หัวข้อเรื่องและประเด็นปัญหาที่นักศึกษาแต่ละกลุ่มนำเสนอมีดังนี้

กลุ่ม A: เรื่อง ฟาสต์ฟู้ดที่ดีต่อสุขภาพ 「健康にいいファーストフード」

ประเด็นปัญหา คือ ทำอย่างไร ที่จะจัดหาอาหารฟาสต์ฟู้ดที่ดีต่อสุขภาพได้ในสังคมปัจจุบันที่มีแต่ความเร่งรีบ

กลุ่ม B: เรื่อง แคปซูลเพื่อชีวิต 「カプセル for LIFE」

ประเด็นปัญหา คือ จากสภาพปัจจุบันที่โลกกำลังเผชิญ จึงคิดหาอาหารที่สามารถจะทำให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ในโลกอีก 100 ปีข้างหน้า

กลุ่ม C: เรื่องการพัฒนาสินค้าเพื่อ Baby Boom
「ベビーブームのための商品開発」

ประเด็นปัญหา คือ ปัญหาที่อัตราการเกิดของเด็กต่ำ จึงคิดผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้นเพื่อผู้หญิงไม่สามารถตั้งครรภ์

กลุ่ม D: เรื่อง Eat Together the Real

ประเด็นปัญหา คือ ปัจจุบันเป็นยุคที่มีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์กันแพร่หลายซึ่งส่งผลให้การสื่อสารระหว่างผู้คนเริ่มลดน้อยลง จึงได้เสนอระบบการนำเอาเมนูอาหารมาผนวกเข้ากับระบบการเล่นเกมที่เกี่ยวกับอาหารเพื่อคลี่คลายปัญหาดังกล่าว

ระหว่างการนำเสนอมีการประเมินผลโดยฝ่ายผู้ประกอบการและฝ่ายผู้สอน และให้ความเห็นสะท้อนกลับทันทีหลังเสร็จสิ้นการนำเสนอ การนำเสนอของนักศึกษาโดยภาพรวม สะท้อนความคิดที่มีต่อปัญหาในปัจจุบันด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ รวมไปถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม แสดงถึงการตระหนักรู้ถึง

ปัญหาซึ่งเป็นปรากฏการณ์ในปัจจุบัน แต่ด้วยข้อจำกัดด้านระยะ เวลาในการฝึกซ้อมและความไม่เคยชินกับกิจกรรมการนำเสนอ ทำให้การนำเสนออย่างขาดพลังในการโน้มน้าวผู้ฟังให้คล้อยตาม

4.2.3 การประเมินผลการนำเสนอและแบบประเมินตนเอง

ในการนำเสนอวันที่ 5 มีการประเมินโดยผู้ประกอบการและผู้สอน และหลังการอบรมได้จัดทำแบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ

1) ผลการประเมินการนำเสนอ

ในการประเมินผลการนำเสนอใช้แบบประเมิน 2 ชุด ชุดหนึ่งจัดทำโดยฝ่ายผู้ประกอบการ และอีกชุดหนึ่งจัดทำโดยผู้สอน หัวข้อที่ประเมินมี 10 หัวข้อ ข้อละ 4 คะแนน รวม 40 คะแนน ผู้ประเมินแบ่งเป็นฝ่ายละ 2 คน สรุปผลได้ดังตาราง 3 และ 4

ตาราง 3 ผลที่ได้จากการประเมินผลการนำเสนอ (ฝ่ายผู้ประกอบการ)

หมวด	รายละเอียด	ผู้ประกอบการ ก					ผู้ประกอบการ ข				
		A	B	C	D	เฉลี่ย	A	B	C	D	เฉลี่ย
เนื้อหาสาระ	1. องค์ประกอบของการนำเสนอ มีลำดับที่ดี เข้าใจง่ายหรือไม่	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	4	4	4	3	3.8
	2. เนื้อหาที่ถ่ายทอดชัดเจนหรือไม่	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3	4	4	3	3.5
ทักษะการพูดนำเสนอ	3. เสียงที่ใช้เหมาะสมหรือไม่	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5
	4. ระดับความเร็วในการพูดเหมาะสมหรือไม่	3.5	3	2.5	3.5	3.1	4	4	4	4	4.0
	5. เนื้อหามีความน่าสนใจ น่าติดตามหรือไม่	2.5	2.5	1.5	1.5	2.0	3	4	3	3	3.3
ทักษะการพูดนำเสนอ	6. มีการสบตาผู้ฟังหรือไม่	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5	4	4	3	4	3.8
	7. ใช้มือ ท่าทาง ประกอบได้อย่างเหมาะสมหรือไม่	3.5	3.5	2.5	3.5	3.3	4	4	3	4	3.8
	8. สอดแทรกอารมณ์ขันเพื่อสร้างบรรยากาศหรือไม่	3.5	2.5	2.5	2.5	2.8	4	3	3	4	3.5
	9. การวางท่าในการนำเสนอเหมาะสมหรือไม่	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	4	3.5	3.5	4	3.8
ภาพรวม	10. โดยรวมสามารถนำเสนอสิ่งที่ต้องการบอก ทำให้ผู้ฟังประทับใจได้หรือไม่	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	4	4	4	4	4
	คะแนนรวม	33	31.5	29	31	31.1	37.5	38	35	36.5	36.8

ตาราง 4 ผลที่ได้จากการประเมินผลการนำเสนอ (ฝ่ายผู้สอน)

	รายละเอียด	ผู้สอน J1					ผู้สอน J2				
		A	B	C	D	เฉลี่ย	A	B	C	D	เฉลี่ย
หัวข้อ	1. เลือกหัวข้อที่น่าสนใจหรือไม่	3	3	4	4	3.5	3	3	3	3	3.0
เนื้อหาสาระ	2. เนื้อหาแสดงความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์หรือไม่	2	4	4	4	3.5	3	3	3	4	3.3
	3. เนื้อหา มีรายละเอียดที่เป็นรูปธรรม และเข้าใจง่ายหรือไม่	3	3	4	4	3.5	3	3	4	4	3.5
	4. การรายงานมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ โฉมน่าผู้ฟังได้หรือไม่	2	3	3	4	3.0	3	2	3	3	2.8
โครงสร้าง	5. มีการค้นคว้าหาคำตอบที่ตรงกับโจทย์ปัญหาที่ตั้งไว้หรือไม่	3	4	4	3	3.5	3	3	3	4	3.3
	6. มีความเป็นเหตุเป็นผล และเป็นเอกภาพหรือไม่	3	4	3	3	3.3	4	3	4	4	3.8
ทักษะการพูดนำเสนอ	7. ระดับเสียง การออกเสียง ชัดเจน ฟังง่ายหรือไม่	3	4	4	4	3.8	4	3	3	3	3.3
	8. การสบตา หรือ การใช้ท่าทางมีประสิทธิภาพหรือไม่	2	3	3	3	2.8	2	3	2	3	2.5
การจัดทำเอกสาร	9. พาวเวอร์พอยต์เข้าใจง่ายหรือไม่	2	3	2	3	2.5	3	3	3	4	3.3
การถามตอบ	10. ตอบคำถามได้เหมาะสมหรือไม่	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
	คะแนนรวม	27	35	35	36	33.3	32	30	32	36	32.5

พิจารณาจากหัวข้อและรายละเอียดการประเมิน จะเห็นได้ว่าทั้งสองฝ่ายมีทั้งส่วนที่ต่างและส่วนที่คล้ายกัน ประเด็นที่แตกต่างคือ มี 2 หัวข้อที่ฝ่ายผู้ประกอบการ ต้องการประเมินแต่ไม่พบในแบบประเมินของผู้สอน ได้แก่ 1) การสอดแทรกอารมณ์ขันเพื่อสร้างบรรยากาศ และ 2) การวางท่าในการนำเสนอ สำหรับหัวข้อที่ฝ่ายผู้สอนต้องการประเมิน แต่ไม่พบในแบบประเมินของผู้ประกอบการ ได้แก่ 1) ความน่าสนใจของหัวข้อ 2) ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ 3) รายละเอียดที่เป็นรูปธรรม และเข้าใจง่าย โดยภาพรวมอาจกล่าวได้ว่า ฝ่ายผู้ประกอบการ ให้ความสำคัญกับวิธีการนำเสนอ ส่วนผู้สอนให้ความสำคัญกับเนื้อหา

ผลจากแบบประเมินของผู้ประกอบการกับแบบ ประเมินของผู้สอน ที่ให้คะแนนการนำเสนอของแต่ละ กลุ่มเรียงลำดับคะแนนจากมากไปหาน้อยสรุปได้ดังนี้

สำหรับผู้ประกอบการ ก กลุ่ม $A > B > D > C$

สำหรับผู้ประกอบการ ข กลุ่ม $B > A > D > C$

สำหรับผู้สอน J1 กลุ่ม $D > B > C > A$

สำหรับผู้สอน J2 กลุ่ม $D > A > C > B$

จะเห็นได้ว่าผลประเมินที่ได้มีความแตกต่างกัน กลุ่มที่ได้คะแนนสูงจากผู้ประกอบการคือ กลุ่ม A หรือ B กลุ่มที่ได้คะแนนต่ำคือกลุ่ม C และ D ในทางตรงข้าม กลุ่มที่ได้คะแนนสูงสุดจากผู้สอนคือ กลุ่ม D ส่วนกลุ่ม A และ B เป็นกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำในการประเมินของผู้สอน แม้ว่าความแตกต่างของแต่ละกลุ่มจะไม่มากนัก แต่ผลจาก แบบประเมินนี้น่าจะสะท้อนความคาดหวังของแต่ละฝ่าย ที่มีต่อนักศึกษาในอนาคตที่แตกต่างกัน

2) ผลการประเมินตนเองของผู้เข้าอบรม

หลังการอบรมได้ทำการสำรวจใน 8 หัวข้อ เพื่อให้ นักศึกษาได้ทบทวนและประเมินตนเอง โดยใช้เกณฑ์ คะแนนเป็น 4 ระดับ ผลการประเมินตนเองของผู้เข้า อบรมสรุปได้ดังตาราง 5

ตาราง 5 การประเมินตนเอง

หัวข้อ	Mean±1SD
1. พยายามศึกษาข้อมูลล่วงหน้าก่อนเข้ารับการอบรมหรือไม่	2.40±0.8
2. ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมตลอดการฝึกอบรมหรือไม่	3.50±0.6
3. ศึกษาทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้หรือไม่	2.90±0.4
4. กระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็นในกลุ่มหรือไม่	3.30±0.7
5. มีความรู้ความเข้าใจในธุรกิจอาหารมากขึ้นหรือไม่	3.65±0.5
6. มีความสนใจในการประกอบธุรกิจมากขึ้นหรือไม่	3.45±0.6
7. สามารถทำความเข้าใจเนื้อหาภาษาญี่ปุ่นได้หรือไม่ แม้ไม่มีล่าม	2.40±0.8
8. สามารถสื่อสารเป็นภาษาญี่ปุ่นหรืออังกฤษ ให้ผู้อื่นเข้าใจได้เป็นอย่างดีหรือไม่	2.45±0.9

จากตาราง 5 จะเห็นได้ว่าผู้เข้าอบรมมีทัศนคติเชิงบวกต่อตนเองค่อนข้างสูงใน 3 หัวข้อต่อไปนี้คือ

- 1) มีความรู้ความเข้าใจในธุรกิจอาหารมากขึ้น (ข้อ 5)
- 2) ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมตลอดการฝึกอบรม (ข้อ 2)
- 3) มีความสนใจในการประกอบธุรกิจมากขึ้น (ข้อ 6)

ขณะเดียวกันผู้เข้าอบรมมีแนวโน้มที่จะประเมินตนเองค่อนข้างต่ำใน 4 หัวข้อต่อไปนี้

- 1) ความสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาภาษาญี่ปุ่น หากไม่มีล่าม (ข้อ 7)
- 2) ความพยายามศึกษาข้อมูลล่วงหน้าก่อนเข้ารับการอบรม (ข้อ 1)
- 3) ความสามารถสื่อสารเป็นภาษาญี่ปุ่นหรืออังกฤษ ให้ผู้อื่นเข้าใจ (ข้อ 8)
- 4) การศึกษาทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ไป (ข้อ 3)

ผู้เข้าอบรมประเมินว่า หลังการอบรมมีความรู้ มีความสนใจในด้านธุรกิจอาหารมากขึ้น และได้ให้ความร่วมมือกับการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดี แต่ยังมีความรู้สึกว่า ความรู้ภาษาญี่ปุ่นของตนยังไม่เพียงพอและขาดความมุ่งมั่นในการศึกษาและทบทวนเนื้อหาการอบรม อีกทั้งยังขาดทักษะในการสื่อสารที่จะถ่ายทอดสิ่งที่คิดให้ผู้อื่นได้รับรู้

5. การวิเคราะห์และอภิปรายผล

ในที่นี้จะพิจารณาจากผลการประเมินของทั้งฝ่ายผู้ประกอบการและฝ่ายผู้สอนที่มีต่อการนำเสนอ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เข้าร่วมยังขาดทักษะใด และสำรวจปัญหาและแนวทางการแก้ไขเพื่อปรับปรุงโครงการเตรียมความพร้อมให้ดีขึ้น

5.1 ทักษะการนำเสนอและการคิดวิเคราะห์

จากหัวข้อในแบบประเมินของผู้ประกอบการ วัตถุประสงค์หลักของการประเมินจะอยู่ที่ “ทักษะการนำเสนอ” โดยเฉพาะการแสดงออกทั้งบุคลิกท่าทาง น้ำเสียง และความน่าสนใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ประกอบการด้านธุรกิจบริการต้องการเน้นภาพลักษณ์ และต้องการบุคลากรที่มีความสามารถในการสร้างบรรยากาศที่ดี ทั้งการวางมาด การสร้างอารมณ์ขันและการนำเสนอที่ประทับใจ สามารถดึงดูดใจลูกค้าได้

ส่วนหัวข้อในแบบประเมินของผู้สอนสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สอนค่อนข้างให้ความสำคัญกับ “ทักษะทางความคิด” การจัดวางโครงสร้างการนำเสนอ ตั้งแต่การเลือกหัวข้อ การกำหนดเนื้อหา การนำเสนอปัญหาที่เป็นเหตุเป็นผลมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ ไปจนถึงการยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมเข้าใจง่ายเพื่อโน้มน้าวความคิดของผู้ฟังให้เห็นคล้อยตาม กล่าวคือ นักศึกษาควรตระหนักรู้ว่า อะไรคือปัญหาในปัจจุบัน จะกำหนดประเด็นปัญหา

อย่างไร จะนำเสนอไปเพื่ออะไร ปัญหาอยู่ที่ไหน ทำไม จึงเป็นปัญหา การได้พูดคุย อภิปรายร่วมกัน จะทำให้มองเห็นภาพของปัญหาหรือสาเหตุของปัญหาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากนั้นจึงค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหา อภิปรายถกเถียงกันจนไปถึงข้อสรุปสุดท้าย หากสามารถนำเสนอปัญหาได้อย่างชัดเจนและมีการอภิปรายอย่างละเอียดแล้ว ก็ย่อมโน้มน้าวให้ผู้ฟังคล้อยตามได้ และการได้ไตร่ตรองพิจารณาในกระบวนการตั้งแต่ต้น อภิปรายจนได้ข้อสรุปหรือคำตอบที่มีต่อคำถาม ก็จะทำให้การนำเสนอมีเอกภาพ และมีน้ำหนักน่าเชื่อถือในที่สุด อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างทักษะการสื่อสารและการทำงานเป็นทีมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับนักศึกษาในการทำงานในองค์กรในวันข้างหน้าด้วย

จึงอาจสรุปได้ว่า ผลการประเมินทักษะการนำเสนอโดยรวมระหว่างผู้ประกอบการกับผู้สอนมีค่าที่ขัดแย้งกัน กล่าวคือ ผู้ประกอบการให้น้ำหนักกับ ทักษะการนำเสนอ ด้านการแสดงออก ส่วนผู้สอนให้น้ำหนักกับทักษะการนำเสนอด้านการคิดวิเคราะห์ ซึ่งทั้งสองทักษะนี้ยังมีส่วนที่สามารถปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้ หากผู้ประกอบการประสงค์จะได้บุคลากรที่มีทักษะการนำเสนอที่น่าประทับใจ สถานศึกษาอาจต้องนำประเด็นนี้มาพิจารณาในการปรับปรุงหลักสูตรหรือแผนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ในโครงการความร่วมมือผลิตบุคลากรเพื่อผู้ประกอบการจึงจำเป็นต้องมีการหารือร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการและสถานศึกษา เพื่อทำความเข้าใจจุดเหมือนหรือจุดต่างของกันและกัน และควรจัดทำแบบประเมินให้เป็นชุดเดียวกัน เพื่อที่ทั้งฝ่ายผู้ประกอบการและฝ่ายสถานศึกษาจะได้สร้างความไว้วางใจร่วมกัน และสามารถประสานงานกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 ทักษะการสื่อสาร

ผลการประเมินตนเองของนักศึกษาจากตาราง 5 สะท้อนให้เห็นว่า แม้นักศึกษาจะมีความสามารถทางภาษาญี่ปุ่นระดับ N 2 ซึ่งเป็นระดับความสามารถที่ “นอกจากจะสามารถใช้ภาษาญี่ปุ่นได้ทั่วไปในชีวิตประจำวันแล้วยังสามารถเข้าใจภาษาญี่ปุ่นที่ใช้ในหลากหลายสถานการณ์ได้ในระดับหนึ่ง” กระนั้นก็ตาม ผู้เข้าอบรมยังมีความกังวล ไม่มั่นใจว่าจะสามารถเข้าใจเนื้อหาที่เรื่องเฉพาะทาง นักศึกษาได้ตระหนักถึงขีดจำกัดใน

ความรู้ด้านคำศัพท์และความสามารถในการพูดและการนำเสนอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากข้อมูลที่สำรวจข้อกังวลใจในการไปการอบรมหรือฝึกงานในประเทศญี่ปุ่นจากนักศึกษาจำนวน 6 คน สามารถสรุปได้เป็น 3 ประเด็นหลักคือ

- 1) กังวลเรื่องการติดต่อสื่อสารโดยใช้ภาษาญี่ปุ่น
- 2) กังวลเรื่องการนำเสนอและการแสดงความคิดเห็น
- 3) กังวลเรื่องการปรับตัวและความแตกต่างทางวัฒนธรรม

พิจารณาได้ว่า ผู้เข้าอบรมไม่แน่ใจในความสามารถภาษาญี่ปุ่นที่เรียนมาว่า เพียงพอต่อการดำรงชีวิต การทำงาน และการนำเสนอหรือไม่ เนื่องจากยังขาดความชำนาญในการใช้ภาษา และยังต้องการการสนับสนุนระดับบุคคลจากผู้สอน สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการฝึกฝนทักษะดังกล่าวมากขึ้น เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความคิดของตนให้ผู้อื่นเป็นภาษาญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะทักษะการใช้ภาษาญี่ปุ่นในการนำเสนอนี้ไม่สามารถพัฒนาขึ้นได้ในเวลาอันสั้น จึงควรจะหมั่นฝึกฝนตนเอง ฝึกคิดวิเคราะห์ อภิปรายร่วมกับเพื่อน จัดทำเอกสาร และฝึกฝนการนำเสนอหน้าชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความมั่นใจ ขณะเดียวกันผู้สอนก็ต้องพยายามปรับรูปแบบการสอนเพื่อให้นักศึกษาสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด ตามแนวคิดแบบสแคฟโฟลด์ ที่คอยปรับให้ผู้เรียนสามารถก้าวสูงขึ้นได้และถอยห่างออกเมื่อผู้เรียนมีความมั่นใจมากขึ้น

5.3 ทักษะการปรับตัว

ในโครงการนี้ได้จัดให้นักศึกษาฝึกงานที่เข้าร่วมโครงการได้ฝึกอบรมในร้านอาหารประเภทฟาสต์ฟู้ดเป็นเวลา 2 วัน สิ่งที่นักศึกษาได้เรียนรู้คือ 1) งานในครัว อาทิ การควบคุมวัตถุดิบ การปรุงอาหาร 2) งานต้อนรับ อาทิ การเชิญชวนลูกค้า การรับออเดอร์ การเสิร์ฟอาหาร เหล่านี้คือการฝึกปฏิบัติงานที่เป็นงานบริการซึ่งต้องคำนึงถึงลูกค้าเป็นสำคัญ

หลังจากฝึกปฏิบัติงาน 2 วัน ได้สำรวจความเห็นของผู้เข้าอบรมว่าประสงค์จะปรับปรุงตนเองอย่างไร นักศึกษาให้ข้อคิดเห็นว่า “อยากได้ลองแก้ปัญหาในหลากหลายสถานการณ์” “การได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 มาช่วยทำให้เรียนรู้งานได้เร็วขึ้น” “ได้เห็นการทำงาน

ของพนักงานด้วยความรู้สึกเหมือนตนเองเป็นพนักงานใหม่” ข้อคิดเห็นเหล่านี้แสดงว่า นักศึกษามีทัศนคติเชิงบวกต่อการฝึกงานและต้องการระยะเวลาหนึ่งสำหรับการปรับตัว และผู้เข้าอบรมประสงค์จะพัฒนานตนเองเพื่อให้สามารถมีทักษะเป็นผู้นำในศตวรรษที่ 21 ในประเด็นต่อไปนี้

- 1) วางแผนอนาคตอย่างจริงจัง
- 2) ทำหายกับสิ่งใหม่ๆ ไม่ปล่อยโอกาสให้หลุดลอยไป
- 3) เพิ่มทักษะการทำงานเป็นทีม และสร้างเพื่อนใหม่เสมอ
- 4) ลองผิดลองถูก เรียนรู้จากความผิดพลาดของตนเอง เพื่อการเติบโตของตัวเอง
- 5) หมั่นศึกษาหาความรู้ เรียนรู้ความเป็นไปในโลกด้วย

กล่าวโดยสรุปคือ ผู้เข้าอบรมมองว่าประเด็นที่จำเป็นต้องพัฒนาคือ ควรรู้จักตัวเอง มีความมุ่งมั่น สร้างเครือข่ายให้กว้างขวาง มีสมรรถนะการเป็นผู้นำ/ผู้ตาม และมีวิสัยทัศน์ก้าวทันโลก

การจะทำเช่นนี้ได้ต้องมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จากแนวทางการสอนเดิม โอกาสใน “การปรับตัว” ยังไม่มากเท่าที่ควร อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นแต่ความรู้ทางภาษา การให้นักศึกษาอยู่ในพื้นที่ที่สบายไร้ความเครียดอย่างห้องเรียน แม้จะให้ห้องจำอะไรก็ตาม แต่ในชีวิตจริงย่อมจะมีสังคมที่เราคาดไม่ถึง และจะต้องปรับตัวทั้งในด้านการใช้ภาษาญี่ปุ่นในสังคมที่มีผู้คนที่หลากหลาย และการแสดงความคิดเห็นในสภาวะแวดล้อมหรือบริบทที่แตกต่าง ปัญหาไม่ได้จำกัดอยู่ที่เรื่องของภาษาเท่านั้น ต้องรู้จักวิธีการใช้ภาษาเพื่อตอบรับกับสถานการณ์ในขณะนั้น การเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับสถานการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทักษะที่จำเป็นคือ และต้องมีความพยายามที่จะเพิ่มพูน “สมรรถนะการปรับตัว” ซึ่งต้องเริ่มต้นจากการที่นักศึกษาต้องตระหนักถึงความจำเป็นนี้ด้วยตนเอง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกงานในต่างประเทศ สิ่งที่มีความสำคัญมากคือการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นในสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมที่แตกต่าง 深澤 (2014, 88) กล่าวว่า การได้สัมผัสกับวัฒนธรรมที่แตกต่างย่อมเกิดความรู้สึกขัดแย้งสับสนและขุนเคืองใจเป็นธรรมดา เมื่อเกิด

ปัญหาขึ้นควรค้นหาคำว่าประเด็นปัญหาคืออะไร มีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมที่มาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมหรือไม่และควรแก้ไขอย่างไร เมื่อประสบปัญหาความขัดข้องใจอันเกิดมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง ไม่ควรจะจัดสิ่งที่ไม่ชื่นชอบหรือความรู้สึกขัดข้องใจ แต่ควรมองวัฒนธรรมในมุมที่กว้างขึ้น และพิจารณาว่ามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนอย่างไร พยายามเข้าใจผู้อื่นโดยการเปิดรับสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้เกิดสำนึกและมีวิสัยทัศน์ที่สามารถนำพาตนเองไปสู่ความสำเร็จในระดับสากลได้

5.4 สรุปผลการดำเนินโครงการ

จากการทบทวนผลการดำเนินการโครงการฝึกอบรมผู้ที่จะฝึกงานในต่างประเทศด้านธุรกิจอาหาร โดยประมวลผลจากการดำเนินการโครงการฝึกอบรมก่อนเริ่มฝึกงาน การนำเสนอผลงาน และการประเมินผลการเรียนรู้โดยวิทยากรและผู้สอนซึ่งจัดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย การอบรมในชั้นเรียนและสำรวจลงพื้นที่ 5 วัน และการทดลองปฏิบัติในสถานประกอบ การจริง 2 วัน ได้ข้อสรุปดังนี้

1) ทักษะที่ควรพัฒนาให้แก่นักศึกษา ได้แก่ “ทักษะการคิดวิเคราะห์” “ทักษะการสื่อสาร” และ “ทักษะการปรับตัว”

จากการประเมินของผู้สอน แสดงถึงความคาดหวังให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ มีการเตรียมตัว และทบทวนเกี่ยวกับกิจกรรมที่เข้าร่วมอย่างจริงจัง สำหรับผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับทักษะการสื่อสาร โดยเฉพาะการนำเสนอที่น่าสนใจ ชวนติดตาม มีความสามารถด้านอารมณ์ขันที่จะช่วยสร้างบรรยากาศที่ดี

จากการประเมินตนเองของผู้เข้าร่วมโครงการพบว่า ผู้เข้าร่วมมีความตระหนักถึงความสามารถทางภาษา ข้อจำกัดในการเรียนรู้ และมีความกังวลในการนำเสนอ ยังไม่มั่นใจในการสื่อสารหรือถ่ายทอดความคิดของตนเองได้มากนัก และยังคงต้องการการสนับสนุนจากผู้สอนในระดับหนึ่ง และผู้เข้าร่วมเข้าใจถึงความจำเป็นในการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการหรือความคาดหวังของสังคม แต่อาจต้องการเวลาระยะหนึ่งในการปรับตัว เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนให้ดียิ่งขึ้น แต่ในการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ยังไม่ได้เตรียมตัวให้พร้อม หรือให้เวลากับการทบทวนกิจกรรมที่ได้รับการอบรมมากเท่าที่ควร

2) ปัญหาและแนวทางการแก้ไขเพื่อปรับปรุงโครงการเตรียมความพร้อมให้ดีขึ้น

ปัญหาหลักของการดำเนินการโครงการเตรียมความพร้อมนี้มี 2 ประการคือ การประสานงานระหว่างผู้ประกอบการกับสถานศึกษา และการเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการที่เชื่อมโยงกับหลักสูตรและแผนการสอน

จากการเปรียบเทียบผลคะแนนการประเมินการนำเสนอของฝ่ายผู้ประกอบการและฝ่ายผู้สอน ทำให้ทราบว่า ความต้องการหรือมุมมองของแต่ละฝ่ายอาจไม่สอดคล้องกันทีเดียวนัก ฝ่ายผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับวิธีการนำเสนอ คาดหวังกับการแสดงออกของผู้เข้าร่วมโครงการในลักษณะที่เน้นภาพลักษณ์ การแสดงออกที่สร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของงานประเภทบริการ ส่วนผู้สอนให้ความสำคัญกับหัวข้อการนำเสนอ เนื้อหาสาระและวิธีการถ่ายทอด

ผู้เข้าร่วมโครงการกลุ่มนี้แม้จะมีระดับความสามารถที่จะเข้าใจภาษาญี่ปุ่นทั่วไปได้ในระดับหนึ่งได้รับการสนับสนุนให้อ่านหนังสือ 2-3 เล่มที่เกี่ยวข้องอุตสาหกรรมอาหารและการบริการต่างๆ มีข้อมูลตารางคำศัพท์ก่อนการอบรม และขณะที่เข้ารับการอบรมก็มีล่ามคอยสนับสนุนด้านความเข้าใจในเนื้อหา ผู้สอนแสดงตัวอย่างการนำเสนอ คอยให้การช่วยเหลือด้านภาษาและชี้แนะแนวคิด รวมทั้งเป็นผู้ช่วยฝึกซ้อมอยู่ห่างๆ เพื่อให้นักศึกษาได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ จนบรรลุผลสำเร็จโดยใช้กระบวนการที่ประยุกต์มาจากแนวคิดการฝึกงานทางปัญญา อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้เข้าร่วมยังสะท้อนความรู้สึกถึงความไม่มั่นใจในตนเองทั้งในด้านการนำเสนอความคิด และทักษะการใช้ภาษารวมไปถึงความสามารถในการนำเสนอ

แนวทางการแก้ไขปรับปรุงในการดำเนินโครงการฝึกงานในอนาคตคือ

1) การประสานงานระหว่างผู้ประกอบการกับสถานศึกษา

ผู้ประกอบการและผู้สอนควรประสานงานอย่างใกล้ชิด โดยการทบทวนและพิจารณาพิจารณาวัตถุประสงค์ของการจัดโครงการฝึกงาน และจัดทำแบบประเมินที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เพื่อให้การประเมินผลเป็นไป

ในทิศทางเดียวกัน และสามารถนำไปสะท้อนผลกลับให้แก่ผู้เข้าร่วมโครงการได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2) การเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการที่เชื่อมโยงกับหลักสูตรและแผนการสอน

ตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กำหนดให้แต่ละหลักสูตรออกแบบกรอบมาตรฐานคุณวุฒิทางการศึกษาให้ครบ 5 ด้านคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การจะนำหลักการไปสู่ภาคปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องมีแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม หากจะปลูกฝังทักษะคิดวิเคราะห์ คิดให้เป็น คิดให้ได้ เพื่อให้นักศึกษามีความพร้อมอยู่ตลอด จะต้องออกแบบแผนการสอนอย่างไรที่จะกระตุ้นให้นักศึกษาได้คิด คิดทบทวนเข้าร่วมกิจกรรม คิดขณะที่ทำกิจกรรม และคิดหลังจากที่เสร็จสิ้นกิจกรรมของโครงการ และจำเป็นต้องตระหนักอยู่เสมอว่าเหตุใดจึงเข้าร่วมในโครงการฝึกงาน เมื่อเข้าร่วมแล้วต้องการพัฒนาตัวเองไปถึงจุดใด ๒๒/๓ (2004, 86) กิจกรรมทางภาษา หากมองว่าเป็นปัญหาของผู้เรียนเอง “ผู้เรียนต้องเป็นตัวของตัวเอง” ผู้เรียนก็จำเป็นต้องมีท่าทีที่ปรารถนาที่จะทำกิจกรรมทางภาษานั้นด้วยตนเอง ไม่ใช่หวังพึ่งครูให้ช่วยทำให้ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่ลงมือปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวเพื่อที่จะพัฒนาทักษะทางภาษาของตนเอง และในแผนการสอนหรือกิจกรรมที่จัดในชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่น ควรส่งเสริมให้นักศึกษามีทักษะทางความคิด ไม่ใช่การสอน คำศัพท์ ไวยากรณ์ สำนวน เท่านั้น ต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียนสามารถถกเถียงความคิดของตนออกมาเป็นคำพูดของตนเองได้ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปคือ ทักษะที่สถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาให้นักศึกษาคือ “ทักษะการคิดวิเคราะห์” “ทักษะการสื่อสาร” และ “ทักษะการปรับตัว” ขณะเดียวกัน ผู้สอนจำเป็นต้องปรับบทบาทและกระบวนการทัศน์ในการสอนไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่คอยสนับสนุนผู้เรียนให้สามารถก้าวสู่ตลาดแรงงานในระดับสากลได้อย่างมั่นใจ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 กระบวนทัศน์การสอนควรเปลี่ยนจาก “ให้ความรู้” ไปสู่ “กระตุ้นให้คิด ลงมือปฏิบัติ และสื่อสาร”

การจะส่งเสริมพัฒนาการสอนเพื่อสร้างนักศึกษาที่คิดเป็น ถ่ายทอดเป็น ร่วมคิดกับผู้อื่นและเข้าใจยอมรับผู้อื่นได้นั้น ผู้สอนจำเป็นต้องปรับตัว ไม่สอนแต่ความรู้หรือทักษะทางภาษาเท่านั้น ดังที่ 糸川 (2003) กล่าวถึงการปรับกระบวนทัศน์การเรียนรู้และการสอนว่า การเรียนรู้ไม่ได้เกิดจากการจัดเตรียมของผู้สอน แต่ผู้เรียนคือผู้ที่จะต้องขวนขวายและคัดสรรสิ่งที่จะเรียนรู้ด้วยตัวเอง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนควรเป็นลักษณะ “มีปฏิกริยาต่อกัน” “มีการทำงานแบบร่วมมือกัน” และ “ทำกิจกรรมที่มีคุณค่าและความหมายด้วยกัน” โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายความว่า ผู้เรียนต้องรู้จัก “คิดแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง” “ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง” และ “สื่อสารถ่ายทอดความคิดให้ผู้อื่นได้รับรู้” เหล่านี้คือทักษะพื้นฐานทางสังคมที่จำเป็น และควรรับฟังความเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาปรับปรุงตนเองต่อไป กระบวนการนี้จะทำให้ผู้เรียนสามารถก้าวสู่สังคมภายนอกได้อย่างมั่นใจ ในสถานการณ์ของการฝึกงาน นักศึกษาจึงควรคำนึงถึงบทบาทของตนว่า ไม่ได้เป็นเด็กหรือนักศึกษา แต่เป็นผู้ใหญ่และเป็นสมาชิกคนหนึ่งที่จะต้องดำรงชีวิตในสังคม แสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีผู้ร่วมกิจกรรมและผู้สอนคอยสนับสนุน และต้องเปิดใจกว้างพร้อมที่จะปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น

6.2 บทบาทและหน้าที่ของผู้สอนกับการฝึกงาน

แนวทางการสอนภาษาญี่ปุ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้มีทักษะชีวิตหรือทักษะการทำงานในสังคมได้นั้น ในยุคปัจจุบันควรปรับเปลี่ยนท่าทีจากเดิมที่เคยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพูดภาษาญี่ปุ่นได้ถูกต้องอย่างคนญี่ปุ่น ไปสู่การส่งเสริมเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคม “พหุภาษา พหุวัฒนธรรม” เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) วิธีการสอนที่เน้นแต่ทักษะภาษา มาเป็นการสอนที่มุ่งพัฒนาทักษะการสื่อสาร การใช้ภาษาที่สามารถแยกแยะวิธี

การพูดให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสถานการณ์ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมที่ใช้ภาษาญี่ปุ่นได้ด้วยตนเองตามแนวคิดของ CEFR⁶ การส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้จะทำให้ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมจากเดิมที่ไม่เคยทำอะไรบางอย่างได้ มาเป็นทำได้ ไม่เคยพูดได้ก็สามารถพูดได้เช่นนี้ จึงจะกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการสอนที่ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

“การฝึกงาน” คือโอกาสอย่างหนึ่งของการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง การฝึกงานไม่ใช่เป้าหมายของการเรียนการสอน แต่เป็นกิจกรรมหนึ่งที่อยู่ในกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน สิ่งที่สำคัญคือ การกระตุ้นให้นักศึกษาได้ฝึกคิดตามหัวข้อหรือวัตถุประสงค์ของกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ผู้สอนจะสนับสนุนกิจกรรมโดยคิดแผนการสอนหรืออบรมที่จะดึงศักยภาพของผู้เรียนและให้เขาได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สัมผัสของตนเอง ผู้สอนต้องไม่ยึดติดกับวิธีการสอนหรือบทบาทของตัวเอง ผู้สอนต้องพัฒนาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเช่นกัน ผู้สอนอยู่ในฐานะช่วยเหลือผู้เรียนในด้านต่าง ๆ โดยจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักศึกษาได้คิดเกี่ยวกับสังคมที่มีทั้งตนเองและผู้อื่นรวมอยู่ด้วย กระตุ้นให้ตระหนักถึงความแตกต่างและความเหมือนกับผู้อื่นผ่านการถ่ายทอดความคิดของกันและกัน และให้คำอธิบายเสริมเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเชิงลึก นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ออกนอกชั้นเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ออกไปมีความสัมพันธ์กับชุมชนมากขึ้น ช่องทางการสื่อสารที่ผู้เรียนจะได้ใช้ภาษาญี่ปุ่นในสถานการณ์จริง การได้พบปะพูดคุยกับนักศึกษาแลกเปลี่ยน พนักงานหรือภรรยาผู้ติดตามชาวญี่ปุ่นที่มาพำนักในประเทศไทยในฐานะผู้ที่อาศัยอยู่ในบริบทและสถานการณ์ทางสังคมเดียวกัน จะทำให้ผู้เรียนได้ตระหนักรู้ว่า ปัญหาในการสื่อสารของตนคืออะไร และจะแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร การคิดด้วยกัน ถ่ายทอดเป็นคำพูดที่สร้างความเข้าใจร่วมกัน อาจส่งผลให้ความคิดเดิมที่เคยมีในบุคคลคนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปได้

⁶CEFR ย่อมาจาก Common European Framework of Reference for Languages กรอบมาตรฐานความสามารถทางภาษาอังกฤษ ของประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป เป็นมาตรฐานสากลที่ใช้อธิบายระดับความเชี่ยวชาญทางภาษา สำหรับภาษาญี่ปุ่น เจแปนฟาวน์เดชันได้จัดทำ JF Standard โดยอิงกรอบ CEFR ตีรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <https://jfstandard.jp/top/ja/render.do?sessionId=88403278633A4F4F1FB9585585B1B21> หรือ 奥村三菜子 และคณะ (2016)

การเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์ที่หลากหลายในสถานการณ์จริงตามแนวทาง “หลักการมีส่วนร่วมแบบวงนอกอย่างชอบธรรม” (legitimate peripheral participation) และนำ “แนวคิดการฝึกงานทางปัญญา (Cognitive Apprenticeship) มาพัฒนาปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบทในสถานศึกษาและความพร้อมของผู้เรียน จึงเป็นบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญของผู้สอน

6.3 ข้อเสนอแนะ

“การฝึกงาน” เป็นกิจกรรมที่มีความหมายอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนที่เข้าร่วมในโครงการ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับในช่วงเวลาอันสั้นเป็นโอกาสที่ทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ มากมาย ข้อแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดระหว่าง วิชาภาษาญี่ปุ่นธุรกิจ กับ วิชาการฝึกงานในทัศนะของผู้เขียนคือ “ความตั้งใจจริง” ของผู้เรียนที่มีต่อการทำงาน การฝึกปฏิบัติในสถานที่จริงผ่านรายวิชาการฝึกงาน จึงไม่ใช่ความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ประสบการณ์จริงกับการบรรยายในชั้นเรียนเท่านั้น แต่ท่าทีของผู้เรียนที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมก็เปลี่ยนไป

ดังนั้นในฐานะของผู้สอนควรพิจารณา ทบทวน แก้ไขปรับปรุงหลักสูตรและแผนการสอนที่เอื้อให้นักศึกษาได้ค้นพบตนเอง ตระหนักรู้ถึงความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรม มีการยอมรับให้ความร่วมมือกับเพื่อนร่วมงานอย่างสร้างสรรค์ และสามารถค้นพบสิ่งใหม่ๆ ที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ต่อไป ไม่เพียงแต่ผู้เรียนเท่านั้น ตัวผู้สอนเองก็ต้องพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบุคคลนอกสถานศึกษาตามเหตุผลและความจำเป็น หากได้มีการปรับปรุงแผนการสอนที่เชื่อมโยงเนื้อหาวิชาของภาษาญี่ปุ่นธุรกิจกับการอบรมเพื่อการฝึกงานให้เสริมซึ่งกันและกันได้ ก็จะเป็นการบูรณาการทฤษฎีความรู้เข้ากับการปฏิบัติจริงจนเกิดเป็นทักษะความชำนาญ อันจะนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพทำงานได้ในระดับสากลได้อย่างแท้จริง ประสบการณ์และปัญหาที่ได้ประสบในการจัดโครงการที่ผ่านมาจึงมีความหมายและเป็นความท้าทายใหม่สำหรับผู้สอนที่จะวางแผนการปรับปรุงพัฒนาโครงการฝึกงานในปศศึกษาถัดไปให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] Collins, A., Brown, J. S., & Holum, A. (1991). *Cognitive Apprenticeship: Making Thinking Visible*. American Educator, 6(11), 38–46. (reprint) Retrived from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.124.8616&rep=rep1&type=pdf>
- [2] Council of Europe. *Common European framework of reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Retrieved from http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf
- [3] Tasanee Methapisit. (2017). 「海外インターンシップのための人材育成に向けた日本語指導の改善案」 2017 年東京外国語大学国際日本研究センター夏季セミナー&サマースクール 2017.7.14 発表資料より
- [4] 石黒広昭. (1998). 「心理学を实践から遠ざけるもの 個体能力主義の興隆と破綻」 佐伯胖, 宮崎清孝, 佐藤学, 石黒広昭編著 『心理学と教育実践の間で』 東京大学出版会, 103-156.
- [5] 奥村三菜子, 櫻井直子, 鈴木裕子編 (2016). 『日本語教師のための CEFR』 くろしお出版.
- [6] 経済産業省. (2007). 「社会人基礎力」 育成のススメ～社会人基礎力育成プログラムの普及を目指して～. Retrieved from <http://www.meti.go.jp/policy/kisoryoku/2006chosa.pdf>
- [7] 経済産業省. (2014). 「教育的効果の高いインターンシップの普及に関する調査 報告書」 特定営利活動法人エティック. Retrieved from http://www.meti.go.jp/policy/economy/jinzai/intern/H25_Houkokusho_Zentai_Internship.pdf

- [8] 佐藤慎司, 熊谷由理編. (2011). 『社会参加をめざす日本語教育—社会にかかわる、つながる、働きかける』 ひつじ書房.
- [9] ジーン・レイヴ, エティエンヌ・ウェンガー著 佐伯胖訳. (1993). 『状況に埋め込まれた学習—正統的周辺参加』 産業図書.
- [10] スィラダー・ブンサーム. (2016). 『高等教育ビジネス日本語専攻カリキュラム改善の一考察—タイ私立大学トゥラキットバンディット大学の事例—』 2016 年日本語教育国際研究大会口頭発表資料より
- [11] 田中寧. (2013). 「コーオプ教育の歴史と現状、および、日本における展開とその課題」 高等教育フォーラム、京都産業大学教育支援研究開発センター、vol. 3, 9-19. Retrieved from https://ksurep.kyoto-su.ac.jp/dspace/bitstream/10965/993/1/FHER_3_9.pdf
- [12] 西口光一. (2003.5). 「日本語教育と状況的学習論」 日本語・日本語教育を研究する第 21 回, 6-8. Retrieved from https://www.jppe.go.jp/j/project/japanese/teach/tsushin/research/pdf/tushin46_p06-08.pdf
- [13] パウロ・フレイレ著, 三砂ちづる訳. (2011). 『被抑圧者の教育学—新訳』 亜紀書房.
- [14] 深澤伸子. (2014). 「タイにおけるホームステイプログラムの実践と改善—プログラムに関わるすべての人の「生きることの支援」を目指して」 『イマ×ココ』 No. 2 ココ出版.
- [15] プラニー・チョンスッチャリット. (2016). 『ビジネス日本語人材の育成—カセサート大学東洋言語学科のカリキュラムを例に』 2016 年東芝国際交流財団助成金日本語教育セミナー『教師力アップのためのヒント』 発表資料より
- [16] 細川英雄. (2003). 「「個の文化」再論: 日本語教育における言語文化教育の意味と難題」 『21 世紀の日本事情5』 くろしお出版.
- [17] 細川英雄, NPO法人言語文化教育研究所」 スタッフ編. (2004). 『考えるための日本語—問題を発見・解決する総合活動型日本語教育のすすめ』 明石書店.
- [18] 山路尚武. (2016). 「インターンシップの拡大に向けた施策について」 キャリア教育・就職支援ワークショップ文部科学省MEXT. Retrieved from <http://www.jasso.go.jp/gakusei/career/event/workshop/h28.html>

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Affiliation: Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Corresponding email: tasanee.m@arts.tu.ac.th

sawadeeyumiko@gmail.com

กวีนิพนธ์สำหรับเด็กในหนังสือเรียนประถมศึกษา ญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

บทคัดย่อ

บทความนี้จัดทำจากโครงการวิจัยกวีนิพนธ์สำหรับเด็กในหนังสือเรียนประถมศึกษาญี่ปุ่น โดยศึกษาการนำกวีนิพนธ์มาประกอบในหนังสือเรียนเพื่อการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ปีที่มีการปฏิรูปการศึกษาและจัดพิมพ์หนังสือเรียนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ. 1952) จนถึงปัจจุบัน (สิ้นสุดการเก็บข้อมูลใน ค.ศ. 2014) ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบททางสังคมและนโยบายการศึกษาของรัฐบาลในแต่ละช่วงสมัยควบคู่กับการรวบรวมข้อมูลกวีนิพนธ์ในหนังสือเรียน และข้อมูลเกี่ยวกับนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็ก แบ่งเป็น 4 ช่วงสมัย คือ ค.ศ. 1952-1971, 1971-1984, 1984-2000 และ 2000-2014 แม้ว่า จะมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทั้งการพัฒนาประเทศจนมีความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและการแข่งขันทางการศึกษาในทศวรรษ 1970-1980 หรือต่อมาในทศวรรษ 1990-2000 ซึ่งญี่ปุ่นกลายเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร เกิดปัญหาการกลั่นแกล้งในโรงเรียนและการไม่เข้าเรียน ที่เรียกกันว่า “ทศวรรษที่หายไป” (The Lost Decade) ซึ่งอาจเป็นแรงกดดันหนึ่งที่ทำให้เด็กๆ ขาดความฝัน หรือหลังปี ค.ศ. 2000 ที่มีการปรับปรุงการศึกษาให้เหมาะสมกับสังคมเศรษฐกิจที่มีรูปแบบไร้พรมแดน จากการศึกษาพบว่าไม่ว่าจะในช่วงสมัยใดกวีนิพนธ์ถูกนำมาใช้ในหนังสือเรียนระดับประถมศึกษาของญี่ปุ่นตลอดมา เพื่อเน้นให้เด็กๆ ตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติรอบตัว เกิดความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ นอกจากนี้เนื้อหาสอนภาษาและทักษะในการอ่านและเขียนแล้ว ยังแฝงความหมายที่ลึกซึ้งของความหวังและการให้กำลังใจ การตระหนักคุณค่าของชีวิต สะท้อนแง่คิดเกี่ยวกับชีวิตและความมีน้ำใจ ยอมรับความแตกต่างของมนุษย์ร่วมโลก ลักษณะเช่นนี้ทำให้กวีนิพนธ์จำนวนมากยังมีการอ่านและเรียนรู้ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

คำ

สำคัญ

กวีนิพนธ์สำหรับเด็ก, หนังสือเรียนระดับประถมศึกษา

Children's Poetry in Japanese Elementary School Textbook after World War II

Abstract

This research paper is the study of Children's Poetry in Japanese elementary school textbook after World War II. (1952-2014) It can be divided into 4 periods, which are 1952-1971, 1971-1984, 1984-2000 and 2000-2014. In 70-80 century, Japan was in an era of high economic growth however during that time many problems arose concerning the environment and competition in education. In 1990-2000, an era of information and technology, there were many problems regarding bullying and truancy in school. This period, which was called "the Lost Decade", caused the younger generation to lose interest in their aspirations and dreams. After the year 2000, the Educational regulations were revised to suit a borderless economic society. Even if there were a lot of changes in Japan Society, Many poetries had been using in elementary school textbooks, to teach the children about the importance of their surroundings. Poetry motivates children to learn to observe and use their imagination. They was not only used for teaching grammar, reading and writing, but also represented the value of life and society. With all of these reasons, the poetry in textbooks are widely read and studied in every periods up until now.

Key words

Children's poetry, Elementary school textbooks

1. บทนำ

กวีนิพนธ์ของญี่ปุ่นสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ ปรากฏในประวัติศาสตร์วรรณคดีกว่าพันปี หนังสือรวมกวีนิพนธ์เล่มแรกคือ “มันโยอู” คาดว่ารวบรวมผลงานจากทั้งชนชั้นสูงและสามัญชนไว้ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 700 กวีนิพนธ์มีความไพเราะและเปี่ยมด้วยสุนทรียะ จัดเป็นวรรณคดีประเภทหนึ่งที่ทรงคุณค่า เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการอ่านและเขียนมาช้านาน กวีนิพนธ์สำหรับเด็กเป็นอีกแขนงหนึ่งของงานประพันธ์สมัยใหม่ แพร่หลายในช่วงหลังการเปิดรับวิทยาการจากตะวันตกเข้ามาพัฒนาประเทศในสมัยเมจิ (ค.ศ. 1868) แนวคิดด้านความก้าวหน้าทางการศึกษาและการใส่ใจในพัฒนาการของเด็กเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วงการวรรณกรรมสำหรับเด็กเฟื่องฟูในยุคหนึ่ง นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กจำนวนมากที่สร้างสรรค์ผลงานอันยังคงเป็นที่รู้จักจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้เคยศึกษาหนังสือเรียนระดับประถมศึกษาในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สอง¹ พบว่า หนังสือเรียนและวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีเนื้อหาชาตินิยมถูกต่อต้านและกำจัดออกจากสังคมเป็นเวลานาน แต่จากการสร้างสรรค์ผลงานประเภทวรรณกรรมสำหรับเด็กเพื่อการยกระดับคุณค่าทางจิตใจของเยาวชน โดยนักเขียนส่วนหนึ่งที่เคยมีประสบการณ์ที่ยากลำบากในช่วงสงครามทำให้สังคมยอมรับงานประพันธ์เพื่อเด็กอีกครั้ง การศึกษากวีนิพนธ์สำหรับเด็กหลังสงครามในหนังสือเรียนจะทำให้ทราบถึงแนวคิดที่ผู้ใหญ่ต้องการปลูกฝังสู่เด็ก แนวคิดที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการศึกษา และยังสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของสังคมญี่ปุ่นในแต่ละช่วงสมัย

ญี่ปุ่นอยู่ภายใต้การควบคุมของสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 1945-1952 นโยบายทางการศึกษาเปลี่ยนไปราวพลิกฝ่ามือ เมื่อญี่ปุ่นได้รับอิสระในทางการเมืองแล้ว ความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมก็ตามมาอย่างรวดเร็ว รัฐบาลได้รวมศูนย์กลางอำนาจทางการศึกษาไว้ที่กระทรวงศึกษาธิการ มีการกวัดขั้นเนื้อหา หลักสูตรการเรียนการสอนและแบบเรียน ทศวรรษที่ 1950 มีการปรับปรุงหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาใหม่โดยรัฐพยายาม

เน้นการให้ความสำคัญกับสถาบันจักรพรรดิและศาสนาอีกครั้ง หลังจากที่มีความเชื่อและศรัทธาถูกลบเลือนไปเพราะสงคราม การพัฒนาการศึกษาหลังสงครามที่เรียกกันว่า “การศึกษาใหม่” (新教育) ดำเนินไปด้วยหลักการคือ “ความอิสระ ความสงบ และความเป็นประชาธิปไตย”² มีการปรับปรุงหนังสือเรียนเป็น “ภาษาญี่ปุ่นใหม่” (新しい国語) เน้นเนื้อหาฝึกทักษะทางภาษาทั้งฟังพูดอ่านเขียนที่เหมาะสมสำหรับแต่ละระดับชั้น หนังสือเรียนทุกวิชาเปลี่ยนเป็นการออกและควบคุมโดยองค์กรภาคเอกชน จึงมีความหลากหลายและเกิดการแข่งขันมากขึ้น

กระแสความสนใจในวรรณกรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมมีต่อเนื่องมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 สังคมประชาธิปไตยทำให้สามารถศึกษาวิจัยในหัวข้อที่เคยเป็นเรื่องต้องห้ามในอดีตได้อย่างอิสระ ในช่วงปี 1970-1980 สภาพเศรษฐกิจเจริญสูงสุด หนังสือภาพ การ์ตูน และวรรณกรรมสำหรับเด็กเป็นที่นิยมแพร่หลาย อาจเนื่องจากผู้คนโหยหาความอุดมสมบูรณ์ทางจิตใจ ในขณะที่สังคมอุดมไปด้วยความเจริญทางวัตถุ มีการเสียดสีจากต่างชาติด้วยคำพูด “Japan as No.1” หรือการพยายามนำเสนอว่าญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศเจริญแล้วบนเวทีโลก เช่น การจัดงาน Expo ที่โอซาก้า

สังคมญี่ปุ่นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 ประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจฟองสบู่ การพัฒนาล่าช้า รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดคำถามเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคนญี่ปุ่น ประกอบกับภัยธรรมชาติและภาวะกดดันจากทั้งในและต่างประเทศ จนเป็นที่มาของการเรียกช่วงสมัยนี้ว่า “ทศวรรษที่หายไป” (失われた 10 年) เกิดปัญหาสังคมด้านการศึกษาและศีลธรรม ความสิ้นหวังของคนและ ความไม่กระตือรือร้นของคนรุ่นใหม่ สังคมผู้สูงอายุ คดีอาชญากรรมและการฆ่าตัวตายจากความเครียดเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง เมื่อญี่ปุ่นเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 รัฐบาลพยายามสร้างความหวังให้ประชาชนว่าจะคลี่คลายปัญหาทุกอย่างลงได้ มีการออกแบบนโยบายในด้านต่างๆ

¹ ภัทรธร พัทธนกุล “โคะจิ: จากตำนานเทพสู่หนังสือเรียนและวรรณกรรมสำหรับเด็ก” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2557

² 柴田義松、斉藤利彦 (2005) 『教育史』、学文社 (p.132)

โดยเฉพาะการปรับปรุงการศึกษาให้เข้ากับยุคสมัยแห่งความเจริญทางข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดน บรรยากาศของความหวังคุกรุ่นขึ้นใหม่แต่กลับกลายเป็นความผิดหวังเมื่อเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหวและสึนามิเขตโทฮกกุ (2011) ซึ่งกรณีโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ที่สร้างความสูญเสียมากมายนั้นทำลายความเชื่อถือว่าผู้คนเคยมีต่อรัฐบาลซ้ำอีก

อย่างไรก็ตาม แม้สังคมญี่ปุ่นผกผันตามระบบเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และภัยพิบัติต่างๆ ตลอดช่วงเวลาหลังสงคราม รัฐบาลในทุกยุคสมัย

ยังให้ความสำคัญกับนโยบายด้านการศึกษาและปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ โดยมีคณะกรรมการการศึกษาและสำนักพิมพ์หนังสือเรียนที่ดำเนินงานตามนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ

จากรายงานการดำเนินงานด้านการศึกษาของกระทรวงศึกษาฯ ญี่ปุ่น (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology) สามารถสรุปอิทธิพลของบริบททางสังคมกับนโยบายการปรับปรุงการศึกษาของรัฐบาลตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองได้ดังนี้

ตาราง 1 การเปลี่ยนแปลงของการปรับปรุงการศึกษาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง³

1945-1952 สมัยของการสร้างพื้นฐานการศึกษาระบบใหม่จากคำแนะนำของคณะกรรมการการศึกษา	
บริบททางสังคม ความเป็นอิสระและประชาธิปไตย ภายใต้กรอบที่สหรัฐอเมริกากำหนด	นโยบายทางการศึกษาหลัก - มีรัฐธรรมนูญ กฎหมายพื้นฐานการศึกษาใหม่ - ระบบการศึกษา 6-3-3 กฎหมายโรงเรียน - ขยายการศึกษาภาคบังคับและระบบแจกหนังสือเรียน - จัดตั้งคณะกรรมการการศึกษา
1952-1971 สมัยการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับความเจริญทางเศรษฐกิจ	
บริบททางสังคม ความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ความต้องการบุคลากรสูง รายได้ประชากรเพิ่มขึ้น ประชาชนมีความตื่นตัวทางการศึกษา	นโยบายทางการศึกษาหลัก - ปรับปรุงคู่มือครูหลายครั้ง - ระบบการศึกษาสมัยใหม่ (1968) - ระบบโรงเรียนอาชีวศึกษา วิทยาลัย - มีระบบเงินสนับสนุนสำหรับมหาวิทยาลัยเอกชน
1971-1984 การปรับปรุงระบบการศึกษาภายใต้ความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างมั่นคง	
บริบททางสังคม ความเจริญทางเศรษฐกิจมีความมั่นคง การศึกษาแบบอัดแน่น การแข่งขันสอบเข้า การก่อปัญหาโดยนักเรียน	นโยบายทางการศึกษาหลัก - ปรับเงินเดือนครู (1974) - ปรับคู่มือครู (1977) ลดชั่วโมงเรียนและเนื้อหาวิชา (ยุคของ yutori to juujitsu) - กำหนดให้เรียนชั้นเรียนละ 40 คน

³ สรุปความจากรายงานของกระทรวงการศึกษาแห่งประเทศญี่ปุ่น 文部科学省、学制百年史編集委員会 (2009) 『戦後教育改革の流れ』 www.mext.go.jp/b_menu/kihon/data/d002.pdf สืบค้นวันที่ 1 ก.ค.2560

ตาราง 1 การเปลี่ยนแปลงของการปรับปรุงการศึกษาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (ต่อ)

1984-2000 การปรับปรุงการศึกษาหลังการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล	
บริบททางสังคม รูปแบบอุตสาหกรรมเปลี่ยนไป มีความเป็นสากล สังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร การศึกษาผ่อนคลายมากขึ้น การแข่งขันสอบเข้ามีช่วงอายุน้อยลง การกลั่นแกล้งในโรงเรียน การไม่เข้าเรียน ความสามารถทางการเรียนของเด็กลดลงจากการเป็นสังคมเมืองและครอบครัวเดี่ยว	นโยบายทางการศึกษาหลัก - ปรับคู่มือครู เน้นให้มีทักษะการเรียนรู้ใหม่ สอนการใช้ชีวิต เน้นให้ผู้เรียนรู้เอง มีอิสระทางความคิด เสริมพื้นฐานความรู้ให้แน่น - กำหนดระบบการสอบเข้ามหาวิทยาลัยด้วยข้อสอบกลาง - สร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษา การสอบเทียบในมหาวิทยาลัย ระบบการเรียนทางไกลทั่วประเทศ - การศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกระบบ - ระบบการตรวจประเมินในโรงเรียน
2000- การปรับปรุงการศึกษาหลังสภาพประชาชนมีบทบาทในการปรับปรุงการศึกษา เหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่	
บริบททางสังคม สังคมเศรษฐกิจมีรูปแบบไร้พรมแดน ปัญหาการกลั่นแกล้งในโรงเรียน การไม่เข้าเรียน อาชญากรรมโดยเด็ก ความเท่าเทียมกันที่มากขึ้นไป ระบบการศึกษาที่ตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมไม่ทัน	นโยบายทางการศึกษาหลัก - สภาพประชาชนเพื่อปรับปรุงการศึกษา นำเสนอการสร้างคนที่มีความเป็นคน มีความเป็นเอกลักษณ์ สร้างโรงเรียนที่ทันต่อยุคสมัย - แผนปรับปรุงในศตวรรษที่ 21 สร้างบรรยากาศให้เรียนอย่างมีความสุข มหาวิทยาลัยของรัฐเป็นนิติบุคคล - พัฒนาศักยภาพการศึกษา ให้นักเรียนเพิ่มศักยภาพ พัฒนาครู เน้นการเรียนในสถานที่จริง การสนับสนุนทางการเงินเพื่อการศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหารายละเอียดของกวีนิพนธ์สำหรับเด็กที่ปรากฏในหนังสือเรียนของญี่ปุ่น โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยเป็นช่วงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จนถึง ค.ศ. 2014 และได้วิเคราะห์แนวคิดและความหมายของกวีนิพนธ์แต่ละบท ควบคู่กับบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็น 4 ช่วงสมัยคือ ค.ศ. 1952-1971, 1971-1984, 1984-2000 และ 2000-2014 ตามที่ปรากฏในตาราง 1

“คู่มือการเรียนการสอน (学習指導要領 Gakushuushidouyouin)”⁴ มีการปรับปรุงทุก 10 ปี โดยคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ การปรับปรุงที่มีความสำคัญคือ ค.ศ. 1958-60 เน้นเรื่องวิชาการ การเรียนพื้นฐาน เพิ่มศักยภาพด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ค.ศ. 1968-1970 เน้นการศึกษาสมัยใหม่ เพิ่มเนื้อหา

การเรียนรู้คณิตศาสตร์และการบูรณาการ ค.ศ. 1977-78 เน้นการศึกษาแบบผ่อนคลาย (Yutori no aru) ปรับเนื้อหาให้ภาระการเรียนเหมาะสมขึ้น ค.ศ. 1989 เน้นการสร้างบุคลากรให้มีจิตใจดี ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ เพิ่มเนื้อหาการศึกษาด้านการใช้ชีวิตและจริยธรรม ค.ศ. 1998-1999 เน้นการศึกษาพื้นฐานและเสริมสร้าง “พลังในการใช้ชีวิต” (生きる力) ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ค.ศ. 2002 เน้นการศึกษาแบบผ่อนคลาย ส่งเสริมการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเป็นมนุษย์ คำว่า “การศึกษาแบบยูโตะริ” (ゆとり教育) หมายถึง การศึกษาในช่วงทศวรรษที่ 80 ถึงต้นทศวรรษที่ 2000 ไม่ใช่ภาษาทางการที่รัฐกำหนด แต่เป็นชื่อเรียกที่ชาวญี่ปุ่นใช้ทั่วไป มีความหมายล้อเลียนการปรับปรุงการศึกษาของรัฐบาล ที่พยายามลดภาระในการเรียนให้น้อยลง

⁴ สารสำคัญของคู่มือการเรียนการสอนนั้น กระทรวงการศึกษา ญี่ปุ่นได้เผยแพร่ทั่วประเทศ และมีตีพิมพ์ในเว็บไซต์ http://www.mext.go.jp/a_menu/shotou/new-cs/idea/1304372.htm

เพื่อแก้ปัญหาสังคมที่นักเรียนมีความเครียดอย่างมาก หลังการพัฒนาเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด โดยมีการระบุคำว่า “ยูโตะริ” ไว้ในคู่มือการเรียนการสอน การศึกษาแบบผ่อนปรนนี้ทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก นักเรียนมีศักยภาพทางวิชาการต่ำลง ทำให้เกิดการปรับปรุงใหม่ เพิ่มเนื้อหาการเรียนการสอนใหม่หลัง ค.ศ. 2012 หนังสือเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาได้ปรับขนาดและจำนวนหน้าตามการปรับปรุงเนื้อหาของคู่มือการเรียนการสอนดังกล่าว

ในบทความนี้ ขอเสนอตัวอย่างศึกษาที่เป็นกวีนิพนธ์จากหนังสือเรียนของสามสำนักพิมพ์หลักที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลให้จัดพิมพ์หนังสือเรียนต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และยังเป็นสามอันดับต้นๆที่มีส่วนแบ่งในตลาดการจัดพิมพ์หนังสือเรียนที่โรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศเลือกใช้ ได้แก่ สำนักพิมพ์นิฮอนโชเซกิ (Nihonshoseki 日本書籍) สำนักพิมพ์มิทซุมุระโทโช (Mitsumuratosho 光村図書) และสำนักพิมพ์โตเกียวโชเซกิ (Tokyoshoseki 東京書籍)

งานวิจัยนี้ทำให้ทราบว่า หนังสือเรียนระดับประถมศึกษานั้นเป็นเครื่องมือให้ผู้ใหญ่นำเสนอแนวคิดที่ต้องการปลูกฝังต่อเด็ก รวมทั้งถ่ายทอดคุณค่าทาง

วรรณศิลป์ของกวีนิพนธ์สำหรับเด็กระดับประถมศึกษาของญี่ปุ่นในแต่ละยุคสมัย

2. การสำรวจกวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เปรียบเทียบสามสำนักพิมพ์

สำนักพิมพ์นิฮอนโชเซกิ (Nihonshoseki 日本書籍) สำนักพิมพ์มิทซุมุระโทโช (Mitsumuratosho 光村図書) และสำนักพิมพ์โตเกียวโชเซกิ (Tokyoshoseki 東京書籍) เป็นสำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์หนังสือเรียนที่มีผู้ใช้มากที่สุดสามอันดับต้น มีนโยบายในการจัดพิมพ์ที่ชัดเจนและตอบรับนโยบายของรัฐบาลในการปรับปรุงการศึกษาในแต่ละยุคสมัย ปัจจุบันทั้งสามแห่งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่น 3 ประเด็นคือ 1. ส่งเสริมความรู้และทักษะ 2. สร้างความสามารถทางการคิด การตัดสินใจ การนำเสนอ 3. ผลักดันให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้ ความเป็นมนุษย์⁵ การนำกวีนิพนธ์มาเป็นส่วนหนึ่งของบทเรียนนั้น อาจสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งเชิงวิชาการและจิตใจ ตามนโยบายดังกล่าวได้

ตาราง 2 กวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนระดับประถมศึกษาของสามสำนักพิมพ์หลัก ค.ศ.1952-2014

คัดมาเฉพาะที่มีตีพิมพ์เกิน 3 ครั้ง หรือมีตีพิมพ์ในสองสำนักพิมพ์ขึ้นไป เลขหน้าชื่อเรื่องคือค.ศ.ที่ตีพิมพ์ เลขใน () คือชั้นป.

	日本書籍 (Nihonshoseki)	光村図書 (Mitsumuratosho)	東京書籍 (Tokyoshoseki)
ค.ศ. 1952-1970	1954, 56, 60, 64, 70	1954, 58, 60, 64, 67	1954, 60, 64, 68, 70
2 สนพ. ขึ้นไป	70 「花ふぶき」 阪基越郎 (4)		64, 68, 70 「花ふぶき」 阪本越郎 (5)
พิมพ์เกิน 3 ครั้ง	60, 64, 70 「畑うち」 「虫けら」 「水」 大関松三郎 (6)		64, 68, 70 「花ふぶき」 阪本越郎 (5)
ค.ศ. 1971-1983	1973, 76, 79, 82	1971, 74, 77, 80, 83	1974, 80

⁵ 横浜国立大学教授 高木まさき 「新しい学習指導要領のポイント1. 知識及び技能, 2. 思考力, 判断力, 表現力等 3. 学びに向かう力, 人間性等」 ข้อมูลจากสำนักพิมพ์มิทซุมุระโทโช (สืบค้นทาง http://www.mitsumura-tosho.co.jp/kyokasho/s_kokugo/newcs/index.html วันที่ 1 ก.ค.2560)

ตาราง 2 กวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนระดับประถมศึกษาของสามสำนักพิมพ์หลัก ค.ศ.1952-2014 (ต่อ)

คัดมาเฉพาะที่มีตีพิมพ์เกิน 3 ครั้ง หรือมีตีพิมพ์ในสองสำนักพิมพ์ขึ้นไป เลขหน้าชื่อเรื่องคือค.ศ.ที่ตีพิมพ์ เลขใน () คือชั้นป.

	日本書籍(Nihonshoseki)	光村図書 (Mitsumuratosho)	東京書籍(Tokyoshoseki)
2 สนพ. ขึ้นไป	73, 76 「あめのうた」 つるみ まさお (1) 76 「アヒルのうた」 室生犀星 (1) 76 「新しい歯」 小林純一(3) 73, 76 「花ふぶき」 阪本越郎(4) 79, 82 「茂作じいさん」 小林 純一(4) 76 「土」 三好達治(5) 79, 82 「からす」 白岩晃(6)	77, 80, 83 「おさるがふねをかき ました」 まどみちお (1) 77 「あひるの歌」 室生犀星 (2) 77, 80, 83 「夕日がせなかをおし てくる」 阪田寛夫 (3) 71, 74 「新しい歯」 よだじゅん いち (3) 71, 7 4 「茂作じいさん」 小林純一(5)	80 「おさるがふねをかきまし た」 まどみちお (1) 74 「雨のうた」 鶴見正夫 (2) 80 「新しい歯」 与田準一 (3) 74, 80 「夕日がせなかをおして くる」 阪田寛夫 (3) 74, 80 「土」 三好達治 (4) 74 「花ふぶき」 阪本越郎 (5) 80 「からす」 白岩晃 (5)
พิมพ์เกิน 3 ครั้ง	73, 79, 82 「虫けら」 (6) 73, 76, 79 「雑草」 北山彦彦 (6)	71, 74, 77 「ぶらんこ」 おかむ ら たみ (1) 71, 74, 77, 80, 83 「くじらぐも」 なかがわりえこ (1) 71, 74, 77 「雪かきぼうき」 よだ じゅんいち (2) 77, 80, 83 「夕日がせなかをおし てくる」 阪田寛夫 (3) 77, 80, 83 「春の歌」 草野心平 (4) 77, 80, 83 「かぼちゃのつるが」 原田直友 (4) 77, 80, 83 「おさるがふねをかき ました」 まどみちお (1) 71, 74, 77 「三日月」 松谷みよ 子 (4) 71, 74, 77, 80 「ゆずり葉」 河井 醉名 (6)	
ค.ศ. 1984 - 2000	1986, 89, 92, 96	1986, 89, 92, 96	1986, 89, 92, 96
2 สนพ. ขึ้นไป	86 「落ち葉」 三越左千夫 (3) 86, 89, 92, 96 「なわ一本」 高木 あき子 (3) 86, 89, 92, 96 「春の歌」 草野 心平 (4) 86, 89 「白い建物」 村野四郎 (5) 86, 89, 92, 96 「ふるさと」 高野 辰之 (5) 89, 92 「スポーツ」 鶴見正夫 (6) 92, 96 「紙風船」 黒田三郎 (6)	86, 89 「夕日がせなかをおして くる」 阪田寛夫 (3) 86, 89, 92, 96 「春の歌」 草野心 平 (4) 86, 89 「かぼちゃのつるが」 原 田直友 (4)	86, 89, 92, 96 「夕日がせなかを おしてくる」 阪田寛夫 (3) 86, 89 「おちば」 三越左千夫 (3) 86, 89 「かぼちゃのつるが」 原 田直友 (4) 86, 89 「白い建物」 村野四郎 (4) 86, 89, 92 「スポーツ」 鶴見正 夫 (6) 86, 89 「紙風船」 黒田三郎 (6) 92 「なわ一本」 高木あきこ (3) 92, 96 「ふるさと」 室生犀星 (5)

ตาราง 2 กวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนระดับประถมศึกษาของสามสำนักพิมพ์หลัก ค.ศ.1952-2014 (ต่อ)

คัดมาเฉพาะที่มีตีพิมพ์เกิน 3 ครั้ง หรือมีตีพิมพ์ในสองสำนักพิมพ์ขึ้นไป เลขหน้าชื่อเรื่องคือค.ศ.ที่ตีพิมพ์ เลขใน () คือชั้นป.

	日本書籍(Nihonshoseki)	光村図書 (Mitsumuratoshō)	東京書籍(Tokyo Shoseki)
พิมพ์เกิน 3 ครั้ง	86, 89, 92, 96 「いるか」 谷川俊太郎 (1) 86, 89, 92 「はしるのだいすき」 まどみちお (1) 86, 89, 92, 96 「たんぼぼ」 川崎洋 (2) 86, 89, 92, 96 「なわ一本」 高木あき子 (3) 89, 92, 96 「三年よ」 阪田寛夫 (3) 86, 89, 92, 96 「春の歌」 草野心平 (4) 86, 89, 92 「初雪」 大木実 (4) 86, 89, 92, 96 「雲」 山村暮鳥 (5) 86, 89, 92 「山頂」 原田直友 (5) 86, 89, 92, 96 「かきの実」 与田準一 (5) 86, 89, 92, 96 「ふるさと」 高野辰之 (5) 86, 92, 96 「雪」 三好達治 (6)	89, 92, 96 「くじらぐも」 なかがわりえこ (1) 86, 89, 92, 96 「ふきのとう」 くだうなおこ (2) 86, 89, 92, 96 「春の歌」 草野心平 (4) 86, 89, 92, 96 「ゆずり葉」 河井醉名 (6) 86, 89, 92, 96 「生きる」 谷川俊太郎 (6)	86, 89, 92, 96 「おさるがふねをかきました」 まどみちお (1) 86, 89, 92 「なみは手かな」 こわせたまみ (2) 86, 89, 92 「食べもの」 なかえとしお (2) 86, 89, 92 「金のストロー」 みずかみかずよ (3) 86, 89, 92 「すいれんのはっぱ」 浦かずお (3) 86, 89, 92, 96 「夕日がせなかをおしてくる」 阪田寛夫 (3) 86, 89, 92, 96 「土」 三好達治 (4) 86, 89, 92 「雑草のうた」 鶴岡千代子 (5) 86, 89, 92, 96 「ぼくの家だけあかりがとまらない」 野長瀬正夫 (5) 86, 89, 92, 96 「川」 谷川俊太郎 (5) 86, 89, 92 「スポーツ」 鶴見正夫 (6) 86, 89, 92 「けれども大地は」 新川和江 (6)
ค.ศ. 2000 - 2014	2000	2000,02,05,11	2000,02,04,10,14
2 สนพ. ขึ้นไป	「いるか」 谷川俊太郎 (1) 「春の歌」 草野心平 (4) 「ふるさと」 高野辰之 (5) 「紙風船」 黒田三郎 (6) 「雪」 三好達治 (6)	02, 05 「いるか」 谷川俊太郎 (2) 11 「どきん」 谷川俊太郎 (3) 00, 02, 05, 11 「春の歌」 草野心平 (4) 05 「雪」 三好達治 (5) 00, 02, 05, 11 「生きる」 谷川俊太郎 (6)	00 「いるか」 谷川俊太郎 (2) 04 「どきん」 谷川俊太郎 (3) 00,02 「生きる」 谷川俊太郎 (5) 04 「紙風船」 黒田三郎 (6) 04 「雪」 三好達治 (6) 04 「ふるさと」 高野辰之 (6) 10, 14 「紙風船」 黒田三郎 (5) 14 「生きる」 谷川俊太郎 (6)
พิมพ์เกิน 3 ครั้ง		00, 02, 05, 11 「うたにあわせてあいうえお」 くだうなおこ (1) 00, 02, 05, 11 「くじらぐも」 なかがわりえこ (1) 00, 02, 05, 11 「ふきのとう」 くだうなおこ (2) 00, 02, 05, 11 「大きくなあれ」 阪田寛夫 (2) 00, 02, 05, 11 「わたしと小鳥とすずと」 金子みすゞ (3) 00, 02, 05, 11 「春の歌」 草野心平 (4) 00, 02, 05 「海雀」 北原白秋 (5) 00, 02, 05, 11 「生きる」 谷川俊太郎 (6)	00, 02, 04, 10, 14 「たけのこぐん」 ぶしかえつこ (2) 00, 02, 04, 10, 14 「夕日がせなかをおしてくる」 阪田寛夫 (3) 00, 02, 04, 10, 14 「ふしぎ」 金子みすゞ (4) 00, 02, 04, 10, 14 「よかったなあ」 まどみちお (4) 04, 10, 14 「水平線」 小泉周二 (4) 00, 02, 04, 10, 14 「水のころ」 高田敏子 (5) 00, 02, 04 「五月」 室生犀星 (6) 04, 10, 14 「いのち」 小海永二 (6)

จากการสำรวจสามารถสรุปได้ดังตารางข้างต้น ซึ่งวิเคราะห์กวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนแต่ละสมัยได้ดังนี้

ค.ศ. 1952-1970

สมัยการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับความเจริญทางเศรษฐกิจ มีความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ความต้องการบุคคลากรสูง รายได้ประชากรเพิ่มขึ้น ประชาชนมีความตื่นตัวทางการศึกษา

จำนวนกวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนของทั้ง 3 สำนักพิมพ์มีทั้งหมด 108 บท ในชั้น ป.3, 5 และ 6 มีจำนวนเกิน 20 บท กวีนิพนธ์ส่วนใหญ่กล่าวถึงธรรมชาติ ฤดูกาล สัตว์ต่างๆ การละเล่น

กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากสำนักพิมพ์ นิฮอนโอะเซกิ มี 3 บทคือ 「畑うち」 「虫けら」 「水」 แต่งโดย 大関松三郎 (ป. 6) จากสำนักพิมพ์โตเกียวโอะเซกิ มี 1 บทคือ 「花ふぶき」 แต่งโดย 阪本越郎 (ป. 5) มีกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์ในหนังสือเรียนของสองสำนักพิมพ์ขึ้นไป 1 บทคือ 「花ふぶき」

ค.ศ. 1971-1983

สมัยของการปรับปรุงระบบการศึกษายึดความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างมั่นคง มีความเจริญทางเศรษฐกิจที่มั่นคง แต่ระบบการศึกษาเป็นแบบอัดแน่น การแข่งขันสอบเข้า การก่อกำแพงโดยนักเรียน รัฐบาลมีนโยบายให้โรงเรียนลดชั่วโมงเรียนและเนื้อหาวิชา (ยุคของ yutori to juujitsu) เช่นเดียวกับวิชาอื่นๆ หนังสือเรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับประถมศึกษาที่มีการปรับปรุงเนื้อหาและลดปริมาณเรื่องอ่านลง

จำนวนกวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนของทั้ง 3 สำนักพิมพ์มีทั้งหมด 136 บท ในชั้น ป. 3-6 มีจำนวนเกิน 20 บท โดยมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับชั้นปี ชั้น ป. 5-6 มีจำนวนเกิน 30 บท กวีนิพนธ์ส่วนใหญ่กล่าวถึงธรรมชาติ ฤดูกาล การกล่าวถึงสัตว์ต่างๆ ในเชิงเปรียบเทียบเปรียบเทียบ การแฝงความหมายของความฝันหรือความหวัง การกล่าวถึงสันติภาพ กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากสำนักพิมพ์นิฮอนโอะเซกิ คือ 「虫けら」 「雑草」 แต่งโดย 北山冬彦 (ป. 6) กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากสำนักพิมพ์มิซึมะระโอะโอะเซกิ เช่น 「くじらぐも」 なかがわりえこ 「おさるがふねをかきました」 まどみちお (ป. 1) 「雪かきぼうき」 よだじゅんいち (ป.2) 「夕日がせなかをおしてくる」

阪田寛夫 (ป. 3) 「春の歌」 草野心平 (ป. 4) 「かぼちのつるが」 原田直友 「三日月」 松谷みよ子 (ป. 5) 「ゆずり葉」 河井醉名 (ป.6) ฯลฯ

มีกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์ในหนังสือเรียนของสองสำนักพิมพ์ขึ้นไป 9 บทคือ 「あめのうた」 鶴見正夫 「アヒルのうた」 室生犀星 「おさるがふねをかきました」 まどみちお (ป. 1-2) 「新しい歯」 与田準一 「夕日がせなかをおしてくる」 阪田寛夫 (ป. 3) 「花ふぶき」 阪本越郎 「茂作じいさん」 小林純一 「土」 三好達治 「からす」 白岩晃 (ป.4-6)

ค.ศ. 1984-2000

มีการปรับปรุงการศึกษาหลังการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล รูปแบบอุตสาหกรรมเปลี่ยนไป มีความเป็นสากล สังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร การศึกษาผ่อนปรนมากขึ้น การแข่งขันสอบเข้ามีช่วงอายุน้อยลง การกลั่นแกล้งในโรงเรียน การไม่เข้าเรียน ความสามารถทางการเรียนของเด็กลดลงจากการเป็นสังคมเมืองและครอบครัวเดี่ยว นโยบายทางการศึกษาต้องปรับปรุงใหม่เพื่อตอบสนองสภาพสังคมที่มีจำนวนเด็กน้อยและมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

จำนวนกวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนของทั้ง 3 สำนักพิมพ์มีทั้งหมด 135 บท ในชั้น ป. 2-6 มีจำนวนเกิน 20 บท กวีนิพนธ์ในชั้น ป. 1 มักมีการสอนเรื่องการอ่านอักษร และการกล่าวคำทักทาย ในชั้นอื่นๆ นอกจากมีเนื้อหากล่าวถึงธรรมชาติ ฤดูกาล เหมือนกวีนิพนธ์ในสมัยอื่นแล้ว ยังมีการแฝงความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว กิจกรรมในโรงเรียน

กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากสำนักพิมพ์ นิฮอนโอะเซกิ มี 12 บทคือ 「いるか」 谷川俊太郎 「はしるのだいすき」 まどみちお (ป. 1) 「たんぽぽ」 川崎洋 (ป. 2) 「なわ一本」 高木あき子 「三年よ」 阪田寛夫 (ป. 3) 「春の歌」 草野心平 「初雪」 大木実 (ป. 4) 「雲」 山村暮鳥 「山頂」 原田直友 「かきの実」 与田準一 「ふるさと」 高野辰之 (ป. 5) 「雪」 三好達治 (ป. 6)

กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากสำนักพิมพ์ มิซึมะระโอะโอะเซกิ มี 5 บทคือ 「くじらぐも」 なかがわりえこ (ป. 1) 「ふきのとう」 くだななおこ (ป. 2) 「春の歌」 草野心平 (ป. 4) 「ゆずり葉」 河井醉名 「生きる」 谷川俊太郎 (ป. 6)

กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากสำนักพิมพ์ โตเกียวโฆะเซกิ มี 12 บทคือ 「おさがふねをかきました」 まどみちお (ป.1) 「なみは手かな」 こわたたま 「食べもの」 なかえとしお (ป.2) 「金のストロー」 みずかみかずよ 「すいれんのはっぱ」 浦かずお 「夕日がせなかをおしてくる」 阪田寛夫 (ป.3) 「土」 三好達治 (ป.4) 「雑草のうた」 鶴岡千代子 「ぼくの家だけあかりがともらない」 野長瀬正夫 「川」 谷川俊太郎 (ป.5) 「スポーツ」 鶴見正夫 「けれども大地は」 新川和江 (ป.6)

มีกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์ในหนังสือเรียนของสองสำนักพิมพ์ ขึ้นไป 9 บทคือ 「スポーツ」 鶴見正夫 「紙風船」 黒田三郎 「ふるさと」 室生犀星 「白い建物」 村野四郎 「かぼちゃのつるが」 原田直友 「春の歌」 草野心平 「なわ一本」 高木あきこ 「夕日がせなかをおしてくる」 阪田寛夫 「落ち葉」 三越左千夫

ค.ศ. 2000-2014

การปรับปรุงการศึกษาหลังสภามติประชาชนมีบทบาทในการปรับปรุงการศึกษา เหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่ สังคมเศรษฐกิจมีรูปแบบไร้พรมแดน ปัญหาการกลั่นแกล้งในโรงเรียน การไม่เข้าเรียน อาชญากรรมโดยเด็ก ความเท่าเทียมกันที่มากขึ้นไป ระบบการศึกษาที่ตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมไม่ทัน

สำนักพิมพ์นิฮอนโฆะเซกิต้องปิดกิจการและยกเลิกการจัดพิมพ์หนังสือเรียนในปี ค.ศ. 2004 หลังจากตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือเรียนครั้งสุดท้ายใน ค.ศ. 2000 โดยมีนักวิจารณ์บางส่วนกล่าวว่าสาเหตุส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะมีการกล่าวถึงความรับผิดชอบต่อสงครามโลกครั้งที่สองของญี่ปุ่นในหนังสือเรียนชั้นมัธยมต้น⁶

หลัง ค.ศ. 2000 จำนวนกวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนของอีก 2 สำนักพิมพ์ ในชั้น ป. 2-6 มีจำนวนเกิน 20 บท กวีนิพนธ์ในชั้น ป. 1 มักมีการสอนเรื่องการอ่าน อักษร และการกล่าวคำทักทาย ในชั้นอื่นๆ กล่าวถึงธรรมชาติ ฤดูกาล ที่น่าสนใจคือมีการนำกวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนสมัยอื่นก่อนหน้ามาตีพิมพ์ใหม่อีกครั้ง มีการแฝงความหมายเกี่ยวกับความหวังและคุณค่าของชีวิต

กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากสำนักพิมพ์ มิทซึมุระโทะโฆะ มี 8 บทคือ 「うたにあわせてあいうえお」 く どう なおこ 「く じ ら ぐ も」 なかがわりえこ (ป.1) 「ふきのとう」 く どう なおこ 「大きく なあれ」 阪田寛夫 (ป.2) 「わたしと小鳥とすずと」 金子みすゞ (ป.3) 「春の歌」 草野心平 (ป.4) 「海雀」 北原白秋 (ป.5) 「生きる」 谷川俊太郎 (ป.6)

กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากสำนักพิมพ์ โตเกียวโฆะเซกิ มี 8 บทคือ 「たけのこぐん」 ぶしかえつこ (ป.2) 「夕日がせなかをおしてくる」 阪田寛夫 (ป.3) 「ふしぎ」 金子みすゞ 「よかったなあ」 まどみちお 「水平線」 小泉周二 (ป.4) 「水のころ」 高田敏子 (ป.5) 「五月」 室生犀星 「いのち」 小海永二 (ป.6)

มีกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์ในหนังสือเรียนของสองสำนักพิมพ์ ขึ้นไป 7 บทคือ 「いるか」 谷川俊太郎 「どきん」 谷川俊太郎 「春の歌」 草野心平 「紙風船」 黒田三郎 「ふるさと」 室生犀星 「雪」 三好達治 「生きる」 谷川俊太郎

จากการสำรวจข้างต้นทำให้ทราบว่า กวีนิพนธ์ที่มักนำมาประกอบการเรียนวิชาภาษาญี่ปุ่นในโรงเรียนประถมศึกษานั้น ล้วนถ่ายทอดความงดงามของชีวิตและธรรมชาติ ผู้แต่งส่วนใหญ่เป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงในวงการวรรณกรรมสำหรับเด็ก กวีนิพนธ์ทั้งหมดใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและงดงาม เหมาะสมกับระดับชั้นการศึกษาของนักเรียน กวีนิพนธ์ที่ได้รับการคัดสรรให้บรรจุในหนังสือเรียนในอดีต มีจำนวนไม่น้อยที่ยังคงนำมาใช้ในยุคหลังด้วย แม้ว่านโยบายการศึกษาของรัฐบาลมีการปรับเปลี่ยน ทั้งการลดเนื้อหาในช่วง ค.ศ. 1971-1983 ซึ่งพบว่ามี การตัดเรื่องอ่านที่เป็นวรรณกรรมไปบ้าง แต่กวีนิพนธ์สำหรับเด็กยังคงมีปรากฏอยู่แทบทุกระดับชั้น แสดงให้เห็นว่ากวีนิพนธ์เป็นเรื่องอ่านที่ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนภาษาญี่ปุ่น และยังปลูกฝังการเรียนรู้คุณค่าของสุนทรียศาสตร์ ยกระดับความคิดและจิตใจของผู้เรียน นอกจากนั้นกวีนิพนธ์แต่ละบทมีความสั้นกระชับ เหมาะกับการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและการส่งเสริมให้คิดอย่างอิสระ ตรงกับนโยบายปรับปรุงการศึกษาในสมัยใหม่ โดยเฉพาะการเน้นความเป็นปัจเจกของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

⁶ สืบค้นจากข่าวออนไลน์ สำนักข่าวฮูโอบีโอบี 2010 年 04 月 23 日 10 時 20 分 © 中央日報/中央日報日本語版

3. เนื้อหาบทกวีที่ปรากฏในหนังสือเรียน ในแต่ละสมัย

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบทกวีนิพนธ์บางส่วนจากการสำรวจ
ใน 2. โดยวิเคราะห์บริบททางสังคมและผู้แต่งประกอบ
แบ่งเป็น 4 ช่วงสมัยต่อไปนี้

3.1. บทกวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียน ค.ศ. 1952-1970

บทกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากและตีพิมพ์
ในหนังสือเรียนของสองสำนักพิมพ์ขึ้นไปคือ “กลีบ
ดอกไม้โปรยปราย” 「花ふぶき」(ป.5) แต่งโดยซะกะ
โมะโตะ เอ็ตสึโร (阪本越郎)

ซะกะโมะโตะ เอ็ตสึโร (Sakamoto Etsuro
1906-1969) เป็นกวีที่มีผลงานจำนวนมากตั้งแต่ก่อน

และระหว่างสงคราม เขาศึกษาอักษรศาสตร์สาขาจิตวิทยา
และยังเคยแปลบทกวีนิพนธ์ของเยอรมัน หลังสงคราม
เขามีบทบาทในวงการการศึกษา มีผลงานด้านการวิจารณ์
บทกวีนิพนธ์และการศึกษาศาสตร์แห่งบทกวีนิพนธ์ เขาเขียน
ทฤษฎีการอ่านและแต่งบทกวีนิพนธ์ซึ่งถูกนำไปใช้ประกอบ
หนังสือเรียนระดับมัธยมด้วย “กลีบดอกไม้โปรยปราย”
นี้ ใช้ภาษาเรียบง่าย ทำให้เกิดจินตภาพ การกล่าวถึง
กลีบดอกซากุระและการเดินทาง สะท้อนภาพสมัยสงคราม
เด็กผู้ชายที่ต้องมีหน้าที่เป็นทหารรับใช้ชาติกับความรู้สึก
คิดถึงบ้าน กลีบดอกซากุระที่ร่วงโปรยปรายไปในทุกที่
ยังสื่อถึงความเป็นคนญี่ปุ่น แผงความรู้สึกอาลัยอาวรณ์
เป็นบทกวีนิพนธ์ที่สร้างอารมณ์เศร้า เหงา และงดงาม

花ふぶき (阪本越郎) 東京書籍『小学校国語 5年上』1964 さくらの花の散る下に、 小さな屋根の駅がある。 白い花びらは散りかかり、 停車場の中は、 花びらで いっぱい 花びらは、男の子のぼうしにも、 せおった荷物の上にも来てとまる。 この村のさくらの花びらをつけたまま、 遠くの町へ行く子もあるんだな。 待合室のベンチの上にも、 白い花びらは散りかかり、 旅人は 花びらの上にこしかけて、 春の山脈をながめている。	กลีบดอกไม้โปรยปราย (ป. 5) ซะกะโมะโตะ เอ็ตสึโร เบื้องใต้กลีบดอกซากุระที่ร่วงหล่นมา คือหลังคาของสถานีรถไฟเล็กๆ กลีบสีขาวโปรยลงปกคลุม ที่จอดรถไฟ เต็มไปด้วยกลีบดอกไม้ เจ้ากลีบดอกไม้ หยุดพกบนหมวกของเด็กผู้ชาย และยังแหวะเหือนบนเป้สะพายหลัง มีเด็กบางคนที่ต้องจากไปแดนไกล ทั้งที่มีกลีบดอกไม้ติดไปด้วย บนมานั่งในห้องรอรถไฟ ก็มีกลีบสีขาวโปรยลงปกคลุม คนเดินทางนั่งบนกลีบสีขาวเหล่านั้น มองเหม่อไปยังเทือกเขาฤดูใบไม้ผลิ
--	--

3.2 กวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียน ค.ศ. 1971-1983

มีกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์ในหนังสือเรียนของสองสำนักพิมพ์ขึ้นไป เช่น “เพลงฝน” (ป. 2) ที่ซุรุมิ มะซะโอะ 「あめのうた」 鶴見正夫 กวีนิพนธ์ที่สำนักพิมพ์มีทซุรุมะโทะโอะเนะนามาตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งเช่น “แสงอาทิตย์ยามเย็นช่วยดันหลัง” (ป. 4) ซะกะตะ ฮิโรโอะ 「夕日がせなかをおしてくる」 阪田寛夫 “เพลงฤดูใบไม้ผลิ” (ป. 4) คุซะโนะ ซิมเปะอิ 「春の歌」 草野心平

ที่ซุรุมิ มะซะโอะ (Tsurumi Masao 1926-1995) เป็นนักเขียนรุ่นใหม่ที่มีผลงานเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กมากมาย เพลงและกวีนิพนธ์ของเขาได้รับรางวัลระดับสากลหลายชิ้น เขาสามารถใช้คำที่เรียบง่ายแต่ทำให้เด็กๆ วาดภาพตามได้ ทั้งจังหวะ เสียงและฉันทลักษณ์ มีรูปแบบที่ชัดเจนลงตัว กวีนิพนธ์บทนี้กล่าวถึงธรรมชาติแต่แฝงความหมายที่ลึกซึ้งของการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน แสดงให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ความปรารถนาดีของเพื่อนร่วมโลก

ซะกะตะ ฮิโรโอะ (Sakata Hiroo 1925-2005) เป็นนักเขียนที่ชื่นชอบศิลปะการแสดง นอกจากนวนิยาย หนังสือแปลแล้ว เขายังสร้างสรรค์กวีนิพนธ์และบทเพลงสำหรับเด็กที่มีท่วงทำนองที่ไพเราะและมี

ความหมายลึกซึ้ง โดยเลือกใช้คำที่เรียบง่ายและส่งเสริมจินตนาการ กวีนิพนธ์บทนี้นำชีวิตประจำวันมาแต่งเป็นเรื่องราวในจินตนาการ แสงอาทิตย์สามารถเป็นแรงผลักดันให้สู้ชีวิตได้ สอนให้ตระหนักถึงชีวิตคน ว่าแม้วันหนึ่งวันจะเรียบง่ายแต่ก็มีคุณค่า

คุซะโนะ ซิมเปะอิ (1903-1988) กวีที่มีภูมิลาเนาที่จังหวัดฟุกุชิมะ เข้ามาศึกษาในโรงเรียนมัธยมที่โตเกียว ย้ายไปเรียนที่ประเทศจีนและเดินทางกลับมา เขาได้สร้างสรรค์ผลงานควบคู่ไปกับนักเขียนและกวีชื่อดัง เช่น มิยะซะวะ เก็นจิ หนังสือรวมกวีนิพนธ์เล่มหนึ่งชื่อ “บันได 100 ขั้น” (『第百階級』 1928) แต่งเป็นเรื่องราวของ “กบ” เท่านั้น ตั้งแต่นั้นเขาก็ยังเขียนกวีนิพนธ์ในสายตาของกบมาตลอด กวีนิพนธ์บางส่วนของเขายังถูกนำมาประพันธ์ทำนองประกอบ ทำให้เป็นเพลงเด็กที่คุ้นหูด้วย กวีนิพนธ์ชื่อ “เพลงฤดูใบไม้ผลิ” นี้ นอกจากเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นด้านอักษรและคำศัพท์สำหรับเด็กประถมศึกษาแล้วยังสะท้อนความงดงามของธรรมชาติในมุมมองของสัตว์ตัวเล็กๆ ให้เด็กๆ ได้สังเกตและสัมผัสความรู้สึกของมัน ในคู่มือการสอนหลายแห่งยังมีแบบฝึกหัดให้นักเรียนคิดจินตนาการ ว่า “คุโมะ” หมายถึง “เมฆ” หรือ “แมงมุม” กันแน่

「あめのうた」 鶴見正夫 東京書籍 1974 あめは ひとりじゃ うたえない、 きつと だれかと いっしょだよ。 やねと いっしょに やねのうた つちと いっしょに つちのうた かわと いっしょに かわのうた はなと いっしょに はなのうた。 あめは だれとも なかよしで、 どんな うたでも しってるよ。 やねで とんとん やねのうた つちで びちびち つちのうた かわで つんつん かわのうた はなで しとしと はなのうた。	เพลงฝน (ป. 2) ที่ซุรุมิ มะซะโอะ ฝนนั้น ร้องเพลงคนเดียวไม่ได้ ต้องมีคนร้องด้วยกัน ร้องกับหลังคา เป็นเพลงหลังคา ร้องกับดิน เป็นเพลงดิน ร้องกับแม่น้ำ เป็นเพลงแม่น้ำ ร้องกับดอกไม้ เป็นเพลงดอกไม้ ฝนนั้น เป็นเพื่อนได้กับทุกคน ไม่ว่าเพลงไหนก็รู้จักหมด ร้องเพลงหลังคา เสียงตุบๆ ร้องเพลงดิน เสียงจ๊กจ๊ก ร้องเพลงแม่น้ำ เสียงซู่ซู่ ร้องเพลงดอกไม้ เสียงเปาะๆ
--	--

夕日が背中を押してくる 阪田寛夫 夕日が背中を 押してくる まっかな腕で 押してくる 歩くぼくの うしろから でっかい声で よびかける さよなら さよなら さよなら きみたち 晩ごはなが 待ってるぞ あしたの朝 ねすごすな 夕日が背中を 押してくる そんなに押すな あわてるな くるりふりむき 太陽に ぼくらは負けず となるんだ さよなら さよなら さよなら 太陽 晩ごはなが 待ってるぞ あしたの朝 ねすごすな 夕日が背中を 押してくる でっかい腕で 押してくる 握手しようか わかれ道 ぼくらはうたう 太陽と さよなら さよなら さよなら きょうの日 すてきな いい日だね あしたの朝 またあおう さよなら きょうの日 さようなら	“แสงอาทิตย์ยามเย็นช่วยดันหลัง” (ป.4) ชะกะตะ อีโระโอะ แสงอาทิตย์ยามเย็นช่วยดันหลัง ใช้แขนแดงๆ ดันหลัง ส่งเสียงดังมาจากด้านหลังพวกเราที่กำลังเดิน ลาก่อน ลาก่อน ลาก่อน พวกเจ้า อาหารเย็นรออยู่ พรุ่งนี้อย่าตื่นสายนะ แสงอาทิตย์ยามเย็นช่วยดันหลัง อย่าดันแรงสิ อย่าเพิ่งรีบ หันกลับไปมองตะวันตกแล้วก็ส่งเสียงตอบไม่ยอมแพ้ ลาก่อน ลาก่อน ลาก่อน ดวงอาทิตย์ อาหารเย็นรออยู่ พรุ่งนี้อย่าตื่นสายนะ แสงอาทิตย์ยามเย็นช่วยดันหลัง ใช้แขนท่อนใหญ่ดันหลัง จับมือกันหน่อย ถึงทางแยกแล้ว พวกเราร้องเพลงไปกับดวงอาทิตย์ ลาก่อน ลาก่อน ลาก่อน ลาแล้ววันนี้ เป็นวันที่ดีนะ พรุ่งนี้เข้าเจอกันใหม่ ลาก่อน วันนี้ ลาก่อน
---	---

「春のうた」 草野心平 光村図書4年生 国語 ほっ まぶしいな ほっ うれしいな みずは つるつる がぜは そよそよ ケルルン クック ああいいにおいだ ケルルン クック ほっ いぬのふぐりがさいている ほっ おおきなくもがうごいてくる ケルルン クック ケルルン クック 	เพลงฤดูใบไม้ผลิ (ป.4) ชุชนะ ชิมเปะอิ โอ๊ะ แดดจ้าจังเลย โอ๊ะ ตีใจจังเลย น้ำ ลื่นลื่น ลม พัดเบาๆ เย็นสบาย เกสรรุณ กุ๊ก โอ้ กลิ่นหอมสดชื่น เกสรรุณ กุ๊ก โอ๊ะ ดอกเวโรนิก้าบานอยู่ โอ๊ะ เมฆก้อนโตลอยมา (ในอีกความหมายหนึ่ง “เมฆมุมตัวใหญ่ขยับมา”) เกสรรุณ กุ๊ก เกสรรุณ กุ๊ก
---	---

ตัวอย่างกวีนิพนธ์นี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกวีนิพนธ์จำนวนมากที่นำมาใช้ในหนังสือเรียนชั้นประถมศึกษา ในยุคหลังสงครามจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 80 รูปแบบของกวีนิพนธ์นั้นประพันธ์โดยมีจังหวะและคำที่จำง่ายสามารถท่องตามหรือร้องเป็นเพลงโดยบางชิ้นมีทำนองแต่งประกอบด้วย นักเขียนมีความเชี่ยวชาญในด้านวรรณกรรมสำหรับเด็ก และมีความจริงจังในการส่งเสริมให้เด็กๆ รักการอ่านและรักในบทกวี เนื้อหาของกวีนิพนธ์ล้วนแต่แสดงความงดงามของสัตว์ต่างๆ ธรรมชาติรอบตัว แฝงแนวคิดที่ต้องการให้เด็กมีความผูกพันกับธรรมชาติและมีจินตนาการที่เป็นอิสระเสรี

ความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้สังคมญี่ปุ่นมีการแข่งขันสูง ปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรงขึ้นอย่างมากในช่วงทศวรรษที่ 70-80 ผู้วิจัยมองว่านักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กพยายามใช้กวีนิพนธ์ในหนังสือเรียนถ่ายทอดความงามของธรรมชาติให้เด็กๆ ตระหนักและเกิดความคิดและจินตนาการที่งดงามนอกเหนือจากการแข่งขันทางวิชาการที่เป็นกระแสสังคมในยุคนั้น

3.3. กวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียน ค.ศ. 1984-2000

มีกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์ในหนังสือเรียนของสองสำนักพิมพ์ขึ้นไป และกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากสำนักพิมพ์นิฮอนโอะซะเกกิ เช่น “โลมา (อยู่ไหม)” (ป. 2) 「いるか」 谷川俊太郎 “มีชีวิตรึ” (ป. 6) 「生きる」 谷川俊太郎 ของทะนิกะวะ ฌุนตะโร 「なわ一本」 (ป. 3) 高木あき子 「ふるさと」 高野辰之 (ป.5) กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากสำนักพิมพ์มิทซึมุระโทะโอะซะเกกิ เช่น 「くじらぐも」 なかが わりえこ (ป.1) 「ふきのとう」 くどうなおこ (ป. 2) 「春の歌」 草野心平 (ป. 4) 「ゆずり葉」 河井醉名 “ลูกพลับ” โยะตะ จุนอิชิ 「かきの実」 与田準一 「雪」 三好達治 (ป.6) กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากจากสำนักพิมพ์โตเกียว โอะซะเกกิ เช่น 「なみは手かな」 こわせたまみ (ป. 2) 「金のストロー」 みずかみかずよ 「夕日がせなかをおしてくる」 阪田寛夫 (ป.3) 「土」 三好達治 (ป. 4) 「スポーツ」 鶴見正夫 (ป. 6)

「いるか」 谷川俊太郎 日本書籍 1992 いるかいるか いないかいるか いないいないいるか いつならいるか よるならいるか またきてみるか いるかいるか いないかいるか いるいるいるか いっぱいいるか ゐているいるか ゆめみているか	โลมา(อยู่ไหม) (ป.2) ทะนิกะวะ ฌุนตะโร โลมา อยู่ไหม ไม่อยู่หรือโลมา ไม่อยู่ ไม่อยู่ โลมา จะอยู่เมื่อไร ตอนดึกอยู่ไหม ลองมาดูอีกทีไหม โลมา อยู่ไหม ไม่อยู่หรือโลมา อยู่ อยู่ โลมา โลมาอยู่กันเยอะเลย โลมาที่นอนอยู่ กำลังฝันอยู่หรือเปล่า
---	---

「生きる」 谷川 俊太郎 生きているということ 今生きているということ それはのどがかわくということ 木もれ陽がまぶしいということ ふっと或るメロディを思い出すということ くしゃみをする事 あなたと手をつなぐこと 生きているということ いま生きているということ それはミニスカート それはプラネタリウム それはヨハン・シュトラウス それはピカソ それはアルプス すべての美しいものに会おうということ そして かくされた悪を注意深くこばむこと 生きているということ いま生きているということ 泣けるということ 笑えるということ 怒れるということ 自由ということ 生きているということ いま生きているということ いま遠くで犬が吠えるということ いま地球が廻っているということ いまどこかで産声があがるということ いまどこかで兵士が傷つくということ いまぶらんこがゆれているということ いまいまが過ぎていくこと 生きているということ いま生きているということ 鳥ははばたくということ 海はとどろくということ かたつむりははうということ 人は愛するということ あなたの手のぬくみ いのちということ	“มีชีวิต” (ป.6) ทะนิกะวะ ณฺตะโร การมีชีวิตอยู่ การที่มีชีวิตอยู่ในตอนนี้ นั่นคือการที่เรารู้สึกหิวน้ำ รู้สึกเสียดตาเพราะแสงแดดที่ส่องลอดทิวไม้ การนึกถึงทำนองเพลงที่เคยได้ยินขึ้นมา การจาม หรือการจับมือเธออยู่ การมีชีวิตอยู่ การที่มีชีวิตอยู่ในตอนนี้ นั่นคือกระโปรงสั้นเหนือเข่า นั่นคือโดมดูดาว นักดนตรีเอกโจฮัน สเตราท์ จิตรกรชื่อปิกัสโซ เทือกเขาแอลป์ การได้เจอทุกสิ่งที่สวยงาม และการปฏิเสธความเลวร้ายที่แอบซ่อนอยู่ในใจ การมีชีวิตอยู่ การที่มีชีวิตอยู่ในตอนนี้ นั่นคือการที่เราร้องไห้ได้ การที่เราหัวเราะได้ การที่เรายังรู้สึกเกรงกลัว การที่เรามีอิสระ การมีชีวิตอยู่ การที่มีชีวิตอยู่ในตอนนี้ นั่นคือเสียงหมาเห่ามาแต่ไกล โลกยังคงหมุนอยู่ ที่ไหนสักแห่งยังมีทารกเกิดมา ที่ไหนสักแห่งยังมีทหารที่บาดเจ็บ ตอนนี้ชิงช้ายังแกว่งไกว ตอนนี้ ตอนนี้กำลังจะผ่านไปอีกแล้ว การมีชีวิตอยู่ การที่มีชีวิตอยู่ในตอนนี้ นกกระพือปีกบิน ทะเลส่งเสียงกังวาน หอยทากคลานตัวมดไต่ยัม ผู้คนรักกัน จับมืออบอุ่นของเธอ นั่นคือการมีชีวิต
--	---

กวีนิพนธ์ 2 บทนี้เป็นผลงานส่วนหนึ่งที่สร้างชื่อเสียงให้ ทะนิกะวะ ฌุนตะโร เป็นที่รู้จัก เนื้อหาให้กำลังใจและสะท้อนให้คิดถึงคุณค่าของชีวิต การใช้ชีวิตนั้นไม่ว่าจะเหนื่อยยากเต็มไปด้วยอุปสรรค หรือจะมีความสุขก็ตาม ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตล้วนมีความหมายที่มนุษย์ต้องยอมรับและควรภูมิใจกับการมีชีวิตอยู่ของตน

ทะนิกะวะ ฌุนตะโร (Tanikawa Shuntaro 1931-) เป็นกวี นักแปล นักวาดภาพ นักเขียนบทละคร

ได้รับรางวัลด้านอักษรศาสตร์มากมาย สร้างสรรค์ผลงานมาตลอดจนถึงทุกวันนี้ นับเพียงหนังสือรวมกวีนิพนธ์อย่างเดียวก็นับถึงกว่า 80 เล่ม กวีนิพนธ์สำหรับเด็กของเขาหลายชิ้นยังได้ถูกนำมาเป็นบทเพลง และมีกิจกรรมรณรงค์ด้านลิขสิทธิ์ในวงการกวีนิพนธ์ญี่ปุ่นด้วย เขาใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เรียบเรียงถ้อยคำอย่างสละสลวย แต่แฝงหลังปรัชญาในการดำรงชีวิตและการตระหนักถึงคุณค่าในตัวตน

かきの実 よだじゅんいち 東京書籍 つゆがしもに変わり、 しもは朝ごとに白くなる。 村のかきの実は、赤くうれ、 赤く、赤くうれ、 低いえだから、だんだんへっていく。 空は一日、青くすみ、 青く、青くすみ、 からすのむれが、 ごまをまいたように飛ぶ。 そんな日が続き、 同じような日が続き、 こずえに残されたかきの実、一つ。 実は赤く光り、 赤く、赤く光り、 冬が来た信号のように、 村でいちばん早く朝日をあびる。	“ลูกพลับ” โยะตะ จุนอิชิ ฤดูฝนเปลี่ยนเป็นน้ำค้างแข็ง น้ำค้างเป็นสีขาวทุกเช้า ลูกพลับในหมู่บ้านสีแดงสด สีแดง สีแดงสด ค่อยๆ หายไปจากกิ่งที่อยู่เตี้ยก่อน ฟ้าสีกระจ่างทั้งวัน สีฟ้า สีฟ้ากระจ่าง ฝูงนกกา บินเป็นกลุ่มกระจายกันเหมือนโรยงา วันแบบนี้ผ่านไปเรื่อยๆ วันแบบเดียวกันนี้ต่อเนื่องไป เหลือลูกพลับบนต้นหนึ่งผล ลูกพลับสีแดงเปล่งประกาย สีแดง สีแดงเปล่งประกาย เหมือนเป็นสัญญาณการมาถึงของฤดูหนาว ได้อาบแสงอาทิตย์เข้าก่อนใครในหมู่บ้าน
---	--

โยะตะ จุนอิชิ (Yoda Junichi 1905-1997) เป็นกวีและนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีตำแหน่งเป็นผู้นำกิจกรรมเพื่อเด็กมาตลอด เขาเคยเป็นบรรณาธิการนิตยสารอะกะอิโตะริ เช่นเดียวกับคิตะฮะระ ฮะกุซุและซุสึกิ มิเอะกิชิ นอกจากเขียนหนังสือแล้ว เขายังเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยนิฮนโจะฉิ และมีบทบาทในสมาคมนักเขียนของญี่ปุ่นด้วย กวีนิพนธ์บทนี้เป็นการเล่าเรื่องการเปลี่ยนของฤดูกาล ความงามของสิ่งเล็กน้อย กล่าวถึงลูกพลับกับพระอาทิตย์ซึ่งมีความหมายแฝงถึงการให้กำลังใจในการดำรงชีวิตต่อแม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนไป สะท้อนภาพสงครามในอดีตและความหวังในอนาคต นอกจากนั้นยังแฝงความหมายของความสำเร็จของสรรพสิ่งและคนแต่ละคน นอกจากนั้นประโยค “เหลือลูกพลับบนต้นหนึ่งผล” แฝงความหมายเกี่ยวกับความคาดหวังต่ออนาคตและการแสดงพลังชีวิตของสิ่งที่จะเกิดใหม่โดยใช้ธรรมเนียม “คิมะโมะริ” (木守り) คือการเหลือลูกพลับไว้บนต้นหนึ่งผลเพื่อให้ปีหน้าผลิดอกออกผลต่อไปมานำเสนอในกวีนิพนธ์

สภาพเศรษฐกิจของญี่ปุ่นชะงักงัน โดยเฉพาะหลังวิกฤติฟองสบู่แตกในช่วงปลาย ค.ศ. 1990 ความเจริญ

และการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเริ่มถูกตั้งคำถาม เกิดปัญหาสังคมและคดีอาชญากรรมเพิ่มขึ้นมากมาย ผู้คนให้นิยามว่าเป็นยุคของ “ทศวรรษที่หายไป” (The Lost decade) วัยเรียนและวัยรุ่นใช้ชีวิตอย่างไม่มีจุดหมาย ปัญหาการจัดการระบบการศึกษาแบบยูโตะริ (ผ่อนปรนลดจำนวนวิชาและปริมาณ) ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเด็กรุ่นใหม่กับผู้ใหญ่ในยุคก่อนหน้านี้ กวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนยุคนี้ นอกจากมีเนื้อหาสอนภาษาและทักษะในการอ่านและเขียนเหมือนกับที่เคยมีมาแล้ว ยังแฝงความหมายที่ลึกซึ้งของการให้กำลังใจ หรือเนื้อหาที่เกี่ยวกับการตระหนักรู้ของคุณค่าของชีวิตและสังคม

3.4 กวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียน

ค.ศ. 2000-2014

มีกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์ในหนังสือเรียนของสองสำนักพิมพ์ขึ้นไป เช่น “โลมา (อยู่ไหม)” (ป. 2) “มีชีวิต” (ป.6) ทะนิกะวะ มุนตะโร กวีนิพนธ์ที่สำนักพิมพ์มีทซุ มุระโทะโมะเนะนำมาตีพิมพ์เกิน 3 ครั้ง เช่น “ฉัน นกน้อย กระดิ่ง” (ป. 3) คะเนะโกะ มิซุสุ 「わたしと小鳥とすずと」 金子みすゞ 「春の歌」 草野心平 (ป. 4)

「わたしと小鳥とすずと」 金子 みすゞ 光村図書 2000 私が両手をひろげても、 お空はちっとも飛べないが、 飛べる小鳥は私のように、 地面を速く走れない。 私が体をゆすっても、 きれいな音はでないけど、 あの鳴る鈴は私のように、 たくさんな唄は知らないよ。 鈴と、小鳥と、それから私、 みんなちがって、みんないい。	ฉัน นกน้อย กระดิ่ง (ป.3) คะเนะโกะ มิซุสุ ถึงฉันจะกางแขนออกสุดสองข้าง ยังไม่อาจโฉบบินบนฟ้าได้ แต่นกน้อยบินเก่งนั้นใช่ ไม่อาจวิ่งรวดเร็วบนดินได้เหมือนฉัน ถึงฉันสั่นร่างกายอย่างไร ก็ไม่อาจมีเสียงใสกังวานได้ แต่กระดิ่งที่ส่งเสียงก้องนั้นใช่ ก็รู้จักเพลงมากมายเหมือนฉันหรอก ทั้งกระดิ่ง นกน้อยและตัวฉัน เราต่างกัน ทุกคนต่างมีดี
--	---

คะเนโกะ มิซุสุ (Kaneko Misuzu 1903-1930) เป็นนักเขียนสตรีที่มีชีวิตในช่วงปลายสมัยไทโช เธอเสียชีวิตด้วยวัยเพียง 26 ปี แต่ก็มีผลงานทั้งกวีนิพนธ์และบทเพลงถึงกว่า 500 บท โดยเขียนลงในนิตยสารสำหรับเด็กและผู้หญิงจนเป็นที่รู้จักและติดตาม กวีนิพนธ์บทนี้กล่าวถึงการที่คนมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนล้วนมีความสามารถและความดีของตน เป็นบทกลอนที่มีความหมายให้กำลังใจผู้อ่าน และสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่มีความหลากหลายมากขึ้น

กวีนิพนธ์ที่มีความหมายลึกซึ้ง เกี่ยวกับชีวิตและความเอื้ออาทรที่มนุษย์มีต่อกันเหล่านี้ ปรากฏในหนังสือเรียนของทั้งสามสำนักพิมพ์ และยังถูกนำมาตีพิมพ์ทั้งในหนังสือเรียนยุคก่อน 1990 และในศตวรรษที่ 21 ด้วยแสดงให้เห็นว่า แม้สังคมจะเปลี่ยนแปลงไป ญี่ปุ่นเข้าสู่การพัฒนาและความเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจ สังคมโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและความไร้พรมแดน กวีนิพนธ์ที่ถ่ายทอดความสำคัญของชีวิตคนยังได้รับการยอมรับและถูกนำมาใช้สร้างแรงบันดาลใจให้เด็กๆ การคัดเลือกกวีนิพนธ์เหล่านี้เป็นการสะท้อนภาพสังคมที่ผู้คนสิ้นหวังหรือต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ การอ่านบทประพันธ์นี้อาจทำให้เด็กๆ สะกิดใจเหลียวมองสิ่งรอบตัว เพื่อค้นหาตัวตนและความงดงามที่ซ่อนอยู่ในชีวิตประจำวันของพวกเขา

4. unสสุ

กวีนิพนธ์ของญี่ปุ่นวรรณคดีประเภทหนึ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมทรงคุณค่า มีความไพเราะและสืบทอดมานาน กวีนิพนธ์สำหรับเด็กแพร่หลายจากแนวคิดตะวันตกที่รับมาในสมัยเมจิ (ค.ศ. 1868) พร้อมกับระบบการศึกษาสมัยใหม่ นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กจำนวนหนึ่งถูกมองว่าผลิตงานเพื่อนโยบายทางการทหารของรัฐบาลในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้เกิดการรณรงค์และผลิตผลงานเพื่อเด็กอีกครั้งหลังสงครามสิ้นสุด และพ้นจากการควบคุมของสหรัฐอเมริกา

ผู้วิจัยได้ศึกษากวีนิพนธ์สำหรับเด็กที่ปรากฏในหนังสือเรียนของญี่ปุ่น โดยศึกษาแนวคิดและความหมายของกวีนิพนธ์แต่ละบทควบคู่กับบริบททางสังคมที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 4 ช่วงสมัยตามการเปลี่ยนแปลงของนโยบาย

ทางการศึกษา คือ ค.ศ. 1952-1971, 1971-1984, 1984-2000 และ 2000-2014 (อ้างอิงจากตาราง 1)

ค.ศ. 1952-1970 สมัยการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับความเจริญทางเศรษฐกิจ มีความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ความต้องการบุคลากรสูง รายได้ประชากรเพิ่มขึ้น ประชาชนมีความตื่นตัวทางการศึกษา กวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งจากและตีพิมพ์ในหนังสือเรียนของสองสำนักพิมพ์ขึ้นไปคือ “กลีบดอกไม้โปรยปราย” 「花ふりき」 (ป. 5) แต่งโดยซะกะโมะโตะเอ็ตสึโร (阪本越郎) ใช้ภาษาเรียบง่าย ทำให้เกิดจินตภาพ การกล่าวถึงกลีบดอกซากุระและการเดินทางสะท้อนการเปรียบเปรยถึงชีวิตและธรรมชาติ ยุคสมัยที่เปลี่ยนไปได้ลึกซึ้ง นอกจากนั้นช่วงทศวรรษที่ 70 มีงานเขียนและวรรณกรรมที่เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สองกลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง กวีนิพนธ์ที่สะท้อนความเศร้าโศกของสงครามจึงเป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดแนวคิดนี้สู่เด็กได้

ค.ศ. 1971-1983 เป็นสมัยของการปรับปรุงระบบการศึกษาภายใต้ความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างมั่นคง มีความเจริญทางเศรษฐกิจที่มั่นคง แต่ระบบการศึกษาเป็นแบบอัดแน่น รัฐบาลมีนโยบายให้โรงเรียนลดชั่วโมงเรียนและเนื้อหาวิชา (ยุคของ yutori to juujitsu) แม้ว่าหนังสือเรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับประถมศึกษาจะมีการปรับปรุงเนื้อหาและลดปริมาณเรื่องอ่านลง แต่จำนวนกวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนกลับเพิ่มขึ้น และมีจำนวนมากขึ้นตามลำดับชั้นปี กวีนิพนธ์ส่วนใหญ่กล่าวถึงธรรมชาติ ฤดูกาล การกล่าวถึงสัตว์ต่างๆ ในเชิงเปรียบเทียบเปรียบเทียบ การแฝงความหมายของความฝันหรือความหวัง การกล่าวถึงสันติภาพ มีกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์ในหนังสือเรียนของสองสำนักพิมพ์ขึ้นไป เช่น “เพลงฝน” ทัซุรุ มิสะซะโอะ 「あめのうた」 鶴見正夫 กวีนิพนธ์ที่สำนักพิมพ์มีทัซุระโทโมะนามาตีพิมพ์เกิน 3 ครั้งเช่น “แสงอาทิตย์ยามเย็นช่วยดันหลัง” ซะกะตะ ฮิโรโอะ 「夕日がせなかをおしてくる」 阪田寛夫 “เพลงฤดูใบไม้ผลิ” คุซะโนะ ซิมเปะอิ 「春の歌」 草野心平 ซึ่งสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการมีความหวังและการสู้ชีวิต และให้ความสำคัญกับธรรมชาติ

ค.ศ. 1984-2000 มีการปรับปรุงการศึกษาหลังการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล รูปแบบอุตสาหกรรมเปลี่ยนไป มีความเป็นสากล สังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร การศึกษาผ่อนคลายมากขึ้น ในขณะที่การกลั่นแกล้งในโรงเรียน การไม่เข้าเรียนเป็นปัญหารุนแรงขึ้น ประกอบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรงในช่วงทศวรรษที่ 70-80 ในหนังสือเรียนมีกวีนิพนธ์ปรากฏเป็นจำนวนมาก มีเนื้อหากล่าวถึงธรรมชาติ ฤดูกาล และยังแฝงความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว กิจกรรมในโรงเรียน ส่วนหนึ่งนำกวีนิพนธ์ที่เคยมีในหนังสือเรียนชั้นประถมศึกษาในยุคก่อนหน้านี้มีตีพิมพ์ใหม่ เช่น “ลูกพลับ” โยะตะ จุนอิชิ 「かきの実」 与田 準一 “โลมา (อยู่ใหม่)” ทะนิกะวะ ฌุนตะโร 「いるか」 谷川 俊太郎 ทั้งรูปแบบในการประพันธ์และแนวคิดที่กวีต้องการส่งเสริมให้เด็กๆ รักการอ่านและรักในบทกวี มีในกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับความงามของธรรมชาติและทำให้เกิดจินตนาการที่เป็นอิสระเสรี ลักษณะเช่นนี้ทำให้เห็นได้ว่านักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กพยายามใช้กวีนิพนธ์ตอบโต้กับการแข่งขันทางวิชาการที่เป็นกระแสสังคมในยุคนั้น

ค.ศ. 2000-2014 การศึกษาหลังสถาปนาประชาคม มีบทบาทในการปรับปรุงการศึกษา มีการปรับให้เหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่ สังคมเศรษฐกิจมีรูปแบบไร้พรมแดน แต่เมื่อสภาพเศรษฐกิจของญี่ปุ่นชะงักงัน โดยเฉพาะหลังวิกฤติฟองสบู่แตกในช่วงปลาย ค.ศ. 1990 ความเจริญและการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเริ่มถูกตั้งคำถาม เกิดปัญหาสังคมและคดีอาชญากรรมเพิ่มขึ้นมากมาย ผู้คนให้นิยามว่าเป็นยุคของ “ทศวรรษที่หายไป” (The Lost decade) วัยเรียนและวัยรุ่นใช้ชีวิตอย่างไม่มีความฝัน ปัญหาการจัดการ

ระบบการศึกษาแบบยูโตะริ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเด็กรุ่นใหม่กับผู้ใหญ่ในยุคก่อนหน้านี้ กวีนิพนธ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนยุคนี้ แฝงความหมายที่ลึกซึ้งของการให้กำลังใจ ชีวิตและความเอื้ออาทรที่มนุษย์มีต่อกัน การตระหนักรู้ของคุณค่าของชีวิตและสังคม กวีนิพนธ์เหล่านี้ปรากฏในหนังสือเรียนของทั้งสามสำนักพิมพ์ และยังถูกนำมาตีพิมพ์ทั้งในหนังสือเรียนยุคก่อน 1990 และในศตวรรษที่ 21 ด้วย เช่น “มีชีวิต” (ป. 6) ทะนิกะวะ ฌุนตะโร 「生きる」 谷川 俊太郎 “ฉัน นกน้อย กระตัง” (ป.3) คะเนะโกะ มิซุสุ 「わたしと小鳥とすずと」 金子 みすゞ ซึ่งเหมือนเป็นภาพสะท้อนสังคมที่ผู้คนสิ้นหวังหรือต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รู้สึกสับสนในความแตกต่าง แสดงให้เห็นว่า แม้ญี่ปุ่นเข้าสู่การพัฒนาและความเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจ ในสังคมโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและความไร้พรมแดน กวีนิพนธ์ที่ถ่ายทอดความสำคัญของชีวิตคนยังได้รับการยอมรับและถูกนำมาใช้สร้างแรงบันดาลใจให้เด็กๆ มีความหวังและค้นหาตัวตน

กวีนิพนธ์ในหนังสือเรียนระดับประถมศึกษาตั้งแต่สมัยหลังสงครามจนถึงศตวรรษที่ 21 สามารถช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่น 3 ประเด็นคือ 1. ส่งเสริมความรู้และทักษะ 2. สร้างความสามารถทางการคิด การตัดสินใจ การนำเสนอ 3. ผลักดันให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้ความเป็นมนุษย์ ซึ่งสำนักพิมพ์ผู้ผลิตพยายามตอบสนองนโยบายของรัฐบาลมาตลอด ทั้งจำนวนกวีนิพนธ์และเนื้อหาการนำเสนอมีความคล้ายคลึงกันทุกช่วงสมัย คือสะท้อนความผูกพันกับธรรมชาติและความงามของชีวิต แม้ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนไป แต่กวีนิพนธ์สำหรับเด็กยังมีความสำคัญต่อการการศึกษาอยู่เสมอมา

เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] __『小学国語』昭和 26 年度～平成4年 (1951－1992). 日本書籍.
- [2] __『わたしたちの小学国語』平成4年～平成12年度 (1992～2000). 日本書籍.
- [3] __『小学新国語』昭和29年度～平成4年 (1954－1992). 光村図書.
- [4] __『国語』平成4年～平成26年度 (1992～2014). 光村図書.
- [5] __『新しい国語』昭和25年度～平成26年度 (1950～2014). 東京書籍.
- [6] 幾田伸司. (2015). 『坂本越郎の詩教育についての一考察』神戸大学. Retrieved from <http://ci.nii.ac.jp/els/contents110002691108.pdf?id=ART0002966380>
- [7] 池上彰. (2014). 『池上彰の「日本の教育」がよくわかる本』PHP 研究所.
- [8] 石原千秋. (2009). 『国語教科書の中の日本』筑摩書房.
- [9] 石原千秋 (監修) 新潮文庫編集部 (編) (2014). 『新潮ことばの扉 教科書で出会った名詩一〇〇』新潮文庫.
- [10] 石原千秋. (2015). 『新潮ことばの扉 教科書で出会った名句・名歌三〇〇』新潮文庫.
- [11] 海後宗臣. (1999). 『教科書でみる近現代日本の教育』東京書籍.
- [12] 海後宗臣 (編). (1964). 『日本教科書大系 近代編 第九巻 国語 (六)』講談社.
- [13] 唐澤富太郎. (1956). 『教科書の歴史』創文社.
- [14] 神田和正. (2004). 『小学校国語科教育の実践・研究』溪水社.
- [15] 樹下龍児. (2011). 『おもしろ図像で楽しむ近代日本の小学教科書』中央公論社.
- [16] 沢村光博. (1966). 『教科書の詩：どう考えどう教えるか』少年写真新聞社.
- [17] 柴田義松、斉藤利彦. (2005). 『教育史』学文社.
- [18] 高橋哲哉. (2004). 『教育と国家』講談社現代新書.
- [19] 鳥越信. (2006). 『はじめて学ぶ日本児童文学史』ミネルヴァ書房.
- [20] 文芸春秋編. (2005). 『教科書で覚えた名詩』文春文庫プラス.
- [21] 文部科学省, 学制百年史編集委員会. (2009). 『戦後教育改革の流れ』Retrieved from www.mext.go.jp/b_menu/kihon/data/d002.pdf
- [22] 山口昌男. (2009). 『目で見える文学・文芸人物辞典』日本図書センター.

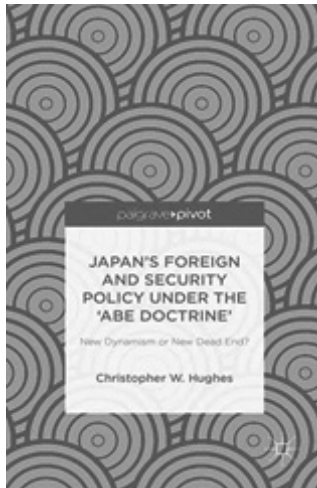
หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Affiliation: Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

Corresponding email: patonhipat@gmail.com

บทวิจารณ์หนังสือ Book Review

Japan's Foreign and Security Policy Under the 'Abe Doctrine':
New Dynamism or New Dead End?

ชื่อผู้เขียน	Christopher W. Hughes
สำนักพิมพ์	Palgrave Macmillan
ปีที่พิมพ์	2015
จำนวนหน้า	114 หน้า

นายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ ได้ชื่อว่าเป็นคนที่มี ความคิดแนวอนุรักษนิยมและรักชาติมาก ในขณะที่ เขาเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ได้มีความเพียรพยายามใน การดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่ทำให้ญี่ปุ่น มีบทบาทเด่นด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาค หลายประการ ซึ่งนโยบายดังกล่าวนี้ได้รับการวิพากษ์ วิจารณ์ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ทั้งในด้าน ที่เห็นด้วยและคัดค้าน รวมถึงวิกฤตการณ์ก่อนนโยบาย ดังกล่าว เนื่องจากนโยบายของเขามีความแตกต่างไป จากแนวทางเดิมของนโยบายต่างประเทศ และนโยบาย ความมั่นคงของประเทศมาก

ในปี 2015 Christopher W. Hughes ได้ตีพิมพ์ หนังสือเรื่อง Japan's Foreign and Security Policy Under the 'Abe Doctrine': New Dynamism or New Dead End ? ขึ้น ในช่วงเวลาระหว่างกลางสมัย ที่ 2 ของการเป็นผู้นำในการจัดตั้งรัฐบาลของนายชินโซ อาเบะ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษานโยบายต่างประเทศ และนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่นในยุคสมัยของนายก รัฐมนตรีอาเบะ ภายใต้ “หลักการอาเบะ” (Abe Doctrine)

ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า เป็นหลักการที่วางอยู่บน อุดมการณ์แบบ Revisionism (ลัทธิแก้ หรือ การปฏิรูป ลัทธิใหม่) และมีทิศทางนโยบายที่รุนแรง (Radical) รวมทั้งประเมินความสำคัญของ “หลักการอาเบะ” ที่มีต่อ นโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่น และสุดท้ายได้วิเคราะห์ว่านโยบายนี้จะนำไปสู่พลวัตใหม่ ของการดำเนินนโยบายหรือจุดสิ้นสุดทางการทูต ของรัฐบาลนี้

หนังสือเล่มนี้มีความหนา 114 หน้า ได้พยายาม ตอบคำถามดังกล่าวโดยการวิเคราะห์เชิงลึกในเรื่องพื้นฐาน ของอุดมการณ์และเป้าหมายนโยบายของ “หลักการอาเบะ” รวมทั้งตรวจสอบว่า สิ่งเหล่านี้มีบทบาทต่อทิศทาง นโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่น ในประเด็นที่สำคัญ 3 ประการอย่างไร กล่าวคือ หนึ่ง สมรรถนะ ในด้านการป้องกันประเทศของญี่ปุ่น สอง ความสัมพันธ์ และความเป็นพันธมิตรระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐ และสาม ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศในเอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งหมายถึง จีน เกาหลีใต้ และประเทศในกลุ่มอาเซียน

ผู้เขียนได้พยายามอธิบายให้เห็นว่า นายกรัฐมนตรีอาเบะ เป็นผู้มึนอุดมการณ์แบบการปฏิรูปลัทธิใหม่ (Revisionism) ในเวลาเดียวกันก็มีอุดมการณ์รักชาติ (Nationalism) ด้วย ดังนั้นนโยบายของเขาภายใต้หลักการอาเบะ จึงมีลักษณะสุดโต่ง รุนแรง เพราะเขาเชื่อว่า นโยบายนี้จะนำไปสู่การทำให้ประเทศมีบทบาทมากขึ้นและสถานะของประเทศจะเป็นที่ยอมรับในสังคมนานาชาติมากขึ้น ในเวลาเดียวกันผู้เขียนก็กล่อกึ่งด้วยว่า แม้ว่าทิศทางนโยบายนี้จะนำไปสู่ความสำเร็จในระยะแรกในแง่ของการยกระดับสถานะและบทบาทของประเทศ รวมทั้งสร้างอิทธิพลของประเทศในภูมิภาคและในโลก แต่ยุทธศาสตร์นี้ก็มีลักษณะ “ทัศนวิสัยสั้น” สำหรับเป้าหมายระยะกลางและระยะยาวของนโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคง รวมทั้งเป็นการยากที่จะรักษาความยั่งยืนของนโยบายนี้เอาไว้ได้ ซึ่งอาจมีผลต่อการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของประเทศในที่สุดด้วย

ผู้เขียนได้แสดงทัศนะว่า ผู้เขียนอยู่ฝ่ายเดียวกับผู้วิจารณ์นโยบายของญี่ปุ่นคนอื่นๆ ที่ว่านโยบายของนายกรัฐมนตรีอาเบะนี้ มีลักษณะที่เป็นจุดจบ (Dead End) สำหรับนโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคงของประเทศมากกว่าจะเป็นการนำไปสู่พลวัตใหม่ๆ และผลของนโยบายนี้จะไม่เป็นเพียงแค่การก้าวไปสู่การขาดพลังผลักดันในระดับนานาชาติเท่านั้น หากยังพาไปสู่ความเสียหายในระยะยาวของความสัมพันธ์ในระดับภูมิภาคของญี่ปุ่นด้วย ในตอนท้ายของหนังสือ ผู้เขียนยังได้สรุปให้เห็นถึง ความขัดกันของหลักการที่นายกรัฐมนตรีอาเบะนำเสนอ มากกว่าการที่นโยบายนั้นๆ จะผลิตทิศทางใหม่ หรือยุทธศาสตร์ใหม่ที่ชัดเจนสำหรับญี่ปุ่น ในทางกลับกัน “หลักการอาเบะ” น่าจะทำให้เกิดนโยบายต่างประเทศแบบที่พยากรณ์ไม่ได้ มีลักษณะแข็งขัน และเป็นศัตรูกับประเทศเพื่อนบ้านหรือแม้แต่กับพันธมิตรเช่น สหรัฐเองก็ตาม ซึ่งผู้เขียนสรุปลักษณะดังกล่าวของญี่ปุ่นว่าเป็น สัจนิยมที่นำพาขึ้นเคืองใจ (Resentful Realism)

หนังสือประกอบด้วยทั้งหมด 6 บท โดยบทที่ 1 เป็นบทนำที่กล่าวถึงความเชื่อและข้อถกเถียงของผู้เขียน รวมทั้งวิธีการศึกษาและอธิบายเพื่อตอบคำถามหรือข้อถกเถียงดังกล่าว ในบทที่ 2 ผู้เขียนได้วิเคราะห์แนวคิดและอุดมการณ์ของนายกรัฐมนตรีอาเบะ และ

หลักการอาเบะ โดยแสดงให้เห็นว่าเขาเป็นพวกลัทธิแก้ (Revisionist) ซึ่งมีแนวคิดแบบประเพณีนิยมแบบช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เชื่อในความยิ่งใหญ่ของประเทศ ความพยายามในการขยายอำนาจ (จักรวรรดิ) และสถาปนาประเทศให้เป็นมหาอำนาจในระดับต้นๆ ของโลก ซึ่งในช่วงหลังสงคราม ลักษณะดังกล่าวจะปรากฏในรูปของความพยายามในการมีนโยบายที่เป็นอิสระจากสหรัฐ และการมีบทบาทเด่นในภูมิภาค และมีอิทธิพลต่อประเทศเพื่อนบ้าน เป็นรัฐเสรีนิยมที่มีอำนาจและต่อต้านรัฐเผด็จการ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าหลักการอาเบะจะมีลักษณะที่นำไปใช้ได้จริง (pragmatic) แต่ก็มีความแตกต่างจากลักษณะของ “หลักการโยชิเดะ” (Yoshida Doctrine) อันเป็นทิศทางของนโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่นเดิมที่มีมาตั้งแต่หลังสงคราม อันวางอยู่บนหลักการการรักษาสถิตประโยชน์แห่งชาติ และการรักษาสมดุลของอำนาจในภูมิภาค ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงแนวคิด-อุดมการณ์แบบการปฏิรูปลัทธิใหม่ (Revisionism) ของนายกรัฐมนตรีอาเบะ ผ่านการดำเนินการต่างๆ เช่น ความพยายามในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะมาตรา 9 ความพยายามในการใช้คำที่หมายถึง comfort woman ไปในลักษณะที่หมายถึงโสเภณี และการไปเยี่ยมศาลเจ้ายาสุฮิโน รวมทั้งการทำลายต่อคำตัดสินของศาลระหว่างประเทศว่าด้วยอาชญากรรมสงคราม เป็นต้น

บทที่ 3 ถึง บทที่ 5 เป็นการขยายความและประเมินผลของหลักการอาเบะ ที่มีต่อนโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคง โดยเน้นที่ประเด็นสำคัญ 3 เรื่องคือ นโยบายความมั่นคงและสมรรถนะทางทหาร ความสัมพันธ์กับสหรัฐ และความสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยในบทที่ 3 ผู้เขียนได้อธิบายว่า แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงนโยบายความมั่นคงและการเพิ่มสมรรถนะของกองกำลังป้องกันตนเองของญี่ปุ่นจะมีความจำกัดและเป็นสัดส่วนที่ไม่มาก แต่มีความสำคัญมาก เพราะสิ่งนี้เป็นการแสดงถึงความสำคัญที่น้อยลงของรัฐธรรมนูญ ลดข้อจำกัดทางการเมืองต่อการใช้อำนาจทางทหาร และการสร้างจุดหมายสำหรับการส่งกองกำลังออกไปยังภูมิภาคและพื้นที่อื่นของโลก โดยเฉพาะประเด็นที่สำคัญที่สุดคือการยกเลิกการใช้สิทธิการป้องกันตนเองร่วม (Collective Self-Defense) ซึ่งผู้เขียนได้แสดงหลักฐานของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวผ่านการเปลี่ยนแปลงในเชิงกฎหมาย

และแผนปฏิบัติการที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลง ยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Strategy) แนวปฏิบัติเรื่องการป้องกันประเทศ (National Defense Program Guidelines) และ กฎหมายเกี่ยวกับความลับของรัฐ (State Secrecy Law) ในระดับปฏิบัติการมีการผ่อนปรนเกี่ยวกับการห้ามส่งออก อาวุธ และการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาเป็น ไปเพื่อกิจกรรมหรือวัตถุประสงค์ทางทหารได้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่มีความอ่อนไหวมากที่สุด ในเรื่องนี้ก็คือการตีความเรื่องสิทธิป้องกันตนเองร่วม เพื่อเปิดโอกาสให้ประเทศมีบทบาทด้านความมั่นคง เพิ่มขึ้น ซึ่งผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า อันที่จริงแล้วนายกรัฐมนตรีอาเบะต้องการที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญมากกว่า แต่ด้วยการที่ตระหนักว่า การแก้ไขรัฐธรรมนูญไม่สามารถทำได้โดยง่ายและเร็ว ดังนั้น เพื่อตอบสนองต่อนโยบาย ให้ได้ทันกับการที่ตั้งเป้าหมายไว้ นายกรัฐมนตรีอาเบะ จึงเลือกใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงการตีความรัฐธรรมนูญ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิป้องกันตนเองร่วมแทน โดยการตีความว่า ญี่ปุ่นสามารถมีส่วนร่วมกับพันธมิตร ในประเด็นความมั่นคงได้ และผู้เขียนยังได้อธิบาย ในรายละเอียดถึงกระบวนการต่างๆ ที่นายกรัฐมนตรีอาเบะ ได้พยายามดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการ ตีความดังกล่าว เช่น การออกกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการตั้งคณะทำงาน เป็นต้น ซึ่งความพยายามดังกล่าวนี้ มีเป้าหมายไกลที่สุด คือการมุ่งไปสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ประเทศหลุดพ้นจากข้อจำกัดทางกฎหมายใน การมีบทบาทด้านความมั่นคงที่เพิ่มมากขึ้น อันเป็น เป้าหมายสูงสุดของนายกรัฐมนตรีอาเบะ ในการที่จะ ยกกระดับสถานะของประเทศตามแนวทางการปฏิรูป ลัทธิใหม่ (Revisionism)

ในบทที่ 4 ผู้เขียนประเมินว่า แม้ว่าญี่ปุ่นจะ สนับสนุนนโยบายความเป็นพันธมิตรระหว่างสองฝ่าย และนโยบาย Rebalancing ของสหรัฐในภูมิภาค แต่ความสัมพันธ์สองฝ่ายก็ไม่ได้ราบรื่น เพราะญี่ปุ่นประสบ ปัญหาการเมืองภายในหลายเรื่อง เช่น การย้ายฐานทัพ ในโอกินาวา การเจรจาเขตการค้าเสรีทรานส์แปซิฟิก (Trans Pacific Partnership : TPP) รวมถึงความกังวลใจของสหรัฐต่อแนวทาง การปฏิรูปลัทธิใหม่ (Revisionism) ของนายกรัฐมนตรีอาเบะ เป็นต้น ในด้านของความเป็น พันธมิตรด้านความมั่นคง ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นมีความ

พยายามในการทบทวนแก้ไขแผนปฏิบัติการด้านการป้องกัน ประเทศมาตั้งแต่ปี 1997 โดยการพยายามปรับความ ร่วมมือสองฝ่ายให้ทันต่อสถานการณ์เพื่อตอบสนองต่อ การโจมตีทางอาวุธ การต่อต้านการก่อการร้าย การต่อ ด้านโจรสลัด การรักษาสันติภาพ และการให้ ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาทุกข์และความช่วยเหลือ เพื่อมนุษยธรรม ญี่ปุ่นมีความต้องการที่จะรวมเรื่อง นโยบายความมั่นคงแห่งชาติของตนเข้าไปในนโยบาย Rebalancing และยุทธศาสตร์ทางทหารที่กว้างกว่า นั้นของสหรัฐ อย่างไรก็ตาม กระบวนการทบทวนแนว ปฏิบัติด้านการป้องกันประเทศก็ไม่ได้รับการดำเนินการ โดยราบรื่น ในเวลาเดียวกัน แม้ว่าความร่วมมือระหว่าง ญี่ปุ่นกับสหรัฐจะดูเหมือนมีความแน่นแฟ้น แต่ผู้เขียน ก็ได้อธิบายให้เห็นว่า รากฐานของความสัมพันธ์ไม่ได้ แน่นแฟ้นมากดังที่นายกรัฐมนตรีอาเบะกล่าวอ้าง รวมทั้ง ญี่ปุ่นยังมีความรู้สึกไม่มั่นใจในการประกันความมั่นคง ของสหรัฐที่มีต่อญี่ปุ่นด้วย ความกลัวการถูกละเลยจาก สหรัฐยังเป็นกระแสที่มองเห็นได้ ในขณะที่ความพยายาม ในการกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐของนายกรัฐมนตรี อาเบะก็ไม่ก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้าเสรีฐานทัพใน โอกินาวา หรือการเจรจาเขตการค้าเสรีทรานส์แปซิฟิก ที่ได้รับการคัดค้านจากฝ่ายต่างๆ ในประเทศโดยเฉพาะ ภาคเกษตร และในประการสุดท้าย ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า อุดมการณ์การปฏิรูปลัทธิใหม่ (Revisionism) และ พฤติกรรมการไปเยี่ยมศาลเจ้า Yasukuni ของนายกรัฐมนตรี อาเบะ ทำให้สหรัฐเกิดความระแวงแคลงใจในความ พยายามที่จะมีอำนาจของญี่ปุ่น และมีผลทำให้ความสัมพันธ์ สองฝ่ายแย่ง เพราะเกิดความกังวลในฝ่ายสหรัฐว่า ด้วยอุดมการณ์ของนายกรัฐมนตรีอาเบะนี้แทนที่ญี่ปุ่น จะเป็นฝ่ายสนับสนุนสหรัฐ เอาเข้าจริงแล้วอาจจะกลายเป็นว่า สหรัฐเป็นผู้สนับสนุนการกลายเป็นมหาอำนาจ ทางทหาร หรือสนับสนุนนโยบายรักษาสันติภาพในแบบ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ของนายกรัฐมนตรีอาเบะ ซึ่งสถานการณ์นั้นจะเป็นอันตรายต่อสหรัฐมากกว่าเป็นผลดี

สำหรับบทที่ 5 ผู้เขียนก็ได้ประเมินผลของ หลักการอาเบะต่อความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับ ประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ โดยผู้เขียนแสดงความเห็นว่า หลักการ อาเบะ ชักนำให้เกิดความพยายามในการเป็นผู้นำ ในภูมิภาคของญี่ปุ่นโดยการตีกรอบ (ล้อมกรอบ) จีน

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนก็แสดงให้เห็นว่า การทูตของ นายกรัฐมนตรีอาเบะมีข้อจำกัด และแทนที่ญี่ปุ่นจะเป็น ฝ่ายล้อมกรอบจีน การณ์กลับกลายเป็นว่า การทูตของ นายกรัฐมนตรีอาเบะไม่ได้ผล แต่กลับทำให้ญี่ปุ่นเป็น ฝ่ายถูกโดดเดี่ยว โดยผู้เขียนได้ยกตัวอย่างของความ พยายามของญี่ปุ่นในการสร้างความสัมพันธ์กับ ประเทศต่างๆ ทั้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออก เช่น เกาหลีใต้ และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ประเทศสมาชิกอาเซียน และประเทศอื่นๆ นอกจากนี้ 2 กลุ่มนี้ เช่น ตุรกี ออสเตรเลีย อินเดีย เป็นต้น เพื่อปิดล้อม จีน หรือ แสวงหาพันธมิตรในประเด็นที่มีความขัดแย้ง กับจีน เช่น ข้อพิพาทเรื่องดินแดนในทะเลจีนใต้ และ ทะเลจีนตะวันออก เป็นต้น แต่ก็ดูเหมือนว่า ความพยายาม ดังกล่าวนี้อาจไม่ได้ผลที่จำกัด ส่งผลให้เกิดความล้มเหลว ในการแปลความสัมพันธ์ดังกล่าวไปสู่การคั่งค้างกับจีน อย่างไรก็ดี มีประเด็นหนึ่งที่นับได้ว่ามีความก้าวหน้า นั่นคือ การที่ทั้งจีนและญี่ปุ่นยอมรับว่าปัญหาความขัดแย้ง ในทะเลจีนตะวันออกเป็นรากฐานของปัญหาความขัดแย้ง ของทั้งสองฝ่าย ซึ่งการที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับว่า มีปัญหานี้เป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้สถานการณ์ที่ซงกั๊ง สามารถ เคลื่อนไปสู่การแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาก็ได้และ มีผลทำให้การทำงานในระดับปฏิบัติการได้รับการดำเนินการใหม่อีกครั้ง

สำหรับบทสรุปท้ายที่เป็นบทสรุป ผู้เขียนได้เน้นย้ำ อีกครั้งถึงทิศทางนโยบายของนายกรัฐมนตรีอาเบะ ว่าเป็นแบบการปฏิรูปลัทธิใหม่ (Revisionism) และแม้ว่า “หลักการอาเบะ” จะถูกประยุกต์ใช้ในนโยบายที่สำคัญ ทั้ง 3 เรื่อง คือ นโยบายความมั่นคงและการเพิ่ม สมรรถนะให้กองกำลังป้องกันตนเอง ความสัมพันธ์กับสหรัฐ และความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในลักษณะเดียวกัน แต่ผลลัพธ์ของการดำเนินนโยบายดังกล่าวก็ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ นโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่นมีความก้าวหน้า และเปลี่ยนแปลงไปมาก ในขณะที่ความสัมพันธ์กับ สหรัฐดูเหมือนว่า จะมีความสัมพันธ์ที่ก้าวหน้าเช่นกัน แต่ไม่ราบรื่น ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศ ในเอเชียตะวันออกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะ

ซงกั๊ง หรือถดถอย นอกจากนั้น ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้ง 3 ประการของทิศทางการดำเนิน นโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่น กล่าวคือ หนึ่ง การสนับสนุนคุณค่าสากล และแนวคิด เสรีนิยม แต่ก็มีอุดมการณ์ การปฏิรูปลัทธิใหม่ (Revisionism) ซึ่งขัดแย้งกับคุณค่าและแนวคิดดังกล่าว สอง การยุติระบอบหลังสงคราม โดยการตีความ ประวัติศาสตร์ใหม่ ไม่ได้ทำให้ระบอบหลังสงครามยุติลง แต่กลับเพิ่มความขัดแย้ง และสาม แม้ว่าญี่ปุ่นจะ พยายามดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระจากสหรัฐ หากแต่ก็ยัง พึ่งพิงสหรัฐอยู่ในด้านความมั่นคงทำให้เกิดความขัดแย้งว่า ในที่สุดแล้ว ญี่ปุ่นจะพยายามเป็นอิสระ หรือต้องการพึ่งพิง สหรัฐ จากความขัดแย้งดังกล่าวทำให้ผู้เขียนสรุปว่า หลักการอาเบะไม่น่าจะนำไปสู่ทางออกของปัญหา และตอบสนองต่อความต้องการของประเทศในการสร้าง นโยบายที่สนับสนุนการมีบทบาทนำของญี่ปุ่นในภูมิภาคได้ แต่ สถานการณ์จะกลายเป็นว่า ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายแบบที่เรียกว่า สัจนิยมที่น่าขุ่นเคืองใจ (Resentful Realism) มากกว่า

ข้อถกเถียงที่ผู้เขียนนำเสนอในหนังสือเล่มนี้ แม้ว่า จะมีได้เป็นประเด็นใหม่มากนัก แต่ก็มีคำถามต่อเหตุการณ์ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นประเด็นที่กำลังได้รับความสนใจ เป็นอย่างมาก นอกจากนั้น แม้ว่าจะเคยมีคำอธิบายต่อ การดำเนินนโยบายของนายกรัฐมนตรีอาเบะ มาบ้างแล้ว แต่การอธิบายหลักการอาเบะ และการดำเนินนโยบายต่างๆ ของเขา โดยใช้กรอบแนวคิดการเป็นผู้นำที่มีอุดมการณ์แบบ การปฏิรูปลัทธิใหม่ (Revisionism) นับว่าเป็นเรื่องใหม่ และผู้เขียนได้วิพากษ์นโยบายของนายกรัฐมนตรีอาเบะ อย่างชัดเจน และเต็มไปด้วยหลักฐานที่ละเอียดทั้งในเชิง เอกสาร ลำดับขั้นตอน และระยะเวลา ในเวลาเดียวกัน แม้ว่าผู้เขียนจะให้รายละเอียดต่างๆ มาก แต่ผู้เขียนก็เขียน ได้อย่างสั้น กระชับ อ่านเข้าใจได้ไม่ยาก โดยเฉพาะสำหรับ ผู้ที่มีความรู้พื้นฐานหรือติดตามเรื่องราวเหล่านั้นบ้าง หากสำหรับคนที่ไม่เคยรู้เรื่องนี้มาก่อน ก็อาจจะประสบ ปัญหาในการทำความเข้าใจและติดตามสถานการณ์อยู่บ้าง อย่างไรก็ดี อาจกล่าวได้ว่า หนังสือเล่มนี้เป็นการวิเคราะห์ นโยบายต่างประเทศ และนโยบายความมั่นคงของญี่ปุ่น ที่ก้าวหน้า ทันสมัยที่สุดเล่มหนึ่งในขณะนี้

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Affiliation: Faculty of Political Science, Thammasat University

Corresponding email: mirtu06@yahoo.com

วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา

สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ห้อง 606 เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทรศัพท์/โทรสาร 022-212-422

แบบฟอร์มยืนยันการชำระค่าโฆษณา

โปรดกรอรายละเอียดให้ชัดเจนเพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการตรวจสอบ แล้วส่งมาที่ โทรสาร: 02-221-2422
เมื่อสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทยได้รับแบบฟอร์มยืนยันการชำระค่าโฆษณาแล้วจะส่งใบเสร็จรับเงินฉบับจริงให้ทางจดหมาย

รายละเอียดผู้ประสงค์ลงโฆษณา

ชื่อ-นามสกุล

หน่วยงาน /สถาบัน

หมายเลขที่ติดต่อได้สะดวก

หมายเหตุ: อัตราค่าโฆษณา โปรดระบุ.....

สำเนาหลักฐานยืนยันตัวตนที่แนบมาด้วยคือ (ต้องมีอย่างน้อย 1 ฉบับ พร้อมลงชื่อสำเนาถูกต้อง)

☐ บัตรประจำตัวประชาชน ☐ หนังสือรับรองการจดทะเบียนนิติบุคคล

☐ ทะเบียนพาณิชย์ ☐ ใบทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม (ภ.พ. 20)

☐ อื่นๆ ระบุ

รายละเอียดการชำระเงิน

ได้โอนเงินเข้าบัญชีธนาคารไทยพาณิชย์ ชื่อบัญชี สมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย เลขที่บัญชี 235-230435-6

สาขามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (บางเขน)

จำนวนเงินบาท (.....)

วันที่โอน (วัน/เดือน/ปี)

เวลาที่โอน (โดยประมาณ)

หลักฐานการชำระเงิน

(พื้นที่สำหรับติดหลักฐาน สำเนาใบนำฝาก)

JSAT

แบบฟอร์มการตอบรับลงโฆษณาในวารสาร เครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา

วันที่.....เดือน.....พศ.....

ข้าพเจ้านาย/นาง/นางสาว.....

ในนามบริษัท/ห้างหุ้นส่วน/สถาบัน.....

ที่อยู่เลขที่..... หมู่ที่.....ถนน.....แขวง.....เขต.....

จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์.....โทรสาร.....โทรศัพท์.....

ยินดีให้การสนับสนุนลงโฆษณาสินค้าในวารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา jsn Journal ของสมาคมญี่ปุ่นศึกษา
แห่งประเทศไทย โดยประสงค์จะลงโฆษณา ดังนี้

รายละเอียดโฆษณา (สี)	รายปี (2 ฉบับ)	รายฉบับ (1 ฉบับ)
ปกหลังด้านนอก 4 สี เต็มหน้า	☐ 40,000 บาท	☐ 20,000 บาท
ปกหลังด้านใน 4 สี เต็มหน้า	☐ 30,000 บาท	☐ 15,000 บาท
ปกหน้าด้านใน 4 สี เต็มหน้า	☐ 20,000 บาท	☐ 10,000 บาท
ด้านใน 4 สี เต็มหน้า	☐ 16,000 บาท	☐ 8,000 บาท
ด้านใน 4 สี ครึ่งหน้า	☐ 10,000 บาท	☐ 5,000 บาท
ด้านในขาวดำ เต็มหน้า	☐ 6,000 บาท	☐ 3,000 บาท
ด้านในขาวดำ ครึ่งหน้า	☐ 4,000 บาท	☐ 2,000 บาท
รวมเป็นเงิน	 บาท(ตัวอักษร)	

โดยจะจัดส่งไฟล์ข้อมูล/อาร์ตเวิร์ค เพื่อจัดพิมพ์โฆษณาผ่านทาง Email: และชำระเงินภายในวันที่.....
เดือน พ.ศ โดยโอนเข้าบัญชีของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ดังรายละเอียดบัญชีด้านล่างนี้

ชื่อบัญชี สมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย เลขที่บัญชี 235-230435-6 ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (บางเขน)

กรุณาแนกเอกสารหลักฐานเอกสารการโอนเงินมาที่ นางสาวสุกัญญา วงสาโสม สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่ง
ประเทศไทย ห้อง 606 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ
10200 โทรศัพท์/โทรสาร 022-212-422 Email: japanwatchthailand@gmail.com

ลงชื่อ.....

(.....)

ตำแหน่ง.....

หน่วยงาน/สถาบัน.....

TCI Group 1 Humanities and Social Sciences

Owner :

Japanese Studies Association of Thailand (JSAT)
Room 606 Faculty of Political Science,
Thammasat University, Prachan Road,
Phraborom Maha Ratchawang, Pranakorn,
Bangkok 10200, Thailand
URL: jsat.or.th, email: jsn.jsat@gmail.com

Publication : 2 issues per year (June, December)

Online Journal : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jsn>

Printed at

Core Content Co., Ltd.
15/4 Moo 3 Bangkrateuk, Sam Phran,
Nakhon Pathom 73210

Editorial Advisory Board

Prof. Dr. Chaiwat Khamchoo *Chulalongkorn University*
Prof. Dr. Attachak Sattayanurak *Chiang Mai University*
Assoc. Prof. Dr. Siriporn Wajjwalku *Thammasat University*

Editor

Assoc. Prof. Tasanee Methapisit *Thammasat University*

Associate Editor

Dr. Ekasit Nunbhakdi *Thammasat University*

Editorial Board

Prof. Dr. Sirimonporn Suriyawongpaisal
Chulalongkorn University
Prof. Warintorn Wuwongse *Thammasat University*
Assoc. Prof. Dr. Surangsri Tansiangsom *Chulalongkorn University*
Assoc. Prof. Dr. Maitree Inprasitha *Khon Kaen University*
Assoc. Prof. Pranee Jongsujarittham *Kasetsart University*
Asst. Prof. Dr. Kanlayanee Sitasuwan *Chulalongkorn University*
Asst. Prof. Dr. Chomnard Setisarn *Chulalongkorn University*
Asst. Prof. Dr. Tewich Sawetaiyaram
National Institute of Development Administration
Asst. Prof. Dr. Baranee Boonsong *Naresuan University*
Asst. Prof. Dr. Piyawan Asawarachan *Thammasat University*
Col. Asst. Prof. Nongluck Limsiri
Panyapiwat Institute of Management
Asst. Prof. Nisakorn Thongnok *Prince of Songkla University*
Asst. Prof. Benjang Jaisai der Arslanian *Chiang Mai University*
Dr. Wanwisa Kunpattaranirun *Burapha University*
Dr. Saikaew Tipakorn *Chulalongkorn University*

Editorial Staff

Ms. Supinya Wongsasom
Japanese Studies Association of Thailand

Reviewers

Assoc. Prof. Dr. Kosum Saichan
Chiang Mai University
Assoc. Prof. Dr. Attaya Suwanrada
Chulalongkorn University
Asst. Prof. Dr. Nanchaya Mahakhan
Burapha University
Asst. Prof. Dr. Chomnard Setisarn
Chulalongkorn University
Dr. Kanapat Ruenpirom
Silapakorn University
Dr. Ilada Sartatat
Thepsatri Rajabhat University

Dr. Nipaporn Ratchatapattanakul
Thammasat University
Dr. Passapong Pewporchai
Ubon Ratchathani University
Dr. Siriwon Munintarawong
Thammasat University
Dr. Sayan Korsatianwong
Rangsit University
Dr. Eakasit Nunbhakdi
Thammasat University
Lecturer Waranya Mahajuntakarn
Panyapiwat Institute of Management

Message from the President of JSAT Siriporn Wajjwalku	iv
Editorial Note Tasanee Methapisit	vi
Invited paper Examining Darkness of Audit/Policy/Ethics in Investigations of the Incidents Tsutomu Tomotsune	1
Research papers and Academic Papers The Taste of Unity: Nostalgia and Innovation in Tokyo's Tsukishima Monja Masayuki Nishida & Saranya Kongjit	13
Social Role of the Toshiyori, Enforcers of Ceremonies in the Middle Edo Period: Analysis of the Festival of Ta'asobi Ryota Wakasone	27
Lesson Learned from the Public Management of Japan's Super-aged Society: Looking Through 3 Paradigms in Public Administration Prakorn Siriprakob	39
Development of Directions for Learning and Teaching Japanese with Project-based Learning for Japanese Learners in Higher Education Kamolthip Phonlabutra	65
Global Human Resources Development: Preparation for Internships Abroad Tasanee Methapisit & Yumiko Yamamoto	83
Children's Poetry in Japanese Elementary School Textbook after World War II Pat-on Pipattanakul	101
Book Review Japan's Foreign and Security Policy Under the 'Abe Doctrine': New Dynamism or New Dead End? Siriporn Wajjwalku	121